T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRENME ORTAMLARINA SOSYAL EMPATİ YAKLAŞIMINI EKLEMLEMEK: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Kübra YILMAZ
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul-2019

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRENME ORTAMLARINA SOSYAL EMPATİ YAKLAŞIMINI EKLEMLEMEK: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Kübra YILMAZ
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Prof. Dr. Yücel KABAPINAR

İstanbul-2019

Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.
© 2019

ONAY

Kübra YILMAZ tarafından hazırlanan "Hayat Bilgisi Dersi Öğrenme Ortamlarına Sosyal Empati Yaklaşımını Eklemlemek: Bir Eylem Araştırması" konulu bu çalışma, 24/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
TEZ DANIŞMANI	**Prof. Dr. Yücel KABAPINAR**	.....
JÜRİ ÜYESİ	**Doç. Dr. Levent DENİZ**	.....
JÜRİ ÜYESİ	**Dr. Öğr. Üyesi Sevcan YAĞAN GÜDER**	.....

ÖZGEÇMİŞ

2009	Şişli Yunus Emre Lisesi
2013	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun olma
2014	Solventaş İlkokulu'nda Sınıf Öğretmenliği
2014	Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programına Giriş
2015	Anadolu Üniversitesi Adalet Ön lisans Programından Mezun Olma
2018	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Programına Giriş
2018	Sultangazi Hüseyin Ersu İlkokulu'nda Sınıf Öğretmenliği

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Görev Yaptığı Kurum	Hüseyin Ersu İlkokulu
E-posta	yilmaz.kubra@yahoo.com.tr
Telefon	(553) 576 41 82

ÖNSÖZ

Günümüzün en büyük problemlerinden biri de iletişim kuramamaktır. İletişim problemleri de beraberinde diğer büyük problemleri getirmekte ve gelişen dünyada kaos yaratmaktadır. İnsanların birbirini anlayamaması, anlamak için bir çaba sarf etmemesi bencil ve yalnız insanların sayısını arttırmaktadır. Bu problemleri aza indirgemek için çözüm yolu olabilecek bir kavram ön plana çıkmaktadır: Empati.

Empati kavramı ilk olarak 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda yer almıştır. Açık ve gizil olarak eğitim sürecinin her aşamasında bu becerinin öğrencilere kazandırılması çok önemlidir. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve İnsan Hakları ve Demokrasi derslerinde öğrencilere günlük hayatta karşılaşabilecekleri sorunlar sunularak bir takım etkinlikler eşliğinde bunları çözme fırsatı sunulmaktadır. Bu sayede daha sağlıklı iletişim kurabilen, çevreleriyle daha barışık bireyler yetiştirilebilecektir. Bu aşamada öğretmenlere de önemli sorumluluklar düşmektedir. Empati becerisini derslerin işlenmesi esnasında ne kadar etkili kullanıp, kullandırtırlarsa sonuç o kadar başarılı olacaktır. Kısacası empati becerisinin öğrencilere etkili bir şekilde kazandırılması için öncelikle öğretmenlerin bu konuda kendilerini geliştirip, eksiklerini tamamlaması önem teşkil etmektedir.

Çok sayıda insanın desteğiyle tamamlanmış olan tezimde ilk olarak en başından beri manevi desteğini esirgemeyen, bana karşı oldukça sabırlı davranan, hoca olmaktan daha fazlasını yapan, tüm tembelliğime, hatalarıma, sorunlarıma anlayışla yaklaşıp bir defa bile kırmayan hayatımdaki en kıymetli öğretmenim Prof. Dr. Yücel KABAPINAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezi tamamlayacağıma benden daha fazla inanan hayatımın en değerlileri babam N. Talat YILMAZ ve biricik annem Ayşe YILMAZ ile desteklerinden ötürü canım abilerim Doğukan Yılmaz ve Volkan Yılmaz'a teşekkür ederim.

Bana teze başladığımdan beri çok şanslı olduğumu hissettiren, kapıldığım her olumsuz duyguyu benden kovan yakın arkadaşlarım, tezime çok katkısı olan meslektaşlarım Hande ENGİN, Murat YALÇINTAŞ, Cemal Gökhan OL ve Hamza ÇOLAK'a teşekkürü borç bilirim…

Kübra YILMAZ

ÖZET

Bu çalışmada 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi öğretimi içerisinde empati becerisinin etkililiği araştırılmıştır. Araştırmanın amacı sınıf ortamında empati becerisini kazandırmaya ve ortaya çıkarmaya yönelik etkinliklerin tasarlanarak öğrencilerde değişimi tespit etmek, aynı zamanda öğrencilerde empati algı düzeyleri ile öğretimin niteliğini artırmaktır. Bu amaçla 3 adet araştırma sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırma sadece çalışma grubu üzerinde uygulanmış olup, çalışma grubunu Kocaeli ili Dilovası ilçesi dâhilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir devlet okulunun 3. sınıfları arasından gönüllülük esasına dayalı olarak seçilen 25 kişilik 3.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya sınıftaki öğrencilerin tamamı dâhil edilmiştir. Öğrencilerin devamsızlık yapmamaları adına uygulama yapılacak günler öğrencilere önceden bildirilmiştir. İlk olarak 2016-2017 bahar dönemi uygulanmaya başlayan araştırma karşılaşılan sorunlar sebebiyle yarıda bırakılmış ve bir sonraki eğitim-öğretim dönemine sarkmıştır. Araştırmanın uygulamasını 2017-2018 yılının güz ve bahar dönemi oluşturmaktadır.

Bu araştırma nitel bir araştırma olup, eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kamera kayıtları, çalışma yaprakları, öğretmen ve araştırmacı günlükleri ve öğrenci günlükleri ile *Sosyal Empati Son Algı Anketi ve Gecikmiş Sosyal Empati Son Algı Anketi* kullanılmıştır. Elde edilen veriler ise içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Kamera kayıtları, sınıf içi iletişimi kayıt altına almak ve bu iletişim kesitlerini doğrudan aktarabilmek amacıyla kullanılmıştır. Öğretmen, araştırmacı ve öğrenci günlüklerinden elde edilen verilen analiz kısmında oldukça katkı sağlamıştır. Gecikmiş Sosyal Empati Son Algı Anketi ise Ön Algı Anketinin yapılamayışını telafi etmek adına Son Algı Anketinin yapılışından 8 ay sonra yapılmıştır. Bu anketten umulan sonuçların alındığı bulgular kısmında ifade edilmiştir. Uygulama süreci esnasında sınıf öğretmeniyle kısa görüşmeler yapılmış ve verilerin analizi esnasında bu görüşmelerden kesitler sunulmuştur. Öğrenci günlüklerinde ise öğrenciler keyif aldıkları etkinliklerden, öğrendiklerinden ya da sıkıldıkları bölümlerden bahsetmişlerdir. Bu günlüklerden öğrencilerin etkinliklere bakış açılarını değerlendirirken yararlanılmış aynı zamanda araştırmacının da göz önünde bulundurması gereken noktalarda yardımcı olmuştur.

Bulgular doğrultusunda verilen eğitim sonrasında öğrencilerin empati becerilerinin niteliklerinde olumlu anlamda değişimler olduğu gözlenmiştir. Araştırmacı tarafından uygulanan çalışma sonrasında öğrencilerin derslere daha aktif ve özgüvenli katıldıkları gözlenmiş, Hayat Bilgisi derslerinde daha aktif oldukları gözlenmiştir. Tüm etkinliklere katılım sağlanmış, öğrenciler çalışma yapraklarında bir ürün çıkarmayı başarabilmişler.

Uygulamada yaşanan sorunlar çözülmüş, başarılı bir uygulama süreci yaşanmıştır. Öğrencilerin verilen eğitimden memnun kaldıkları ve tekrarlanmasını istedikleri, empati becerisini eylemlerine yansıtabildikleri, daha duyarlı bireyler olma yolunda gelişim ve değişim gösterdikleri sonucuna da ulaşılmıştır. Araştırmacının ulaşılan sonuçlardan memnun kaldığı, uygulamanın yapıldığı öğrencilerin sınıf öğretmeninin değişimi hissettiği ve çok memnun kaldığı, velilerinden olumlu tepkiler aldığı görülmektedir. Sınıf öğretmeni, empati temelli etkinlikler ile Hayat Bilgisi ya da diğer dersler ile etkili ve kalıcı öğrenmelerin sağlanabileceğini ifade ederken bu kadar çok ve farklı etkinliğin yapılabilmesi için de bir maliyetin gerektiğini ifade etmiştir. Tüm öğrencilere uygulanmasını kendisinin, araştırmacının ve öğrencilerinin istediğini fakat bunun için okulun belli bir bütçe ayırması gerektiğini belirtmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi daha iyi çevrelerde bu etkinliklerin sürekliliğin sağlanmasının daha kolay olacağını dile getirirken diğer yandan kendi öğrencilerine az maliyetle çeşitli empati temelli etkinlikler hazırlayarak diğer derslerde de uygulamayı planladığını ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin bu uygulamadan sonra diğer derslerin akışını çok sıradan bulduklarını, ilgilerini çekmediklerini eklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Empati, Hayat Bilgisi dersi, eylem araştırması.

ABSTRACT

In this study, the effectiveness of empathy skills was investigated in the 3rd Class life Information course teaching. The aim of the research is to improve the empathy skills in the classroom environment and to detect changes in students by designing the activities to reveal, as well as increasing the quality of empathy levels and teaching in students. For this purpose, a response to 3 research questions is sought.

The study was applied only on the Working Group, and the Study Group was in the 3rd year of a public school affiliated with the Ministry of National Education within the District of Dilovası, Kocaeli province. Among the classes chosen for the voluntary basis of the 25 persons 3.Class students. All students in the classroom are included in the study.Students have been informed about the days of the application in order to avoid absenteeism.The research, which started in the first period of 2016-2017 spring semester, was abandoned due to problems encountered and was suspended for the next academic period.The application of the research constitutes the fall and spring period of 2017-2018.

This research is a qualitative research and an action research pattern is used.In the study, the data collection tool was used as the instrument records, working leaves, teacher and student diaries and social empathy final perception survey and delayed social empathy final perception questionnaire.The data obtained is analyzed by the content analysis technique.The camera recordings are used to record in-class communication and to transmit these communication segments directly.The teacher has contributed greatly to the analysis given in the research and student journals.The delayed social empathy final perception questionnaire was conducted 8 months after the final perception questionnaire was made to compensate for the inability of the preliminary perception questionnaire.The results of this questionnaire were expressed in the findings.During the application process, short interviews were made with the class teacher and sections were presented during the analysis of the data.In the student diaries, students mentioned the activities they enjoyed or the departments they were bored with.These journals have been benefi ed from evaluating the perspectives of students in the events and also helped the researcher to consider.

After the training in accordance with the findings, the students ' empathy skills have been observed to have positive changes in their qualities.After the study performed by the researcher, students were more active and confident in their courses, and they were more active in life information classes.All activities have been attended and students have succeeded in removing a product in their work sheets

After the study, it was observed that the students participated in the courses more actively and more confident, they were more active in the life information courses. All activities have been attended and students have succeeded in removing a product in their work sheets. The problems experienced in practice have been resolved and a successful application process has been experienced. It was also concluded that students were satisfied with the given education and they wanted to be repeated, that they could reflect their empathy skills to their actions, development and change towards becoming more sensitive individuals. The researchers were satisfied with the achieved results, the students who made the application felt the change of the classroom teachers and were very satisfied, received positive reactions from their parents. The teacher expressed that, with empathy-based activities, life knowledge or other courses can be provided with effective and lasting learning, and that there is a need for a budget to be made so many and different events. The teacher tated that he, his researchers and students wanted to apply to all students, but that the school should allocate a certain budget. The socio-economic level will be easier to ensure continuity of these activities in better circles, while also preparing various empathy-based activities for their students at low cost, as well as the application in other courses Planning. In addition, the students found that the flow of other courses after this application was very ordinary, they did not interest.

Keywords: empathy, life studies lesson, action research.

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Akt. : Aktaran

Ö No: Öğrenci numarası

İÇİNDEKİLER

ONAY ..... **i**

ÖZGEÇMİŞ ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **vi**

KISALTMALAR VE SEMBOLLER ..... **viii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiv**

BÖLÜM I: GİRİŞ **1**

1.1. Problem Durumu 1

1.2. Amaç 5

1.3. Önem 5

1.4. Sınırlılıklar 6

1.5. Sayıltılar 7

1.6. Tanımlar 7

BÖLÜM II: ALANYAZIN **8**

2.1. Empati: Tanım ve Kapsam 8

2.1.1. Empati ile İlgili Kavramlar 13

2.1.1.1. Empati ve Sempati 13

2.1.1.2. Empati ve Özdeşleşme 14

2.1.1.3. Empati ve İçtenlik 15

2.1.2. Sosyal Empati 15

2.1.3. Empati Basamakları 16

2.1.3.1. Onlar Basamağı 16

2.1.3.2. Ben Basamağı 16
2.1.3.3. Sen Basamağı 17
2.2. Öğretim Programlarında Empati: 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi Programlarına Bakmak 18
2.3. Okulda ve Ailede Empati Becerisini Geliştirmek: Teknikler 23
2.3.1. Empati Eğitimi 23
2.3.2. Empati Eğitiminde Kullanılan Teknikler 28
2.3.2.1. Yazım Yoluyla Empati 29
2.3.2.2. Resim Çizimi Yoluyla Empati 30
2.3.2.3. Fotoğraf Yoluyla Empati 30
2.3.2.4. Örnek Olay Yoluyla Empati 31
2.3.2.5. Drama Yoluyla Empati 32
2.3.2.6. İşbirlikli Öğrenme Yoluyla Empati 33
2.3.2.7. Çoklu Zekâ Yoluyla Empati 34
2.4. Empati Alanında Yapılan Araştırmalar 35

BÖLÜM III: YÖNTEM 43

3.1. Araştırmanın Modeli 43
3.2. Çalışma Grubu 44
3.3. Veri Toplama Araçları 45
3.3.1. Çalışma Yaprakları 47
3.3.2. Öğrenci Günlükleri 51
3.3.3. Öğretmen ve Araştırmacı Günlükleri 51
3.3.4. Sosyal Empati Son Algı Anketi 51
3.3.5. Sosyal Empati Gecikmiş Son Algı Anketi 52
3.3.6. Kamera Kayıtları 52
3.4. Verilerin Toplanması 52
3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması 53
3.5.1. Sosyal Empati Son Algı Anketinin Analizi 54
3.5.2. Gecikmiş Sosyal Empati Son Algı Anketinin Analizi 55
3.5.3. Öğrenci Günlüklerinin Analizi 55
3.5.4. Araştırmacı/Öğretmen Günlüğünün Analizi 55
3.5.5. Kamera Kayıtlarının Analizi 56
3.5.6. Sosyal Empati Etkinlikleri/Çalışma Yapraklarının Analizi 56

3.6. Sosyal Empati Etkinliklerini Uygulama Süreci: İşlem Yolu 57
3.6.1. Kazanımların Belirlenmesi 58
3.6.2. Uygulama Sürecine İlişkin Görüşler/Karşılaşılan Güçlükler 58

BÖLÜM IV: BULGULAR 60

4.1. Empati temelli etkinliklerin ders içi etkililiği ve öğrencilerin etkinliklere katılım düzeyi ile öğrenci günlüklerinin niteliği nasıldır? 60
4.1.1. Kazanımların Değerlendirilmesi 60
4.1.1.1. "Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır" Kazanımının Değerlendirilmesi 60
4.1.1.1.1. "Zar Oyunu" Etkinliğinin Değerlendirilmesi 66
4.1.1.1.2. "Albino" Etkinliğinin Değerlendirilmesi 67
4.1.1.2. "Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır" Kazanımının Değerlendirilmesi 74
4.1.1.3. "Arkadaşlarının yanlı davranışlarını fark eder ve yanlılık içermeyen davranışlar sergiler" Kazanımın Değerlendirilmesi 80
4.1.1.4. "Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder" Kazanımın Değerlendirilmesi 86
4.1.1.2.1. "Elif ' in Mücadelesi" Etkinliğinin Değerlendirilmesi 93
4.1.1.5. "Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır" Kazanımın Değerlendirilmesi 97
4.1.1.5.1. "Köylü ile Fırıncı" Etkinliğinin Değerlendirilmesi 102
4.1.1.6. "Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder." Kazanımın Değerlendirilmesi 104
4.1.2. Öğrenci Günlüklerinin Değerlendirilmesi 109
4.2. 3. Sınıf öğrencilerinin empati kavramına ilişkin algıları sosyal empati son algı anketi ile gecikmiş sosyal empati son algı anketi sonuçlarına göre nasıldır? 114
4.2.1. Sosyal Empati Son Algı Anketinin Değerlendirilmesi 115
4.2.2. Sosyal Empati Gecikmiş Son Algı Anketinin Değerlendirilmesi 124
4.3. Araştırmacı ve öğretmenin empati etkinlikleri ile empati temelli öğretim sürecine ilişkin bakış açıları nasıldır? 134
4.3.1. Araştırmacı Günlüklerinin Değerlendirilmesi 134
4.3.2. Öğretmen Günlüğünün Değerlendirilmesi 142

BÖLÜM IV: SONUÇ 144

5.1. Yargı..... 144
5.1.1. Empati temelli etkinliklerin ders içi etkililiği ve öğrencilerin etkinliklere katılım düzeyi ile öğrenci günlüklerinin niteliği nasıldır? 144
5.1.2. 3. sınıf öğrencilerinin empati kavramına ilişkin algıları sosyal empati son algı anketi ile gecikmiş sosyal empati son algı anketi sonuçlarına göre nasıldır? 145
5.1.3. Araştırmacı ve öğretmenin empati etkinlikleri ile empati temelli öğretim sürecine ilişkin bakış açıları nasıldır? 145
5.2. Tartışma 146
5.3. Öneriler 147
5.4. Teze Bütüncül Bir Bakış 148
KAYNAKÇA 152

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. 1998–2005 Hayat Bilgi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması 20
Tablo 2. 2. Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler 21
Tablo 2. 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Temel Beceriler 21
Tablo 2. 4. Hayat Bilgi Öğretim Programında Empati Becerisi İlintili Kazanımlardan Örnekler 23
Tablo 2. 5. Empati ile ilgili yapılan çalışmaların sınıflandırılması 36
Tablo 3. 1. Çalışma Grubu Öğrencilerinin Demografik Özellikleri 44
Tablo 3. 2. Araştırmanın Sorularının Yanıtlanmasında Kullanılan Veri Toplama Araçları 46
Tablo 4. 1. Birinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları 61
Tablo 4. 2. Birinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular 61
Tablo 4. 3. İkinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları 74
Tablo 4. 4. İkinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular 74
Tablo 4. 5. Üçüncü Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları 80
Tablo 4. 6. Üçüncü Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular 80
Tablo 4. 7. Dördüncü Kazanıma Ait Çalışma Kitapçığına Dair Öğrenci Puanları 86
Tablo 4. 8. Dördüncü Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular 87
Tablo 4. 9. Beşinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları 97
Tablo 4. 10. Beşinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular 97
Tablo 4. 11. Altıncı Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları 103
Tablo 4. 12. Altıncı Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular 104
Tablo 4. 13. Öğrencilere Sorulan “Empati deyince ne anlıyorsunuz?” Sorusuna Ait Bulgular (n 25) 114
Tablo 4. 14. Öğrencilere Sorulan “Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız” Sorusuna Ait Bulgular (n 25) 115
Tablo 4. 15. Öğrencilere Sorulan “Empati kurduğunuzda ne olur?” Sorusuna Ait Bulgular (n 25) 117
Tablo 4. 16. Öğrencilere Sorulan “Sınıf içinde empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır?” Sorusuna Ait Bulgular (n 25) 118

Tablo 4. 17. Öğrencilere Sorulan “Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız?” Sorusun a Ait Bulgular (n 25)..... 120
Tablo 4. 18. Öğrencilere Sorulan “Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen bu etkinlikleri tekrar yapmak ister misiniz? Başka öğrencilere de yapılmalı mı? Niçin?” Sorusuna Ait Bulgular (n 25)..... 122
Tablo 4. 19. Sınıf Öğretmenine Yöneltilen Sorular..... 140

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Aşamalı Empati Sınıflaması..... 17
Şekil 2. 2. Empati Eğitiminde Kullanılan Teknikler..... 29
Şekil 3. 1. Araştırmanın Veri Toplama Araçları..... 46
Şekil 3. 2. Sosyal Empati Etkinliklerini Uygulama Süreci: İşlem Yolu..... 57
Şekil 3. 3. İşlenen Hayat Bilgisi Dersi Kazanımları ile İşleniş Tarihleri..... 58

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Giderek bencilleşen bir dünyada yaşanmakta, bencillik ve egoizm her geçen gün bizleri daha da çok tesiri altına almaya başlamış bulunmaktadır. Bunun bedeli de kalabalık içinde yalnız kalarak ödenmektedir. Bugünün dünyasında insanların egosu inanılmaz derecede büyüme göstermektedir. Aslında bu artan bencillik düzeyi insanlardaki bireyselleşme çabasına bağlanabilir. Bir toplumun yok oluş süreci o toplumu oluşturan bireylerin kişisel çıkarlarının toplumsal çıkarların önüne geçmesiyle yani bireylerin bencilliği ile başlamaktadır. Tarihte bunun birçok örneği görülmektedir.

Bu bencilliği aşma konusunda önemini gitgide artıran "empati" kavramı karşımıza çıkmaktadır. Empati, kişinin kendini başkalarının yerine koyarak onları anlamaya çalışma çabasıdır. Rogers'a göre empati bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve kendi dünyasından tamamen kopmadan başka birinin perspektifiyle yaşadıklarını anlamaya ve hissetmeye çalışmasıdır (Seligman, 2006). Bu bağlamda empati tanımlanırken, kişinin kendi dünyasından tamamı ile uzaklaşmaması üzerinde durulmaktadır.

Bir başka tanıma göre ise empati, bir insanın kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Dökmen, 2016).

Bu çalışmanın problem durumunun belirlenmesinde araştırmacı görev yaptığı okuldaki Suriyeli ve Türk öğrenciler arasındaki çatışma ve iletişim problemlerinin etkisini de göz önünde bulundurmuştur. Dünyamızı sömürmeye başlayan bu bencillik duygusundan kendimize ve yetişen nesle empati becerisini kazandırarak kurtulmak mümkündür. Bunun için de aile ve eğitimcilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Peki çocukları yetiştirirken onları dünyadan soyutlayan bencillik duygusundan kurtarıp empati kurmaya yöneltecek bir yol var mı? Bu konu üzerinde çokça eğitimci açıklama yapmıştır. Tarhan (2011), bu becerinin kazandırılması yollarından bahsederken " Empati ve tevazu gibi duygu ve fikirler, kişilik özellikleri sözlerle aktarılmıyor.

Davranışlarla, yani modellemeyle geçiyor. Siz çocuğa on saat dürüstlük dersi vermek yerine bir dürüstlük örneği sunarsanız o çocuğa onu öğretmiş olursunuz. Saatlerce konuşmak, anlatmak yerine bir empati, bir tevazu örneği sunarsanız çocuğa onu öğretmiş olursunuz" demektedir. Bu bağlamda empati becerisinin ne olduğunu saatlerce anlatmak, konuşmak yerine çeşitli etkinlikler, hayatın içinden örnekler, sınıf içinde yaşanan olaylardan bahsederek bu kavramı somutlaştırmak daha etkili ve kalıcı bir öğrenme gerçekleştirecektir.

Empati hem kendini kötü hisseden kişiyi ferahlatmak hem de bu kişiyi gözlemlerken kendi olumsuz hislerinden arındırmak için yapılan bir yardım eylemidir. Empatik eylem sadece empati kurulan kişiye faydalı olmakla kalmaz kişinin kendisine de faydalı olur. Empati becerisi iyi olan kişiler etrafındaki insanlara daha çok yardımcı oldukları için insanlar tarafından çok daha fazla sevilmektedirler (Dökmen, 2004). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere empati kurmak iki tarafa da fayda sağlamaktadır. En çok da insani ilişkilerin iyileşmesi ve gelişmesinde empati en etkili becerilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Adler'e göre de empati, "başkasının gözü ile görmek, başkasının kulağı ile duymak ve başkasının kalbi ile hissetmektir" (akt Yavaş, 2007, s. 33). Bu anlamda başkalarını anlayabilme gereksinimi duymak için duyarlı olmak da gerekir. Her şeyden önce insanları anlayabilme gerekliliğini iletişim kurabilme açısından bir ihtiyaç olarak görmek gerekir.

Empati becerisinin yaşam içine aktarılması, hayatın bir parçası olarak görülmesi için eğitim hayatında da yer verilmelidir. Ailede ve okulda empati eğitimi ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış ve bu konudaki eğitimin olumlu yönde etkileri olduğu da saptanmıştır. Okulda empati temelli derslerin işlenmesi, bu yönde etkinliklerin eğitim sürecine entegre edilmesi empati becerisinin küçük yaşta kazandırılmasını ve geliştirilmesini sağlar. Empati, derslerde bir beceri olarak ilk kez 2005 sonrası tanımlandı. Ülkemiz millî eğitim sisteminde son dönemde ayak sesleri duyulan ve çok geniş kapsamlı değişiklikleri gündeme getireceği anlaşılan yapısal dönüşüm, empatiyi geliştirilmesi gereken beceriler listesine eklemiştir. (Kabapınar, 2005, s.119). Empati düzenli ve uzun süreli çalışıldığında geliştirilebilir bir beceridir. Ders kitaplarında empati becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler yer almakta fakat bunların yeterliliği tartışılmalıdır.

Hayat Bilgisi dersi, bireyin toplumsal hayatta yer almasını sağlayan, sosyal hayatta meydana gelen değişiklikleri fark ettiren bir alandır. Yapılandırmacı yaklaşım anlayışı ile birlikte Hayat Bilgisi Öğretim Programı da öğrencilere beceri kazandırmayı esas almaya başlamıştır. Bu becerilerden iletişim, duygu yönetimi ve farklılıklara saygı duyma empati ile ilişkilidir. Bu bağlamda empati kurabilen bireylerin aynı zamanda bu becerileri de kazanmış olması gerekir. Hayat Bilgisi dersinin kazanımlarında da plan ve programlı bir şekilde öğrencilere birçok kavram, değer, bilgi ve beceri kazandırılmaya çalışılmakta, empati becerisi kazandırmaya yönelik ifadeler görülmektedir. Bununla birlikte ara disiplinlerde de empatiye ilişkin kazanımlara rastlanmaktadır. İlk kez 2005 programında öğrencilere kazandırılması planlanan becerilerden biri olarak karşımıza çıkan empati becerisi diğer becerilerin kullanılması için de gerekli bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1., 2., 3., sınıf Hayat bilgisi programı dışında 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler programında da empati kavramı bir beceri olarak yer almaya başlamıştır. Bu kadar küçük yaşlarda empatinin kazandırılması gereken bir beceri olarak kabul edilmesi günümüz şartlarının bunu gerektirmesi ve gelişimsel özellikler göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin uygun olması sebepleriyle ilişkilidir. Unutulmamalıdır ki küçük yaşlarda kazanılan davranışlar daha kalıcı olmaktadır.

İlköğretim programında empati becerisinin kazanımları şu şekilde yer almaktadır (Vural, 2005, s. 507-508):

1. Olaylara karşıdakinin bakış açısıyla bakma.
2. Dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama.
3. Kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşıdakine iletme.
4. Kendisini karşısındakinin yerine koyma.

Empati becerisinin eksikliğinin günümüzde nasıl kayıplara sebebiyet verdiği, giderek bencilleşen dünyayı nasıl etkisi altına aldığı göz önünde bulundurulduğunda ve öğrenme ortamlarında bu becerinin geliştirilebilir olduğu dikkate alındığında bu araştırmanın problemini “Hayat Bilgisi dersinde öğrenme ortamlarına katılan sosyal empati yaklaşımın öğrencilerin empati algılarına ve öğretimin niteliğine etkileri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

İnsanların ilişkilerini anlamlı hale getiren şey empatidir. Zamanla iletişim kurduğumuz insanlarla aramızdaki durum empati aracılığıyla sohbete dönüşür. Paylaşımda bulunmaktan hoşlandığımız insanların empati kurma becerileri yüksektir. Çünkü onların bizi anladıklarını, olaylara bizim gözümüzden bakabildiklerini görürüz. Hem karşısındakini dinlemekte hem de anlamakta iyidirler (Göka, 2013). Empati becerisi gelişmiş kişilerin, anlayışlı, kendini olduğu gibi kabul eden, insanlarla barışık kişiler oldukları tespit edilmiştir. Bunların dışında empati becerisi gelişmiş kişilerin olumlu ruhsal gelişime sahip oldukları, kendilerine saygı düzeylerinin yüksek olduğu da ortaya konmuştur.

"İnsanoğlu topluluk halinde yaşamaya eğilimli sosyal bir varlık olduğuna göre, daha iyi yaşam kalitesi için sağlıklı insan ilişkilerine gereksinim duymaktadır. Söz konusu sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi, sorunlara rağmen sürdürülebilmesi, insanlar arasında karşılıklı olarak gösterilecek empatik davranışlarla mümkün gözükmektedir." (Önder, 2015, s.44). Çevresiyle sağlıklı iletişim kurabilen, eleştiriye açık, başkalarının sıkıntılarını anlamaya çalışıp, sorunlarını çözmelerine yardımcı olan, duyarlı bireylere bakıldığında empati kurma becerilerinin geliştiği görülmektedir. İnsan kaynaklı olan iletişim insanın olduğu her yerde mevcuttur ve kişinin içinde başlayan bir süreçtir. Kişi kendisiyle sorunsuz bir iletişim kurabiliyorsa, çevresiyle olan iletişiminde de o denli başarılı olacaktır. İnsan kendini kabul ettiği sürece çevresiyle olan etkili iletişimi sonucunda eleştirilere daha açık olur ve eleştirileri dikkate alarak kendini olumlu yönde değiştirir ve geliştirir.

Empati kurmayı hayatına aktarmayı başarmış bireyler sorunları daha kolay algılayıp daha hızlı çözmektedirler. Bu kişiler diğer kişilerle daha uyumlu ilişkiler kurabilmekte ve daha az çatışma yaşamaktadırlar. Yaşadıkları çatışmaları ise daha kolay çözebilmektedirler. Empati becerisi gelişmiş kişilerin sosyal hayatta ve akademik anlamda da daha başarılı olduğunu ortaya çıkaran çalışmalar yapılmıştır.

Bilindiği üzere çocuklar okul çağından önce ailesini, okula başladıktan sonra ise öğretmenlerini rol model almaktadırlar. Bu noktada aileler ile öğretmenler büyük önem taşımaktadır. Bu yakın çevresi tarafından davranışlarının beğenilmesini, takdir edilmesini isterler. "Özellikle öğretmen gibi çocuğun önemsediği ve onayını değerli bulduğu bir yetişkin tarafından ödüllendirilmesi, etkili bir yöntem olarak bu olumlu

davranışın gösterilme olasılığını artırmak için önerilebilecek yöntemlerden biridir" (Önder, 2015, s.54). Bilindiği üzere ilkokul çağında öğrenciler öğretmenlerinin davranış ve fikirlerinden oldukça etkilenmektedirler. Bu sebeple öğretmenler de öğrencilerini empatik davranışlarda bulunmaya özendirecek davranışlar sergilemeli ve bu beceriyi ortaya çıkaracak, kazandıracak ya da geliştirecek etkinlikler ile eğitim sürecini desteklemelidir. Bu noktada öğretmenlerin de gerekli bilgi ve beceriye sahip olması empati becerisini öğrencilere kazandırmada önem teşkil etmektedir. Bu nedenle önce kendileri empati becerisini kazanmakla kalmamış, geliştirmiş olmalı ve öğrencilere bu beceriyi kazandırmanın yöntem ve tekniklerini de biliyor olmaları gerekmektedir. Sonrasında ise öğrencilerin bu beceriyi kazanıp kazanmadıklarını ölçecek yeterli donanıma sahip olmaları gereklidir. Dolayısıyla bu araştırma ile Hayat Bilgisi dersi öğrenme ortamlarında empati temelli etkinlikler aracılığı ile öğrencilere empati becerisi kazandırmanın etkililiği araştırılmış ve ortaya ne gibi değişikliklerin çıktığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2. Amaç

Araştırma kapsamında Hayat Bilgisi dersi öğrenme ortamlarında öğrencilere sosyal empati yaklaşımına uygun etkinlikler uygulanmıştır. Uygulanan etkinlikler ile öğrencilerin empatiye ilişkin algı düzeylerinin ve öğretimin niteliğinin artması sağlanacaktır. Bu araştırmanın amacı Hayat bilgisi derslerinde empati temelli etkinlikler hazırlamak ve sınıf içinde gerçekleştirerek öğretimin niteliğini ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Empati temelli etkinliklerin ders içi etkililiği ve öğrencilerin etkinliklere katılım düzeyi ile öğrenci günlüklerinin niteliği nasıldır?
2. Üçüncü sınıf öğrencilerinin empati kavramına ilişkin algıları sosyal empati son algı anketi ile gecikmiş sosyal empati son algı anketi sonuçlarına göre nasıldır?
3. Araştırmacı ve öğretmenin empati etkinlikleri ile empati temelli öğretim sürecine ilişkin bakış açıları nasıldır?

1.3. Önem

İnsanlarda empati kurma yeteneği doğuştan vardır. Empati etkinliklerinin amacı ise insanlarda var olan bu empati kurma yeteneğini ortaya çıkarmak, kullandırtmak ve geliştirmek, bu sayede de insanların birbirleriyle yozlaşan bu dünyada sağlıklı ilişkiler kurmasına yardımcı olmaktır.

Günlük yaşamda insanlar arasındaki iletişime bakıldığında empatiye yönelik araştırmaların yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yetişkinlere yönelik olarak yapılmış olan araştırmaların bir bölümünde (Dilekmen, 1999) yetişkinlerin empati becerileri grupla psikolojik danışma, psikodrama, yaratıcı drama vb. yöntemlerle geliştirilmeye çalışılmış, bir kısmında ise (Sardoğan, 1988) yetişkinlerde empati becerileri, onlara empati eğitimi verilerek geliştirilmeye çalışılmıştır.

Gerçekleştirilen araştırmanın Hayat Bilgisi dersi kapsamında, sosyal empati yaklaşımının öğrenme süreçlerinde kullanılacak etkinliklerin geliştirilmesine ilişkin yapılacak çalışmalara kaynak niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. 2017-2018 eğitim öğretim yılı ile,
2. Seçilen çalışma grubu Kocaeli-Dilovası'nda bulunan bir devlet okuluyla,
3. Üçüncü sınıflar Hayat Bilgisi dersi ile,
4. Altı haftalık çalışma süresiyle,
5. Öğrencilere uygulanan ön algı anketlerinden elde edilen verilerin yeterli bulunmayışı sebebiyle veri toplama aracı olarak kullanılmamasıyla,
6. Çalışma grubuna uygulanan veri toplama araçları araştırmacı ve öğretmen günlükleri, öğrenci günlükleri, çalışma yaprakları, sosyal empati son algı anketi, gecikmiş sosyal empati son algı anketi ve kamera kayıtları ile,
7. Araştırma çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile,

8. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde kullanılan araştırma yöntemi nitel yöntemlerle sınırlıdır.

1.5. Sayıltılar

Aşağıda yer alan ifadeler araştırmanın sayıltılarını oluşturmaktadır.

1. Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar, konuyla ilgili samimi görüşlerini yansıttığı,
2. Araştırmaya katılan öğrenciler ve araştırmacının/öğretmenin araştırmanın amacına uygun olarak seçildiği,
3. Araştırmacı ve öğrencilerin günlüklerini doldururken samimi oldukları,
4. Öğrencilerin öğretim sürecindeki etkinliklere içtenlikle katıldıkları varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Empati: "İnsanın kendini karşısındakinin yerine koyup onun fikir ve duygularını doğru bir şekilde anlamasıdır" (Dökmen, 2016, s.135).

Empatik Eğilim: "Doğuştan her insanda var olduğu ve sonrasında deneyimler sonucu geliştirilebildiği var sayılan, kişilerin günlük yaşantısında empatik eylemlerde bulunma potansiyelidir" (Çelik ve Çağdaş, 2010, s.9).

Empatik Beceri: "Kişilerin karşısındaki insanın fikir, tutum, duygu ve algılarını doğru bir şekilde algılayarak dönüt verebilmesidir" (Mete ve Gerçek, 2005, s.16).

BÖLÜM II: ALANYAZIN

Araştırmanın bu bölümünde alanyazın ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Empati: Tanım ve Kapsam

Kuşkusuz iletişim yaşamın her dönemli önemli bir yeti olmuştur. Ancak modernleşen toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri artmış ve beraberinde iletişim becerilerini destekleyecek bir takım yetilere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bunlardan biri de empati becerisidir. İletişim ihtiyacı arttıkça insanların birbirlerini daha çok yanlış anladığı, kaliteli bir iletişimden uzaklaşıldığı görülmektedir. Tüm bu durumlar empati becerisini küçük yaşlarda çocuklara kazandırma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Çocukların küçük yaşlarda iletişim problemlerini çözmeleri, insani ilişkilerini geliştirmesi açısından empati becerisi önemli bir ihtiyaç olarak yer etmeye başlamıştır ve eğitimde de yerini alarak okullarda kazandırılması gereken bir beceri olmuştur. Özellikle psikoloji ile ilgilenenler tarafından daha yoğun kullanılan empati kavramı günümüzde her alanda yer bulmaya başlamıştır. Empati kavramı günümüze ulaşıncaya kadar da birçok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

Empati teriminin kökeni Eski Yunanca ve Almanca'dan gelen iki farklı terime dayanmaktadır. Almanca'dan gelen "einfühlung" ile Eski Yunanca'daki "empatheia" terimleri empati kavramının geçmişini oluşturmaktadır (Dökmen, 2016). Empati terimi içine anlamındaki "em" ile keder, hissetmek anlamlarındaki "pathela" sözcüklerinin sentezinden meydana gelmiştir (Arkonaç, 1999). Ama empati kavramı günümüze çeşitli değişikliklere uğrayarak ulaşmıştır. Bunun sebebi ise bu kavramın ardında birçok teorik ögenin bulunmasına bağlanabilir. Bir insanın, kendini karşısındaki insanın hislerini, fikirlerini, olaylara bakışını anlayabilmek amacıyla onun yerine koymasına "empati" denir (Dökmen, 2016). Buna rağmen empatinin genel tanımından başka diğer bir tanımı da empatinin olayları değerlendirme ve yargılama tekniği olduğudur. Empati, kişinin karşısındaki insanın kurallarını, değer verdiği şeyleri körü körüne kabul etmesi demek değildir ve empati kısa süreli bir faaliyettir, uzun süre karşıdaki insanın rolünde kalmayı gerektirmez. Olaylar ve durumlar algılandıktan sonra kişinin kendi yerine geri dönmesiyle empatik süreç tamamlanmış olur. Bunlardan da anlaşılıyor ki diğer kişinin

tanınmasıyla empatik faaliyet başlamaktadır (Yağbasan, 2016). Görüldüğü üzere empati başkasının yerine tamamen geçmeyi gerektirmez, bir süreliğine onun gözünden bakmak yeterlidir.

Empati yerine kültürümüzde çeşitli kelimeler de kullanılmaktadır. Bunlar "diğergamlık" ve "hemhal olmak" tır. Karşı tarafın yaşadığını yaşayıp, hissetmek, paydaşı olmak manaları "hemhal olmak" kelimesini karşılarken, "diğergamlık" daha olumsuz duygular içeren keder, tasa, başkalarını çok düşünmek anlamlarına gelmektedir. Empatinin bir diğer tanımı da "eşduyum" dur. Bu ifade ile karşıdaki insanın sadece hislerine yoğunlaşmaktan ziyade onun gözünden görebilmek, olaylara kendi yaklaşımıyla karşısındakinin yaklaşımını sentezleyebilmek kastedilir (Tarhan, 2011). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere empati yerine çeşitli kelimeler kullanılmakta ancak empati kavramına bunlardan en yakını ise "eşduyum" tanımıdır.

Bugün ise empati kavramı ile ilgili çalışmalara ulaşmak için yararlandığımız en önemli isimlerin başında Carl Rogers gelmektedir. Empati kavramıyla araştırmacı Rogers neredeyse bütünleşmiştir (Dökmen, 2016). "Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine "empati" adı verilir" (Rogers, 1970, akt. Dökmen,2016).

Rogers'ın bu empati tanımına göre üç esas maddede empatiyi açabiliriz (Rogers, 1970, akt. Dökmen, 2016):

a) Kişi öncelikle empati kuracağı kişinin rolüne bürünüp, durumlara onun gözünden bakmalıdır. Yani empati kurmak isteyen kişinin karşısındaki kişinin hayatını bir süreliğine sahiplenmesi gerekir. Burada fenomonolojik alan aklımıza gelir. Fenomonolojik kişilik kuramına göre her insanın yaşantısı, hayata bakış tarzı, hayatı algılayışı kişiseldir. Birini anlamak isteniyorsa, olaylara onun gibi bakmalı, bir nevi onun rolüne girip bir süre öyle davranılmalıdır. Fakat sonrasında kendisi olmayı becerebilmelidir. Aksi takdirde empati yapmış olmaz.
b) Empatinin gerçekleşmesi için, karşımızdaki insanın ne hissettiğini ne düşündüğünü doğru algılayabilmiş olmalıyız. Bunların beraberinde ikisi de tek başına empati kurmak için yeterli değildir. Duygu ve düşünce empati kavramındaki iki temel bileşendir. Karşımızdakinin ne hissettiğini anlamaya

çalışmaktan önce ne düşündüğü hakkında bir fikir sahibi olmalıyız. Bu esnada bilişsel faktörden bahsedebiliriz. Bu düşüncelerin yarattığı hisler ise duyuşsal bileşeni devreye sokar.

c) Son madde ise empati kurulan olay sonucunda empati kuran kişinin anladıklarını karşı tarafa iletmesidir. Fakat bu aşamada bu durumun iletim şekli devreye girmektedir. Eğer anladıklarımızı, bizde oluşan duygu ve düşünceleri karşı tarafa doğru iletemezsek empatik süreç tamamlanmış sayılmaz. Karşımızdaki kişiye empatik anlayışı iletmenin iki yolu vardır: Yüzümüzü kullanarak anladıklarımızı ifade etmek, bedenimizi kullanarak anladıklarımızı ifade etmek. Eğer iki yolu bir arada kullanarak iletişim sağlarsak tepkilerimizi daha etkili bir yolla vermek kolaylaşır. Örneğin biri bize bir sıkıntısını anlattığında onun ellerinden tutarak bir konuşma yaparsak daha etkili olur.

Adler'e göre empati, "başkasının gözü ile görmek, başkasının kulağı ile duymak ve başkasının kalbi ile hissetmektir" (akt: Yavaş, 2007, s.33). Bir nevi farklı bakış açısıyla bakabilme yeteneğidir. İletişim halinde bulunulan kişi gibi o kişiye dönüt vermeden önce olaylara bakılmalıdır. Bu bağlamda empati kurarken karşımızdaki kişi olaya nasıl bakıyorsa bizim de sağlıklı bir iletişim ortamı oluşturup empati kurabilmemiz için olayı en az onun kadar iyi idrak etmemiz gerekir. Empati kurarak karşımızdakini bütünüyle kabul edip, içinde bulunduğu durumu dikkate alıp, bağdaşım kurmak onu anlamamızı daha kolay hale getirir. Buna göre sağlıklı bir empati kurma sürecinin gerçekleşmesi için olaya hakim olmanın yanında o kişiyi de olduğu gibi kabullenmek gerekmektedir.

Günlük hayatta insanlar birçok problemle aynı anda baş etmeye çalışmaktadırlar. Bazı sorunları olumlu yönde aşarken bazılarını çözmekte zorlanmaktadırlar. Bazıları dış etkenlerden kaynaklanırken, bazılarına kendi hataları sebebiyet vermektedir. İşte bu devrede bireyin empati düzeyi ne kadar yüksek ise insanların hata yapabilme potansiyelleri olduğunu kabullenmeleri de o kadar kolay olmaktadır (Satıcı, 2016). İnsanlar ne kadar empatik olursa hata yapmanın normal olduğunu kabullenip hataları o kadar kolay ortadan kaldırabilmektedirler. Diğer yandan insanlar arası iletişim problemlerinin çözülmesinde de sosyal becerilerden empati önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı bir iletişim kurmakta empati becerisi önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda kişilerarasındaki çatışmaların engellenmesini de empati becerisi sağlar (Gökler, 2009). İletişim noktasında empati ile çatışma çözme becerileri arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu

noktada eğitimin temel yılları olan ve çocukların yakın çevresi dışındaki insanların farkına vardığı ilköğretim yıllarında bu iki temel becerinin geliştirilmesi önem kazanmaktadır (Yörükoğlu, 1996). Empati affetmenin bir parçasıdır, fakat tamamını içermez. Yani olumsuz duyguları olumluya çevirecek en önemli ögelerinden birinin empati olduğu ifade edilebilir dolayısıyla affetme sürecinde empatinin önemli olduğu yadsınmamalıdır (Gündüz, 2014). Bu bağlamda empati becerisinin iletişim sorunlarını çözmede işlevsel bir yanı olduğunu söylemek doğru olacaktır. Tuncel (2015)'e göre empati kişiler arasındaki düşmanlıkları yok etmekte, ilişkileri besleyip karşı tarafı yargılamadan, müdahale etmeden dinlemeyi de sağlamaktadır. Empati becerisi araştırmacıların tanımlarından da anlaşılacağı gibi hayatımızda hep var olan insan ilişkilerini geliştiren sosyal bir beceridir.

İletişimin temel ögelerinden biri olan empati becerisinin önemi insanlar arası ilişkilerin önem kazanmasıyla doğru orantılı olarak artmaktadır (Kaya ve Siyez,2010). Görüldüğü üzere birçok araştırmacı tarafından kişilerarası iletişim ile empati ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Pişkin (1989)'e göre ise empati birçok iletişim problemini engellediği gibi insanlar arasındaki iletişim çatışmalarını da azaltarak olumlu bir şekilde sonuçlanmasını sağlamaktadır. Empatik becerisini geliştirmiş bir bireyin iletişimde daha başarılı, empatik yönü iyi olmayan bir bireyin ise kişilerarası iletişimde başarısız olma olasılığı yüksektir.

Empati kurabilmek için iyi bir dinleyici olmak**,** onu anladığımızı göstermek, farkındalığımızı arttırmak, yorum yaparak bunu daha belirgin hale getirmek ve kendimizi karşı tarafın gerçekten yerine koyabilmek gerekmektedir**.** Aksi takdirde empati kurma sürecini doğru bir şekilde tamamlamak mümkün olmamaktadır. Dinçyürek (2004)'e göre empati, kişinin diğerinin yaşadığı olayları anlaması, duygu ve düşünce olarak onunkine benzer yapıda süreçleri deneyimlemesi olarak tanımlanabilir. Araştırmacıların genellikle empati kavramını tanımlarken merkeze "anlamak" ifadesini koydukları görülmektedir. Ünal (1972) ise bu konu ile ilgili olarak insanları anlama kabiliyeti ifadesi ile empati kavramını eşdeğer olarak kullanmıştır.

Empati kurmak insanlara birçok fayda sağlamaktadır. Bunlar arasında daha duyarlı bir insan olmak, karşımızdaki insanı daha iyi anlamak, sorunları daha pozitif çözmek, sosyal ilişkileri daha kaliteli sürdürmek, yardımsever olmak, anlayışlı olmak, hem

bireysel hem toplumsal problemlerle daha kolay başa çıkabilmek, çözüm odaklı düşünebilmek sayılabilir. Bunlar dışında empati kurmak olumsuz düşüncelerden uzaklaştırmakta ve toplumda saygı duyulan, sevilen bir insan olmayı sağlamaktadır. Köksal ve Alisinanoğlu (2000)'na göre de empati becerisi, çevresindeki insanlara empatik bir şekilde yaklaşan kişiler için sosyal çevrelerinde daha çok sevilmek gibi bir fayda sağlamaktadır.

Diğer taraftan alakadar olunan kişinin kendi kültürünü tanıması, bilmesi de empati sürecine katkı sağlamaktadır. Fakat empati yaparken kendi kültürü ve yaşantısının etkisinde kalmamaya dikkat etmelidir. Yüksel (2015)'e göre "Empati kişinin, başkalarının düşünce ve duygularını kendi geçmiş ve şimdiki yaşantılarından gelen, değer ve geleneklerinden oluşan yargılarını bulaştırmadan "başkasının olarak" anlamaya çalışmaktır." Korkuların, şüphelerin, önyargıların aşılmasının yolu tanımaktan geçmektedir. Kişinin kendisini, karşısındakini tanıması şüphesiz iletişim ve beraberinde empati sürecini kolaylaştırmaktadır. Tuncay ve İl (2009)'e göre kişiler kendi kültürlerinden bağımsız değildirler ve temsilci konumundadırlar, bu sebeple de kişilerin kendi kültürel gerçeklerine bağlı kalarak empati kurmaları gerekmektedir.

Empatinin insanda gelişimi ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Psikoanalitik kuram üzerine çalışanlar, empatinin çocukluk zamanlarında aile ile ilişkilerin başladığı dönemden itibaren gelişme gösterdiğini ileri sürerken sosyal öğrenme üzerine çalışan bilim adamları ise şartlara bağlı olarak zamanla kazanılacağını öne sürmektedirler. Diğer kuramlar üzerine çalışan araştırmacılar ise empatinin biyolojik temellerle ilişkisini araştırmışlar ve bu araştırmalar sonucunda empati ile insan beyninin biyolojik yapısı arasında ilişki olduğuna ulaşmışlardır (Tanrıdağ, 1992). Görüldüğü üzere çoğu bireysel özelliklerde olduğu gibi bu özelliğin oluşmasında çevresel mi yoksa genetik faktörlerin mi etkili olduğu sorunsalı empati becerisi ile ilgili olarak da tartışılmıştır.

Empati kavramı daha çok psikoloji ve eğitim alanında kullanılan bir kavram olmakla beraber nörobiyoloji alanında da yer almaya başlamıştır. "Empati, tüm diğer davranış ve tepkilerimizde olduğu gibi beyinde başlayan ve biten bir süreçtir. Bu açıdan, empatinin beyindeki sürecini anlayabilmek için öncelikle empatiyi de üreten beynin bütünsel mekanizmasının genel olarak bilinmesi gerekmektedir" (Aydın, 2015, s.23). Bu bağlamda empatiyle ilgili beynin sorumlu alanları nörobiyolojik araştırmacılar

tarafından ele alınarak empati beyin ilişkisi irdelenmiştir. Ayna nöronlar, karşımızdaki kişinin düşüncelerini ve davranışlarını tahmin edebilmeye, duygularını anlamlandırabilmeye, insanların davranışlarını taklit edebilmeye ve yorumlamaya yarayan özel nöronlardır. Ayna nöronlar için günlük hayatta kullanılan empati kavramının nörobiyolojik anlamda karşılığı da denilebilir (Gürsantçı, 2016). Görüldüğü gibi ayna nöronların empatik davranışları şekillendirmede etkisi olduğu düşünüldüğü ve ayna nöronların bulunmasıyla beraber empatiye yeni bir bakış açısı getirildiği görülmektedir. "Paylaşma, yardımlaşma, özgecilik (alturism) gibi sosyal davranışlar ve bu ilişkilerin oluşturduğu kültür, özü itibariyle bir anlamda ayna nöronların ve empati becerisinin insana ve insanlığa sağladığı bir imkandır denilebilir" (Aydın, 2015, s.35).

Bu tanımlamaların bütünü göz önünde bulundurulduğunda empati, kendi ayakkabılarımızı çıkarıp karşımızdakinin ayakkabılarıyla yürümeye çalışmak; ön yargılarımızı bir kenara bırakarak, karşımızdaki kişiyi anlama çabasına girmektir. Sağlıklı bir empati kurma süreci sadece karşımızdakinin gözünden bakmakla, onu anlamakla tamamlanmış sayılmaz, bir de karşımızdaki insana dönüt vermemiz gerekmektedir. Empati ile insani ilişkiler gelişir ve iyileşir. Beraberinde bir takım sosyal becerileri de getirir; yardımlaşma, çatışmalardan uzak bir iletişim kurma, duyarlılık bunlardan bazılarıdır. Empati kuran bireylerin daha başarılı, daha sevilen ve daha sosyal bireyler oldukları da yapılan araştırmalar ile desteklenmektedir. Bunlar düşünüldüğünde empati becerisinin önemli ve gerekli bir beceri haline geldiği görülmektedir.

2.1.1. Empati ile İlgili Kavramlar

Empati ile ilişkili olan ve karıştırılan kavramlar vardır. Bu kavramlar hakkında bilgi sahibi olmak şu sorulara yanıt bulmamızda faydalı olmaktadır:

1. Empatinin hangi kavramlarla ve nasıl bir ilişkisi vardır?

2. Empati ne değildir?

2.1.1.1. Empati ve Sempati

Empati ile sempati kavramı birbiriyle sık sık karıştırılmaktadır. Fakat aralarında önemli farklar bulunmaktadır. Empati, başkasının his ve fikirlerini anlayıp onun gözünden bakmak iken, sempati karşıdaki insanın his ve fikirlerine birebir sahip olmaktır.

Karşımızdaki insan üzülüyorsa onunla birlikte üzülmek, seviniyorsa sevinmek o insana sempati duymaktır. Onu anlamak geri plandadır. Empatide bu durum böyle değildir. Anlamak önce gelir. Tarafsız bir şekilde karşımızdaki insanı yargılamadan, etiketlemeden, suçlamadan anlamaya çalışmak empatinin özüdür. Yani empatide esas olan anlamak iken sempatide hak vermek daha önemlidir. O halde sempati için subjektif denilebilir. Empatide kişi kendinden asla ödün vermez, karşıdaki insana ulaşmaya çalışır. Empatide anlamak, sempatide bağlantılar kurmak önemlidir (Karabağ, 2003). Sempati ve empati kelimeleri birbirinden tamamen bağımsız olmamakla beraber aynı anlama da gelmeyen kelimelerdir. Sempati birebir o kişinin yerine geçerek onun rolünde kalmayı gerektirirken, empati bir süreliğine o kişinin yerinde olmayı gerektirir.

Bir başka sempati-empati kavramları ayrımı için ise Tarhan (2011)'a göre karşıdaki insanın duygularına aynen katılmaya, karşıdaki kişi sevindiğinde, mutlu olduğunda onunla mutlu olmaya, üzülüp ağladığında aynı olumsuz duyguları hissetmeye sempati adı verilir. Fakat bu durumlar insan ruhuna fazla yükleme yapar, kişide kuvvetli hisler oluşturarak kişiyi ezmeye başlar.

Empati ne kadar kurulursa kurulsun bireye zarar vermeyeceği halde, sempatinin fazlası kişinin bir süre sonra sürekli karşısındakine hak verip kendi fikirlerini ifade edememesine sebep olmaktadır.

2.1.1.2. Empati ve Özdeşleşme

Özdeşleşme başka bir kişi gibi davranmak ve kendi benliğine başkasının benliğini yerleştirmektir. İki kavram arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Empatide ayrı ayrı iki benlik var iken, özdeşleşmede iki kişi aynı anda bir benlikte varlıklarını sürdürmektedirler. Özdeşleşmede kişi kendini başkasına göre şekillendirir, kendinden vazgeçer (Akkoyun, 1982). Özdeşleşmede karşıdaki kişi bireyin kendisinden daha ön plana geçerek daha önemli hale gelmektedir. Empatide ise bireyin kendi fikirleri ve kişiliği her zaman daha önemli olmakla beraber karşıdaki insana da değer vermeyi gerektirmektedir.

Kişi kendinin karşısındaki kişiyle özdeşleştirdiğinde adeta onu model almakta, onun davranışlarını, duygularını kendi eylemlerine yansıtmaktadır. Karşısındakinin bakış açısından uzaklaşarak kurduğu özdeşim sonucu değerlendirme yapmakta, dolayısıyla

objektiflikten uzaklaşmaktadır. Bu durumda özdeşim kurmanın empati kurmayı zedelediği söylenebilir (Dökmen, 2016). Empati kurarken daha olumlu bir iletişim kurulabilirken özdeşim tarafsızlıktan uzaklaşıldığı için sağlıklı bir iletişimi engellemektedir.

2.1.1.3. Empati ve İçtenlik

Aslına bakılırsa bu iki kavram birbirini kapsamaktadır. Kişinin karşısındakinin dünyasına dahil olup bunu kendisinin bizzat yaşaması empati iken, içtenlik bu fiili gerçekleştirirken bir yandan da kendi yaşantısını da algılayabilmek için bir çaba içerisinde olmayı gerektirir. Bu bağlamda içtenlik ve empati birbirini yok saymamakta, birbirleri için tamamlayıcı olmaktadırlar (Akkoyun, 1982). Empati kurarken kişi bir yandan da içten olabilmek için çaba harcamaktadır. Bu bağlamda empati ile içtenlik birbiriyle bağlantılı iki kavramdır.

2.1.2. Sosyal Empati

Diğer insanları anlama, değişen toplumda insanlarla anlaşma çerçevesinde "sosyal empati" önem kazanmaktadır. Sosyal empati, toplumsal ilişkilerimizde bir süreliğine toplumun diğer bireylerinin rolüne girmek, sosyal hayattaki ilişkilerimizde başkalarını anlayabilme yetisidir.

İnsanın empati becerisine sahip olabilmesi için öncelikle herkese insan olarak bakabilmesi, her şeyden önce karşısındakinin insan olduğu gerçeğini kabul etmesi gerekir. Bu amaç doğrultusunda birçok ülkede empatik eğitimle suçluları ıslah etme çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Amerika'da suçlular hangi suçu işlediyse o suçla ilgili videolar izletilerek ve videolardaki mağdurların yerinde yakınlarının olduğu düşündürülerek empati kurmaları istenmektedir. Bu empati çalışmalarının uygulandığı suçluların daha sonra aynı suçları tekrar işlemedikleri görülürken bu eğitimin uygulanmadığı suçluların ise ıslah edilemediği görülmektedir. Sosyal empati eğitiminde de aynı çalışmalar etkili olabilir. Fakat empatinin öğretilebilmesinde esas öge karşıdakini yargılamadan, koşulsuz bir şekilde insan olarak kabul etmektir. Bunun sebebi, empatinin parçaları değil bütünü görmeyi amaç edinmesidir. Bencil insanlar sadece kendine ait şeyleri seçip görürken, empatik insanlar bütünü görürler. Yağbasan (2016)'a göre parçalardan bütüne ulaşmayı amaçlayan tümevarım yöntemi empati

eğitiminde de kullanılabilir. Böylece toplumdaki insanları yaptığı bir eyleme göre değerlendirmek yerine detaylıca tanıyıp daha gerçekçi kararlar vermek için bu yöntemin toplumun tüm bireylerine öğretilmesi, sosyal empatinin gerçekleşmesini sağlar.

2.1.3. Empati Basamakları

1988 yılında Üstün Dökmen empatiyi basamaklar halinde sınıflamıştır. Ona göre üç temel basamak vardır empatide. Bu basamaklar da kendi içinde "Düşünce" ve "Duygu" olmak üzere iki alt basamağa ayrılmıştır. Bu basamaklar (Dökmen, 2016):

2.1.3.1. Onlar Basamağı

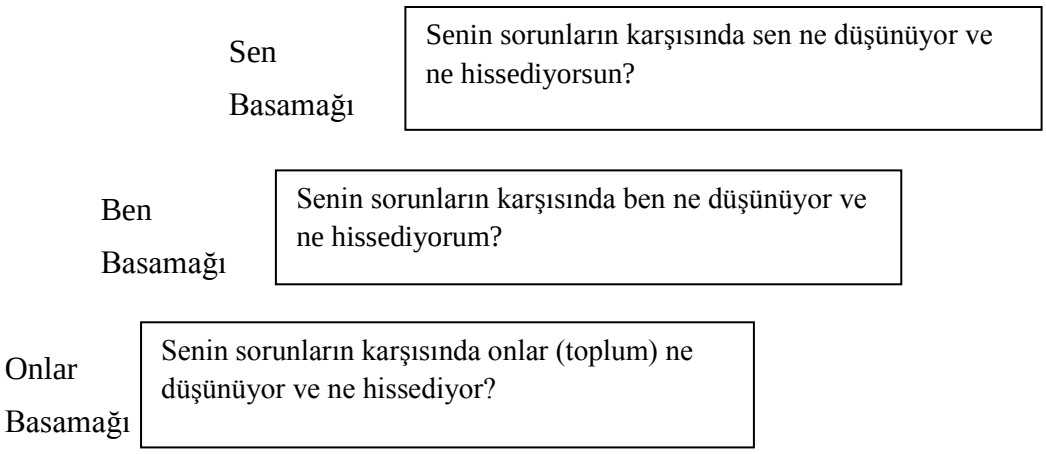
Onlar basamağında kişi karşısındaki insanın sorunu üzerine düşünmez, sorunla ilgilenmez. Sorununu anlatan kişinin fikir ve hislerine dikkat etmez ve duruma has kendi his ve düşüncelerinden de bahsetmez. Empatik tepki veren kişi öyle bir dönüt verir ki o ortamda olmadığı halde olayları biliyormuş gibi olan üçüncü kişilerin görüşlerini içerir. Bu üçüncü kişilerden kasıt toplumdur. Bu basamakta dikkat çeken başka bir durum da özdeyişler, atasözleri kullanılmasıdır.

2.1.3.2. Ben Basamağı

Bu basamakta ben-merkezci anlayış hakimdir. Kişi karşı tarafın sorunu üzeri eğilmek yerine kendi duygu ve düşüncelerine yoğunlaşır. Karşı tarafı eleştirmek, akıl vermek esastır. Karşı tarafı sorunlarıyla yalnız bırakır ve bir süre sonra kendinden bahsetmeye başlar. Karşıdaki insan problemini anlattıktan sonra empati kuracak kişi "benim de bu tarz sorunlarım var" diyerek başlar ve kendini ön plana çıkarır.

Empatik tepkide bulunacak kişi karşı tarafı tam anlamıyla rahatlatamaz. Fakat bu basamakta verilen empatik tepkiler onlar basamağına oranla daha etkili tepkiler sayılabilir. Diğer yandan bu basamakta tepkide bulunacak kişinin, karşı tarafın yerine tam anlamıyla geçemediği için yeterli seviyede empati kurduğu söylenemez.

Her bir empati basamağında sorulacak soruların bulunduğu, Dökmen (2016) tarafından yapılan aşamalı empati sınıflaması Şekil 2.1.'de gösterilmiştir.

Şekil 2. 1. Aşamalı Empati Sınıflaması

(Dökmen, 2016)

2.1.3.3. Sen Basamağı

Bu basamakta kişi karşı tarafın yerine geçer, olaylara onun gözünden bakar, başkalarının veya kendisinin duygu, düşüncelerinden bahsetmez; direkt karşı tarafın durumu üzerine odaklanır ve onu anlamaya çalışır. Bu anlamda bu basamağın diğer iki basamaktan daha etkili olduğu söylenebilir.

Dökmen (2016), yukarıda sıralanan empati basamaklarını içerecek şekilde on alt basamaktan bahsetmiştir. Bunları en etkisiz tepkiden en etkili tepkiye doğru sıralamıştır:

1. Senin problemin karşısında başkaları ne düşünür, ne hisseder?,
2. Eleştiri,
3. Akıl verme,
4. Teşhis,
5. Bende de var,
6. Benim duygularım,
7. Destekleme,
8. Soruna eğilme,
9. Tekrarlama,
10. Derin duyguları anlama.

En etkili tepkiler saylan son 4 basamak, en kaliteli tepkilerin verildiği “Sen basamağı” na aittir. İlk basamak ise empati seviyesi düşük olan “Onlar basamağı” na ilişkindir.

Günümüzde yapılan birçok araştırma, kaliteli iletişim için esas ögenin empati olduğunu ortaya koymaktadır. Empatinin başarılı olması için karşımızdaki insanı olabildiğince iyi algılayabilmeli, onun bizden farklı inançları, beklentileri, tarzı, değerleri olduğunu bilmeli ve kabullenmeliyiz. Bu bağlamda, etkileşime girdiğimiz insanın adaletsiz bir şekilde yargılanmaması ve doğru algılanabilmesi maksadıyla çaba harcanmalıdır (Fazlıoğlu, 2013). Buradan yola çıkarak empati kurmadan önce karşıdaki insanın olduğu gibi kabul edilerek, ön yargılardan uzak kalarak iletişim süreci başlatılmalıdır.

2.2. Öğretim Programlarında Empati: 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi Programlarına Bakmak

Hayat Bilgisi dersi, öğrencilerin yaşadıkları hayatı anlamlandırmasını sağlayan bir öğrenme alanıdır. Hayat Bilgisi dersi ile ilgili yapılan tanımların birçoğu hemen hemen aynı şeyi ifade etmektedir. Hayat Bilgisi dersini tanımlayan Bayram (2005), bu dersin, bireyin doğumuyla başlayıp sosyal bir varlık olmasını sağlayan sürekli bir faaliyet olduğunu, çevresine daha kolay uyum sağlamasını kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Hayatın içinde olan her şey bu ders alanında ele alınmakta ve bu çerçevede davranış bilimleri ile sosyal bilimlerden de yararlanılmaktadır. Bektaş (2009)'a göre ise Hayat Bilgisi dersi öğrencilerin kendilerine uygun öğrenme yolları bulabileceği plan ve program dâhilinde okullarda öğretilen başlıca derslerdendir. Ayrıca Hayat Bilgisi dersi öğrencilerin yaşamlarını biçimlendirmek amacıyla tutum ve davranışlarına, düşünce ve kişiliklerine etki etmektedir.

Hayat Bilgisinin ilk olarak ne zaman var olduğu hakkında fikirler olsa da tam olarak bilinmemektedir. Ancak insanlıkla beraber insan hayatında var olmaya başladığı kuvvetle muhtemeldir.

Öğrencilerin eğitim hayatında ilk 3 yıl oldukça büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu dönemde eğitim hayatının tamamına etki edecek önemli temeller atılmaktadır ve bu anlamda ilkokulda 3 yıl boyunca yer alan Hayat Bilgisi dersi diğer tüm derslerle de ilişkilidir.

Hayat Bilgisi dersi anlayışı 2005 programı öncesinde şimdiki anlayıştan oldukça farklıdır. 2005 yılı öncesi 1998 programına göre ele alınan Hayat Bilgisi dersi programında temel anlayış davranışçı yaklaşıma dayanmaktadır. 2005 programı ile

birlikte yapılandırmacı yaklaşıma paralel olarak beceri, tutum önem kazanmıştır. "Yapılandırmacı öğrenme kuramına dayanan Hayat Bilgisi öğretim programında öğrencilere hedef-davranışlar yerine öğrenciye yönelik olarak hazırlanan kazanımlarla beceri, değer ve kavramlar kazandırılmaya çalışılmaktadır. Burada amaç, öğrencinin öğrendiklerini salt gözlemek ve ölçmek değil onlara beceri kazandırarak kendi değer sistemlerini oluşturmalarını sağlamaktır" (Kaya, 2015, s. 256).

Ezberci anlayışın hâkim olduğu 1998 Hayat bilgisi dersinin hedeflerinde beceriden ziyade davranışlar üzerinde durulduğu şu hedeflere bakarak söylenebilir: Uzayı tanıyabilme, Toplu yaşama kurallarına uyabilme, Demokrasinin temel kurallarını kavrayabilme.

1998 Hayat Bilgisi dersi programından sonra 2005'te yenilenen programda daha öğrenci odaklı, farklılıklara değer veren bir yaklaşım benimsenmiştir. Buna bağlı olarak da öğrencileri değerlendirme noktasında da farklılıklar olmuştur. Önceden ezbere dayalı doğrudan bilgiyi ölçme odaklı olan sözlü ve yazılı ölçme ve değerlendirmeden ziyade beceri ve tutumları da değerlendirme amaçlı çoklu değerlendirme önem kazanmıştır.

Bilindiği üzere her öğrenci birbirinden farklıdır ve tek tip öğrencilerin oluştuğu eski sistemde farklılıklar yeterince göz önünde bulundurulmamıştır. Her çocuğun ilgi alanı ve becerilerini hayata yansıtma biçimleri birbirinden farklıdır. "Öğrenciler okula çok farklı deneyimlerle ve düşüncelerle geldiklerinden her öğrenci okula kendi deneyimlerini, alışkanlıklarını ve beğenilerini de beraberinde getirirler. Bütün öğrencilerin aynı konuları aynı şekilde ve aynı düzeyde öğrenmeleri beklenemez, her öğrenci kendisine sunulan uyarıcıları kendi deneyimlerine bağlı olarak anlamlandırır ve bilgiyi kendine göre yapılandırır. Bu da her öğrencinin kendi öğrenmesinden sorumlu olmasını gerektirir" (MEB, 2005, s.10). 2005 programıyla beraber bireysel farklılıkları ortaya çıkaran öğrencilerin kendilerini tanımalarına fırsat tanıyacak öğretim ortamları hazırlamayı planlayan bir anlayış benimsenmiştir.

1998 ve 2005 Hayat Bilgisi öğretim programlarını karşılaştıracak olursak aşağıdaki gibi bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2. 1. 1998-2005 Hayat Bilgi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması

1998 Hayat Bilgisi Öğretim Programı	2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı
Öğretmen merkezlidir.	Öğrenci merkezlidir.
Davranışçı yaklaşıma uygun hazırlanmıştır.	Yapılandırmacı yaklaşıma uygun hazırlanmıştır.
Ezberci anlayış hâkimdir.	Ezberci anlayıştan uzaktır, bilgiyi anlamlandırmak esastır.
Öğretmenin rolü bilgiyi doğrudan aktarmaktır.	Öğretmenin rolü bilgiye ulaşmada öğrenciye yol göstermektir.
Öğretimde sonuç önemlidir. Ürün odaklıdır.	Öğretimde süreç önemlidir. Öğrencilerin etkinliklere, eğitim sürecine katılmaları esastır.
Öğretme önemlidir.	Öğrenmek önemlidir.
Doğrudan gözlenebilen davranışlar ölçülür.	Doğrudan gözlenemeyen davranış ve tutumlar da ölçmeye dâhildir.

2005 programı hazırlanırken kazanımların belirlenmesi noktasında üzerinde durulan nokta konuların bütünlüğünden çok beceriler olmuş ve programda kazanımlar ile beceriler ilişkilendirilmiştir. Yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme bu beceriler arasında yer almaktadır. Değişen yaşam şartları beraberinde bu şartlara uyum sağlayabilecek bireyler yetiştirmeyi planlayan öğretim programları hazırlamayı zorunlu kılmıştır. "Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır" (MEB, 2018). Bu doğrultuda öğretmenlerin sorumlulukları da artmıştır. Günümüz öğretmenleri artık bilgiyi birebir aktarmak yerine öğrencileri bilgiyi bulmak için yönlendiren, bilgiyi arama becerisi kazandıran, bilgiyi sorgulatan konumunda olmalıdır. Bu sayede eğitim bir kalıp olmaktan çıkıp, daha işlevsel bir hal alacaktır.

2005 Hayat Bilgisi programı, 2009 yılında revize edilmiş, 2015 yılında taslak halinde olan Hayat Bilgisi programı ise 2017 yılında uygulanmaya başlamıştır. 2005 ve sonrası tüm programlarda yapılandırmacı yaklaşımın benimsendiği, temel yaşam becerilerinin önem kazandığı görülmektedir. 2015 yılında yenilenen Hayat Bilgisi programı da 2005 programının güncellenmiş hali olup 23 adet temel yaşam becerisini içermektedir.

Tablo 2. 2. Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler

1. Araştırma 2. Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanma 3. Değişim ve Sürekliliği Algılama 4. Dengeli Beslenme 5. Doğayı Koruma 6. Girişimcilik 7. Gözlem 8. İletişim 9. İş Birliği 10. Karar Verme 11. Kariyer Bilinci Geliştirme 12. Kaynakların Kullanımı	13. Kendini Koruma 14. Kendini Tanıma 15. Kişisel Bakım 16. Kurallara Uyma 17. Mekânı Algılama 18. Milli ve Kültürel Değerleri Tanıma 19. Öz Yönetim 20. Sağlığını Koruma 21. Sorun Çözme 22. Sosyal Katılım 23. Zaman Yönetimi

Temel yaşam becerilerinin küçük yaşta kazandırılması öğrencileri hayata hazırlamakta, karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmelerini sağlamaktadır. Bu temel becerilerin bir de alt beceri alanları bulunmaktadır. Bunlardan biri de empatidir. Temel yaşam becerilerinden iletişim, iş birliği, kendini tanıma, sosyal katılım alt becerilerden empati ile ilişkilidir. 2005'ten bu yana empati temel yaşam becerilerinin kazanılmasında ve gelişmesinde en önemli becerilerden biri olarak görülmektedir. 2005 programında önem kazanan beceri ve değer kavramları yalnızca Hayat Bilgisi değil, Sosyal Bilgiler programında da vurgulanmaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında empati kavramı temel beceriler arasında sayılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan 27 temel beceri Tablo 2.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 2. 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Temel Beceriler

Araştırma	Kanıt Kullanma
Çevre okuryazarlığı	Karar verme
Değişim ve sürekliliği algılama	Konum analizi
Dijital okuryazarlık	Medya okuryazarlığı
Eleştirel düşünme	Mekânı Algılama
Empati	Öz denetim
Finansal okuryazarlık	Politik okuryazarlık
Girişimcilik	Problem çözme
Gözlem	Sosyal Katılım
Harita okuryazarlığı	Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Hukuk okuryazarlığı	
İletişim	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
İş birliği	Yenilikçi düşünme
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	Zaman ve kronolojiyi algılama

Yukarıdaki tabloda yer alan temel yaşam becerilerinden empati becerisi temel beceri olarak sayılmakta ve aynı zamanda diğer becerilerinin bir kısmının kazanılmasında da gerekli bir beceri olmaya devam etmektedir. "Yukarıda sözü edilen becerilerin yanı sıra, duyarlılık, dürüstlük, hoşgörü, saygı, sorumluluk, yardımseverlik ve adil olma değerleri de empati becerisi ile ilişkilidir" (Kaya, 2015, s. 263).

Hayat Bilgisi öğretim programında hedeflenen kazanımların detaylı açıklamalarında empati kavramının yer aldığı görülmektedir. Aşağıda, ulaşılmasında empati becerisinin de gerekli olduğu kazanımlara yer verilmiştir.

"HB.2.1.8. Okulda iletişim kurarken kendini anlaşılır ve açık bir dille ifade eder."

"İhtiyaçlarını, isteklerini, olaylar karşısındaki duygularını, düşüncelerini ve itirazlarını nezaket kuralları çerçevesinde empatik bir dille ifade etmenin gerekliliği vurgulanır" (MEB, 2018).

Hayat Bilgisi öğretim programının birinci ünitesi olan "Okulumuzda Hayat" ünitesinin 8. kazanımında okulda iletişim kurarken nasıl bir dil kullanılacağı ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Kazanımla ilgili yapılan detaylı açıklamada iletişim kurulurken kazanımda bahsedilen anlaşılır ve açık bir dilden kastedilenin empatik bir dil olduğu ifade edilmektedir.

"HB.2.2.4. Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder."

"Odasını, çalışma masasını, oyuncaklarını, giysilerini temiz ve düzenli tutmanın gerekliliği empatik bir dille açıklanır" (MEB, 2018).

Hayat Bilgisi öğretim programının 2. si olan "Evimizde Hayat" ünitesinin 4. kazanımında öğrencilerin evdeki sorumluluklarını fark etmeleri hedeflenmektedir. Kazanımın alt açıklamasında öğrencilerin evde üzerine düşen görevlerinin kendilerine empatik bir dille açıklanmasının gerekliliği ifade edilmektedir.

Hayat Bilgisi öğretim programında empati kavramı doğrudan ifade edilmese de empati becerisi ile ilişkili kazanımlar bulunmaktadır. Yukarıda empati becerisinin gerekliliği açıkça ifade edilen 2 kazanım dışında bağlantılı olduğu kazanımlardan örneklere Tablo 2.4.'te yer verilmiştir.

Tablo 2. 4. Hayat Bilgi Öğretim Programında Empati Becerisi İlintili Kazanımlardan Örnekler

Tema	Ders Kazanımları
1. Okul Heyecanım	A.3. 2. Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder. A.3.13. Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder. A.3. 8. Arkadaşlarının yanlı davranışlarını fark eder ve yanlılık içermeyen davranışlar sergiler. A.3. 4.Öğretmenleri ve arkadaşları ile etkileşimde bulunurken ve iletişim kurarken uygun davranışlar gösterir. A.3. 31. Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır.
2. Benim Eşsiz Yuvam	B.3. 16. Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır. B.3. 8. Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır. B.3.37. Kişisel eşyalarını ve başkalarının eşyalarını özenli kullanmadığında ortaya çıkan sorunları çözer.

2005 yılı Vatandaşlık ve İnsan ve Hakları öğretim programında da empati becerisi yer almakta ve bunun yanı sıra empati ile ilişkili beceriler arasında da iletişim, öz yönetim, sosyal uyum becerileri de bulunmaktadır.

2.3. Okulda ve Ailede Empati Becerisini Geliştirmek: Teknikler

Kimilerine göre empati becerisi insanlarda doğuştan var olan bir yetenek olarak görülürken, kimilerine göre de sonradan kazanılabilecek bir beceridir. Yetenek olarak görülen empati becerisi öğretilemez; fakat eğitim sayesinde insanlarda var olan empati becerisi geliştirilebilir (Yılmaz, 2003, akt. Uğur, 2007). Bu bağlamda empati becerisini geliştirmek amacıyla eğitim ve eğitimde kullanılan yöntem ve teknikler geliştirilmiştir.

2.3.1. Empati Eğitimi

20. yüzyılın ikinci yarısında birçok alanda değişim ve gelişim yaşanmıştır ve bu hareketlilik toplumların yapısında da değişiklikler meydana getirmiştir. Etkisini gösteren faktörlerin başında teknolojik gelişmeler gelmektedir ve bu alanda meydana gelen değişimlere uyum sağlayan toplumlar devamlılıklarını sağlarken uyum sağlayamayan toplumlar son bulmaktadırlar. Bu durum da beraberinde eğitime daha da önem verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitim ile topluma daha adapte bireyler yetiştirilmekte ve bu aşamada sağlıklı iletişim büyük ölçüde önem teşkil etmektedir. Kaliteli iletişim için ise empati önemli bir konumdadır. Bu bağlamda empati becerisi yaşamın her döneminde gereken bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Köksal (2005)'a göre ise çocuklara empati becerisini erken yaşlarda kazandırmak, hem zorluklarla baş edebilmelerini hem de toplumda kabul gören bir birey olmalarını sağlayacaktır. Bu süreçte anne babanın tutumları oldukça önemlidir. Çocuklar iki yaşından sonra insanlar ile kendi duygularının farklı olduğunu anlamaya diğer yandan da kendi ihtiyaçlarını fark ederek olayları yorumlamaya başlamaktadırlar. Empati becerisi bir anda değil bir süreç içerisinde gelişmektedir. Bu sürecin bebeklik dönemine kadar uzandığı da söylenebilir. Bebeklerin karşısındaki insan üzüldüğünde tepki verdiklerini görürüz ancak karşı tarafın üzüldüğünün farkında olduklarını belli edemezler. Fakat 2-10 yaş arasında farkındalıkları gelişmekte ve olaylara kendi yorumlarını da katmaya başlamaktadırlar. Altı yaşından sonra ise çocuk artık karşısındakinin yerine kendini koyma eylemini gerçekleştirebilmektedir. Başar (2015)'a göre "Toplumsal barışın sağlanabilmesi, okullarda huzurun olabilmesi için empati okulların önceliği olmalıdır" (s. 165).

İnsanlara empati eğitimi verme konusunda çeşitli fikirler vardır. Araştırmacılar empati eğitimi konusunda çeşitli yollar geliştirmişlerdir. Bunlardan biri de insanlara mimikleri okuma konusunda verilecek eğitimdir. Surat ifadelerine yansıyan duyguları okumak bir empati eğitimi olarak sayılabilir. İnsanların surat ifadelerini okuyabilmenin etkili bir eğitim ile kazandırılabileceği ya da artırılabileceği birçok araştırma sonucuna göre mümkündür (Dökmen, 1988). Böylelikle karşımızdakinin yüz ifadesinden ne durumda olduğu hakkında fikir sahibi olarak empati kurmak kolaylaşmaktadır. Bu eğitimin küçük yaşlara nazaran daha ilerleyen yıllarda verilmesi öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda daha etkili olmaktadır. Küçük yaşlarda öğrencilere okullarda empati becerisinin nasıl kazandırılacağına ilişkin olarak ise araştırmacılar çeşitli öneriler sunmaktadırlar. Aslan (2015)'a göre eleştirel düşünme tekniğini kullanarak duygu, düşünce ve davranışları biçimlendirmek mümkündür. Eleştirel düşünme tarafsız düşünebilmeyi de içermekte dolayısıyla tarafsız düşünen kişi de sağlıklı şekilde empati kurabilmektedir. İç içe olmaları sebebiyle eleştirel düşünme tekniği ile empati becerisini geliştirmek eğitim sürecinde tercih edilen bir tekniktir. Bununla ilgili olarak Sezer ve Damar (2005)'a göre öğretmenler okullarda empati eğitimini çeşitli yaşantılarla öğrencilerine kazandırabilirler. Öncelikle öğrencilerde farkındalık duygusunu oluşturmak çok önemlidir. Öğrencinin kendini tanıyıp farkında olmasını sağlayacak etkinlikler yapılıp, dinleme mahareti kazandırılır. Böylece çeşitli insanların bir arada yaşadığının farkında olmasını sağlayarak, hoşgörü, saygı becerileri geliştirmeye yönelik yaşanmışlıklar sunar ve bu şekilde empati gelişimine katkı sağlayabilirler. Öğrencilerin korkuları ve ön yargıları karşılarına getirildiğinde empati kurmaları daha da kolaylaşır ve başkalarına karşı da daha olumlu ve çözüm üretici olurlar. Bu nedenle örnek yaşantılar üzerinden gidilerek bunlara uygun tepkiler verilmesi sonucu olaylara empatik yaklaşmaları daha da kolaylaştırılabilir. Fakat bunlardan önce Mozakoğlu (2015)'na göre eğitimci öğrencilerine empati kazandırma çalışmaları yapmadan önce ne kadar öğrencisi varsa her birinin yerine kendisini tek tek koyarak onlar gibi düşünüp onların duygularını anlamaya çalışmalıdır. Tüm bunlardan yola çıkarak empatinin sonradan kazandırılabileceği ya da varsa geliştirilebileceği sonuçlarına ulaşılabilir.

Sosyal yaşam içerisinde insanların ihtiyaçları ve sorunlarında farklılıklar görülmektedir. İnsanların hepsi görüntü, yaşayış, düşünce yapısı olarak bir yaratılışa tabidir ve benzer

şekilde toplumlar da geçmişi, gelenekleri, dili vs. ögeler ile bunlara bağlı olan kültürel bakımdan da farklıdırlar. Bu değişikliklerin hepsi toplumu oluşturan insanların ve o toplumun eylemlerine, yapısına etki etmektedir. Ancak bu ayrılıklar tüm insanların ve toplumun birbirinden tümüyle farklı oldukları anlamına gelmemelidir. Çünkü bir arada yaşayan insanların, toplumların ortak kabul ettikleri şeyler söz konusudur. Bu ortak olan şeyleri "ortak akıl" olarak adlandırabileceğimiz kelime grubu bizi biz yapmaktadır (Fazlıoğlu, 2013). Aynı toplumun bireyi olan insanların ortak yaşam kurallarına yansıyan davranışlarının empatiye etki ettiği fikrine katılan bir başka araştırmacı Özbek (2004)'e göre de insanların yaşadıkları yerlerde egemen olan dini olgu, ekonomik durum ve kültürel yapının meydana getirdiği gelenekler, adetler, örfler insanların yaşayışına ve eylemlerine etki etmektedir. Bazı bölgelerde duygu ve düşüncelerin gizlenmeden açıkça ifade edilebilmesi normalken bazı bölgelerde insanların his ve fikirlerini saklamaları daha uygundur. İşte duygu ve düşüncelerin dışa vurulmasının uygun olmadığı toplumların empatik beceriye çok daha fazla ihtiyacı vardır. Çünkü birbirlerini anlamalarının zorlaşması iletişimi zorlaştırmakla beraber duyguların içe atılması bir takım psikolojik sorunlara da sebebiyet vermektedir. Araştırmacıların toplumsal yapının davranış, duygu ve düşüncelere etki ettiği konusundaki fikirleri empati becerisinin gerekliliği üzerinde toplanmaktadır. "Farklılıkların hoş görüldüğü, empatik düşüncenin egemen olduğu barış kültüründe taraflar arası ilişkiler; anlaşmaya, uzlaşmaya, katılıma, dayanışmaya, hoşgörüye, şeffaflık ve güvene dayalı sürdürülebilir şekilde gelişmektedir" (Polat, 2015, s.139). Farklı bireylerin bir arada yaşadığı toplumlarda ve farklı kültürlerin bir arada yaşamasında empati becerisinin önemli bir yeri vardır. Görüldüğü üzere toplum yapısı empati kurma düzeyini de etkilemektedir. Empati becerisinin geliştiği toplumlar daha dışa dönük, iletişimi kuvvetli bireylerden oluşurken, daha katı, içe dönük toplumlar empati kurma düzeyleri düşük olup, empati becerilerinin geliştirilmesine daha çok gereksinim duymaktadır.

Empatik beceri, iletişim problemleri yaşamadan kişinin hem kendisiyle hem de çevresindeki insanlarla barışık olmasını (Ünal, 2007), sağlıklı ilişkiler kurmasını çevresine daha duyarlı olmasını sağlar (Oğuz, 2006). Kavgacı, geçinemeyen kişiler empati becerisinden yoksun iken; uysal, insanlarla kolay iletişim kurabilen kişiler empatik yönden donanımlıdır denilebilir.

Çevre eğitimi ile de empati becerisi geliştirilebilir. Çocukların çevresinde olup bitenlerin eğitim ortamına aktarılarak empati kurmaları sağlanabilir. Yaşama yakınlık ilkesi çerçevesinde çocukların günlük hayatta karşılaştıkları, oyun oynayıp vakit geçirdikleri çevrede yaşananlar, değişimler kullanılarak hem empati hem de çevre eğitimi verilebilir. "Öğrencilerin çevre ile ilgili değişimlerin oluşum sürecini fark edebilecekleri etkinliklere katılmalarını sağlamak önemli olacaktır. Bu etkinliklerde çevresel sorunların neden olduğu değişimler görselleştirilirse öğrencinin eski ile yeni arasındaki farkı anlaması kolaylaşır, empati yapma süreci hızlanır" (Kabapınar, 2015, s. 227). Öğrenciler bu sayede çevresine karşı duyarlı olmayı da öğrenmiş olmakta, çevresiyle de empati kurması sağlanmaktadır.

Kişi empatik iletişim kurarken adeta karşı taraftaki kişi kendisiymiş gibi bir algı yaratır, bu da daha geniş bir açıdan o kişinin dünyasına girmeyi dolayısıyla o kişiyi daha iyi tanımasını sağlar (Metin, 2011). Karşımızdaki kişinin dünyasına yaklaşmak için öncelikle kendi dünyamızdan bakmalı; sonrasında onun dünyasına dâhil olma aşamasına geçilmelidir. "Kişi kendi duygularını ne kadar iyi anlar ve etkili bir şekilde yönetirse etrafındaki bireyleri de o kadar iyi anlayabilir ve empati kurabilir" (Cengizhan, 2015, s. 179). Bu noktada başkalarını tanımak için insanların önce kendini tanıması gerekir. İnsanın kendini tanımadan başkalarını anlaması beklenemez.

İnsanların sosyal becerileri öğrenmesi günümüz için oldukça önemli bir konudur. Öncelikle empati yetisinin varlığı insanlar arası iletişim ve işbirliğini geliştirir. Empati becerisinin temelinde yardımseverlik, şiddetli geçimsizliklerin çözümü, insanların birbirine sempati duyması ve birlikte vakit geçirmekten hoşlanmaları vardır (Aksay 2012). Empati becerisinin geliştiği toplumlar daha kaliteli bir yaşam sürmekte ve bu toplumların bireyleri hem kendisine hem de çevresine faydalı olmaktadırlar.

İnsanların empati kurma becerilerinin ne seviyede olduğu da oldukça önemlidir. Bu beceri seviyelerinin düşük olması, problem anında verilen empatik tepkiler ile çözüm odaklı bir tavır sergilemeyi engelleyebilmektedir. Çözüm odaklı olup, sataşma gibi olumsuz eylemlerden ziyade yapıcı bir tutum içinde olan insanların empati becerilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmalar neticesinde bu beceri seviyesi yüksek öğrencilerin herhangi bir çatışma halinde daha sakin ve genel anlamda daha sabırlı oldukları bulunmuştur (Erken, 2009). Buradan yola çıkarak olaylara verilen empatik

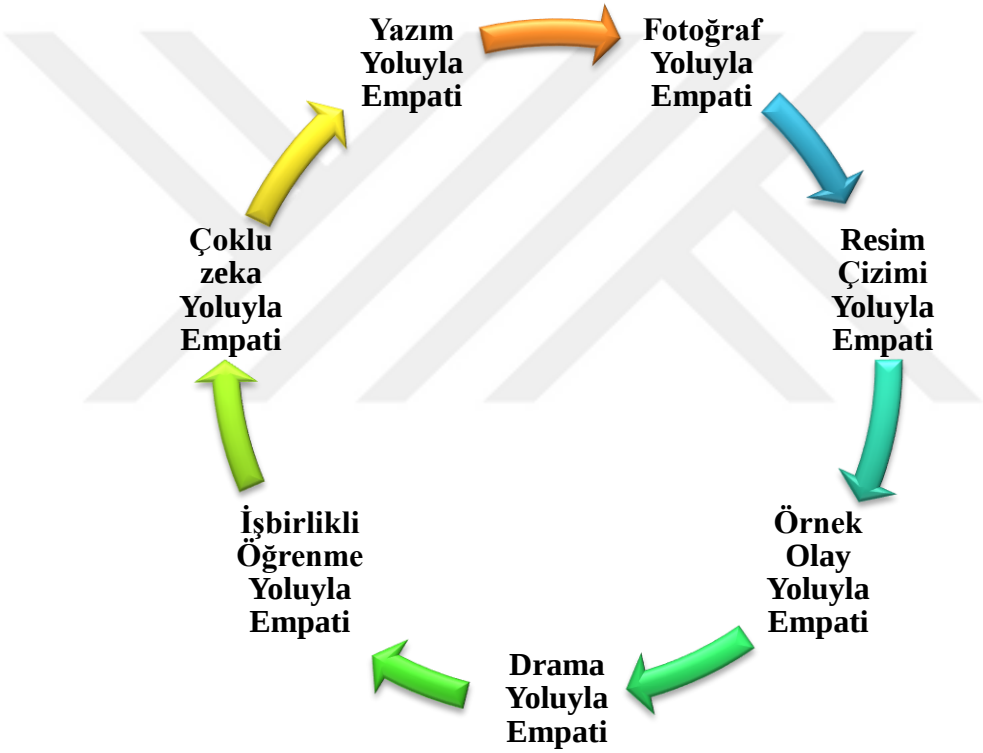
tepkilere göre olumlu bir sonuca varılıp varılamayacağı belirlenmektedir. Konu ile ilgili olarak Karabağ (2003)'a göre ise empati eğitiminde bireyin empatik tepkilerini kapsayan bilişsel ile duyuşsal becerilerinin geliştirilmesi üzerine yoğunlaşılmakta; bu süreçte gereken duyguların tanımlanması, tanınması vb. gibi bilişsel ögeler üzerinde de durulmaktadır (Karabağ, 2003). Empatik tepkilerin sağlıklı olabilmesi için empati becerisinin yanında bilişsel ve duyuşsal becerilerin de geliştirilmesi önem taşımaktadır. "Empatiye bağlı olarak tepki verebilmek için diğerinin duygusunu kaale aldığımızı göstermek ve çocukların bu duygulara saygılı olmasını sağlamak, hangi davranışların veya tepkilerin bu durumda verilebileceğinin analiz edilmesi gerekir" (Aslan, 2015, s. 342). Çocukların empati kurarken karşısındakinin duygularını anlamaya çalışması, neden öyle hissettiğini anlamaya çalışması empati kurma sürecinin sağlıklı ilerlemesini sağlamaktadır. Bu anlamda duyguları karşılıklı olarak anlamak empati kurmak için önemlidir.

Çocukların empati becerilerini geliştirmek adına merhamet, yardım etme duygularının da güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda çocukları yiyeceklerini ya da oyuncaklarını arkadaşlarıyla paylaşmaya özendirmek bu duyguların güçlenmesini sağlamaktadır. Fakat bunları yaparken de iletişim diline dikkat etmek gerekir. "Sen dili" yerine "ben dili" kullanmak daha etkili olmaktadır (Satan, 2015). Merhamet duygusunu aktif hale getiren empati, hem insanların hem de hayvanların davranışlarında etkili bir konuma sahiptir. Yapılan araştırmalara göre hayvanlarla iletişim ile empati arasında ilişki bulunmaktadır. Saldırganlık davranışlarının etkisiz hale getirilmesinde empati oldukça önemlidir ve hayvanlara işkence eden insanların empati becerilerinin düşük olduğu söylenebilir. Bu durumu aşmak için de insanların kendilerini insan ya da hayvanların yerine koyarak yani empati eğitimi ile bu saldırgan davranışlarını en az seviyeye indirgemeleri beklenmektedir (Ekinci, 2009). Araştırma sonuçlarına bakıldığında empati sadece insanlar arasında kurulan bir beceri değil, insanların hayvanları anlaması için de gerekli bir beceridir. Empati kurma becerisi sadece bu eğitimi alanların ya da insanların hayvanları anlayıp, iletişim kurma noktasında değil bu eğitimi veren eğitimcilerin birbirini anlaması hususunda da önem kazanmaktadır. Akyol ve Çiftçibaşı (2005)'na göre empati, öğrenciler ile eğitimcilerin kendi aralarında etkili bir iletişim kurmalarında ve eğitim ile ilgili programların tasarlanmasında önemli bir araç olmakla beraber eğitim sektöründe çalışmayı planlayan insanlara da kazandırılması

gereken bir beceri olması açısından büyük ölçüde önem taşımaktadır. Bu bağlamda empati becerisinin sadece belli bir kesime kazandırılmasından ziyade, bu eğitimi verecek olan bireylerin de kazanması önemlidir.

2.3.2. Empati Eğitiminde Kullanılan Teknikler

Çocuklara empati becerisini kazandırmak amacıyla özellikle okullarda uygulanan bir takım teknikler bulunmaktadır. Şekil 2.2.'de empati becerisini kazandırmak amacıyla kullanılabilecek birtakım teknikler gösterilmiştir.

Şekil 2. 2. Empati Eğitiminde Kullanılan Teknikler

2.3.2.1. Yazım Yoluyla Empati

"Yazım yoluyla empati aracılığıyla öğrenciden, empati kurduğu role ilişkin duygu ve düşüncelerini yazmaları istenebilir. Öğrencinin deneyim dünyası ile ilintili toplumsal konularda işlenen konuya ilişkin ön bilgi verilmeksizin ilgili sosyal durum ya da olguyu zihninde nasıl oluşturduğunu anlamak amacıyla empati çalışması Hayat bilgisi, Sosyal bilgiler ya da Vatandaşlık ve İnsan Hakları derslerinde uygulanabilir" (Kabapınar, 2015, s. 452). Öğrencilerden yazım yoluyla girdikleri role ait duygu ve düşüncelerini

yazmaları beklenirken öğrencilere uygun rollerin seçenekler halinde sunulması bu noktada önem taşımaktadır. "Bu anlamda birden fazla (en az üç) empati rolünün verilmesi, öğrenciye kendine en yakın rolü bulması özgürlüğünü tanıyacaktır" (Kabapınar, 2004). Öğrencilere bu roller sunulurken öğretmen tarafından kısaca anlatılmalı ve öğrencinin kendine uygun role bürünmesini sağlayacak ortam sağlanmalıdır.

2.3.2.2. Resim Çizimi Yoluyla Empati

Çocuklar eğitim hayatları başlamadan resim çizmeye başlamaktadır. Küçük yaşlardan itibaren çevresinde gördüklerini, duygularını resim yoluyla anlatmaya çalışan çocuklar eğitim hayatı başladıktan sonra da özellikle ilk yıllarda kendilerini resim yoluyla daha iyi ifade etmektedirler. "Bu çerçevede resim çizimi yoluyla empati ile, özellikle ilköğretim birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin (diğer sınıflardaki öğrenciler için de kullanılabilir) empati becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çocukların çok büyük bir bölümü resim çizmeyi sever. Dolayısıyla bu yöntem, öğrencilerin resim çizme sevgileri ile empati becerisini geliştirme amacını birleştirmiştir" (Kabapınar, 2015, s.459). Eğitim ve öğretim sürecinin ilk yıllarında öğrencilerin kendilerini ifade edebilmeleri ve empatik beceri kazandırma amacıyla resim çizdirme etkili bir yöntem olmaktadır.

Yazım yoluyla empati tekniğinde de olduğu gibi bu tekniği de kullanırken öğrencinin bürüneceği rolü çok iyi anlaması gerekir. "Görsel semboller yoluyla sosyal olguların algılanmasının dile getirilmesi olarak nitelenebilecek bu yöntemde öğrencilerden kendilerini empati kuracakları rolün yerine koyarak duygu ve düşüncelerini resim çizerek dile getirmeleri istenmektedir" (Kabapınar, 2015, s.459). Bu nedenle empati kuracakları rolün öğrenciler tarafından iyi algılanması için olay, olgu ya da rol, öğretmen tarafından açıkça sunulmalıdır. Öğrencinin çizmiş olduğu resim süreç sonunda öğrenci tarafından sınıfta paylaşılmalıdır. "Bu arada öğretmen de öğrenciye sormuş olduğu destekleyici sorularla, öğrencinin resimde çizdiklerinden çok daha fazlasını sözel olarak ifade edebilmesini sağlamaktadır" (Kabapınar, 2015, s.460). Dolayısıyla öğretmenin empati becerisini kazandırma ve ortaya çıkarma hususunda önemli etkisi olmaktadır.

2.3.2.3. Fotoğraf Yoluyla Empati

Öğrencilerin empati kurmalarını sağlayacak bir diğer yol da fotoğrafların kullanıldığı eğitim tekniğidir. "Sosyal bir olay ya da durum ile ilgili olarak fotoğraf aracılığıyla yansıyan bir kare, fotoğrafta yer alan varlığın duygu ve düşüncelerini, sevinçlerini, mutluluğunu, heyecanını, korkularını, üzüntülerini tüm yalınlığıyla bizlere yansıtabilmesi ve fotoğrafta yer alanların neler düşünmüş olabileceklerine ilişkin çıkarımlarda bulunabilme şansımız, fotoğrafı, öğrencilerin empati becerisini geliştirmekte kullanabileceğimiz verimli bir araç haline dönüştürmektedir" (Kabapınar, 2015, s.465). Öğrencilere sunulan fotoğrafların seviyelerine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Aksi takdirde öğrencilerin anlamlandıramadığı fotoğraflarla etkili bir empati eğitimi yapılamayacaktır. Öğrenciler, somut bir veri olan fotoğraflarda gördükleri hakkında daha çok fikir geliştireceklerdir. "Bir diğer deyişle fotoğraf, öğrencinin deneyim dünyasını harekete geçirebilmekte, gördükleri aracılığıyla duygu ve düşüncelerin nasıl biçimlenebileceği üzerine daha rahat bir şekilde kestirimlerde bulunabilmektedir. Tüm bu noktalardan hareketle fotoğraf aracılığıyla empati becerisinin geliştirilmesi de söz konusu olabilmektedir" (Kabapınar, 2015, s.466).

Empati yeteneğini geliştirmeyi amaçlayan diğer empati tekniklerinden bazıları ise kısaca şöyledir:

Didaktik eğitim (bilgi verme) tekniği, empati ve iletişim ile ilgili teorik bilgilerin konu uzmanı tarafından sunulmasıdır.

Yaşantısal eğitim tekniği ise bireylerin başkalarıyla kurduğu iletişimin, uzman kişi tarafından video, bant ya da gözlem odasında izlenerek eleştiriler getirilmesidir.

Rol oynama tekniğinde ise kişiler karşıdaki insanın rolüne girerek iletişim kurmaktadırlar. Bireyin rolüne girdiği kişinin bakış açısıyla olaylara bakmaya çalışması, onun gibi hissetmeye çalışması esastır.

Modelden öğrenme tekniği de bireylerin empatik iletişim kurmayı, izlediği videolar, bantlar ya da gözlem odasından izledikleri modelleri model alarak öğrenmesidir (Yılmaz, 2003, akt. Uğur, 2007). Bu teknikler sayesinde empati becerisi bireylerde hem teorik hem uygulamalı olarak bireylere kazandırılmaya çalışılmaktadır.

2.3.2.4. Örnek Olay Yoluyla Empati

Örnek olay yöntemi, gerçek hayatta yaşanması mümkün olan olayların sınıf ortamına taşınarak bunların çözümlenmesidir. Bu yöntemle öğrencilerin sorunları gözlemlenir ve bunları nasıl çözmeleri gerektiği konusunda öğrencilere gerekli bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır. Öğrenciler bu yöntemin uygulanmasıyla problem çözme becerileri ve eleştirel düşünme becerileri de kazanma fırsatı bulmaktadır. Örnek olay yönteminin kullanıldığı dersler genellikler Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersleridir. Bu derslerde öğrencilere hayattan bir kesit sunularak öğrencilerin bu soruna çözüm odaklı yaklaşmaları sağlanmaktadır. Bu süreçte öğrencilere farklı sorular sorarak analiz yaptırmak esastır. Öğrencilerin bu yöntemin uygulanarak verildiği bir eğitimde gerçek hayatı deneyimlemeleri sağlanmakta ve neticede öğrencilerin davranışsal ve empatik becerilerini de geliştirmek hedeflenmektedir. Diğer yandan öğrenciler örnek olay yönteminin uygulandığı bir süreçte arkadaşlarıyla sürekli bir iletişim halinde olmalarından dolayı farklı duygu ve düşüncelere saygı duyma becerilerini de kazanmaktadırlar. Öğrencilerin değişik fikirler üretmeye başladıkları, bağımsız düşünmeye başladıkları da görülmektedir. Bu yöntemin amacı aslında farklı bakış açılarına, farklı özelliklere sahip bireylerin birbirleriyle iletişime geçerek farklılıkların sebep olduğu sorunları çözmede kullanabilecekleri becerileri kazandırmaktır. Nitekim "2004 yılı Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgisi dersleri öğretim programları çerçevesinde en aktif hale gelen öğretim yöntemlerinden biri örnek olay olmuştur" (Kabapınar,2015, s.402). Bu anlamda derslerde ele alınacak kaliteli bir örnek olay, empatik becerilerin de gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Örnek olayın analizi sürecinde Kabapınar (2015)'a göre "Ahlaki Çözümleme", "Düşünsel Çözümleme", "Empatik Çözümleme" olmak üzere üç tür çözümleme kullanılmaktadır. Empatik çözümlemede öğrencilerden empati düzeyi yüksek olan öğrenciler sorunları daha kolay çözmektedirler. Özellikle bu aşamada sorulan empatik sorularla öğrencilerin empatik yönleri de ortaya çıkmaktadır. Çünkü öğrenciler örnek olaydaki kişilerin rollerine bürünerek olayları canlandırmakta ve onların gözünden bakabilmektedir. Olaydaki kişinin yerinde olsa problemi nasıl çözebileceğini düşünmektedir. Bu yolla öğrencilerin empati kurma becerileri de gelişme göstermektedir.

2.3.2.5. Drama Yoluyla Empati

Teknoloji çağında olduğumuzu düşünerek insanların bu modern çağa ayak uydurabilmek için bir takım niteliklere sahip olması gerektiği sorunsalı karşımıza çıkmaktadır. Bilinçli toplumlar bu durumun farklında olduklarından eğitim planlarını da bu nitelikleri kazandıracak şekilde planlamaktadırlar. Demokratik, sorgulayan, aktif, modern, öz güvenli bireyler yetiştirmeyi eğitimin hedefleri arasında göstermektedirler. Bu noktada diğer birçok teknik gibi drama da bu özellikleri kazandırma niteliğine sahip bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca drama, sadece belli bir eğitim kademesinde değil, diğer dönemlerde de bireyleri yetiştirme niteliğine sahip geniş kapsamlı bir tekniktir. Diğer yandan drama tekniği diğer tekniklerle beraber de kullanılabilme özelliğine sahiptir.

Dramada esas olan içtenliktir, öğrencilerin süreçteki samimiyetleridir. Nitekim, drama çocukların hata yapma korkularını törpüler (Önder, 2002). Öğrenciler drama yaparken duygularını ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etme imkânı bulurlar. Başkalarıyla daha rahat iletişim kurarlar. Aynı zamanda dinleme ve de konuşma becerileri de gelişir. Öğrencileri drama yapılacak konuda araştırma yapmaya ve arkadaşlarıyla işbirliği içinde çalışmaya yönlendirir. Adıgüzel (2002)'e göre dramanın gerçekleşmesi için bir takım teknik özellikler bulunmaktadır. Bunlar arasında eleştiri yapma, fikir alışverişinde bulunma, tartışma sayılabilir. Tüm bunlar dışında drama tekniği tutumları ve davranışları geliştirmede, toplumsal olayları analiz etmede, çözüm bulmada, liderlik özelliklerini çıkarmada da faydalı olmaktadır.

Drama tekniği, çocukların yaşamının en önemli parçalarından olan oyunlardaki yeteneklerinin kontrollü olarak eğitim ortamlarına taşınmasıdır. Bu tekniği kullanmak için teknik bilgi ya da yetenek tek başına yeterli olmamaktadır. İkisinin birlikte kullanılması öğrenmeyi etkili kılmaktadır. Öğrenciler bir rolü canlandırmakta, o role bürünmekte ve bu rollerle gerçek hayatta karşılaşmaları olasıdır. İşte tam bu esnada öğrenciler farkında olmadan empati kurmaktadırlar. Bu yüzden empati ile drama iç içedir. Drama tekniği ile öğrenciler çeşitli durumların içinde bulunan kişilerin yerine geçip onlar gibi davranmaktadırlar. Rollerini oynarken o rolü anlamaya çalışmaktadırlar. Bu noktada duygulara da önem verilmelidir. "Böylece çocukların empatik davranma becerisi kazanmalarında çok önemli bir bileşen olan, hem

kendilerinin hem de başkalarının duygularının farkına varmaları, duyguları doğru olarak saptayabilmeleri (bir anlamda ayırt edebilmeleri) ve gereken duygusal rahatlamayı sunabilmeleri yönlerinden deneyim kazanmaları mümkün olabilir" (Önder, 2015). Bu empatik davranış çocuklara aynı zamanda gerçek yaşamı da tanıtmakta ve gelecekte karşılaşabilecekleri durumlara da hazırlamaktadır.

2.3.2.6. İşbirlikli Öğrenme Yoluyla Empati

İşbirlikli öğrenme, öğrencilerin belirlenmiş bir hedef doğrultusunda bir araya gelerek bu hedefe ulaşmak amacıyla birlikte çalışmalarıdır. İşbirlikli öğrenme ortamlarında öğrencilere eleştirebilme, özgüven ve başkalarına güven duygusunu geliştirebilme, iyi bir iletişim kurabilme, empati kurabilme gibi beceriler kazandırmak amaçlanmaktadır. "İşbirlikli öğrenme, her bireye grubun iyiliği ve başarısı için sorumluluk duygusu vererek birbirlerinin duygularını anlamayı, akranları ile işbirliği yaparak ortaklaşa karar vermeyi, birbirine yardım etmeyi, empatiyi ve çelişkileri çözümleme yeteneğini geliştirir" (Demirtaş, 2015, s. 371). İşbirlikli öğrenme birlikte hareket edebilme, ortak karar alabilme, analiz edebilme becerilerini de geliştirir.

İşbirlikli öğrenmede etkin bir çalışma oluşması ve öğrencilerin etkileşim içinde verimli bir çalışma gerçekleştirebilmeleri için ortamın düzenlenmesi gerekir. Grupta bir arada çalışan öğrencilerin arasında sağlıklı bir iletişim, güven ortamı oluşturulamazsa çalışmanın verimi düşer. Dolayısıyla öğretmen sadece konu öğrenmelerini sağlamakla sorumlu değil, aynı zamanda birbirleriyle empati kurabilme, liderlik, iletişim gibi sosyal becerileri de öğrencilere kazandırmakla sorumludur. "İşbirliğine dayalı öğrenme sınıftaki farklı yetenek ve kişilik özelliğine sahip öğrencileri bütünleştirir ve dostluk duygularını artırır" (Yağcı, Kaptı ve Beyaztaş, 2012, s. 62). Bu bağlamda işbirlikli öğrenme öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını değil, sosyal ilişkilerini de geliştirmektedir.

2.3.2.7. Çoklu Zekâ Yoluyla Empati

Çoklu zekâ kuramı, zekânın bir tane olduğunu fakat kendi içinde alanlara ayrıldığı görüşünü savunmaktadır. Çoklu Zekâ Kuramı, kişilerin sorunları çözmek ve bir ürün ortaya koyabilmek için zekâ alanlarından hangisinin kullanıldığını belirten bir modeldir (Duman, 2007). Çoklu zekâya göre, tüm insanlar dokuz farklı zekâ türüne sahip fakat

her insanda bu alanların kullanılış oranları birbirinden farklılık göstermektedir. Buna göre çoklu zekâ kuramı, birçok zekâ türünün olduğunu ve bunların geliştirilebilir olduğunu savunmaktadır. Çoklu zekâ kuramı, bireylerin potansiyelleri ve ortaya çıkmamış yeteneklerini meydana çıkarmaya yarayan bir kuramdır.

Çoklu zekâ kuramı, eğitim ortamında bireysel farklılıklar ile kişinin fark edemediği yeteneklerinin önemini arttırmıştır. Bu bağlamda her öğrencinin birbirinden farklı ilgi, yetenek ve alanlarının olduğu kabul edilmiştir (Üstündağ Şener, 2015). Gardner tarafından ortaya atılan çoklu zekâ kuramına göre sözel, mantıksal, görsel, müziksel, bedensel, sosyal, içsel, doğa ve varoluşçu zekâ türleri bulunmaktadır. Bu zekâ alanlarının her biri empati ile ilişkisi bağlamında çeşitli araştırmalara konu olmuştur. "Empati ile ilişkisi bağlamında Çoklu Zekâ alanlarından Sosyal Zekâ, İçsel Zekâ ve Varoluşçu Zekânın empati ile doğrudan, bilinen diğer zekâ alanlarının görece dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir" (Üstündağ Şener, 2015). Sosyal zekâ türüne sahip bireyler dışa dönük, iletişim becerileri kuvvetli bireyler olduklarından sürekli insanları anlayıp yardımcı olma çabası içerisindedirler. Bu da sosyal zekâya sahip olan bireylerin empati kurma becerilerinin de iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. İçsel zekâya sahip bireyler ise kendini tanımak, anlamak, güvenmek, duygularını kontrol etmek becerilerine sahiptirler. Bu da içsel zekâsı baskın olan bireylerin empati kurmaları daha kolay olmaktadır.

2.4. Empati Alanında Yapılan Araştırmalar

Empati ile ilgili yapılan çalışmaların son yıllarda çocuklarla ilgili yoğunluk kazandığı görülmektedir. Rehberlikte gelişimsel modelin benimsenmesiyle beraber öğrencilerin hem kişisel hem de var olan potansiyellerini ortaya çıkarmaya yönelik faaliyetlere eğitimde daha çok ağırlık verilmektedir (Yüksel, 2004). Empati ile ilgili birçok alanda araştırma yapılmış ve bunların başında sağlık ile psikoloji gelmektedir. Eğitim alanında da empati ile ilgili birçok araştırma yapılmış ve bu bölümde Türkiye'de empatinin çeşitli dersler üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar ele alınmıştır. Empati bunların dışında çeşitli alanlarda da araştırma konusu olmuştur. Bu çalışmalar ilgili oldukları alanlara göre Tablo 2.5'te gösterilmektedir.

Tablo 2. 5. Empati ile ilgili yapılan çalışmaların sınıflandırılması

Psikoloji alanında yapılan empati çalışmaları
Eğitim öğretim alanında yapılan empati çalışmaları
Spor alanında yapılan empati çalışmaları
Sağlık alanında yapılan empati çalışmaları
Diğer alanlarda yapılan empati çalışmaları

Yıldırım (1990)'ın "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğrencileri İle Psikoloji Programı Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeyleri" isimli araştırmasında empatik eğilimleri açısından iki program arasında fark olmadığı saptanırken, psikoloji programındaki öğrencilere kıyasla psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencilerinin empatik iletişim becerilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat her iki programda da sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin de arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca empatik eğilimin bir kişilik özelliği olduğu ve bu eğilim düzeyinin eğitim ile önemli derecede geliştirilemeyeceği fakat empatik becerinin eğitim ile geliştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın (1996), "Empatik Becerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" isimli çalışmasında doktorluk, polis, öğretmenlik gibi sosyal etkileşimin fazla olduğu meslekler ile sosyal etkileşimin az olduğu teknisyenlik, mühendislik gibi mesleklerde çalışanları iki gruba ayırarak incelemiş ve sonucunda sosyal etkileşimin fazla olduğu meslek çalışanlarının sosyal etkileşimin az olduğu meslek çalışanlarına oranla empati seviyelerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öz (1998)'ün "Son Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri, Empatik Becerileri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki" isimli çalışmasında, empatik beceri ile empatik eğilim arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma Hacettepe'de hemşirelik okuyan son sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırmada empatik eğilim, empatik beceri, akademik başarı ve akademik beceri arasındaki ilişkiler ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bulgulara göre empatik eğilim ile akademik başarı arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki

vardır. Ancak akademik başarı ile empatik beceri arasında pozitif yönde ama anlamsız bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Akademik beceri ile empatik eğilim arasında ise pozitif yönde olmakla beraber anlamsız bir ilişki saptanmıştır. Sonuç olarak empati becerisinin gelişiminin akademik başarının artmasında etkili olduğu söylenebilir.

Duru (2002), "Öğretmen Adaylarının Empati-Yardım Etme Eğilimleri İlişkisi Ve Yardım Etme Eğiliminin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" isimli araştırmasında bazı değişkenler açısından öğretmen adaylarının empatik eğilimlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet değişkenine bağlı olarak kız öğrencilerin empatik eğilim puanları erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. Puanların öğrenim görülen bölümlere göre değiştiği ve diğer değişkenlerden olan algılanan kişisel değer yönelimi ve sorumluluk düzeyi ile toplumsal yaşama uyum düzeyine göre farklılaştığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ünal (2003), "Empatik İletişim Eğitiminin Okulöncesi Çocuğu Olan Annelerin Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi" isimli araştırma yapmıştır. Örneklem çalışmanın yapıldığı dönemde okul öncesi eğitime devam eden çocukların anneleri arasından random olarak oluşturulmuştur. Deney ve kontrol grubu 17'şer kişi olmak üzerek toplamda 34 anneden meydana gelmiştir. Araştırmacı tarafından oluşturulan 'Empatik İletişim Eğitimi' programı dâhilinde eğitim uygulaması toplamda 15 saatte gerçekleştirilmiştir. Bu eğitime yalnızca deney grubu tabi tutulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre deney grubunun empatik beceri seviyelerinde anlamlı bir gelişme izlenirken kontrol grubunda anlamlı bir gelişmeye rastlanmamıştır. Bunların dışında uygulama sonrasında deney grubu üzerinde eğitimin etkisinin devam ettiği gözlenmiştir. Aynı zamanda istatistiksel açıdan her iki grubu da oluşturan annelerin yaşları ve eğitim düzeyleri ile empatik beceri puanları arasındaki ilişkinin önemli olmadığı görülmüştür.

Ercoşkun (2005), "Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Empatik Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelemesi" isimli araştırmasında çeşitli değişkenler açısından Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin empatik becerilerini incelemiştir. Bağımsız değişkenleri öğrencilerin sınıf seviyeleri, cinsiyetleri, bu bölümü tercih sıraları, yaşadıkları yerleşim yeri, kardeş sayıları, ailenin yıllık geliri, anne-baba tutumu, ailenin kaçıncı çocuğu olduğu ve bu bölümü kabul derecesi oluşturmuştur. Araştırma

sonuçlarına göre öğrencilerin empatik beceri puanları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamıştır.

Şahin (2007), "İlköğretim Okullarında Zorbacı Davranışların Azaltılmasına Yönelik Empati Eğitim Programının Etkisinin Araştırılması" isimli araştırmada planlanan eğitim programı her hafta bir defa olmak üzere 10 oturumda uygulanmıştır. Bu araştırmada, zorba davranışlar sergileyen öğrencilerin empatik beceri eğitimi verilerek kendisini tanıma, kabullenme ve arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler geliştirerek zorba davranışlar yerine sağlıklı ilişkiler, olumlu davranış ve tutum kazanmaları hedeflenmiştir. Araştırmada iki adet ölçek kullanılmıştır. Kontrol ve deney grubu olmak üzere 18 denek ile yapılan araştırma sonucunda deney grubundaki öğrencilerin zorba davranışlarında kontrol grubuna oranla daha fazla azalma gözlenmiştir. Planlanan empati eğitim programının 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinden zorba öğrencilerin empatik becerilerini artırdığı gözlemlenmiştir.

Rehber (2007), "İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi" isimli araştırmasında 6., 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin çatışma çözme davranışlarını empatik eğilim düzeyleri açısından incelemiştir. Sonuçlara göre empatik eğilim düzeyi yüksek olan öğrencilerin saldırganlık davranışları düşük bulunurken, empatik eğilim düzeyi düşük olan öğrencilerin ise saldırganlık davranışları daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda problem çözme davranışları açısından da empatik eğilim düzeylerine bakıldığında empatik eğilim düzeyi yüksek olan öğrencilerin problem çözme davranışlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet değişkeni bakımından da kız öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile problem çözme davranışlarının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Yavaş (2007), "İlköğretim 5. Sınıf Öğretmenlerinin Empati Becerileri ile İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*"* isimli araştırmasında Devlet okullarında görev yapan öğretmenler arasından tesadüfi olarak seçilen 212 eğitimci ile bu eğitimcilerin öğrencileri olan 9242 kişi üzerinde gerçekleştirilen araştırma çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın amacı öğretmenlerin empati kurma düzeylerinin öğrencilerinin akademik başarıları üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin empati becerilerinin, öğretmenlerin

hizmet yılı, medeni durumu, çocuk sayısı, mezun oldukları okul, görev yapılan okulun velilerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Diğer yandan öğretmenlerin empati kurma düzeylerinin artması ile öğrencilerin akademik başarıları arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Çelik (2008), "Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Empatik Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" isimli araştırma Konya ilinde okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler ile Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde görev yapan öğretmenler ile yapılmıştır. 382 öğretmenin empatik eğilimleri ile cinsiyet, mesleği isteyerek seçip seçmeme, mesleklerini sevip sevmeme değişkenleri arasında anlamlı fark gözlemlenirken mesleki kıdem, yaş, eğitim düzeyleri, öğretmenlerin sınıf mevcutları, medeni durum, görev yaptıkları eğitim kurumları, öğretmenlerin sahip oldukları çocuk sayıları, tam ya da yarım günlük çalışma biçimleri ile empatik eğilimleri arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Mesleğini isteyerek seçenlerin istemeden seçen öğretmenlere oranla empatik eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bunun dışında öğretmen adaylarının belirlenen değişkenlere göre aralarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Pala (2008), "Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma" yapmıştır. Çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerin empati kurma düzeylerini ortaya koymak ve empati düzeylerinin birtakım değişkenlere göre değişiklik gösterip göstermediğini tespit etmektir. Araştırma grubunu Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ile empatik eğilim ölçeği kullanılmıştır. Toplamda 464 öğrenci ile yapılan araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin ekonomik durumları, kitap okuma alışkanlıkları, ailede birlikte yaşanan kişi sayısı, cinsiyet, eğitim fakültesinin hangi lisans programında öğrenci olduklarına bağlı olarak empati kurma düzeyleri farklılık göstermektedir.

Ekinci (2009), "Öğretmen Adaylarının Empatik ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi" araştırmasında öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ve empatik eğilimleri ile cinsiyetleri, ekonomik durumları, aile yapısı, okudukları lisans programları arasında bir ilişki olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma Çukurova Üniversitesi'nde öğrenim gören öğretmen adayları ile yapılmıştır. Araştırmanın evrenini oluşturan öğrenciler tesadüfi yöntemle seçilmiştir. Araştırma

sonucunda empatik eğilim ve eleştirel düşünme arasında pozitif yönlü fakat düşük düzeyde anlamlı ilişki saptanmıştır. Araştırmadaki bağımsız değişkenler ile empatik eğilim arasında da anlamlı fark bulunmuştur.

Özmen (2010) "İzmir İlinde Kaynaştırma Öğrencileri ile Çalışan Okul Öncesi Öğretmenlerin Empatik Eğilimleri ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi" çalışmasında 85 öğretmen ile yapılan araştırma sonuçlarına göre gönüllülük esasına göre belirlenmiş, sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenler ile sınıfında kaynaştırma öğrencisi olmayan 85 öğretmenin empatik eğilim düzeyleri ve tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı saptanmıştır. Araştırmada empatik beceri ölçeği, kişisel bilgi formu ve Maslach tükenmişlik envanteri kullanılmıştır. Betimsel bir araştırma olan bu çalışmada belirlenen değişkenler, sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan okul öncesi öğretmenlerin empatik eğilimleri ve tükenmişlik düzeyleri ile karşılaştırılmıştır ve anlamlı farklılık bulunmuştur.

Dev (2010), "İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici Ve Öğretmenlerin Empatik Beceriler Açısından Karşılaştırılması" isimli araştırmasının çalışma grubunu İstanbul-Kartal ilçesinde görev yapan 260 eğitimci oluşturmaktadır. Birçok değişken açısından yapılan araştırma sonuçlarına göre cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olup olmama, çalışılan kurum sayısı, eş çalışma durumuna göre yani demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak medeni durum, unvan, müzik ve güzel sanatlarla ilgilenme, iletişim eğitimi, çalışma yılı, mesleğini isteyerek seçip seçmeme, çocukluğun geçtiği yer ve aile, mezuniyet durumu, anne ve babanın davranışları yani kişisel özelliklere göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Sonuçlar öğretmen ve yöneticilerin empatik beceri düzeylerinin kişisel ve demografik özelliklere bağlı olarak farklılaşabileceğini göstermektedir.

Mızrakçı (2011), "Üniversite öğrencilerinde empati ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi" isimli araştırmasında empati ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Cinsiyet, medeni durum, anne babanın eğitim düzeyleri değişken olarak belirlenmiştir. Araştırmanın evrenini Yakındoğu Üniversitesi öğrencilerinden oluşan 506 kişi oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre empati annenin akademik durumu ve öğrencinin cinsiyetine göre farklılık göstermektedir. Diğer yandan öğrencilerin medeni durumu ile öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı

bir farklılık bulunmamaktadır. Kişisel yeterlilik ile empati ise negatif ilişkili çıkmıştır. Ayrıca empati düzeyi ile babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Elikesik (2013), "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Empatik Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" isimli araştırmasını Erzurum ilindeki görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada hem nitel hem nicel araştırma desenlerinin bir arada olduğu karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunu empati becerisinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi oluştururken nitel boyutunu ise empatinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin empati becerilerinin puanları öğrenim durumlarına, kıdemlerine, hizmet içi kurslara katılıp katılmama durumlarına, cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir. Bulgulara göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin empatik beceri seviyeleri yüksek düzeyde çıkmamış ancak empati kavramının anlamını bildikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca öğretmenler Sosyal Bilgiler öğretiminde empati eğitiminin daha nitelikli verilebileceği konusunda hemfikirlerdir.

Yılmaz (2013), "Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli çalışmasında ortaöğretim öğrencilerini spor yapıp yapmamalarına göre ayırarak saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilimleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Sonucunda spor yapan öğrencilerin yapmayan öğrencilere oranla daha empatik olduğuna ulaşılmıştır. Spor yapmayan öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Kahriman, M. (2014), "İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersi benim eşsiz yuvam temasındaki konuların drama yöntemine dayalı öğretiminin öğrencilerin iletişim, empati becerileri ve değer algıları üzerine etkisi" isimli yüksek lisans tezi, Hatay'da 80 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama araçlarını çeşitli ölçekler oluşturmaktadır. Bazı anketler açık uçlu sorulardan oluşmaktadır ve öğrencilerin bu sorulara verdikleri cevaplardan drama yönteminin empati becerisini geliştirmede etkili olduğu sonucuna ulaşılmakta iken eğilim ölçeği sonuçlarında öğrencilerin günlük hayatta da empati kurdukları varsayımına dayanılarak derslerin drama yöntemi ile

işlenmesi empatik eğilim ölçeğinden alınan puanlara etki etmemiş fakat öğrencilerin anketlere verdikleri bazı cevaplardan drama yönteminin öğrencilerin empati becerilerine katkısı olduğu sonuçları elde edilmiştir.

Gülle (2015), "Beden Eğitimi ve Yüksekokulu Öğrencilerinin Bölümlerine Göre Eleştirel Düşünme ve Empati Kurma Düzeylerinin İncelenmesi" araştırmasını beden eğitimi spor yüksekokulu öğrencilerinden oluşan grup üzerinde yapmıştır. Öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, bölümleri, sınıf seviyeleri, spor yapma durumları, gelir seviyeleri, anne-baba eğitim seviyelerine bağlı olarak eleştirel düşünme alt boyutları ile eleştirel düşünme toplam puanları bakımından anlamlı seviyede farklılaşma olduğu gözlemlenmiştir. Empatik eğilim düzeylerinin anne-baba eğitim seviyeleri ile sınıf seviyeleri açısından farklılaşma göstermediklerine ulaşılırken; yaş, bölüm, gelir seviyesi bakımından anlamlı bir farklılaşma gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Gürsel (2016), "Branş öğretmenlerinin empatik eğilim düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi" araştırmasında branş öğretmenlerine uyguladığı empatik eğilim ölçeğinde alınan puanlar arasında mesleki kıdem, branş, meslekten memnuniyet, eğitim durumu, medeni durum ve yaş değişkenlerine bağlı olarak anlamlı bir fak bulunmamıştır. Fakat cinsiyet değişkeni açısından puanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kadın öğretmenlerin puanları erkek öğretmenlere oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda mesleğini isteyerek seçen öğretmenlerin puanlarının isteyerek seçmeyen öğretmenlerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kabapınar, Ütkür, Önder (2016), "Örnek Olay Yönteminin Hayat Bilgisi Derslerinde Kullanımına Yönelik Bir Eylem Araştırması" isimli çalışmalarında öğretmenlere verilen örnek olay yöntemi ile ilgili eğitimin Hayat Bilgisi derslerine ne derece etki ettiği incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak gözlem formu ile öğretmen günlükleri kullanılmıştır. Araştırmanın yapıldığı öğretmenlerin 84 saatlik ders süreleri izlenmiştir. Bu gözlemin amacı öğretmenlerin derslerde örnek olayı nasıl işlediklerini tespit etmektir. Empati becerisine yönelik bir çalışma olmasa da sonuçlarında empati ile ilgili bulgulara rastlanmaktadır. Öğretmenlerin aldıkları örnek olay yöntemi eğitiminden sonra sordukları düşünsel soruların azalıp, empatik aynı zamanda ahlaki soruların arttığı görülmüştür.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizine ait bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi derslerinde empati yaklaşımını kullanmalarının derse ne derece katkısı olduğu araştırılmıştır. Çalışma için nitel araştırma deseni olan eylem araştırması seçilmiştir. "Eylem araştırmaları uzman araştırmacıların yürütücülüğünde, uygulayıcıların ve probleme taraf olanların da katılmasıyla, var olan uygulamanın eleştirel bir değerlendirilmesini yaparak, durumu iyileştirmek için alınması gereken önlemleri belirlemeyi amaçlayan araştırmalardır" (Karasar, 1999, s.27). Bu bağlamda süreç odaklı olan eylem araştırmaları, detaylı inceleme imkânı sunmaktadır. Eylem araştırmaları, uygulayıcının sadece kendisinin veya bir araştırmacıyla beraber uyguladığı ve sürece ait problemlerin ortaya çıkarılması veya ortaya çıkmış bir problemi anlama, çözmeye dair veri toplama ve analizi içeren bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım, Şimşek, 2005). Bu araştırmada araştırmacı aynı zamanda uygulayıcı konumundadır. Ayrıca eylem araştırmaları öğretmen ve öğrencinin sürekli etkileşim halinde olması sebebiyle aralarında sağlıklı bir iletişim kurulmasını sağlamaktadır.

Eylem araştırmaları sorunlara çözüm bulmak amacıyla çoğu alanda uygulanabilen bir araştırma türüdür; uygulayıcıların tüm problemlerini çözmek amacıyla kendi uygulama süreçlerini incelemelerine yönelik bir süreçtir. İşbirlikçi bir faaliyet olan eylem araştırması sorun çözmeye yöneliktir ve tecrübelere dayalıdır; üzerinde çalışılan sorun ile ilgili derinlemesine kritik yapmayı ve araştırmalara rehberlik edecek teoriler geliştirmeyi hedefler (Köklü, 2001). Eylem araştırmasına katılan öğretmenler eğitim sürecinde daha eleştirel olurlar. Aynı zamanda eylem araştırmaları problem çözme yetisini de geliştirir.

Araştırmada, teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması kullanılmıştır. Bu araştırma türünün amacı kurgulanmış uygulama sürecini değerlendirmektir; yani temel amaç sürecin betimlenmesidir (Yıldırım, Şimşek, 2011, s. 296). Bu bağlamda

düşünüldüğünde araştırma yöntemine bağlı olarak araştırmanın, 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi kazanımlarına empati yaklaşımını eklemlemeye ve sürece dahil kişilerin görüşlerini de almaya yönelik olduğu ifade edilebilir. Bu amaca bağlı olarak öğrenme ortamının değiştirilmesi, iyileştirilmesi amacıyla araştırmacının bizzat uygulayıcı olarak sürece katıldığı uygulama doğal bir ortamda yapılmış, araştırmacının kendi görev yaptığı okulda gerçekleştirilmiştir. Uygulayıcı görüşlerinin bir veri toplama aracı olarak kullanıldığı araştırma eylem araştırması modeline uygun bulunmuştur.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmada 2017-2018 eğitim- öğretim yılında Kocaeli ilinin Dilovası ilçesinde devlet okulunda 3. sınıfa devam eden 25 kişilik öğrenci grubu çalışma grubunu oluşturmaktadır. 25 kişilik öğrenci grubu 14 kız, 11 oğlandan oluşmaktadır. Öğrenciler 8-9 yaş aralığındadır. Araştırmanın yapıldığı devlet okulunun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumu alt düzeydedir.

Araştırmacının bizzat uygulayıcı olarak yaptığı araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında 3. sınıfa devam eden bir öğrenci grubunda uygulanmaya başlanmış olup sonrasında kendi sınıf öğretmeni tarafından uygulama süresinin normal derslerin işlenişini aksattığı gerekçesiyle yarım bırakılarak 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 3. sınıflardan biri gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiştir. Sınıfta kaynaştırma öğrencisi bulunmamaktadır. Öğrenciler genel olarak akıcı bir şekilde okuyabilmektedir. Sınıfta davranış bozukluğu ciddi boyutta olan öğrenciler bulunmamaktadır. Öğrencilere ait demografik özellikler Tablo 3.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 1. Çalışma Grubu Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

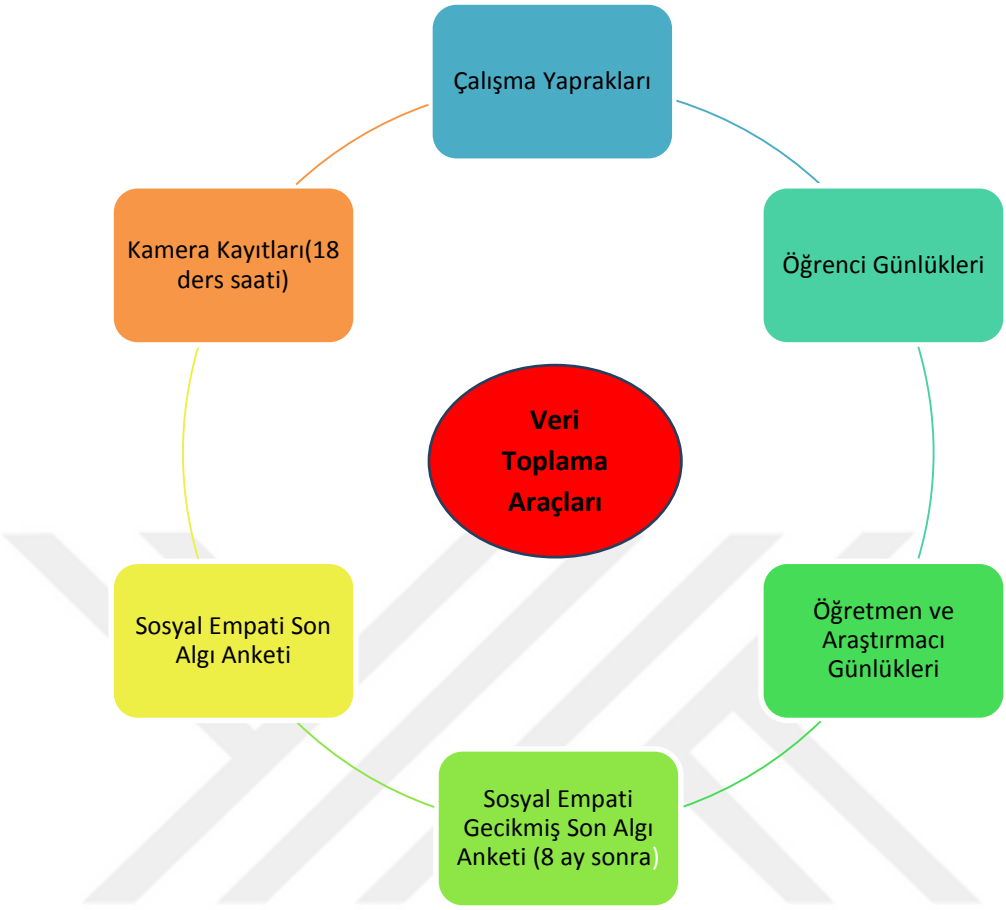
Kişisel Bilgiler		**Çalışma Grubu**	
		f	%
Cinsiyet	Oğlan	11	44
	Kız	14	56
Kardeş Sayısı	1	2	8
	2	4	16
	3	9	36
	4	5	20
	5	2	8
	7	2	8
	8	1	4

Anne Eğitim Durumu	Okuma Yazma Bilmiyor	2	8
	Okur-Yazar	4	16
	İlkokul Mezunu	12	48
	Ortaokul Mezunu	3	12
	Lise Mezunu	2	8
	Ön Lisans Mezunu	0	0
Baba Eğitim Durumu	Okuma Yazma Bilmiyor	0	0
	Okur-Yazar	1	4
	İlkokul Mezunu	12	48
	Ortaokul Mezunu	6	24
	Lise Mezunu	5	20
	Ön Lisans Mezunu	1	4

Tablo 3.1.'e göre çalışma grubunun 11 oğlan 14 kız öğrenciden oluştuğu görülmektedir. Öğrencilerin cinsiyete dayalı demografik özellikleri bakımından birbirlerine denk oldukları söylenebilir. Ayrıca çalışma grubunun kardeş sayısı uç değerlere sahip olsa da 3-4 bandında seyretmektedir. Buna ek olarak anne ve baba eğitim durumları ise yoğunlukla ilkokul-ortaokul dengindedir. Veliler akademik olarak üst düzey olmasalar da çoğu veli çocuklarına karşı akademik anlamda ilgilidir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma süreci 3. sınıf Hayat Bilgisi kazanımlarından empati kavramı ile ilişkilendirilebilecek 6 kazanım seçilerek bunlara uygun ders planlarının hazırlanıp uygulanması şeklinde tasarlanmıştır. Süreç her bir kazanıma 3 ders saati ayrılacak şekilde 6 haftada tamamlanmıştır. Bu süreçte kullanılan veri toplama araçları Şekil 3.1.'de görsel olarak sunulmuştur. Araştırmanın uygulama ve değerlendirme aşamalarına yönelik verilerin toplanması amacıyla uygulayıcı/öğretmen ve öğrenci günlükleri, çalışma yaprakları, sosyal empati son algı anketi, gecikmiş sosyal empati son algı anketi ve kamera kayıtları veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Her bir veri toplama aracı detaylı olarak alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

Şekil 3. 1. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Bunlarla ilgili olarak, Tablo 3.2.'de araştırma soruları ile yanıtlanmasında yararlanılan veri toplama araçları arasındaki ilişki gösterilmiştir.

Tablo 3. 2. Araştırmanın Sorularının Yanıtlanmasında Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırma Sorusu	Kullanılan Veri Toplama Araçları
1. Empati temelli etkinliklerin ders içi etkililiği ve öğrencilerin etkinliklere katılım düzeyi ile öğrenci günlüklerinin niteliği nasıldır?	Çalışma Yaprakları Öğrenci Günlükleri Kamera Kayıtları (İletişim Kesitleri)
2. 3. sınıf öğrencilerinin empati kavramına ilişkin algıları sosyal empati son algı anketi ile gecikmiş sosyal empati son algı anketi sonuçlarına göre nasıldır?	Sosyal Empati Son Algı Anketi Sosyal Empati Gecikmiş Son Algı Anketi
3. Araştırmacı ve öğretmenin empati etkinlikleri ile empati temelli öğretim sürecine ilişkin bakış açıları nasıldır?	Öğretmen ve araştırmacı günlükleri

3.3.1. Çalışma Yaprakları

Çalışma yaprakları 2017 yılında araştırmacı tarafından tasarlanmış olup, içeriği araştırmacıya ait bu yapraklar Ek 1'de sunulmuştur. Araştırmacı bu çalışma yapraklarının hazırlanması sürecinde Kabapınar, Canpolat, Yarar, Karadayı (2015)'in "Hayat Bilgisi Dersinde 'Sosyal Empati' Etkinliklerini Uygulamak: Ötekini Duyumsayarak Var Oluyorum" adlı çalışmalarında kullanılan çalışma yapraklarından da yararlanmıştır. Çalışma yapraklarına her kazanım için 40 dakika ayrılmıştır. Çalışma yaprakları 3 bölümden oluşmaktadır. Her kazanım için 6 rol belirlenmiş olup bu rollere uygun 6 fotoğraf yer almaktadır. Çalışma yapraklarının birinci bölümünde öğrencilerden rollerden birini seçip o role bürünerek duygu ve düşüncelerini yazmaları istenmiştir. İkinci bölümünde ise seçtikleri role ait duygularını anlatan bir resim çizmeleri istenerek alt kısmında bu resim ile vermek istedikleri mesajı yazmaları istenmiştir. Üçüncü bölümde ise büründükleri role uygun bir slogan geliştirmeleri istenmiştir. Her kazanım için 6 farklı rol ile bunlara uygun 6 fotoğraf araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Çalışma yaprakları tamamlandıktan sonra öğrencilerin diğer arkadaşlarıyla paylaşması için uygulayıcı tarafından gereken ortam hazırlanmıştır. Ayrıca puanlama anahtarı 1'den 4'e kadar derecelendirilerek "Boş/Anlamsız", "Geliştirilmeli", "Nitelikli" ve "Çok nitelikli" olarak belirlenmiştir. Çalışma yapraklarına verilen yanıtlar, araştırmacı tarafından belirlenen 5 farklı ölçüte göre puanlanmıştır. Bu ölçütler "role bürünme", "duygusal, düşünsel ayrıntılar verebilme", "büründüğü role uygun resim çizebilme", "çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişkiyi kurabilme" ve "uygun slogan geliştirebilme" olarak belirlenmiştir. Kazanımlar ile kazanımlara ait çalışma yapraklarında bulunan roller Ek 2'de sunulmuştur.

Altı kazanımdan dördüncüsüne ait "Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder." Kazanımına ilişkin çalışma yaprakları aşağıda örnek olarak verilmiştir.

“Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder.” Kazanımına Ait Çalışma Yaprağı

1 Sınıf arkadaşları tarafından dışlanan Suriyeli öğrenci

2 Kekeme olduğu için konuşma zorluğu çeken çocuk

3 Çilli olduğu için dalga geçilen çocuk

4 Kaynaştırma öğrencisine yardım eden öğrenciler

5 Gözlükleriyle dalga geçildiği için üzülen öğrenci

6 Dahi olduğu için kıskanılan öğrenci

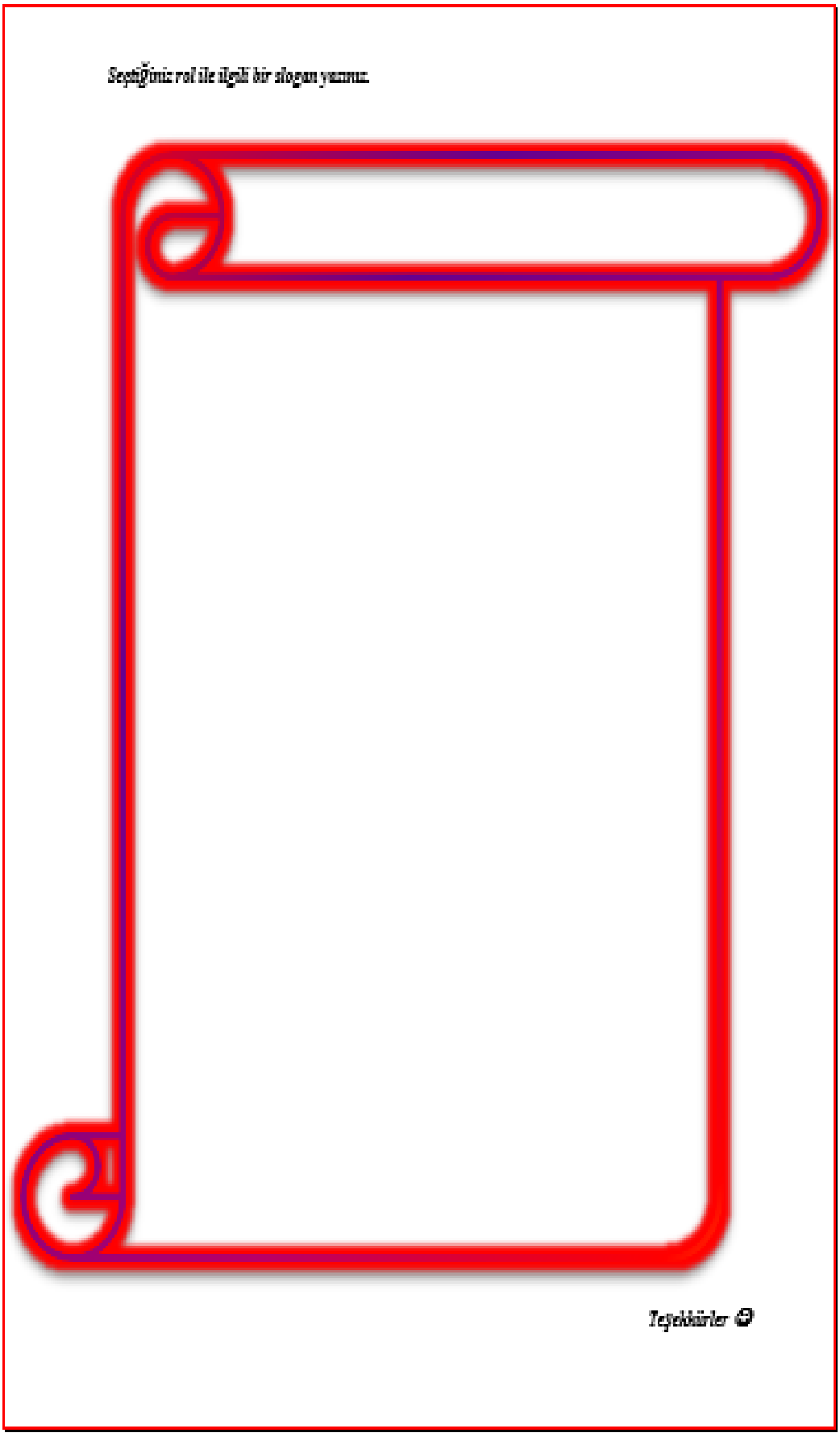

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğim resim ile ilgili vermek istediğim mesaj

Seçtiğiniz rol ile ilgili bir slogan yazınız.

Tebrikler

3.3.2. Öğrenci Günlükleri

Öğrencilerden her kazanımın işlenişinden sonra 3. ders saatinin son 10-15 dakikası günlük yazmaları amacıyla birer günlük defteri dağıtılmıştır. Günlüklerin iç kapağında araştırmacı tarafından hazırlanmış bir yönerge bulunmaktadır. Yönerge Ek 3'te sunulmuştur. Yönergede günlük tutumuna ilişkin kurallar yer almaktadır. İlk günlük tutumunda bu kurallar uygulayıcı tarafından öğrencilere açıklanmıştır. Günlükler her ders sonunda yazıldıktan sonra kaybolmasını önlemek amacıyla öğretmen tarafından geri alınmıştır. Öğrencilere günlüklerin her dağıtılışında araştırmacı tarafından hatırlatmalar yapılmıştır. Öğrencilerden samimi olmaları özellikle istenmiştir. Öğrencilerden işlenen konuya ilişkin uygulama sürecinde neler öğrendikleri, en beğendikleri etkinlikleri, hoşlanmadıkları bölümleri, derse ilişkin duygu, düşünce ve eleştirilerini yazmaları istenmiştir. 25 öğrenci için 25 günlük kullanılmıştır. Günlükler uygulama bittikten sonra öğrencilere geri dağıtılmıştır.

3.3.3. Öğretmen ve Araştırmacı Günlükleri

Araştırmacı günlüğü araştırmacı tarafından 3 ders saati süren her kazanımın işlenmesinden sonra olmak üzere 6 defa tutulmuştur. Bu günlükte araştırmacı olan öğretmen sınıf içinde yaşanan ilgi çekici anlar, öğrencilere ilişkin duygu ve düşünceleri, uygulama esnasında yaşadığı sorunlar ile sürece ilişkin gözlemleri yer almaktadır. Öğretmen günlüğü ise uygulamanın yapıldığı sınıfın kendi öğretmeni tarafından öğrencilerle ilgili gelişim ve değişimin değerlendirildiği günlüktür. Uygulayıcının analiz aşamasında, tuttuğu bu notlar hatırlama bakımından yardımcı olmuştur. Bulguların gerekli yerlerinde öğretmen günlüğünden kesitler kullanılmıştır. Esas olarak ise öğretmen günlüğünün içeriği gecikmiş son algı anketinin verilerine ilişkin 3 açık uçlu sorunun sınıf öğretmeniyle görüşülmesi sonucu oluşturulmuştur.

3.3.4. Sosyal Empati Son Algı Anketi

Sosyal Empati Son Algı Anketi araştırmacı tarafından hazırlanmış olup bu anket Ek4'te sunulmuştur. Bu anket içinde öğrencilerin empati kavramına ilişkin çağrışımları ile empatinin günlük hayat içerisinde öğrencilere yansımasını kapsayan 6 adet sorudan oluşmaktadır. Bu sorular açık uçludur. Her soru için öğrencilerin birkaç cümlelik cevaplar vermesi beklenmektedir.

Çalışma grubuna 1 ders saati (40 dakika) süre tanınarak anketi cevaplamaları istenmiştir. Öğrencilere uygulama yapılmadan önce cevaplarını etkileyecek herhangi bir bilgi verilmemiştir. Uygulama çalışma grubunun kendi sınıf öğretmenleri tarafından uygulanmıştır. Uygulama esnasında bu ölçeğin bir sınav olarak değerlendirilmeyeceği bilgisi verilmiştir. 25 kişiden oluşan çalışma grubunun 25'i açık uçlu değerlendirme anketine cevap vermiştir.

3.3.5. Sosyal Empati Gecikmiş Son Algı Anketi

Ön algı anketi araştırmacı tarafından eğitim sürecinin başında uygulanmıştır. Fakat öğrencilerin çoğu tarafında anketlerin boş olarak geri verilmesi ve yeterli veri toplanamayışı sebebiyle veri toplama aracı olarak kullanılmamıştır. Sosyal empati son algı anketinin tamamlanmasından 8 ay sonra ön algı anketinin yapılamayışını telafi etmek adına *Sosyal Empati Gecikmiş Son Algı Anketi* yapılmıştır. Gecikmiş son algı anketinde tekrar aynı sorular kullanılmıştır. 1 ders saati (40 dakika) süre tanınmıştır. 25 öğrencinin tamamı gecikmiş son algı anketine katılmıştır.

3.3.6. Kamera Kayıtları

Uygulama sürecinde öğretimin kaydedilmesi, veri kaybının olmaması ve öğretim sürecinden kesinlerin veri olarak kullanılması amacıyla dersler videolar ile kayıt altına alınmıştır.

Araştırmada yapılan gözlemin temel amacı, yapılan ders planları çerçevesinde öğrencilerin düşünce ve davranışları ile ders akışını doğal ortamında kayıt altına almaktır. Her hafta 3 ders saatinde 1 kazanım işlenmek suretiyle gözlem toplamda 18 saat olmak üzere 6 hafta sürmüştür. Bu gözlemlerde derse giriş, dersin işlenişi, öğrenciler ders içindeki davranış ve düşünceleri, etkinliklerin uygulanışı, dersin bitişi gözlemlenmiştir. Araştırmacı tarafından her ders sonunda o kazanıma ait 3 saatlik video kaydı izlenerek ilgi çekici kısımlar rapor haline getirilmiş ve raporlanan iletişim kesitleri analiz kısımlarında uygun yerlerde kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Süreç planlandıktan sonra *Sosyal Empati Son Algı Anketi* ve çalışma yaprakları geliştirilmiştir ve uzman görüşü alınmıştır. Gerekli anketler geliştirildikten sonra Hayat Bilgisi dersinde empati becerisinin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan ders planları hazırlanmış olup Ek 5'te sunulmuştur.

Öğrencilerden derse hazır olmaları amacıyla çalışma yapraklarındaki resim çizme bölümü için boya kalemleri getirmeleri istenmiştir. 6 kazanım olmak üzere her kazanım için haftada 3 ders saati (120 dk) olmak üzere 18 ders saatinden oluşan 6 haftalık uygulama bölümüne geçilmiştir. Her kazanım için kavram ısındırma aşaması planlanmış olup derse giriş bölümünde bu aşama işlenmiştir. Bu aşamadan sonra ise her kazanıma ait ek etkinlikler yapılmıştır. Ek etkinliklerin ardından çalışma yaprakları hakkında öğrencilere kısa bilgiler verilerek kitapçıkta yer alan fotoğraflar açıklanmıştır. Çalışma yapraklarından sonra ulaşılan sonuçların listelenmesi ile öğrenci günlükleri dağıtılarak öğrencilerden derse ilişkin duygu ve düşünceleri yazmaları istenerek her 3 saatlik ders sonrası bu günlükler araştırmacı tarafından toplanmıştır. Günlükler sadece araştırmacı tarafından okunmuştur. Buna ek olarak her kazanım işlendikten sonra araştırmacı tarafından öğretmen günlüğü tutulmak üzere şeklinde samimi olarak ufak notlar tutulmuştur.

Uygulama süreci bittikten sonra *Sosyal Empati Değerlendirme Anketi* öğrencilere uygulanmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara Bulgular bölümünde yer verilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu araştırmada veriler nitel analiz yöntemlerinden olan içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Merten (1983), bilinenden hareket ederek, doğrudan gözlemlenemeyen, bütünden yola çıkarak parçalar hakkında çıkarımlar yapabilen, mantıklı bir biçimde araştırabilen bir yöntem olduğunu vurgulamaktadır (akt. Gökçe, 2006). Bu analiz yönteminde asıl amaç, birden fazla metin içeriklerinin ilişkili verilerini belirli ölçütler dâhilinde bir araya toplamak ve bunları insanların anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorum yapabilmektir. İçerik analizinde veriler, betimsel analize göre daha derinlemesine incelenir. Betimsel analizde çözümlenemeyen, görülemeyen kavramlar

bu analiz ile çözümlenir. Bu sayede elde edilen veriler önce kavramsallaştırılıp, mantıklı bir çerçevede düzenlenerek verilere açıklık getiren temalar saptanmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda araştırmacı içerik analizi yaparken ilk olarak araştırmasının amacını açıkça belirlemeli ve buna bağlı olarak bir takım hazırlıklar ile araştırmasının sınırlarını belirlemeli ve inceleyeceği verilerde nelerin önem teşkil ettiğini açıkça belirtmelidir (Gökçe, 2006). Araştırmada yapılan iş ve işlemler içerik analizinin yapılmasında dikkat edilmesi gerekenlere uygun olarak düzenlenmiştir.

Araştırmada anket ve günlüklerdeki ifadelere ilişkin kesitler taranarak tez içerisinde sunulmuştur. Güvenirliği artırmak adına taranan bu kesitler dışında bir de içerik analizi başka bir araştırmacı ile de gerçekleştirilmiştir. "Yapılan analiz sonucunun araştırmacıdan araştırmacıya ya da iki farklı zamanda değişmemesi güvenirliği oluşturur. Güvenirlik değeri aşağıdaki formülle hesaplanır ve % 70'in üzerinde bulunduğunda araştırmacının yaptığı analiz güvenilir kabul edilir" (Miles, Huberman, 1994, s.64; akt; Tavşancıl, Aslan, 2001, s.80-81).

$$\text{Güvenirlik: } \frac{\text{Uzlaşma Sayısı}}{\text{Uzlaşma + Uzlaşmama Sayısı}}$$

Araştırma verilerinin analizine ilişkin bilgiler, öğrenci ve öğretmen günlükleri, çalışma yaprakları, son algı anketi ile sınıf içi iletişim kesitleri ve kamera kayıtlarından elde edilen verilerin analizi ile yorumlanması aşağıda başlıkları altında açıklanmıştır.

3.5.1. Sosyal Empati Son Algı Anketinin Analizi

Açık uçlu sorulardan oluşan son algı anketindeki öğrenci cevapları içerik analizine tabi tutularak öğrencilerin empati eğitiminden sonra empatiye ilişkin bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilere soruların cevaplanmasından önce araştırmacı tarafından kendilerinden ne beklendiği açıklanmıştır. Öğrencilerden yazdıklarının samimi ve okunaklı olması istenmiştir. Ankete katılan öğrencilerin kimliklerini gizli tutmak amacıyla öğrencilere Ö1, Ö2 şeklinde rumuzlar verilmiştir. Öğrencilere 6 sorudan oluşan anketi cevaplamaları için gereken süre ve anket kâğıdında yazmaları için yeteri kadar alan verilmiştir. Anketler tamamlandıktan sonra uygulayıcı tarafından toplanarak analiz edilmiştir. Ayrıca ikinci bir araştırmacı tarafından güvenirliği artırmak

adına içerik analizi gerçekleştirilerek iki analiz arasındaki iç tutarlılık hesaplanmış ve güvenirlik değeri 0,89 bulunmuştur.

3.5.2. Gecikmiş Sosyal Empati Son Algı Anketinin Analizi

Sosyal empati son algı anketindeki soruların birebir aynısından oluşan, ön algı anketinin yapılamayışımızı giderme noktasında 8 ay sonra 6 soruluk gecikmiş sosyal empati algı anketi uygulama kararı alınmıştır. Ankete katılan öğrenciler önceki son algı anketinde kendilerine verilen rumuzların aynısını kullanarak anketi cevaplamışlardır. Ankete öğrencilerin tamamının katılması sağlanmıştır. Uygulayıcı tarafından anketi dağıtmadan önce öğrencilere, yapılan empati temelli etkinliklerin kalıcılık düzeyini belirlemek amacıyla aynı sorulardan oluşan bu anketin ikinci kez uygulanacağı açıklanmıştır. Öğrencilere hatırlatma amacıyla kendilerinden ne istendiği anlatılarak gereken süre ve yazmaları için yeterli alan verilmiştir. Öğrencilerin kazandıkları ya da geliştirdikleri empati becerisinin kalıcılık düzeyini belirlemek amacıyla yapılan gecikmiş sosyal empati son algı anketinden elde edilen veriler araştırmanın bulgular kısmında diğer verileri destekleyecek niteliktedir.

3.5.3. Öğrenci Günlüklerinin Analizi

Her kazanıma ait ders planın uygulanmasının ardından öğrencilere zaman tanınarak o derse ilişkin duygu düşünce ve eleştirilerini yazmaları istenerek bunların içerik analizinin sonucunda öğrencilerin derse ait tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Günlüklerin içeriklerini gizli tutmak amacıyla günlüklere Ö1, Ö2 şeklinde rumuzlar verilmiştir. Araştırmacı uygulama sonucunda diğer verileri destekleme noktasında bu günlüklerden faydalanmıştır. Öğrenci günlüklerden kesitler, diğer verilerin analizi aşamasında uygun görülen yerlerde sunulmuştur.

3.5.4. Araştırmacı/Öğretmen Günlüğünün Analizi

Araştırmacı uygulamayı yaptığı altı hafta boyunca süreç içerisinde dikkatini çeken, olumlu ya da olumsuz durumları, etkinliklere ilişkin fikirlerini, ileriye dönük sağlıklı değerlendirme yapmak amacıyla düzenli olarak günlük tutarak yazmıştır. Araştırmacı

günlüğü içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Uygulama sonrasında araştırmacı bu günlüklerden diğer verileri desteklemek amacıyla faydalanmıştır.

Öğretmen günlüğü ise araştırmanın yapıldığı sınıfın kendi sınıf öğretmenlerinin süreç ve araştırma sonuçları ile ilgili fikirlerinin yer aldığı günlüktür. Öğretmen ve araştırmacı günlüklerinin tamamı bulgular kısmında detaylıca verilmiştir. Ayrıca diğer verilerin analizi aşamasında bu verileri destekleme noktasında bu günlüklerden kesitler uygun yerlerde kullanılmıştır.

3.5.5. Kamera Kayıtlarının Analizi

6 kazanımın uygulanması esnasında araştırmacı tarafından sınıfa yerleştirilen kamera aralıksız olarak uygulama sürecini kayıt altına almıştır. Kamera kayıtları bilgisayar ortamına aktarılarak araştırmacı tarafından her kazanım sonrasında düzenli olarak izlenerek sınıf içinde konuşulanlar rapor haline getirilmiş ve uygun kısımlar diğer ürünleri destekleme noktasında kullanılmıştır. Kamera kayıtları ikinci bir araştırmacı tarafından da izlenmiş ve verilerin farklı olmadığı tespit edilmiştir.

3.5.6. Sosyal Empati Etkinlikleri/Çalışma Yapraklarının Analizi

Hayat Bilgisi derslerinde sosyal empati becerisinin etkililiğini saptamak amacıyla araştırmacı tarafından uygulama sürecinde sosyal empati etkinlikleri ile çalışma yaprakları uygulanmıştır. İlk kazanım için uygulanan çalışma yaprağının uygulanma süresi öğrencilerin ilk kez böyle bir etkinlikle karşılaşmaları ve anlamlandırmaya çalışmaları sebebiyle daha uzun sürmüştür. Çalışma yapraklarında yer alan fotoğraflar ile ilişkilendirilen roller arasında bağlantı olmasına, öğrenciler tarafından anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Uygulayıcı tarafından her defasında öğrencilere çalışma yaprağında bulunan fotoğraflar ile roller kısaca anlatılmıştır. Öğrencilerin düzeylerine ve ders süresine uygun olarak hazırlanan bu etkinliklerin öğrenciler tarafından ne kadar gerçekleştirildiği ve başarma düzeyleri yine araştırmacı tarafından hazırlanan değerlendirme ölçütlerine (rubrik) göre ortaya çıkarılmıştır. Bu ölçütler “role bürünme”, “duygusal, düşünsel ayrıntılar verebilme”, “büründüğü role uygun resim çizebilme”, “çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişkiyi kurabilme” ve “uygun slogan geliştirebilme” olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu ölçütlere göre öğrencilerin verdikleri

cevaplar belirlen puanlama anahtarına uygun olarak puanlanmış ve öğrencilerin çalışma yapraklarının yani etkinlikleri başarma düzeyi belirlenmiştir. Her kazanıma ait 1 adet çalışma yaprağı geliştirilmiş olup toplamda 6 adet çalışma yaprağı hazırlanmıştır. İkinci bir araştırmacı tarafından tekrar yapılan analiz sonuçlarına göre tutarlılık hesaplanmış ve güvenirlik değeri 0,90 bulunmuştur.

3.6. Sosyal Empati Etkinliklerini Uygulama Süreci: İşlem Yolu

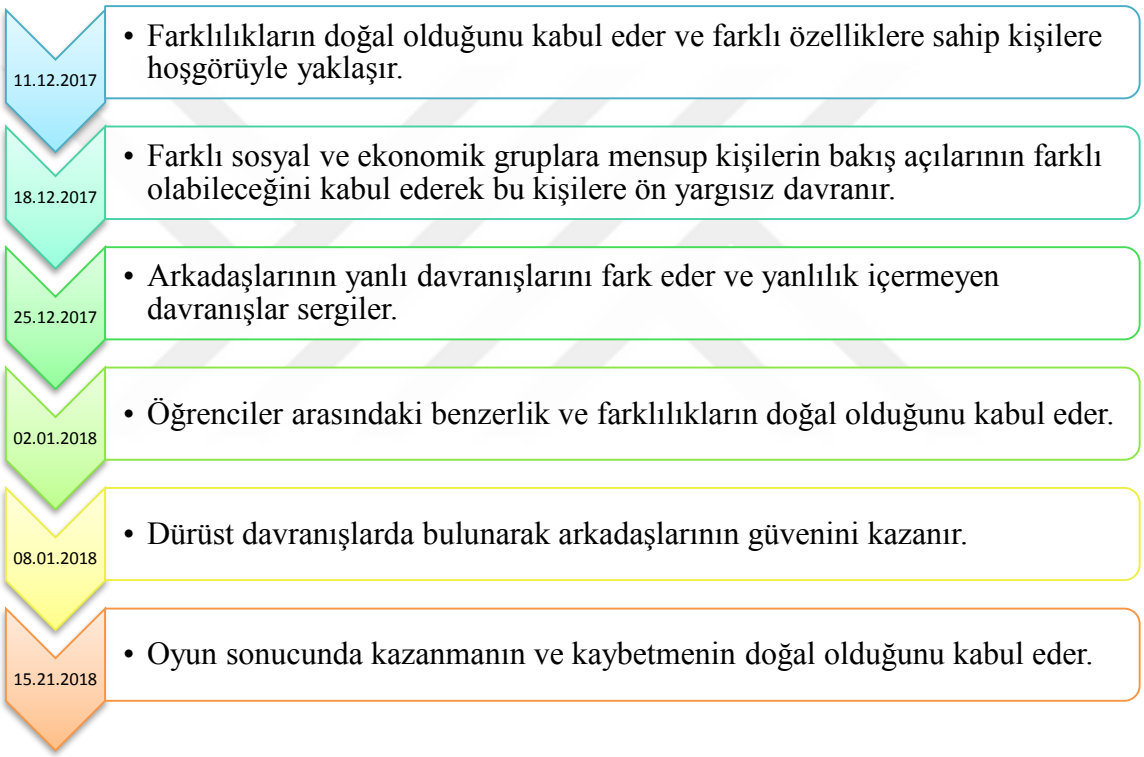
Araştırmacı tarafından sosyal empati etkinliklerinin nasıl planlandığı ve öğretim sürecinde uygulanışına ilişkin bilgiler bu bölümde yer almaktadır. Araştırmacı tarafından kazanımların belirlenmesinin ardından ilk kazanım olan "Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır." için öğrencilerin kendilerini yerine koyarak empati yapabilecekleri roller oluşturulmaya başlanmıştır. Bunların ardından bu rollere uygun görseller toplanarak çalışma yaprakları oluşturulmuştur. Aynı şekilde diğer kazanımlar için de sırasıyla uygun roller ve bunlara uygun fotoğraflar belirlenerek çalışma yaprakları hazırlanmıştır. Dersler aşamalı şekilde işlenmek üzere ayrıntılı bir biçimde planlanmıştır. Her kazanım için aynı aşamalar söz konusudur. Uygulama sürecinin akışı Şekil 3.2'te yer almaktadır.

Şekil 3. 2. Sosyal Empati Etkinliklerini Uygulama Süreci: İşlem Yolu

3.6.1. Kazanımların Belirlenmesi

Araştırmacı tarafından 3. sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı incelenerek empati etkinlikleri hazırlanabilecek uygun kazanımlar belirlenmiştir. Bu kazanımlar üzerine düşünülerek bunlar içerisinden uygun rollerin oluşturulmasına en fazla olanak sağlayan, en nitelikli sonuçları verebileceği düşünülen 6 kazanıma seçilmiştir. Bu 6 kazanım danışman onayına sunulduktan sonra kesinleştirilmiş ve planlama süreci başlamıştır. Uygulama sürecinde işlenen kazanımlar ile uygulanış tarihleri Şekil 3.3'te yer almaktadır.

Şekil 3. 3. İşlenen Hayat Bilgisi Dersi Kazanımları ile İşleniş Tarihleri

3.6.2. Uygulama Sürecine İlişkin Görüşler/Karşılaşılan Güçlükler

Uygulama 3. sınıf öğrencilerine yapıldığı için uygun bir sınıf seçmek uygulama sürecine dair en büyük engel olmuştur. Yaklaşık 18 saat sürecek olan uygulama için sınıf öğretmenlerinden ve okul idaresinden onay alınması gerekmiş ve bu süreci uzatmıştır. Araştırmacı sınıf öğretmeni ve okul idaresinin onayını aldıktan sonra belirlenen bir sınıfta çalışma uygulanmaya başlanmıştır. Fakat sınıf öğretmeni sonrasında bunun kendi ders sürelerine engel olduğunu belirttiği için araştırmacı uygulamayı yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Araştırmacı yeni bir 3. sınıf seçerek

uygulama sürecini yeniden başlatmıştır. Yalnız öğrencilerdeki ön yargıyı yıkmak ve araştırmacının sınıfta kendini rahat hissetmesi için uygulamadan bir süre önce araştırmacı birkaç kez uygulamanın yapılacağı sınıfta derse girmiş, öğrencilerle tanışmış, vakit geçirmiştir. Bu zor süreç bir yandan da araştırmacıya iki sınıfı karşılaştırma imkânı tanımıştır. Bunun dışında bir takım teknik sorunlarla da karşılaşılmıştır. Araştırmacı sınıflarda projeksiyon olmadığından uygulamayı planladığı etkinliklerin bir kısmını iptal etmek durumunda kalmıştır. Öğrencilerden bir kısmı abi ablalarından empati kavramını daha önce duymuşken bir kısmının hiçbir fikrinin olmaması öğrencilerin hazırbulunuşluğu hakkında araştırmacıya fikir vermiştir.

Öğrenciler, özellikle küçük yaş grubu somut yaşantılar ile daha etkili öğrenir. Araştırmacı aktif öğrenmelerin gerçekleşmesi için çocukların sürece dâhil olabileceği etkinlikler uygulamış ve oyunlu etkinlikler öğrencilerin daha çok dikkatini çekmiştir. En büyük problemlerden biri de öğrencilerin çoğunun yüksek sesle konuşmuyor olması olmuştur. Öğrenciler her kazanım için bir tane olmak üzere 6 adet çalışma kâğıdı yapmıştır. Bu çalışma kâğıdı ilk kazanımın uygulanması sırasında daha uzun vakit almıştır. Öğrenciler ilk kez böyle bir çalışma yapıyor ve bir fikirleri yoktu. Fakat sonraki kazanımlar için çalışma kâğıdı dağıtıldığında bu çalışmaya verilen süre kısalmış, öğrencilerin etkinlikleri yapma hızları da artmıştır. Çünkü öğrenciler neyi nasıl yapacaklarını ve araştırmacının onlardan nasıl şeyler beklediğini öğrenmişlerdir. Araştırmacı etkinlikler sonrasında öğrencilerin hepsini dinlemeye özen göstererek tartışma ortamının oluşmasını sağlamıştır. Araştırmacı her kazanım sonrasında öğrencilere günlük yazdırmıştır. O ders sonunda neler öğrendiklerini, hissettikleri, dikkatlerini çeken bölümleri, eleştirilerini yazmalarını istemişlerdir. Bir kısmı genel olarak sevdiğini belirtirken bir kısmı çalışma kâğıdından sıkıldığını sıkça dile getirmiştir. Fakat derse gelmek istemeyen, sıkılan ya da dersi sevmeyen hiçbir öğrenci olmamıştır. Karşılaşılan güçlüklere rağmen olumlu tepkilerin alındığı bir araştırma süreci yaşanmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

4.1. Empati temelli etkinliklerin ders içi etkililiği ve öğrencilerin etkinliklere katılım düzeyi ile öğrenci günlüklerinin niteliği nasıldır?

Araştırmanın birinci alt problemine ait bulgular elde edilirken çalışma yapraklarından ve öğrenci günlüklerinden elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Etkinliklerin niteliklerine ilişkin analiz sonuçları tablolarda gösterilmiştir.

4.1.1. Kazanımların Değerlendirilmesi

Süreç boyunca işlenen 6 kazanımın işlenirken öğrencilere uygulanan tüm etkinlikler bu bölümde değerlendirilmiştir. Çalışma yaprakları, öğrenci günlükleri ve yan etkinliklerden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

4.1.1.1. "Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır" Kazanımının Değerlendirilmesi

Puanlama Anahtarı

4= Çok Nitelikli 3=Nitelikli 2=Ortalama 1=Geliştirilmeli 0=Boş/Anlamsız

Rollerin Adı

1.Eşyalarını paylaşmaktan hoşlanmayan çocuk

2.Sınıftaki tozdan etkilenen astım hastası öğrenci

3.Solak arkadaşının sıranın sol tarafına oturmasına izin vermeyen öğrenci

4.Arkadaşlarına kilolu olmanın zorluklarından bahseden öğrenci

5. Yaşça arkadaşlarından küçük olduğu için sınıfa uyum gösteremeyen öğrenci

6.Okul sonrası çalıştığı için derste uyuyakalan öğrenci

Tablo 4.1. Birinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları

Ö NO	Rol No	Role Bürünme	Duygusal, düşünsel Ayrıntılar verebilme	Büründüğü role uygun resim çizebilme	Çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişkiyi kurabilme	Uygun slogan geliştirebilme	Toplam
Ö1	2	4	4	3	3	1	15
Ö2	2	4	4	4	4	4	20
Ö3	1	3	3	4	4	4	18
Ö4	1	2	2	3	2	3	12
Ö5	6	2	2	3	3	3	13
Ö6	4	4	4	3	2	4	17
Ö7	2	4	3	4	4	4	19
Ö8	2	4	3	4	3	3	17
Ö9	3	4	4	4	4	4	20
Ö10	5	2	4	4	4	3	17
Ö11	4	3	4	3	3	2	15
Ö12	4	4	4	4	4	3	19
Ö13	2	4	3	4	4	2	17
Ö14	5	4	3	4	4	1	16
Ö15	4	4	4	2	3	2	15
Ö16	6	3	1	2	2	1	9
Ö17	6	3	2	3	2	2	12
Ö18	1	2	2	2	2	4	12
Ö19	3	4	4	4	3	4	19
Ö20	1	4	4	4	4	4	20
Ö21	6	1	1	2	1	1	6
Ö22	2	4	4	4	4	4	20
Ö23	2	4	3	4	4	2	17
Ö24	5	3	3	1	1	4	12
Ö25	5	3	3	2	2	3	13

Tablo 4.2. Birinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular

	Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş/Anlamsız
f	14	9	2	0	0

Öğrencilerin bu kazanıma ait çalışma kitapçığına verdikleri cevapların araştırmacı tarafından puanlandırılması sonucunda 25 öğrencinin tamamı etkinliğine katılmış ve

ortaya çıkan bulgular Tablo 4.10'da verilmiştir. 14 "çok nitelikli", 9 "nitelikli", 2 "ortalama" sonuç ortaya çıkarken; anlamsız bir sonuç çıkmamıştır. Dersin başında bireysel özelliklerle ilgili yapılan beyin fırtınası esnasında araştırmacı ile öğrenciler arasında geçen iletişim kesiti aşağıda verilmiştir.

Örnek Ders Gözlemi:

Ö7: *"Öğretmenim, beyin fırtınası zihinsel özellik olabilir mi?"*

Öğretmen: *"Evet, olabilir."*

Ö5: "*Bir maç oynarken kaybetmek, duygusal."*

Ö8: *"Öğretmenim ben Kur'an okurken duygusallaşıyorum."*

Ö25: *"Öğretmenim, ben plan yaparken zihnimi çalıştırıyorum."*

Ö12: *"Zihinsel, test çözmek."*

Öğrencilerin bu kısa iletişim göz önünde bulundurulduğunda zihinsel, duyuşsal, fiziksel özelliklerin ayrımına vardıkları ayrıca yakın çevrelerinden örnek verdikleri, öğrendikleri ile yaşadıklarını bağdaştırdıkları görülmektedir. Öğrencilere empati kavramına giriş yaparken araştırmacı tarafından sorulan soru ile cevaplar aşağıdaki kesitte verilmiştir.

Öğretmen: *"Daha önce 'empati' kelimesini duymuş muydunuz?"*

(Evet ve Hayır sesleri birlikte yükselir.)

Ö15: *"Hocam, benim ablamın ödevinde yazıyordu."*

Ö11: *"Benim abim, hmm, dedi ki empati Hayat bilgisinde yapılan bir ders."*

Ö13: *"Kedilerin patileriyle ilgili bir şey olabilir mi? Hani içinde pati geçiyor ya."*

Ö14: *"Öğretmenim ben hiç duymadım. İngilizce bir kelime olabilir."*

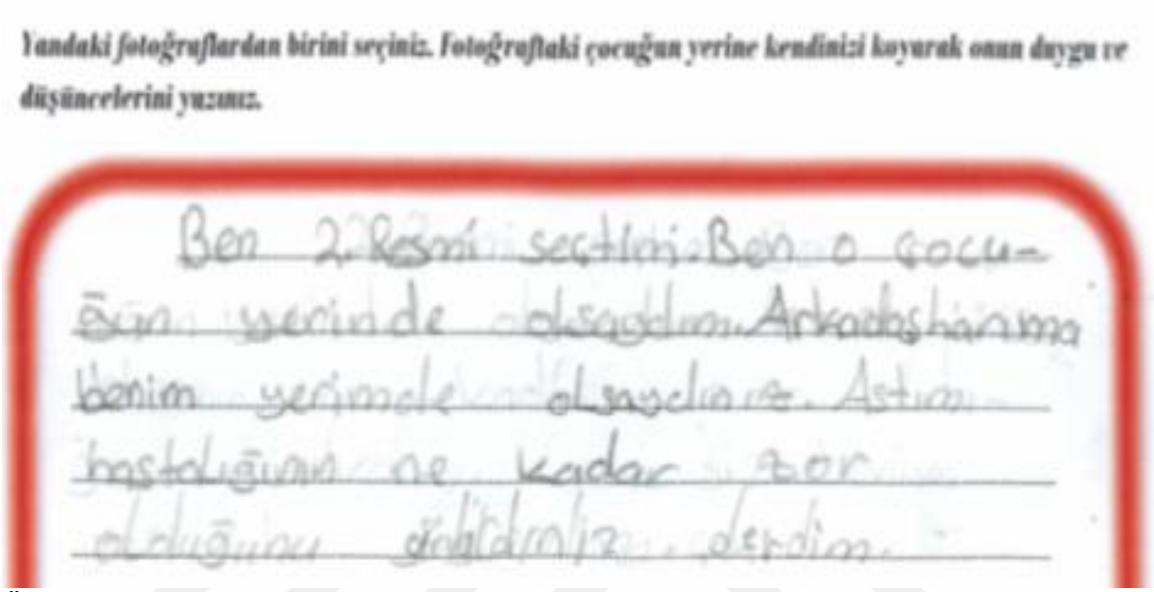
Ö19: *"Kesin Suriyelilerle ilgili bir şeydir"*

Öğrenciler ile araştırmacı arasında geçen konuşmada öğrencilerin empati kavramıyla ilgili çoğunun bir fikri yokken fikri olanların da bir kişi dışında yakın tahminde bulunduğu söylenemez. Ö11' in Hayat bilgisi dersiyle ilişkilendirmesi dikkat çekmektedir. Öte yandan Ö19'un empati kavramını Suriyelilerle ilişkilendirmesi, öğrencinin yaşamı derse taşıdığı, güncel sorunlarla ilişkilendirdiği göze çarpmaktadır.

"Farklılıkları Hoş görüyoruz" adlı çalışma kitapçığındaki "*Fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini*

yazınız." ve "*Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız*." sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir:

Örneğin çok nitelikli olarak değerlendirilen Ö22'nin çalışma yaprağındaki sorulara vermiş olduğu cevaplar şu şekildedir:

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Ben 2. resmi seçtim. Ben o çocuğun yerinde olsaydım. Arkadaşlarıma benim yerimde olsaydınız. Astım hastalığının ne kadar zor olduğunu görürdünüz. derdim.

Ö22, 2. fotoğrafta olan sınıftaki tozdan etkilenen astım hastası öğrencinin yerine kendisini koyarak duygu ve düşüncelerini ifade etmiştir. "Ben o çocuğun yerinde olsaydım" gibi empatik ifadelere yer vererek astım hastası öğrenciye tavsiye vermektedir. Kendi yerinde arkadaşları olsaydı bu hastalığın ne kadar zor olduğunu da ifade ederek arkadaşlarının da empati kurmasını bekliyor.

Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğim resim ile ilgili vermek istediğim mesaj Ben suda boğulan

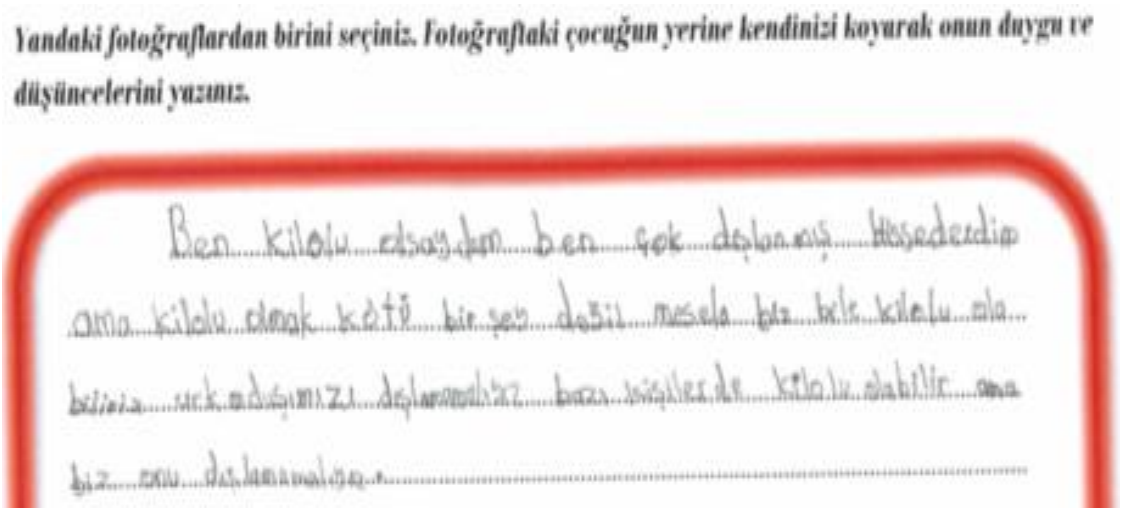
Çizdiği resimde de Ö22, seçtiği fotoğrafın içeriğine uygun bir resim çizmiş, etrafındaki noktaları da toz olarak resmetmiştir. Çizdiği mavi görseli ise astım hastalarının kullandığı bir tür ilaç olarak görselleştirmiştir.

Çalışma kağıdın arka yüzünde ise "*Seçtiğiniz rol ile ilgili bir slogan yazınız.*" sorusuna ise Ö22'nin verdiği cevap şu şekildedir:

Ö22, geliştirdiği sloganda "Saygı göster, herkesi sev" ifadelerini kullanmıştır. Görece güzel tavsiyeler içeren sloganı ile seçtiği rol arasında ilişki kurmuş, rolden uzaklaşmamıştır.

"Nitelikli" olarak değerlendirilen Ö15'in ise bu kazanıma ait çalışma kağıdında vermiş olduğu cevaplar aşağıdaki gibidir:

Ö15, 4. fotoğraf olan arkadaşlarına kilolu olmanın zorluklarından bahseden öğrencinin rolüne girmiş ve duyguları ile hislerini anlatmıştır. Ö15, kendini kilolu öğrencinin yerine koyarken rolde onun dışlandığını düşünerek soruyu cevaplamıştır. Kilolu olmanın kötü bir şey olmadığını, bizim de kilolu olabileceğimizi ve onları dışlamamız gerektiğini ifade ederek empati kurmuştur.

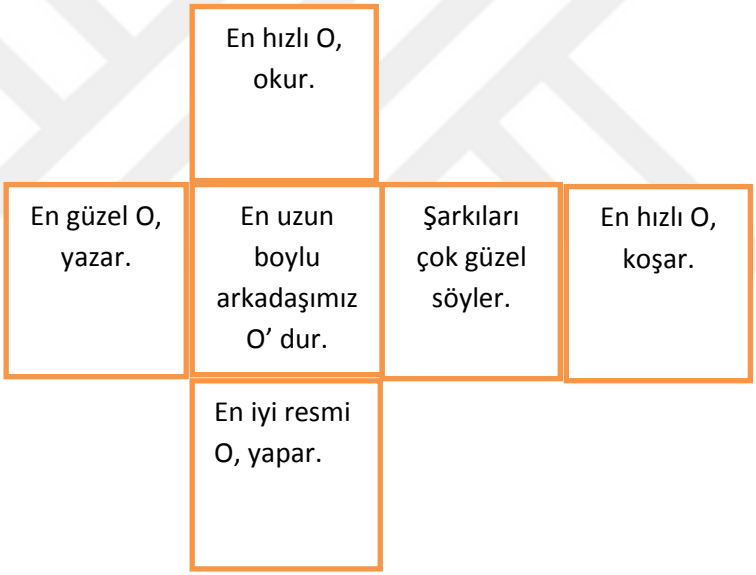
Ö9, seçtiği fotoğrafta anlatılmak istenen duyguya uygun bir resim çizmiş ve vermek istediği mesajda kilolu olanları dışlamamız gerektiği mesajını vermiştir.

Ö9, kendini kilolu öğrencinin yerine koyarak empati yapmış ve "farklılıkları hoş görüyoruz" başlıklı çalışma kağıdıyla uyumlu bir slogan geliştirmiştir. "Farklılıklarla dalga geçme" sloganıyla olumlu anlamda bir mesaj vermiştir.

4.2.1.1.1. "Zar Oyunu" Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Dersin bir bölümünde kazanıma dair bireysel özellikler hakkında konuşulmuştur. Bireysel özelliklerin zihinsel, fiziksel ve duyuşsal özellikler diye ayrıldığından bahsedilmiş, uygulayıcı tarafından hazırlanmış bir küp oyunu oynanmıştır. Zar oyununda küpün 6 yüzünde 6 farklı bireysel özellik bulunmaktadır ve öğrencilerin zarı atarak üst yüzüne gelen özelliklerin bireysel, duyuşsal ve zihinsel özelliklerden hangisine ait olduğunu söylemeleri istenmiştir.

Zar oyunuyla bu konuya giriş yapıldıktan sonra bir durum ve bunun hangi özelliğe ait olduğu tahtada uygulayıcı tarafından listelenmiştir. Araştırmacı ile öğrenciler arasında geçen bir iletişim kesiti aşağıda verilmiştir.

Örnek Ders Gözlemi:

Ö12: "*(Zar atar ve 'en hızlı o koşar' özelliği gelir.) Selim."*

Ö9: " *Hayır, Akif."*

Ö12: "*Öğretmenim, Selim 1. olmuştu. Akif hızlı koşmuyor ki."*

Ö3: *"O zaman bana göre de en hızlı Kadir koşuyor."*

Ö5: *"Öğretmenim ama herkes kendi arkadaşını söylüyor. En hızlı koşanı nasıl bulacağız?"*

Öğretmen: *"Çocuklar, karar verirken tarafsız olmalısınız. Bir de herkes aynı fikirde olmayabilir."*

Ö12: *"Öğretmenim o zaman bence yine de Selim."*

Öğrenciler ile araştırmacı arasında geçen konuşmada öğrencilerin tarafsız olamadığı, çoğunun yakın arkadaşının ismini verdiği ve konuşmada Ö5'in bu durumu fark ettiği, itiraz ettiği, bunu üzerine araştırmacının müdahalede bulunması üzerine zarı atan Ö12'nin verdiği cevapta kararlı olduğu görülmektedir.

4.1.1.1.2. "Albino" Etkinliğinin Değerlendirilmesi

"Engelleri Aşalım" başlıklı Albino hastalarının yaşadıkları zorlukları anlatan etkinlikte ise öğrencilere Albino hastalarıyla ilgili bir gazete haberi okunmuştur ve ardından bu habere yönelik empatik düşünceyi geliştirecek 4 farklı soru sorulmuştur. Etkinliğe ilişkin çalışma kâğıtları aşağıda verilmiştir.

"Engelleri Aşalım" Çalışma Kâğıdı

ENGELLERİ AŞALIM

Öğretmen bireysel farklılığı konu alan bir gazete haberi ile sınıfa girer. Herkesin çalışma kağıdında da bu gazete haberi bulunmaktadır. Öğrenciler, öğretmenin gazete haberini bir defa yüksek sesle okumasının ardından çalışma kağıdında istenen etkinliği yapmaya başlarlar. Öğrenciler gazete haberi altındaki soruları cevaplayacak ardından sınıfta paylaşılacak ve çözüm önerileri geliştirilecektir.

Güneşin kavurduğu beyaz çocuklar: Afrika'da albino olmak

Yazar: Ezgi KILIÇ 4 Ocak 2017

Siyah kan, beyaz ten, uğursuz çocuklar, Afrika'nın gece kadar karanlık, gün kadar aydınlık hikâyesi. Siyahi insanların dünyasında beyaz olmak ayıp, korku ve uğursuzluktur. Dramın vücut bulmuş hali…

Yer: Afrika, Sahra'nın güneyi, Zimbabve, Burundi, Tanzanya, Malavi

Doğan her 5 bin çocuktan birinin derisi pigmentsiz. Bembeyaz. Nisan 2016 Malavi'de evinde uyurken, iki yaşındaki Whitney yatağından kaçırılıyor. Ormanda kafatası ve elbiseleri bulunuyor. Kemikleri Yok.

Malavi, Tanzanya, Zimbabve, Burundi'de *"Albino bir çocuk"*un diğer çocuklardan hiçbir farkı yok, fakat bazıları onun bedeninin sihirli olduğunu düşünüyor. Bu sihirli bedenin, tam takım kemiklerinin fiyatı, 75 bin dolar ve 100 bin dolar arasında değişiyor. Kemikleri, parça parça da satılabiliyor.

Pagan inanışlar ve albinolara yönelik saldırılar

Pagan inanışlar, Afrika'da hâlâ geçerliliğini koruyor. Vudu büyücüleri zengin olmak isteyen, iyi bir kısmet bulmak isteyen veya sağlığına kavuşmak isteyen pagan Afrikalılara içinde albino elleri, ayakları, gözleri veya kafa derisi bulunan iksirleri sunmaya bugün de devam ediyor.

Bu vahşetin son bulması için; Afrika'da albinizmlerin sağlık ve barınma koşulları iyileştirilmeli, bütün dünyanın bu konuya ilgi çekmesi gerekmektir. Albinizmli katliam önlenmesi için; ayrımcılığın önüne geçilmeli ve insanların kendilerini kanıtlamalarına izin verilmedir. Devlet büyücülüğü yasaklamalı, saldırılara ağır cezalar uygulamalıdır.

Kaynak: Gündüz Vassaf – Geleceğe Kartpostallar, BBC, T24

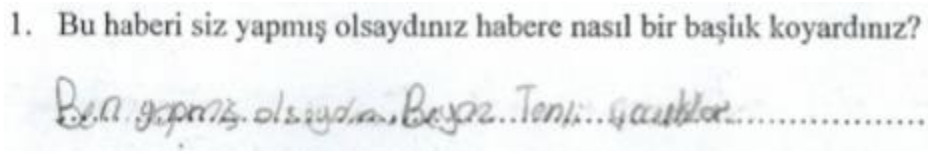
Albino hastaları ile ilgili gazete haberini dinledikten sonra aşağıdaki sorulara içinizden geldiği gibi cevap veriniz.

1. Bu haberi siz yapmış olsaydınız habere nasıl bir başlık koyardınız?
2. Gazeteciler niçin Albino hastalarıyla ilgili bir haber yapmış olabilir?
3. Albino hastalarının yaşamlarını iyileştirmek için bir dernek kuracaksınız. Bu derneğe ne isim verirdiniz?
4. Kurduğunuz dernekte Albino hastaları için ne gibi çalışmalar yapacaksınız? Anlatınız.

Uygulayıcı tarafından öğrencilere içlerinden geldiği gibi cevap vermeleri istenmiştir. Öğrencilerin bu sorulardan 1. soru olan "Bu haberi siz yapmış olsaydınız habere nasıl bir başlık koyardınız?" sorusuna verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

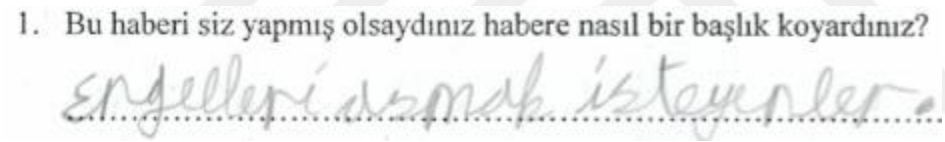
Öğrencilerin "Bu haberi siz yapmış olsaydınız habere nasıl bir başlık koyardınız?" sorusuna verdikleri cevaplardan bazıları ise şöyledir:

Ö4 bu soruya şöyle cevap vermiştir:

1. Bu haberi siz yapmış olsaydınız habere nasıl bir başlık koyardınız?

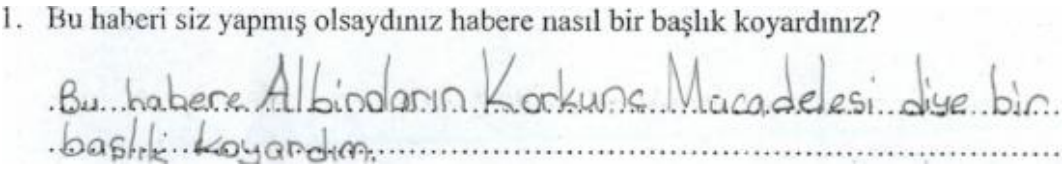
Ben yapmış olsaydım Beyaz Tenli Çocuklar

Ö4 bu haberi kendi yapsaydı "Beyaz Tenli Çocuklar" koyacağını ifade etmiştir. Ö4, haberin ana fikrini anlamış ve buna uygun bir başlık koymayı başarabilmiştir. Gazete haberinde en çok bu hastalığa sahip çocuklardan bahsedildiğini fark etmiş ve başlığa çocukları eklemiştir. Ö8'in ifadeleri ise şöyledir:

1. Bu haberi siz yapmış olsaydınız habere nasıl bir başlık koyardınız?

Engelleri aşmak isteyenler

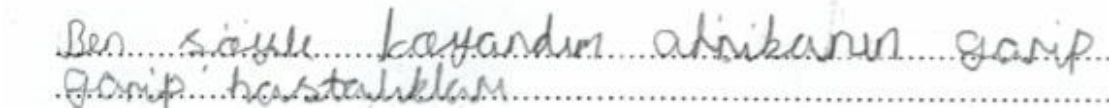
Ö8, "Engelleri aşmak isteyenler" diye araştırmacının haber başlığına yakın bir başlık koyacağını ifade etmiştir. Ö8'in araştırmacının etkinliğe verdiği "Engelleri Aşalım" başlığına yakın bir başlık koyduğu, onun da bunun bir engel olarak düşünüp aşılabilmesinin bunu istemekle mümkün olduğunu düşündüğü görülmektedir. Ö9'un cevapları şöyledir:

1. Bu haberi siz yapmış olsaydınız habere nasıl bir başlık koyardınız?

Bu habere Albinoların Korkunç Mücadelesi diye bir başlık koyardım.

Ö9, böyle bir habere "Albinoların Korkunç Mücadelesi" başlığını koyacağını ifade etmiştir. Ö9'un bu ifadesinden Albino hastalarına korkunç eziyetler yapıldığını düşündüğü ve bununla mücadele etmek zorunda kaldıklarını fark ettiği görülmektedir. Ö15'in cevabı ise şöyledir:

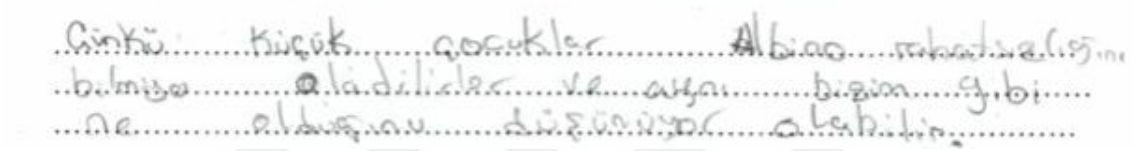
1. Bu haberi siz yapmış olsaydınız habere nasıl bir başlık koyardınız?

Ö15, başlığa "Afrika'nın garip garip hastalıkları" koymayı tercih edeceğini belirtmiştir. Ö15'in bu hastalığı garip bulduğu ve Afrika'ya ait bir hastalık olarak düşündüğü ifade edilebilir.

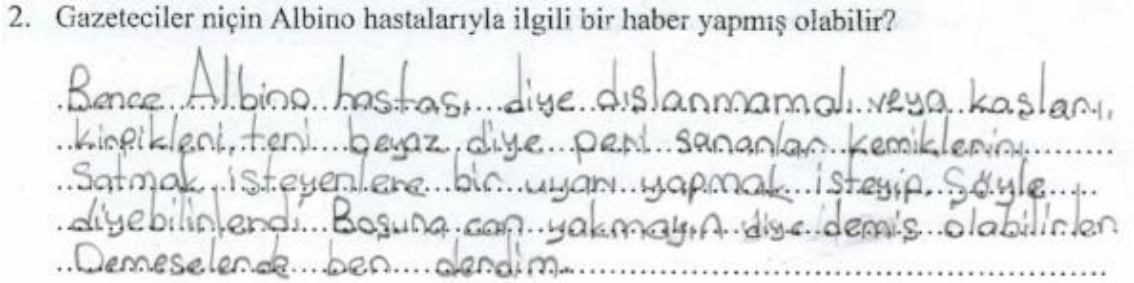
Araştırmacı tarafından aşağıda, konuyla ilgili sorulan 2. soruya öğrencilerin vermiş oldukları cevaplara yer verilmiştir. Ö4, gazetecilerin niçin böyle bir haber yapmış olabileceklerine dair cevabı şöyledir:

2. Gazeteciler niçin Albino hastalarıyla ilgili bir haber yapmış olabilir?

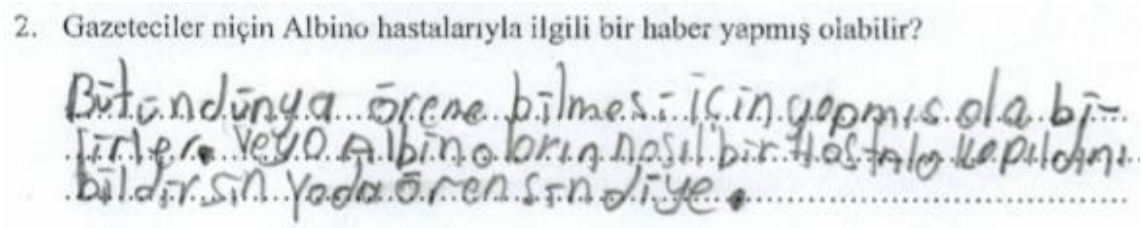

Ö4, bu haberin yapılma nedenini küçük çocukların Albino rahatsızlığını bilmemeleri olabileceği şeklinde açıklamıştır. Aynı zamanda kendisinin de bu hastalığın ne olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Ö7 ise bu soruyu şöyle cevaplamıştır:

2. Gazeteciler niçin Albino hastalarıyla ilgili bir haber yapmış olabilir?

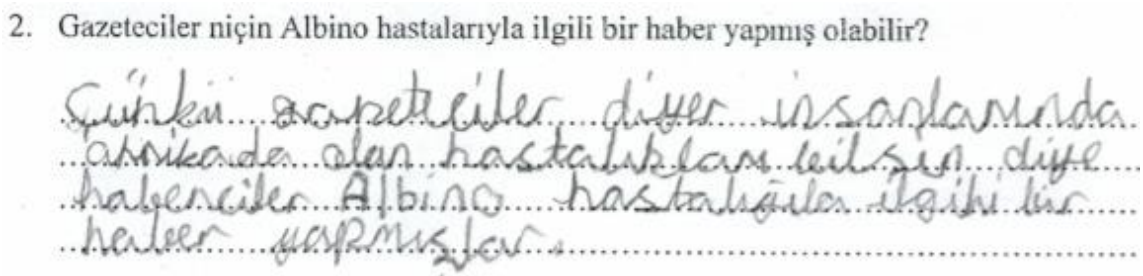

Ö7, Albino hastalarının kaşları, kirpikleri beyaz diye dışlanmamaları, kemiklerini satmak isteyenlerin uyarılması için yapılmış olabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca gazetecilerin yerinde olsaydı onlar dememiş olsa da kendisinin onlara can yakmamalarını söyleyeceğini belirtmiştir. Ö7'nin bu soruyu yanıtlarken ifadelerinden empati de kurduğu anlaşılmaktadır. Sondaki "Demeseler de ben derdim" ifadesinden de bu durum karşısında susmayı değil, zarar veren insanlara tepki göstereceğini bunun da Ö7'nin adalet duygusunun ön plana çıkardığını söylemek mümkündür. Ö10'un ise bu soruya cevabı şöyledir:

2. Gazeteciler niçin Albino hastalarıyla ilgili bir haber yapmış olabilir?

Bütün dünya öğrene bilmesi için yapmış olabilir. veya Albinoların nasıl bir hastalığa kapıldığını bildirsin yada öğrensin diye.

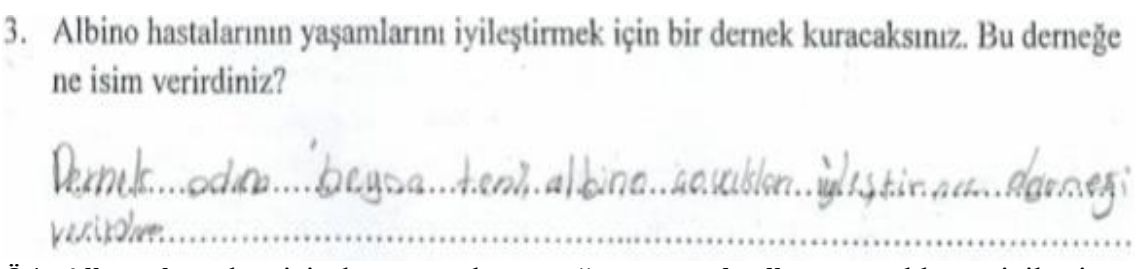
Ö10, bu haberin yapılma sebebinin bütün dünyanın öğrenmesi için ya da Albinoların bu hastalığa nasıl yakalandıklarını insanlara bildirmek olabileceğini ifade etmiştir. Ö10, bu gazete haberinin daha çok bilgilendirme amacı ile yapıldığını düşünmektedir. Ö11 ise şöyle cevap vermiştir:

2. Gazeteciler niçin Albino hastalarıyla ilgili bir haber yapmış olabilir?

Çünkü gazeteciler diğer insanlarında Afrikada olan hastalıkları bilsin diye haberciler Albino hastalığıda ilgili bir haber yapmışlar.

Ö11, diğer insanların da Afrika'daki hastalıkları bilsinler diye Albinolarla ilgili bir haber yapılmış olabileceğini düşünmektedir. Ö11'in ifadelerinden bu hastalığın Afrika'ya ait olduğunu düşündüğü anlaşılmakta ve Ö11, gazete haberinin yapılış amacının Ö10 gibi insanları bilgilendirme amacı ile yapıldığını düşünmektedir. Öğrencilerin çoğunun bu soruya olumlu, üzerine düşünerek cevap verdikleri gözlenmektedir.

Bir diğer soruda ise öğrencilerden Albino hastaları için bir dernek kuracak olsaydılar bu derneğe ne tür isimler vereceklerine ilişkin cevaplar istenmiştir. Aşağıda öğrencilerden bazılarının bu soruya verdikleri cevaplara yer verilmiştir. Ö4'ün cevabı şöyledir:

3. Albino hastalarının yaşamlarını iyileştirmek için bir dernek kuracaksınız. Bu derneğe ne isim verirdiniz?

Dernek adını beyaz tenli albino çocuklarını iyileştirme derneği verirdim.

Ö4, Albino hastaları için kuracağı derneğe "Beyaz tenli albino çocuklarını iyileştirme derneği" koyacağını ifade etmiştir. Ö13'ün ifadeleri şöyledir:

3. Albino hastalarının yaşamlarını iyileştirmek için bir dernek kuracaksınız. Bu derneğe ne isim verirdiniz?

Albino hastası olan Afrikalı çocuklar anneler ve babalar derneği kayacdım.

Ö13, diğer öğrencilerle benzer fakat daha kapsamlı bir başlık düşünerek "Albino hastası olan Afrikalı çocuklar, anneler ve babalar derneği" ismini vermeyi düşünmüştür. Ö13, derneğin sadece çocukları değil aynı zamanda anneleri ve babalarını da kapsaması fikrine sahiptir.

Etkinlik ile ilgili son soru olan, öğrencilerin kurmuş oldukları dernekte ne tür çalışmalar yapacaklarına dair ifadelerine aşağıda yer verilmiştir. Ö7'nin vermiş olduğu cevap şöyledir:

4. Kurduğunuz dernekte Albino hastaları için ne gibi çalışmalar yapacaksınız? Anlatınız.

Onları iyileştirmek için yeni ilaçlar yapardım ya da onlara zarar gelmesi için ameliyata giren. Dediğim gibi elimden gelen her şeyi yaparım. Çünkü bir başkaları yüzünden sırf albino diye canlarına kıymasın. Engellerdim.

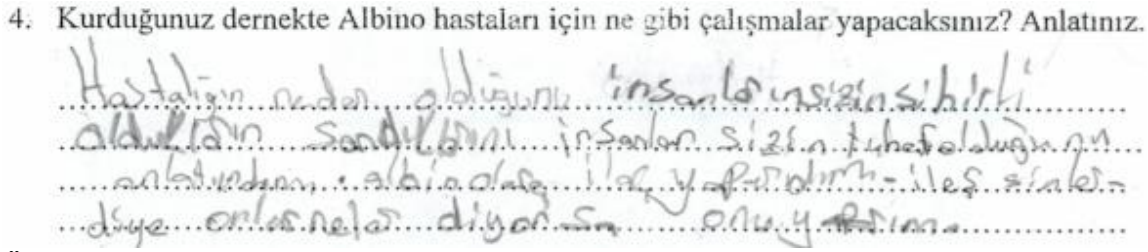
Ö7 kurduğu dernekte Albino hastalarını iyileştirmek için ilaçlar yapacağını, onlara zarar gelmesin diye ameliyata gireceğini, sırf Albino hastaları oldukları için başkaları tarafından canlarına kıyılmasına engel olacağını ifade etmiştir. Ö7'nin ifadeleri daha çok çözüm odaklı ve fedakâr içeriklidir. Bunlara bağlı olarak Ö7'nin bu durumdan etkilendiğini, üzüldüğünü, onlara faydalı olmak istediğini ve empatik yönünün harekete geçtiğini söylemek mümkündür. Ö14'ün ifadeleri şu şekildedir:

4. Kurduğunuz dernekte Albino hastaları için ne gibi çalışmalar yapacaksınız? Anlatınız.

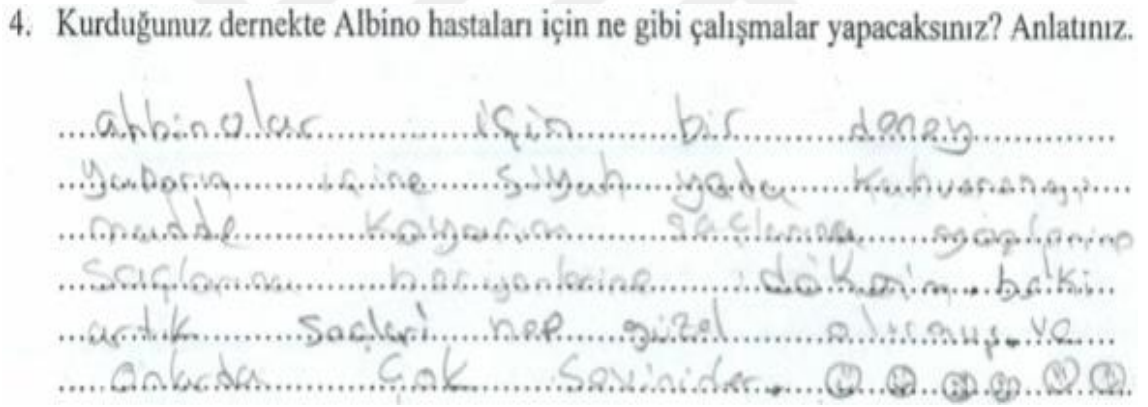
Onlara sevindirecek şeyler seçerdim çünkü bu insanlarla belki çoğu bazı insanlar onlarla dalga geçmiş olabilir bu yüzden onlara moral verecek çalışmalar bulurum

Ö14, diğer insanların Albino hastalarıyla dalga geçmiş olabileceklerini düşünerek onlara moral verecek çalışmalar yapacağını belirtmiştir. Ö14'ün ifadeleri empatik tepkiler içermektedir. Duruma çok üzüldüğü ifadelerinden anlaşılan öğrenci Albino

hastalarının da üzgün olduğunu düşünüp onları mutlu etmek istemektedir. Ö19 ise şöyle cevap vermiştir:

4. Kurduğunuz dernekte Albino hastaları için ne gibi çalışmalar yapacaksınız? Anlatınız.

Ö19, diğer insanlara Albino hastalığının niçin olduğunu, insanların Albino hastalarını sihirli sandıklarını, Albino hastalarının tuhaf olduklarını anlatacağını, onlara ilaç yapacağını ve iyileşsinler diye Albino hastalarının dediklerini yapacaklarını ifade etmiştir. Ö19'un ifadelerinden Albino hastaları için çok üzüldüğünü, onları mutlu etmek istediğini ve bu hissettiklerinin empati kurma eylemi sonucunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Ö20'nin ifadeleri ise şöyledir:

4. Kurduğunuz dernekte Albino hastaları için ne gibi çalışmalar yapacaksınız? Anlatınız.

Ö20, Albino hastaları için diğer öğrencilerden farklı bir çalışma düşünerek bir deney yapacağını ve içerisine siyah ya da kahverengi bir madde koyarak bunu hastaların saçlarına, kirpiklerine hatta her yerlerine sürerek onların renklerini değiştirmeyi düşünmüş ve bunun sonucuna Albino hastalarının da çok sevineceğini belirtmiştir.

Öğrencilerin dernekte yapmak istedikleri çalışmalara bakıldığında çoğunun olumlu tepki verdiği, çözüm arayışına girdikleri ve bu durumun öğrencilerin empatik yönlerinin gelişmesiyle beraber ortaya çıkmış olup, empatik tepkiler oldukları görülmektedir.

Araştırmacı günlüklerinden bu etkinlikle ilgili görüşlerini belirttiği kesit aşağıda sunulmuştur.

lik olan 'Engelleri Aşalım' adlı Albino hastalarına yönelik farkındalık da oluşturan çalışma kağıtları dağıtıldı. Öğrenciler buna da şaşırdı. Doğuştan saçları, kirpikleri beyaz olan insanlar vardı ve ilk kez duyuyorlardı. Bununla ilgili bir gazete haberini beraber okuduk ve bununla ilgili empatik soruların bulunduğu bir soru bölümünü cevaplayıp, sınıfta beraber tartıştık. Bu etkinlikten sonra yavaş yavaş öğrencilerin empatik becerilerinin ortaya çıktığını hissettim.

Araştırmacı günlükte öğrencilerin gazete haberine şaşırdıklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda bu etkinlik ile öğrencilerin empati becerisini kazanmaya başladıklarını hissettiğini dile getirmiştir.

4.1.1.2. "Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır" Kazanımının Değerlendirilmesi

Puanlama Anahtarı

4= Çok Nitelikli 3=Nitelikli 2=Ortalama 1=Geliştirilmeli 0=Boş/Anlamsız

Rollerin Adı

1.Okulda çalışan hizmetlinin küçümsenen çocuğu

2.Annesiyle aynı okulda olan öğretmen çocuğuna iyi davranan çocuklar

3.Hacettepe Tıp'ı kazanan Hacettepeli Çoban İrfan

4.Okul çıkışlarında çalışan öğrenci

5. Suriye'den göç eden gecekondu mahallesinde yaşayan çocuk

6.Özel ders aldığı için kıskanılan çocuk

Tablo 4.3. İkinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları

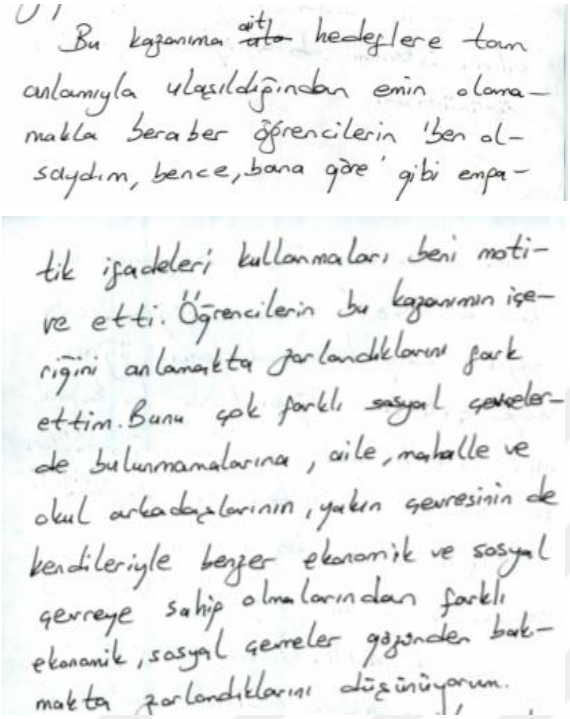
Ö NO	Rol No	Role Bürünme	Duygusal, düşünsel ayrıntılar verebilme	Büründüğü role uygun resim çizebilme	Çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişkiyi kurabilme	Uygun slogan geliştirebilme	Toplam
Ö1	6	4	4	4	4	3	19
Ö2	6	4	3	4	4	2	17
Ö3	6	3	2	3	2	2	12
Ö4	4	2	2	4	3	2	13
Ö5	3	2	2	2	1	1	8
Ö6	6	2	2	3	2	2	11
Ö7	6	2	2	1	1	2	6
Ö8	6	3	3	3	4	3	16
Ö9	1	1	1	3	3	4	12
Ö10	6	2	3	2	3	1	11
Ö11	1	4	3	4	4	3	18
Ö12	4	3	2	2	2	1	10
Ö13	6	2	1	2	2	1	8
Ö14	4	4	4	4	4	4	20
Ö15	6	4	4	3	3	2	16
Ö16	3	1	1	3	1	1	7
Ö17	6	4	2	3	3	3	15
Ö18	6	1	2	2	1	3	9
Ö19	4	2	3	4	4	4	16
Ö20	1	4	4	4	4	4	20
Ö21	6	3	3	2	3	1	12
Ö22	6	2	3	2	0	2	9
Ö23	6	2	4	3	4	4	17
Ö24	4	3	2	2	2	3	12
Ö25	6	3	3	3	2	2	14

Tablo 4.4. İkinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular

	Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş/Anlamsız
f	10	9	6	0	0

Öğrencilerin bu kazanıma ait çalışma kitapçığına verdikleri cevapların araştırmacı tarafından puanlandırılması sonucunda 25 öğrencinin tamamı etkinliğine katılmış, 10

"çok nitelikli", 9 "nitelikli", 6 "ortalama" sonuç ortaya çıkarken; anlamsız bir sonuç çıkmamıştır. Araştırmacı bu kazanıma ait çalışma yapraklarının bulgularını günlükte şu şekilde ifade etmiştir:

Ö1 Bu kazanıma ~~ait~~ hedeflere tam anlamıyla ulaşıldığından emin olamamakla beraber öğrencilerin 'ben olsaydım, bence, bana göre' gibi empatik ifadeleri kullanmaları beni motive etti. Öğrencilerin bu kazanımın içeriğini anlamakta zorlandıklarını fark ettim. Bunu çok farklı sosyal çevrelerde bulunmamalarına, aile, mahalle ve okul arkadaşlarının, yakın çevresinin de kendileriyle benzer ekonomik ve sosyal çevreye sahip olmalarından farklı ekonomik, sosyal çevreler gözünden bakmakta zorlandıklarını düşünüyorum.

Araştırmacı ilk kazanımdan sonra işlenen bu kazanımın çalışma yapraklarındaki puan ortalamalarının daha iyi olmasını beklerken ilk sonuçlara göre daha düşük olmasının sebepleri üzerinde durmuştur. Araştırmacıya göre öğrencilerin zorlanmalarının sebepleri arasında öğrencilerin çok fazla farklı bir sosyal çevreyle karşılaşmamaları ve konuyu fazla soyut bulmaları sayılabilir.

Çalışma yapraklarına geçmeden önce konu diğer kazanımlardan daha farklı olduğu için araştırmacı tarafından açıklama yapılmıştır. Ardından sınıfta konuya ilişkin yapılacak dram etkinliğinin öncesinde öğrenciler arasında geçen bir iletişim kesiti aşağıda verilmiştir.

Örnek Ders Gözlemi:

> **Öğretmen: "***Mesela bazılarının anne babaları ayrı yaşıyor, biliyorsunuz değil mi çocuklar?*
>
> **Ö17: "***Ben."*
>
> **Öğretmen: "***Öyle mi?"*

Ö17: "*Benim bir tane annem vardı, gitti. Sonra mahkemeye gittim. Geldiğimde yeni bir anne vardı. Suriyeli."*

Öğretmen: "*Şimdi bununla ilgili bir drama yapacağız. Bu konu seni rahatsız ediyor mu?"*

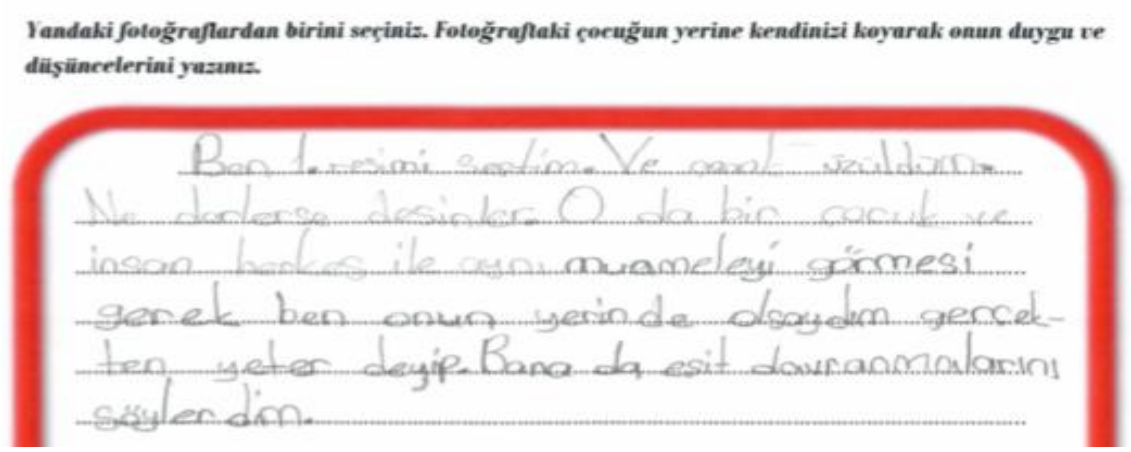
Ö17: "*Hayır, öğretmenim. Ben oynamak istiyorum."*

Öğretmen: "*Peki."*

Araştırmacı ile Ö17 arasında geçen iletişim kesinde hassas bir konu mevcuttu. Ancak öğrencinin bu durumu atlatmış gibi davransa da mahkemeye gitmesi, babasının evlendiği kadının Suriyeli olması onun zihninde büyük yer etmiştir. Durumun kendisini rahatsız etmediğini, dramada rol almak istediğini belirterek etkinliğe dâhil olmuştur.

"Bakış açısı" adlı çalışma kitapçığındaki "*Fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız*." ve "*Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız*." sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir:

Örneğin çok nitelikli olarak değerlendirilen Ö11'in çalışma yaprağındaki sorulara vermiş olduğu cevaplar şu şekildedir:

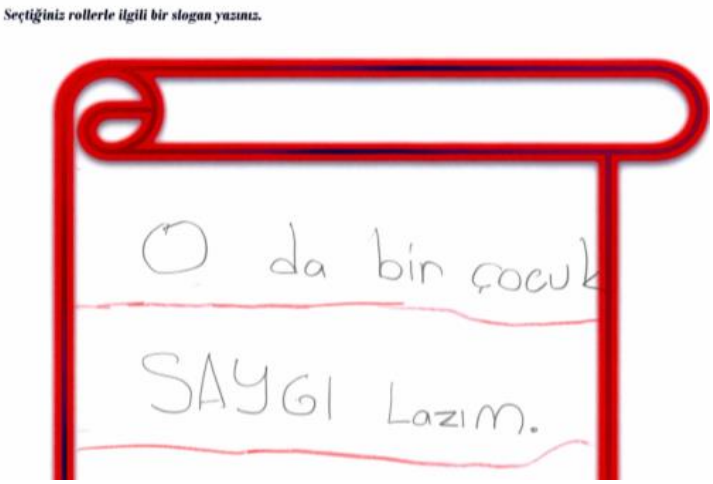

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Ben resimi seçtim. Ve onun üzüldüğü
ne dolaysa düşünüp. O da bir çocuk ve
insan hakkı ile aynı muameleyi görmesi
gerek ben onun yerinde olsaydım gerçek-
ten yeter deyip. Bana da eşit davranmalarını
söylerdim.

Ö11'in seçtiği 1. fotoğrafta "*Okulda çalışan hizmetlinin küçümsenen çocuğu"* vardır. Ö11 küçümsenen çocuk için çok üzüldüğünü, onun da bir çocuk ve insan olduğunu, herkesle aynı muameleyi görmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca Ö11'in, "çocuğun yerinde olsaydım" ifadelerinden empati kurduğu görülmektedir. Çocuğun yerinde olsaydı kendisine de eşit davranmalarını söyleyeceğini ifade etmiştir.

Ö11, görseldeki çocuğun rolüne bürünerek "yeter artık, o da çocuk" diye sesleniyor. Vermek istediği mesaj da çok üzüldüğünü ve çaresiz kaldığını ifade etmiştir. Ö11'in geliştirdiği slogan ise aşağıdaki gibidir:

Ö11, geliştirdiği sloganda onun da bir çocuk olduğunu ve saygı gerektiğini ifade etmiştir. Ö11'in bu kazanıma ait çalışma kağıdında verdiği cevaplardan empati kurma konusunda başarılı olduğu görülmektedir. "Çok nitelikli" olarak değerlendirilen Ö23, "özel ders aldığı için kıskanılan çocuk" rolünü seçmiş ve çalışma kâğıdında cevap verdiği bölümler ise aşağıdaki gibidir:

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Ö21, o çocuğu kıskanmamayı, bir gün kıskananların da özel ders alabileceğini, bu durumun normal bir durum olduğunu ve kıskanılacak bir durum olmadığını ifade ettiği görülmektedir. Ö21, kıskanılan çocuğun rolüne girerek duygu ve düşüncelerini ifade etme kısmında tam olarak kendinden bekleneni yerine getirememiş olsa da empati kurma konusunda başarılı olduğu görülmektedir.

Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguya resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğim resim ile ilgili vermek istediğim mesaj Bence sınıfta
arkadaşlarımızda o çocuk özel ders aldığı için kıskanılmamalı

Ö23, role uygun olarak çizdiği resimde ise özel ders alan bir çocuk ile onu kendisi özel ders almadığı için kıskanıp üzülen bir çocuk bulunmaktadır. Ö23'ün çizdiği resimde bu iki çocuğun ruhsal durumlarını yüz ifadelerine de yansıtmış olduğu görülmektedir. Çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasında da bağlantıyı kurduğu ve resimde anlatmak istediklerini sözlü olarak mesaj bölümünde ifade ettiği görülmektedir. Çalışma kağıdın arka yüzünde ise "*Seçtiğiniz rol ile ilgili bir slogan yazınız.*" Sorusuna ise Ö23, aşağıdaki gibi cevap vermiştir:

Ö23'ün geliştirdiği sloganda empati kurduğu kişinin özel ders aldığı için kıskanılan çocuk değil de onu kıskanıp üzülen çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Ö23'ün empati kurma konusunda bir problemi olmadığı yalnızca girmesi gereken rolleri karıştırdığı görülmektedir. Fakat bu durumdan Ö23'ün empati kurmayı öğrenemediği sonucu çıkarılmamalıdır.

4.1.1.3. "Arkadaşlarının yanlı davranışlarını fark eder ve yanlılık içermeyen davranışlar sergiler" Kazanımın Değerlendirilmesi

Puanlama Anahtarı

4= Çok Nitelikli 3=Nitelikli 2=Ortalama 1=Geliştirilmeli 0=Boş/Anlamsız

Rollerin Adı

1.Yanlı davranan oyun hakemi

2.Arkadaşlarının oyuna almadığı çocuk

3.Sınıfta yapılan seçimlerde tarafsız davranabilen çocuk

4.Ten rengi farklı olduğu için oyun parkına alınmayan çocuklar

5. Anne- babasının kardeşiyle daha çok ilgilendiğini düşünen çocuk

6.Okul eşyalarını diğer arkadaşlarıyla da paylaşan çocuk

Tablo 4.5. Üçüncü Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları

Ö NO	Rol No	Role Bürünme	Duygusal, düşünsel ayrıntılar verebilme	Büründüğü role uygun resim çizebilme	Çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişkiyi kurabilme	Uygun slogan	Toplam
Ö1	2	4	4	4	4	4	20
Ö2	6	4	4	4	2	2	16
Ö3	2	4	4	4	4	4	20
Ö4	6	3	3	3	3	3	15
Ö5	1	4	2	4	4	2	16
Ö6	2	4	4	4	4	4	20
Ö7	6	2	3	2	2	4	13
Ö8	6	4	3	4	4	1	16
Ö9	2	4	3	4	4	4	19
Ö10	6	3	3	4	3	4	17
Ö11	1	2	2	3	3	2	12
Ö12	4	3	4	4	4	4	19
Ö13	6	4	3	4	3	2	16
Ö14	5	4	3	3	3	2	15
Ö15	5	3	3	3	3	2	14
Ö16	1	2	2	4	2	1	11
Ö17	2	3	4	4	4	4	19
Ö18	1	3	3	4	3	4	17
Ö19	1	3	1	4	1	1	10
Ö20	5	4	4	4	4	4	20
Ö21	6	2	4	4	3	2	15
Ö22	2	4	3	4	4	4	19
Ö23	6	4	4	4	4	4	20
Ö24	2	3	1	4	2	4	14
Ö25	2	4	4	4	4	4	20

Tablo 4.6. Üçüncü Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular

	Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş/Anlamsız
f	16	8	1	0	0

Öğrencilerin bu kazanıma ait çalışma kitapçığına verdikleri cevapların araştırmacı tarafından puanlandırılması sonucunda 25 öğrencinin tamamı etkinliğine katılmış, 16 "çok nitelikli", 8 "nitelikli", 1 "ortalama" sonuç ortaya çıkarken; geliştirilmeli ya da anlamsız bir sonuç çıkmamıştır.

'Yanlılık içeren cümleleri bul' adlı etkinlik esnasında cümleler tek tek uygulayıcı tarafından okunarak cümlelerin yanlılık içerip içermediği üzerinde konuşulurken kurulan iletişimden bir kesit aşağıda verilmiştir.

Örnek Ders Gözlemi:

> **Öğretmen: "***Ayşe, oyun oynarken erkek arkadaşlarını oyuna almıyor. Sizce bu cümle yanlılık içeriyor mu, içermiyor mu?"*
>
> **Ö6: "***Yanlılık içeriyor."*
>
> **Ö17:** "*İçermiyor. Çünkü her zamanki gibi erkek erkeğin yanına gider, kız kızın yanına gider."*
>
> Sınıftan sesler yükselir.
>
> **Sınıf:** *"Hayıuur."*
>
> **Öğretmen:** *"Yani diyorsun ki Ayşe kız olduğu için erkek arkadaşlarını oyuna almamakta haklı. (Öğrenciler itiraz etmeye devam eder.)Peki o zaman arkadaşınızın bu fikrini değiştirmek için onu ikna etmeye çalışalım mı?"*
>
> **Ö15: "***Salih, hiç doğru bir davranış değil."*
>
> **Ö20:** *"Salih, biz az önce oynamıştık, erkekler kızlar beraber çok güzeldi."*
>
> **Ö19: "***Öğretmenim mesela bizim mahallede bir arkadaşım benimle kavga ediyor. Sonra ailelerine gidiyorlar. Kavga eden arkadaşım geliyor. Sonra bir oyun oynuyor. Diyor ki: Ömer oynarsa ben oynamam. O yüzden bazı kızlarla oynamak ben de istemiyorum"*
>
> **Öğretmen:** *"Çocuklar biz yine de oyun oynayacağımız arkadaşlarımızı seçerken cinsiyetlerine göre seçmemeliyiz."*
>
> **Ö17:** *"Tamam, tamam ikna oldum beraber oynayalım."*

Görüldüğü üzere öğrenciler öğrendiklerini yaşamlarına aktarmakta, günlük hayatta yaşadıklarından örnekler vermektedirler. Ö17'nin cinsiyete göre oyun arkadaşlarını seçtiği görülmekte fakat arkadaşlarının tepkisiyle karşılaşıp, ikna edilmeye çalışılmaktadır. Araştırmacının ifadelerinden sonra Ö17, ikna olmuş gözükse de çoğunluğun görüşüne karşı yalnız kaldığı için çoğunluğun haklı olduğunu onayladığı

görülmektedir. Bunun dışında "İtiraf edip rahatlayalım" adlı etkinlikte öğrenciler yanlılık içeren bir davranışları itiraf ettikleri kâğıtları isim yazmandan kavanoza attılar ve uygulayıcı tarafından kavanoz içerisinden çekilerek okundu. Bu etkinliğe ait kesitten bir kısmı aşağıdadır.

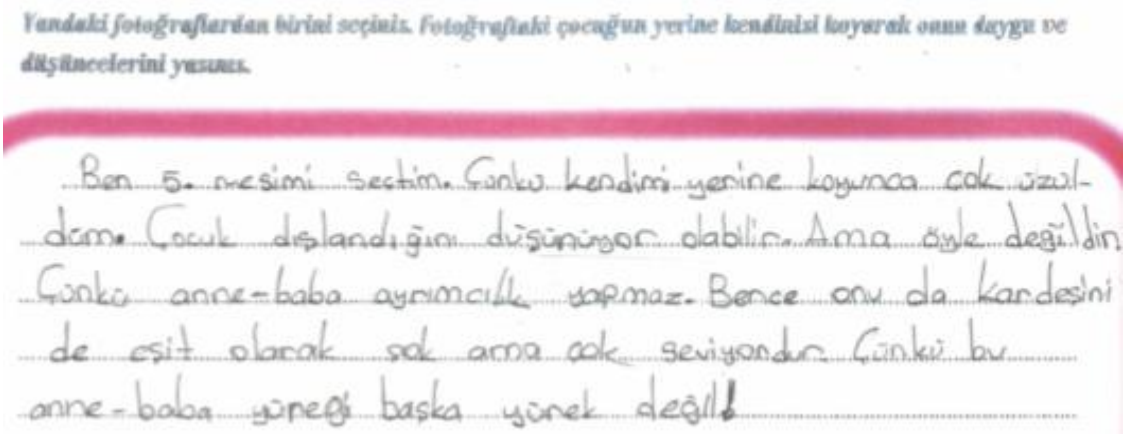
Örnek Ders Gözlemi:

Uygulayıcı: (Kavanozdan çektiği kâğıtları birer birer okur.)

> *"Bir oyunda iki arkadaşım da 1. oldu. Birine gidip aferin dedim, diğerine demedim."*
>
> *"Ben nöbetçiyken bir kere de olsa arkadaşımı yazmadım ve çok pişmanım."*
>
> *"Ben kardeşimi hiçbir oyuna almadım ve hiçbir şeyimi paylaşmıyorum ve çok haksızlık yaptığımı anladım. Çok yanlı davranış yaptığımı anladım."*
>
> *"Bir arkadaşımı boş yere suçladım."*
>
> *"Bir arkadaşıma çikolata verip diğerine vermedim."*
>
> *"Suriyeli bir çocuğu pis koktuğu için oyunda oynamasına izin vermemişti."*
>
> *"Dondurma almıştım bir defa. Bedava çıkmıştı. Arkadaşlarım istedi. Ben birine verdim, diğeri küstü."*

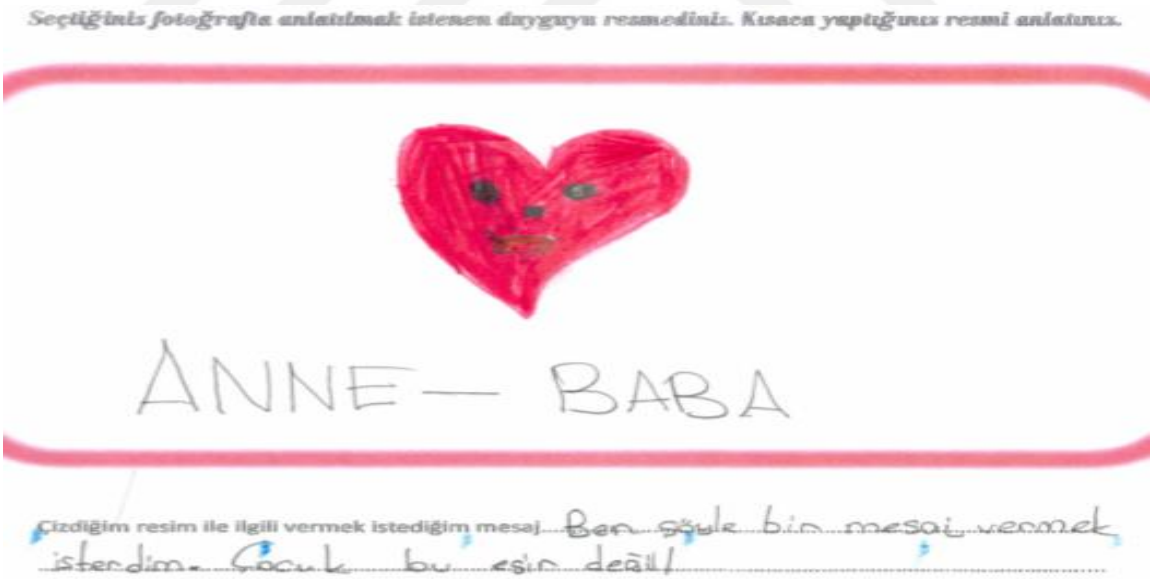
Öğrencilerin itiraflarına bakıldığında yanlılık kavramının içini doldurabildikleri görülmektedir. Öğrencilerin yanlı davranışlarını isimsiz olduğu için daha rahat ifade ettikleri gözlenmektedir. Öğrencilerin günlük hayatlarından örnek verdikleri ve genelde yakın çevresiyle ilgili itirafta bulundukları görülmektedir.

"Yanlı Davranmıyoruz." adlı çalışma kitapçığındaki "*Fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız*." ve "*Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız*." sorusuna verilen cevaplar aşağıda verilmiştir. Örneğin çok nitelikli olarak değerlendirilen Ö20'nin çalışma yaprağındaki sorulara vermiş olduğu cevaplar şu şekildedir:

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendiniz koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Ben 5. resimi seçtim. Çünkü kendimi yerine koyunca çok üzüldüm. Çocuk dışlandığını düşünüyor olabilir. Ama öyle değildir. Çünkü anne-baba ayrımcılık yapmaz. Bence onu da kardeşini de eşit olarak sok ama çok seviyordur. Çünkü bu anne-baba yüreği başka yürek değil!

Ö20, 5. fotoğraf olan anne- babasının kardeşleriyle daha çok ilgilendiğini düşünen çocuğun yerine kendini koyarak empati kurmuştur. Ö14, iyimser bir tavır sergileyerek aslında durumun böyle olmadığını, çocuğun yanlış anlamış olabileceğini ifade etmiştir. Eşitlik, ayrımcılık kelimelerini de cümlelerinde kullanarak etkili bir anlatım sergilemiştir. Son cümlesinden duygusal bir çocuk olduğu çıkarımını da yapabiliriz. Genel olarak İfadelerinden yola çıkarak empati kavramını içselleştirdiğini söyleyebiliriz.

Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

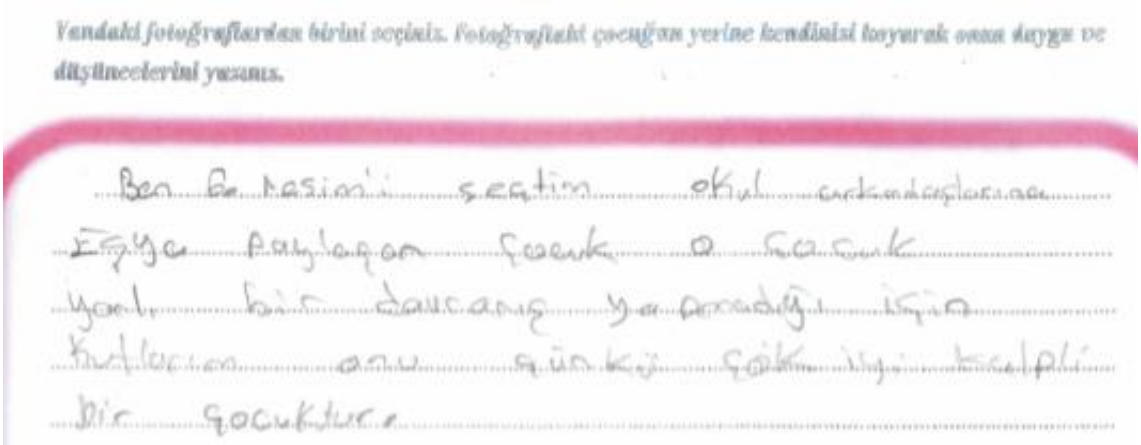
ANNE— BABA

Çizdiğim resim ile ilgili vermek istediğim mesaj: Ben şöyle bir mesaj vermek istedim. Çocuk bu eşin değil!

Ö20, resminde bir kalp içerisinde anne- baba kelimelerini kullanmış fakat vermek istediği mesajda çocukların esaretinden bahsetmiştir. Öğrencinin çizdiği resim ile fotoğrafta anlatılmak istenen duygu ile vermek istediği mesaj arasında tam olarak bir bağlantı kuramadığı söylenebilir. Çalışma kâğıdın arka yüzünde ise "*Seçtiğiniz rol ile ilgili bir slogan yazınız.*" sorusuna ise Ö20 şöyle cevap vermiştir:

Ö20, seçmiş olduğu rolde genel olarak ayrımcılık üzerinde durmuştur. Geliştirdiği sloganda da ayrımcılıktan bahsettiği ve ayrımcılığa karşı olumsuz bir tavır sergilediği görülmektedir. "Nitelikli" olarak değerlendirilen Ö21, 6. fotoğraf olan "okul eşyalarını diğer arkadaşlarıyla paylaşan çocuk" olan rolü seçmiş ve sorulara verdiği cevaplar şöyledir:

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak ona duygu ve düşüncelerini yazınız.

Ben 6. resimi seçtim okul arkadaşlarına eşya paylaşan çocuk o çocuk yani bir davranış yaptığı için kutlanan onu için çok iyi biri bir çocuktur.

Ö21, 6. fotoğraftaki çocuğun yerine kendini koymamış ancak çocuğun davranışını değerlendirmiştir. Ö21, çocuğu yanlı bir davranışta bulunmadığı için tebrik etmiş ve onun bu davranışı nedeniyle çok iyi bir çocuk olduğunu ifade etmiştir. Ö21, tam olarak eşyalarını diğer arkadaşlarıyla da paylaşarak yanlı davranmayan çocuğun yerine koyarak, role tam bürünemediği için empati eyleminin tam olarak gerçekleşmemesinden 'çok nitelikli' kategorisinde değerlendirilmemiştir. Ö21'in yaptığı resim ise şöyledir:

Ö21'in çizdiği resim eşyalarını paylaşan bir çocuk bulunmaktadır. "Fazla kalemin var mı?" diye soran arkadaşına "Al bu senin olsun" diye cevap veren bir çocuğu resmeden Ö21, vermek istediği mesajı ise "paylaşmanın faydaları" şeklinde ifade etmiştir. Ö21, rolün içine girebilmiş, okulda sıkça yaşanan rutin bir olayı örnek vermiştir. Ayrıca paylaşmanın iyi bir şey olduğuna kanaat getirdiği de ifadelerinden görülmektedir. Çalışma kâğıdın arka yüzünde ise "*Seçtiğiniz rol ile ilgili bir slogan yazınız.*" bölümünde ise Ö21, aşağıdaki gibi slogan geliştirmiştir:

Ö21, seçtiği role uygun bir slogan geliştirerek "paylaşmak güzeldir" yazmıştır. Ö21, diğer 2 bölümde yazdıkları ile çelişmeden, role uygun bir slogan geliştirmeyi başarabilmiştir.

4.1.1.4. "Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder" Kazanımın Değerlendirilmesi

Puanlama Anahtarı

4= Çok Nitelikli 3=Nitelikli 2=Ortalama 1=Geliştirilmeli 0=Boş/Anlamsız

Rollerin Adı

1.Sınıf arkadaşları tarafından dışlanan Suriyeli öğrenci

2.Kekeme olduğu için konuşma zorluğu çeken çocuk

3.Çilli olduğu için dalga geçilen çocuk

4.Kaynaştırma öğrencisine yardım eden öğrenciler

5.Gözlükleriyle dalga geçildiği için üzülen öğrenci

6.Dahi olduğu için kıskanılan öğrenci

Tablo 4.7. Dördüncü Kazanıma Ait Çalışma Kitapçığına Dair Öğrenci Puanları

Ö NO	Rol No	Role Bürünme	Duygusal, düşünsel ayrıntılar verebilme	Büründüğü role uygun resim çizebilme	Çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişkiyi kurabilme	Uygun slogan geliştirebilme	Toplam
Ö1	5	4	4	4	4	4	20
Ö2	6	2	2	2	2	4	12
Ö3	2	4	4	4	4	2	18
Ö4	4	3	3	3	2	4	15
Ö5	6	4	4	4	4	3	19
Ö6	6	3	3	3	2	4	15
Ö7	6	3	3	4	3	3	16
Ö8	5	4	3	4	4	4	19
Ö9	5	4	3	4	4	3	18
Ö10	2	4	3	2	2	3	14
Ö11	3	4	4	4	4	4	20
Ö12	1	4	4	4	3	1	15

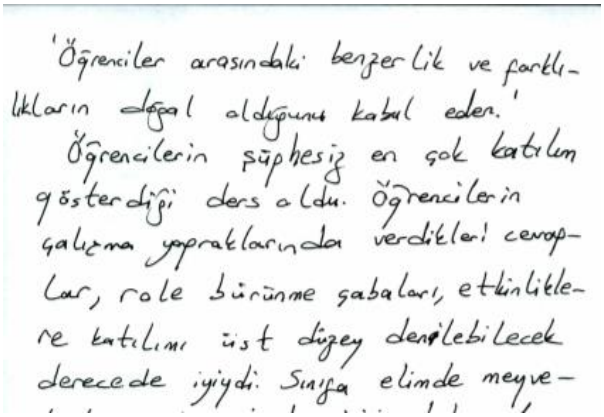
Ö13	6	4	4	4	4	4	20
Ö14	4	4	4	4	4	3	19
Ö15	2	3	4	4	4	4	19
Ö16	5	1	1	3	3	2	10
Ö17	3	4	3	4	4	4	19
Ö18	5	2	2	3	3	4	15
Ö19	5	3	3	3	4	4	17
Ö20	6	4	4	4	4	4	20
Ö21	5	3	3	4	4	4	18
Ö22	3	4	4	4	4	4	20
Ö23	5	4	4	4	4	4	20
Ö24	4	4	3	4	4	4	19
Ö25	4	4	4	4	4	4	20

Tablo 4.8. Dördüncü Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular

	Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş/Anlamsız
f	18	6	1	0	0

Öğrencilerin bu kazanıma ait çalışma kitapçığına verdikleri cevapların araştırmacı tarafından puanlandırılması sonucunda 25 öğrencinin tamamı çalışmaya katılmış ve ortaya çıkan bulgular Tablo 4.8'te verilmiştir. 18 "çok nitelikli", 6 "nitelikli", 1 "ortalama" sonuç ortaya çıkarken; "geliştirilmeli" ve "anlamsız" bir sonuç çıkmamıştır.

Genel olarak bu çalışma kâğıtlarından diğer çalışmalarına oranla daha iyi sonuçlar alınmasının sebebinin bu kazanımın araştırmacıdan önce sınıf öğretmeni tarafından yakın zamanda işlenmiş olması düşünülmektedir. Araştırmacı tarafından aşağıda, öğrencilerin çalışma yapraklarındaki sorulara vermiş oldukları yanıtlardan bir kısmı örnek olarak verilmiştir. Araştırmacının günlüğünden bu kısma ait bir kesit aşağıda verilmiştir.

'Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder.'
Öğrencilerin şüphesiz en çok katılım gösterdiği ders oldu. Öğrencilerin çalışma yapraklarında verdikleri cevaplar, role bürünme çabaları, etkinliklere katılımı üst düzey denilebilecek derecede iyiydi. Sınıfa elimde meyve-

Araştırmacı, öğrencilerin etkinliklere katılımından memnuniyetini belirtirken o ana kadar yapılan derslerden en çok bu derste katılımın olduğunu da eklemiştir. Nitekim araştırmacının memnuniyeti çalışma yapraklarının değerlendirilmesine ait bulgulara da yansımıştır. Öğrenciler ile araştırmacı arasında geçen konuyla ilgili bir kesit aşağıda verilmiştir:

Örnek Ders Gözlemi:

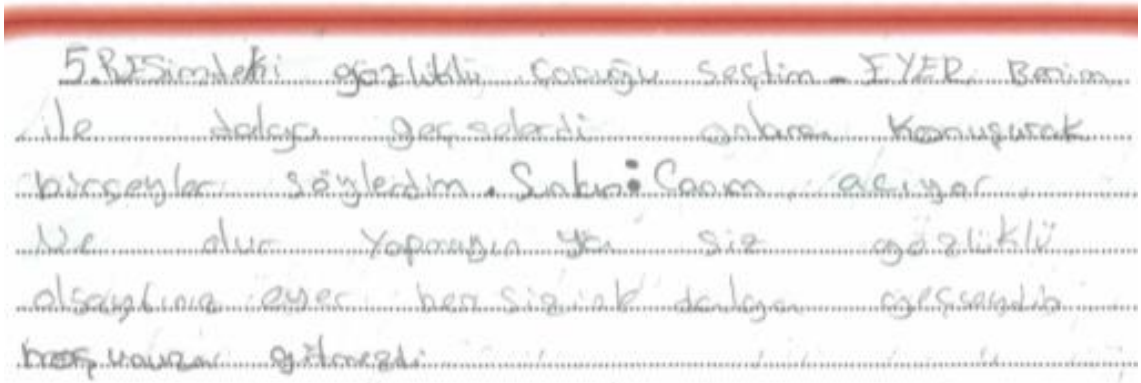
> **Öğretmen:** *"Arkadaşlarınızın farklılıklarına saygı duyuyor musunuz? Mesela en son ne zaman böyle bir davranış sergilediniz?"*
>
> **Ö7:** *"Şimdi biz bir tane oyun oynuyorduk. Diğerleri geldi, sınıftan arkadaşlar. Bir kişi su oyunu oynayalım dedi. Ama sadece bir kişi oynamak istiyordu. Diğer kişiler oynamak istemiyordu. Ondan sonra bir tek o farklı istiyor, üzülmesin diye onun istediği oyunu oynadık."*
>
> **Ö9:** *"Öğretmenim mesela biz Yaren ile bazı zamanlar anlaşamıyoruz. Ben diyorum bu defa da benim istediğim oyun oynayalım ama Yaren hep kendi istediğini oynamak istiyor. "*
>
> **Ö5:** *"E sen de Yaren'le arkadaşlık etme. Senin istediğin oyunu oynamak isteyenler seninle, onunkini oynamak isteyenler onunla oynasınlar. Bu kadar basit."*

Öğrencilerin konuşmalarında varmaya çalıştıkları herkesin farklı oyunlardan hoşlanabileceğidir. Fakat bu durumda ne yapmaları gerektiği ile ilgili bir tartışma yaşanmış ve olayı Ö5 getirdiği çözüm önerisiyle sonlandırmıştır.

"Benzerliklerimiz, Farklılıklarımız" adlı çalışma kitapçığındaki "*Fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız*." ve "*Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız*." sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir:

Örneğin çok nitelikli olarak değerlendirilen Ö1'in çalışma yaprağındaki sorulara vermiş olduğu cevaplar şu şekildedir:

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Ö1'in seçtiği 5. fotoğrafta "Gözlükleriyle dalga geçildiği için üzülen öğrenci" vardır. Görüldüğü üzere Ö1 görseldeki öğrencinin rolüne bürünebilmiş, kendini onun yerine koyarak empati kurabilmiştir. Ö1 böyle bir olayla karşılaşması durumunda arkadaşlarına konuşarak karşılık vereceğini, onlara dalga geçtiklerinde canının yandığını ve onlar bu durumda olsaydı kendisinin dalga geçmesi halinde onların da hoşuna gitmeyeceğini belirtmiştir. Ö1, empati kurduğu gibi arkadaşlarından da bu ifadeleriyle empati kurmalarını istediğini söylememiz mümkündür.

Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

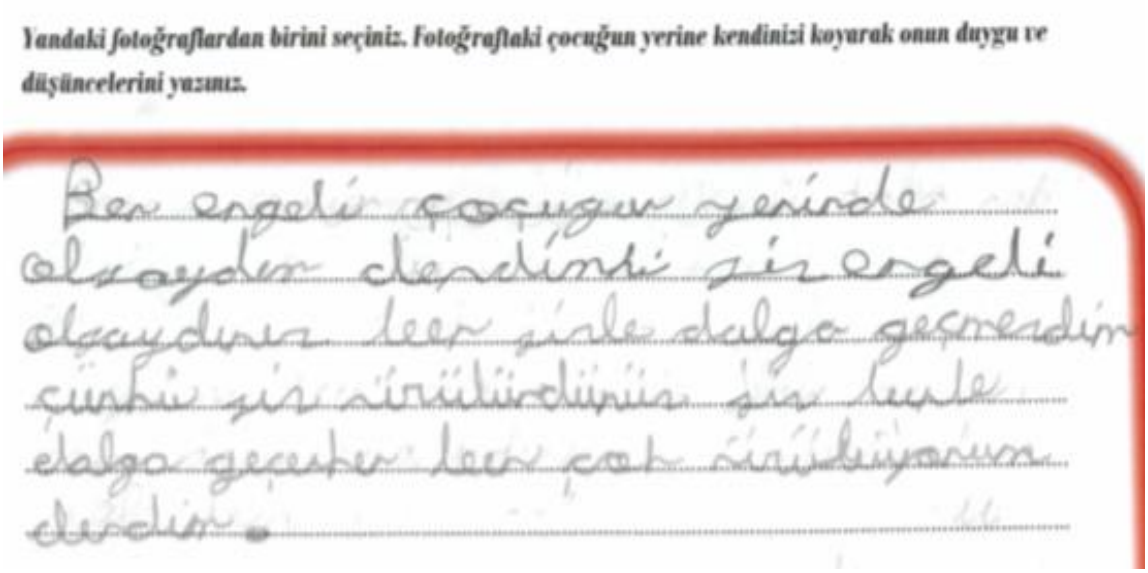
Çizdiğim resim ile ilgili vermek istediğim mesaj: Size mesaj siz asla birisiyle gözlüklü diye gülmeyin

Öte yandan Ö1 çizdiği resimde gözlüklü olan çocuk gülen arkadaşına "gülmeyin" demiş ve bu resimle vermek istediği mesajı ise kesin bir ifade ile belirtmiştir. Herkese gözlük takanlarla dalga geçmemelerine dair tavsiyede bulunmuştur. Ö1, role uygun olarak duygu ve düşüncelerini resmedip, resmettiğiyle ilgili vermek istediği mesajı başarılı bir

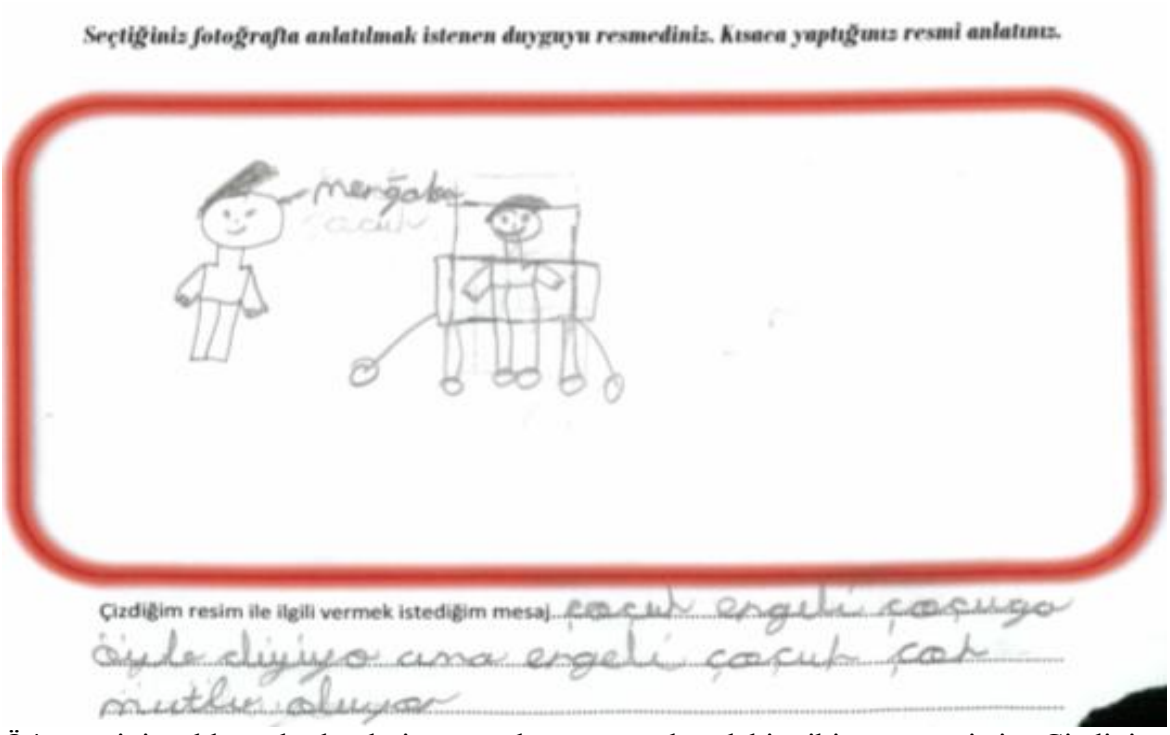
şekilde ifade edebilmiştir. Çalışma kâğıdın arka yüzünde ise "*Seçtiğiniz rol ile ilgili bir slogan yazınız.*" sorusuna ise Ö1'in verdiği cevap şöyledir:

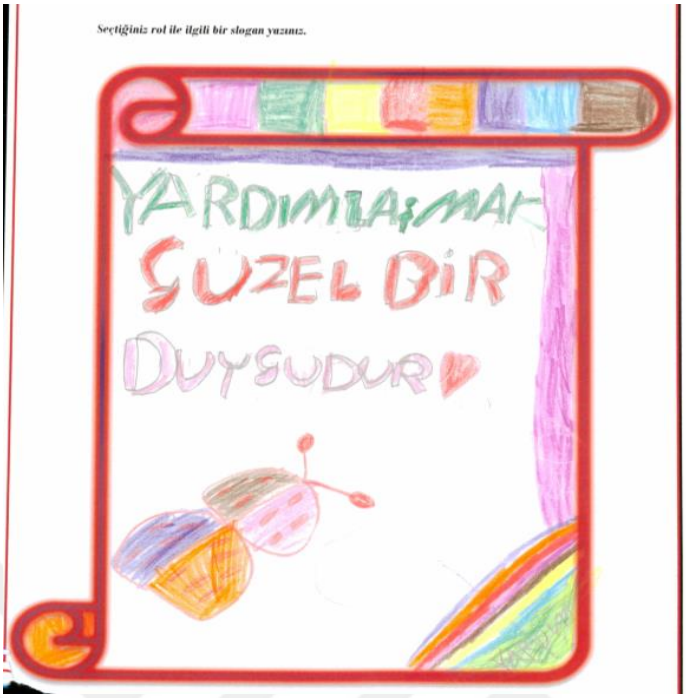
Ö1'in seçtiği role uygun bir slogan ile söylemek istediklerini, hissettiklerini özetlediği görülmektedir. Kendisinin gözlüklü oluşuyla dalga geçenlerin de bu durumun bir gün başlarına gelebileceğini ifade etmiştir. Slogan geliştirirken atasözlerinden yararlanmış olması ve duruma uygun olarak doğru atasözünün seçimi etkili bir çalışma ortaya çıkarmıştır. "Nitelikli" olarak değerlendirilen Ö4 ise 4. fotoğraf olan "kaynaştırma öğrencisine yardım eden öğrenciler" olan rolü seçmiş ve bu soruya verdiği cevap şöyledir:

Ö4'ün kendisini kaynaştırma öğrencisine yardım eden öğrencilerin yerine koymak yerine kaynaştırma öğrencisinin rolüne büründüğü görülmektedir. Dolayısıyla öğrenciler değil engelli çocuk üzerinden duygu ve düşüncelerini açıklamıştır. Engelli çocuğun yerinde olsaydı onlarla engelli olsaydılar dalga geçmeyeceğini çünkü onların üzüleceğini söyleyeceğini, kendisiyle dalga geçilirken çok üzüldüğünü ifade etmiştir. Ö4, verilen role bürünmek yerine farklı bir role bürünmüş olsa da asıl amaç olan empati kurmayı başarabilmiştir. İfadelerinden hem kendinin empati kurduğu hem de karşı tarafı empati kurmaya davet ettiği anlaşılmaktadır.

Ö4, seçtiği rolde anlatılmak istenen duyguyu yukarıdaki gibi resmetmiştir. Çizdiği resimde engelli bir çocuk ile onunla konuşan bir çocuğun olduğu görülmektedir. Çizdiği resimde vermek istediği mesajda ise bir çocuğun engelli çocuğa merhaba demesiyle engelli çocuğun çok mutlu olduğunu ifade etmektedir. Öğrenci iletişim kurmanın, nezaketin insanlara iyi hissettirdiğini fark etmiştir. Ö4, çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişki kurmuş ve girdiği role uygun bir resim çizmiştir. Çalışma kâğıdın arka yüzünde ise "*Seçtiğiniz rol ile ilgili bir slogan yazınız.*" sorusuna ise Ö4'ün cevabı şöyledir:

Ö4'ün seçtiği role uygun slogan geliştirdiği gözlenmektedir. Engellilere yardım etmek ile ilgili rolü seçmiş ve sloganı daha genel bir ifade kullanarak sadece engellilere yardım etmekle sınırlandırmamıştır. Öğrenci yardım etmenin güzel bir duygu olduğunu ifade etmiştir. Diğer iki bölümde Ö4, kendini kaynaştırma öğrencisine yardım eden öğrencilerin yerine koymak yerine engelli bir çocuğun yerine koysa da bu bölümde yardım eden öğrencilerin yerine koyarak bir slogan geliştirdiği görülmektedir.

4.1.1.2.1. "Elif ' in Mücadelesi" Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Resim çizmeye ilgisi olan Elif, okulda yapılacak olan "Hayallerim" konulu resim yarışmasına katılır. Yarışma sonuçları açıklanır ve Elif 1. olduğunu öğrenir. Bu mutluluğunu paylaşmak için sabırsızlanır ve okul çıkışı eve koşar.

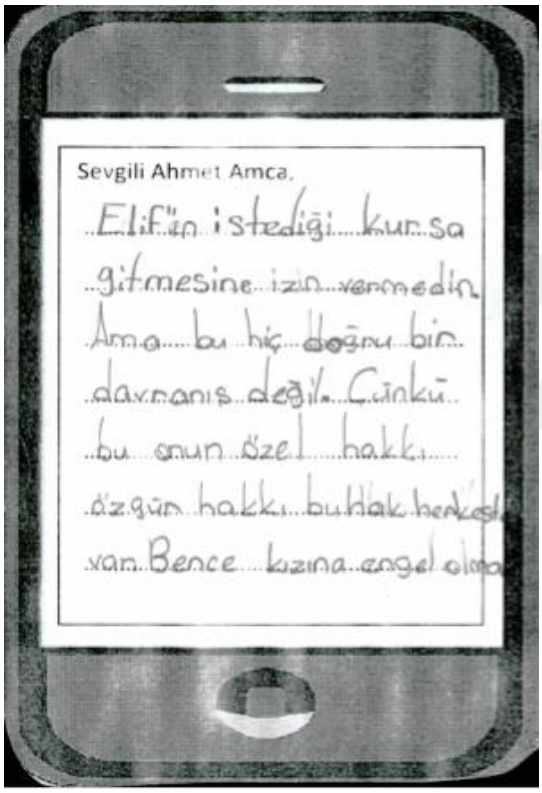
Elif: Anneeee, babaaaa resim yarışmasında 1. oldum.
Annesi: Aferin kızıma benim, tebrik ediyorum seni. Gel bir sarılayım sana.
Babası: Tebrikler kızım. Senin için güzel bir hatıra olacak.
Elif: Teşekkür ederim babacığım. Hiç unutmayacağım bugünü. Babacığım ben resim kursuna yazılmak istiyorum.

Babasının onun için farklı bir planı vardır.

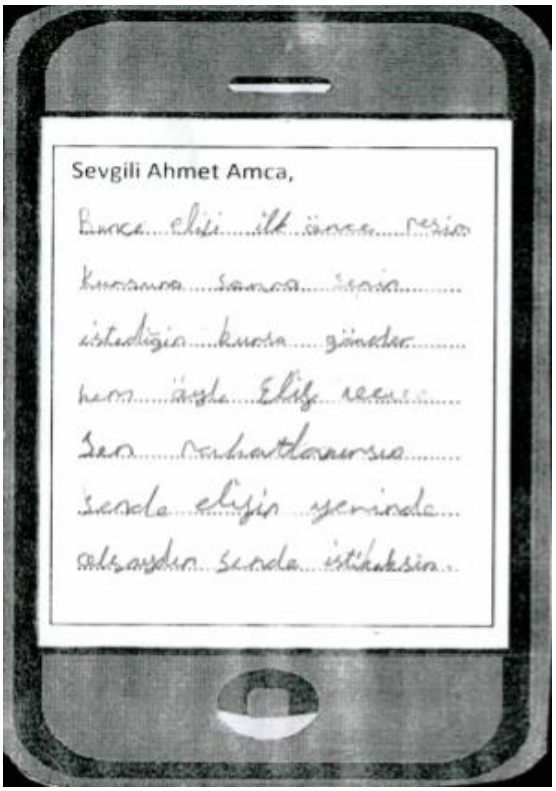
Babası: Elifciğim aslına bakarsan ben senin …….. kursuna gitmenin daha doğru olacağını düşünüyorum.

Bireysel farklılıklar ile ilgili araştırmacı/uygulayıcı tarafından yazılmış olan *"Elif'in Mücadelesi"* isimli hikaye araştırmacı tarafından okunduktan sonra Elif'in babası Ahmet Amca'ya yine araştırmacı tarafından hazırlanmış mesaj şablonlarına mesaj atmaları istenmiştir. Öğrencilerin göndermek istedikleri mesajlardan bazıları şu şekildedir:

Ö7'nin mesajı

Ö11'in mesajı

Ö7, Ahmet Amca'ya gönderdiği mesajda Ahmet Amca'nın yaptığı davranışın doğru olmadığını belirtmiştir. Ayrıca istediği kursa gitmenin herkesin hakkı olduğundan, kızına engel olmaması gerektiğinden bahsetmiştir.

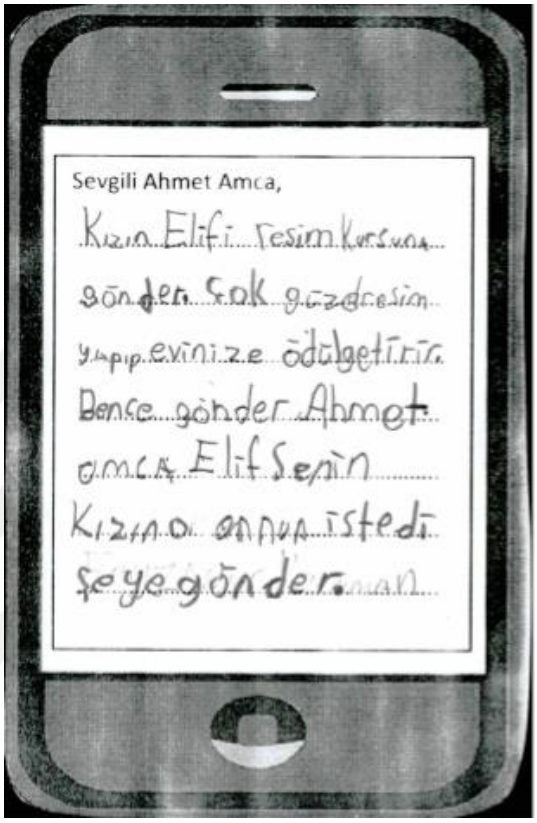
Ö11 ise Elif'in babası Ahmet Amca'ya daha farklı bir mesaj göndererek diğer öğrencilerden ayrılmıştır. Ahmet Amca'ya Elif'i her iki kursa da göndermesini önermiştir. Böylece hem Elif'in hem de kendisinin mutlu olacağını ifade etmiştir. Ayrıca mesajının son kısmında Ahmet Amca'nın da Elif'in yerinde olsaydı kendi

istediği kursa gitmek isteyeceğini belirterek empati kurduğunu söylememiz doğru olacaktır.

Ö18'in mesajı

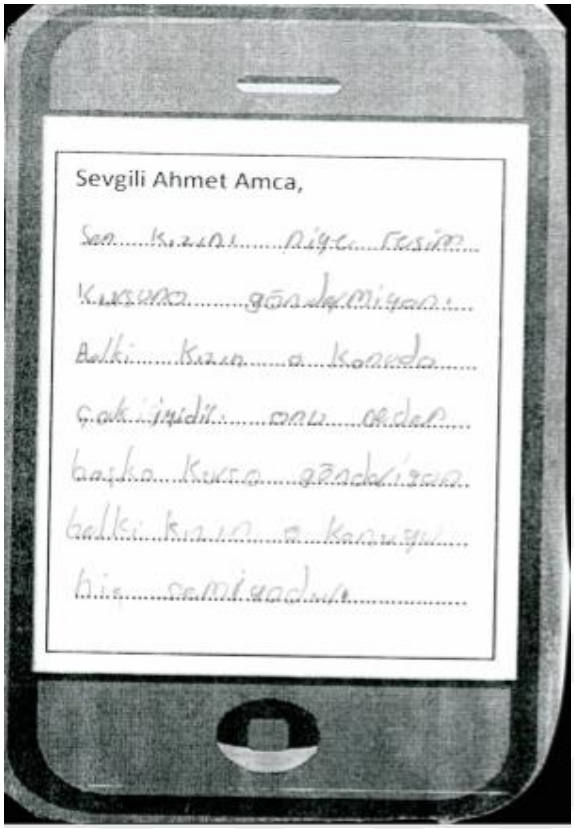
Ö20'nin mesajı

Ö18 ise Elif'in bir yarışma kazanmasından ötürü istediği kursa gitmesine izin verilmesi gerektiğini ifade ederek Ahmet Amca'nın kendi istediği kursa vermesinin Elif'in kursa hiç gitmemesine sebep olacağını belirtmiştir.

Ö20 de Ahmet Amca'ya gönderdiği mesajda Elif'in çok güzel resimler çizerek eve ödüller getirebileceğinden bahsetmiştir. Ayrıca Ö20 duygusal bir tavır sergileyerek 'Elif senin kızın' diyerek Elif'in istediği kursa göndermesini önermiştir.

Ö24'ün mesajı

Ö24 ise gönderdiği mesajda daha sert bir ifadeyle Ahmet Amca'ya neden resim kursuna göndermediğini sormuştur. Ayrıca kendisinin göndermek istediği kursa Elif'in belki de hiç ilgisinin olmadığından, Elif'in gitmek istediği kurs alanında çok iyi olabileceğinden bahsetmiştir.

Genel olarak gönderilen mesajlarda öğrencilerin hemfikir oldukları, hep olumlu önerilerde bulundukları, Elif'i desteklediği, bireysel farklılıkları doğal karşılamak gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin kendilerini Elif'in yerine koyarak onun hissettiklerini hissedip Elif'i anlayabildikleri ve empati kurabildikleri gözlenmektedir.

Örnek Ders Gözlemi:

Araştırmacı tarafından bu kazanıma ait işlenen etkinlikler sonrasında ulaşılan genel sonuçlar sınıfta sözlü olarak belirlenmiştir.

"Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder" kazanıma ait ulaşılan genel sonuçlar bölümünden kesitler:

Öğretmen: *"Bu dersin sonunda neler öğrendik?"*

Ö3: *"Mesela ben farklılıklarımızı öğrendim."*

Ö5: *"Kıskanmamayı"*

Ö13: *"Kimseyle dalga geçmemeyi"*

Ö16: *"Benzerliklerimiz"*

Ö9: *"Kendimize özgü özelliklerimizi"*

Ö6: *"Öğretmenim, eeee o çocuğun yerine koyacağız ya kendimizi, o şeyi."*

Sınıf: *"Empatiiiiiii."*

Öğrenciler ile öğretmen arasında geçem bu iletişim kesitinde öğrencilerin 3 saatlik ders sonunda neler öğrendikleri yer almaktadır. Öğrenciler benzerlikler ile farklılıkların doğal karşılanması gerektiğini kavratmaya çalışan bu derste, kazandırılması hedeflenen tüm amaçlardan bahsetmişlerdir. Bu kazanımı empati etkinlikleriyle işleyerek öğrencilerde empati becerisinin kazandırmayı ve geliştirmeyi amaçlayan uygulamanın başarılı sonuçlar meydana getirdiği görülmektedir. Ayrıca sondaki "empatiiiii" sözcüğü de nitekim bu ifadeyi desteklemektedir.

4.1.1.5. "Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır" Kazanımın Değerlendirilmesi

Puanlama Anahtarı

4= Çok Nitelikli 3=Nitelikli 2=Ortalama 1=Geliştirilmeli 0=Boş/Anlamsız

Rollerin Adı

1.Kavga eden iki öğrenciden suçunu itiraf eden Ahmet

2.Bulduğu parayı sahibine teslim eden çocuk

3.Ali'nin kendinden daha iyi resim yaptığını kabullenip Ali'yi tebrik eden çocuk

4.Grup ödevini yapmadığını dürüstçe ifade ettiği halde dışlanan çocuk

5. Kopya çektiğini itiraf eden çocuk

6.Yalan söyleyen arkadaşına yalan söylemenin kötü olduğunu anlatan çocuk

Tablo 4.9. Beşinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları

Ö NO	Rol No	Role Bürünme	Duygusal, düşünsel ayrıntılar verebilme	Büründüğü role uygun resim çizebilme	Çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişkiyi kurabilme	Uygun slogan geliştirebilme	Toplam
Ö1	1	3	4	3	2	4	16
Ö2	2	2	3	4	4	4	17
Ö3	3	4	4	4	4	3	19
Ö4	1	3	2	3	2	3	13
Ö5	2	2	3	2	3	4	14
Ö6	2	4	4	3	4	4	19
Ö7	3	2	1	4	3	2	12
Ö8	1	4	4	4	4	2	18
Ö9	5	4	4	4	4	4	20
Ö10	6	4	2	2	2	2	12
Ö11	6	3	2	3	2	3	13
Ö12	5	3	4	3	2	3	15
Ö13	4	4	4	4	4	4	20
Ö14	2	4	3	4	4	4	19
Ö15	4	3	3	3	2	2	13
Ö16	4	2	1	1	1	2	7
Ö17	4	4	4	4	4	3	19
Ö18	5	3	3	3	3	3	15
Ö19	3	4	4	4	3	3	18
Ö20	5	4	4	4	4	4	20
Ö21	2	4	3	4	4	3	18
Ö22	3	3	4	4	4	3	18
Ö23	3	4	4	4	3	3	18
Ö24	6	4	4	4	3	4	19
Ö25	5	4	3	4	3	2	16

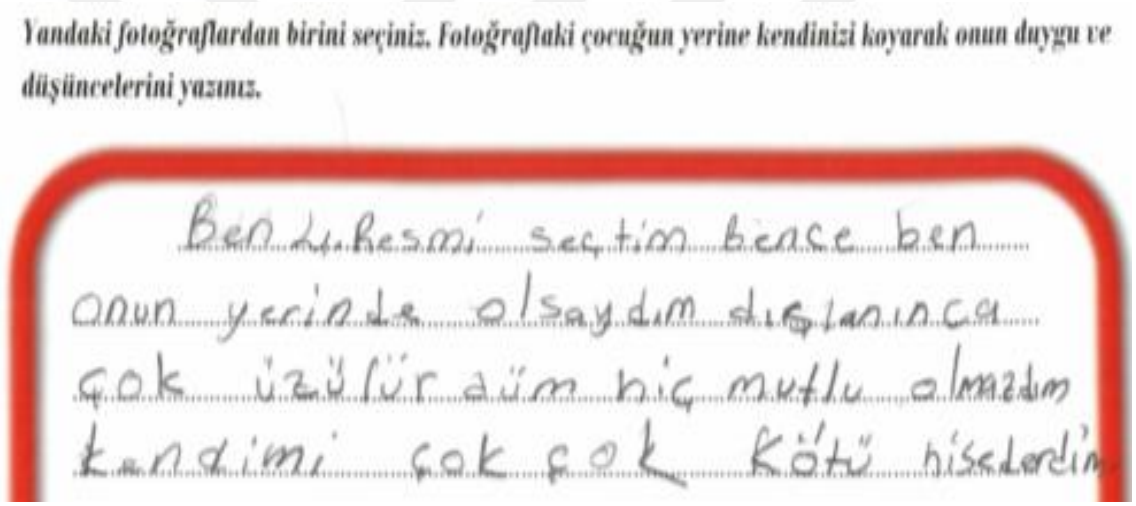
Tablo 4. 10. Beşinci Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular

	Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş/Anlamsız
f	17	7	1	0	0

Öğrencilerin bu kazanıma ait çalışma kitapçığına verdikleri cevapların araştırmacı tarafından puanlandırılması sonucunda 25 öğrencinin tamamı etkinliğine katılmış, 17 "çok nitelikli", 7 "nitelikli", 1 "ortalama" sonuç ortaya çıkarken; "geliştirilmeli" ya da "anlamsız" bir sonuç çıkmamıştır.

"Dürüst olan kazanır." adlı çalışma kitapçığındaki "*Fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız*." ve "*Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız*." sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir:

"Çok nitelikli" olarak değerlendirilen Ö13'ün çalışma yaprağındaki sorulara vermiş olduğu cevaplar şu şekildedir:

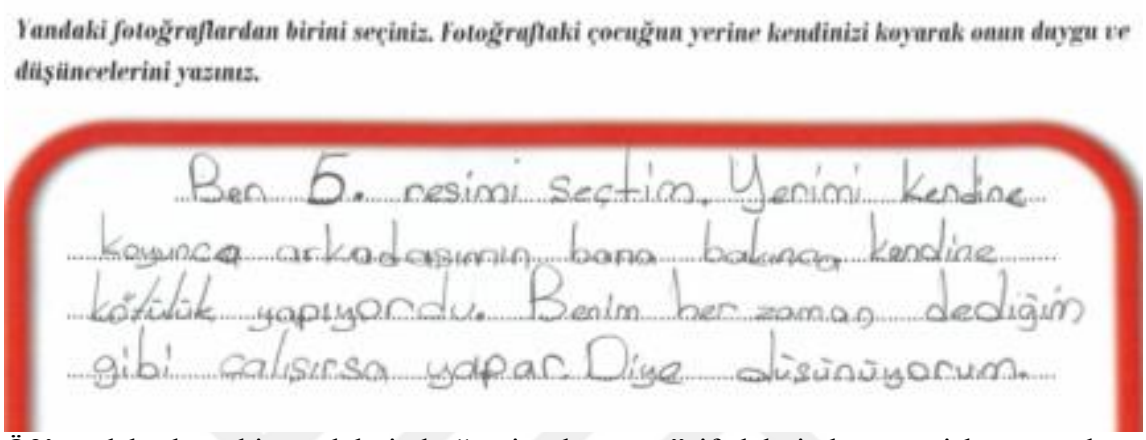
Ö13'ün seçtiği 4. fotoğrafta "*Grup ödevini yapmadığını dürüstçe ifade ettiği halde dışlanan çocuk*" vardır. Görüldüğü üzere Ö13, görseldeki öğrencinin rolüne bürünerek, kendini onun yerine koyup empati kurabilmiştir. Ö13'ün kullandığı "bence" ve "yerinde olsaydım" ifadeleri empati becerisini kullandığını çıkarsamamızı sağlamaktadır. Dışlansaydı çok kötü hissedeceğini, mutsuz olacağını belirtmiştir.

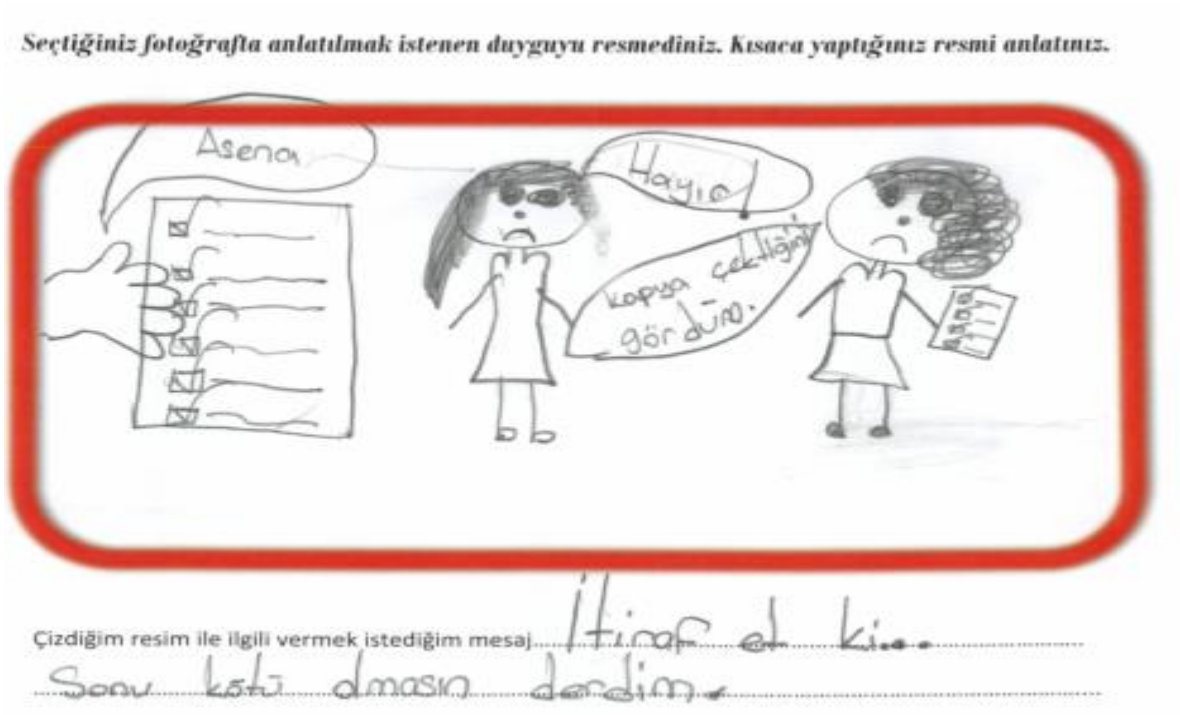
Diğer yandan Ö13'ün çizdiği resimde ödevini yapmadığı için dışlanan bir çocuk bulunmaktadır ve kendisini dışlamamalarını söylemiştir. Vermek istediği mesajı direkt çizdiği resimle aktarmıştır. O çocuğu dışlamamalarını söylemiştir ve yine empati ifadesi olan "bence" kelimesini kullanmıştır.

Çalışma kâğıdın arka yüzünde ise *"Seçtiğiniz rol ile ilgili bir slogan yazınız."* sorusuna çok nitelikli olarak değerlendirilen Ö13, seçtiği role uygun bir slogan geliştirerek, çocukların dışlanmaması ile ilgili bir tavsiye içeren ifadede bulunmuştur. "Çok nitelikli" olarak değerlendirilen Ö9 ise 5. fotoğraf olan "kopya çektiğini itirafa eden çocuk" rolüne girerek aşağıdaki cevapları vermiştir:

Ö9'un daha baştaki cümlelerinde "yerine koyunca" ifadelerinde empati kurma çabası görülmektedir. Kopya çeken arkadaşının kendine kötülük yaptığını ve çalışırsa onun da kopya çekmeden başarılı olabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Bu bölümde Ö9'un role girebildiği ve empati kurabildiği görülmektedir. Ö9'un rolle ilgili çizdiği resim ile vermek istediği mesaj ise şöyledir:

Ö9'un resimde kopya çeken ve kendisinden kopya çektiğini söyleyen iki öğrenci çizdiği görülmektedir. Kopya çektiği söylenen çocuk bunu inkâr ederken, iddiada bulunan kopya çekerken kendisini gördüğünü söylemektedir. Ayrıca olayın yarattığı olumsuz hisleri çocukların yüz ifadelerine de aktardığı görülmektedir. Ö9, vermek istediği mesajda çizdiği resimle bağlantılı olarak arkadaşının itiraf etmesini aksi takdirde sonucunda kötü şeyler olabileceğini ifade etmektedir. Ö9, girdiği role uygun olarak duygularını çizdiği resme aktarmayı başarabilmiş ve bu resimle vermek istediği mesajı da çok iyi ifade edebilmiştir. Ö9'un role uygun olarak geliştirdiği slogan ise aşağıda verilmiştir:

Ö9, kopya çeken arkadaşına sitemli bir şekilde bu davranışında dolayı "aferin" demektedir. Aslında sloganında arkadaşının yaptıklarını doğru bulmadığını hissettiren kinayeli bir ifade kullanmıştır. Ö9'un genel olarak kendisinden beklenenleri çalışma yaprağına aktardığı ve empati kurabildiği gözlenmektedir.

4.1.1.5.1. "Köylü ile Fırıncı" Etkinliğinin Değerlendirilmesi

"Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır" kazanımına ait farklı bir etkinlik olan 'Köylü ile Fırıncı' adlı hikâye tamamlama etkinliğinde fırıncı, köylüye haksızlık yapmıştır. Araştırmacı tarafından sorulan "Siz Fırıncının çocuğu olsaydınız babanızı yine de korur muydunuz, savunur muydunuz?" sorusuna ait bir ders kesiti aşağıda verilmiştir.

Örnek Ders Gözlemi:

Ö7: "*Hayır, ben korumazdım."*

Ö5: "*Ben de korumazdım*."

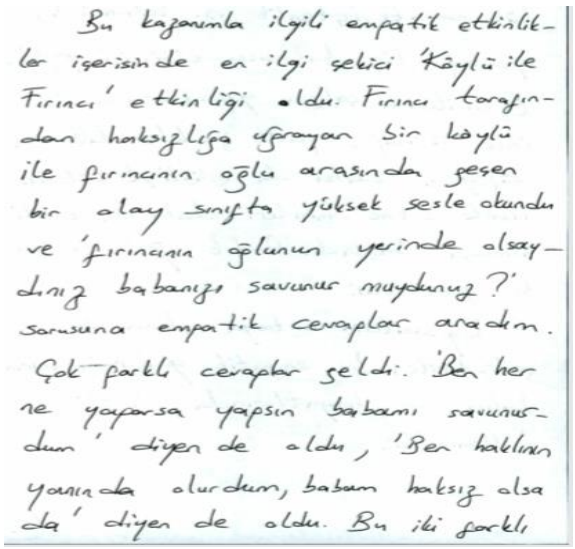
Ö8: "*Ben korurdum vallahi, sonuçta babam."*

Ö9: "*Ama haksız, yalan söylemiş baban."*

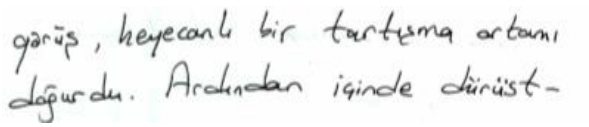
Ö10: "*O zaman yalan söyleyip sen de günah işlemiş olurdun*."

Ö8: "*Ben babamı hapse atsalar ne yapacağım peki ?"*

Bu ders gözleminde dikkat çeken bölüm, tüm öğrenciler aynı fikirdeyken, hiç biri böyle bir durumda babasını savunmayacağını söylerken Ö8'in arkadaşlarından farklı düşünmesidir. Ö8 dışındaki öğrenciler haksız olan fırıncının çocuğu olsalar bile adil davranıp suçlu olanın cezasının çekmesi gerektiği fikrinde olup, o durumda babalarını savunmayacaklarını ifade etmektedirler. Ancak Ö8, babası suçlu olsa bile babasını savunacağını bunun da gerekçesi olarak babasının hapse girmesi durumunda kendisinin zor durumda kalacağını göstermektedir. Ö8'in annesinin psikolojik rahatsızlıkları vardır ve annesi ile babası ayrıdır. Ö8 bu nedenle hassas bir öğrencidir. Bu etkinlikte de sorunlarının etkisinde kalmıştır. Babasının hapse girmesi durumunda annesini göremediği için yalnız kalacağını düşüp üzülmektedir. Bu nedenle babasını hata yapsa da savunacağını ifade etmiştir. Bu etkinlikle ilgili araştırmacı günlüğüne ait bir kesit aşağıda sunulmuştur.

Bu kazanımla ilgili empatik etkinlikler içerisinde en ilgi çekici 'Köylü ile Fırıncı' etkinliği oldu. Fırıncı tarafından haksızlığa uğrayan bir köylü ile fırıncının oğlu arasında geçen bir olay sınıfta yüksek sesle okundu ve 'fırıncının oğlunun yerinde olsaydınız babanızı savunur muydunuz?' sorusuna empatik cevaplar aradım. Çok farklı cevaplar geldi. 'Ben her ne yaparsa yapsın babamı savunurdum' diyen de oldu, 'Ben haklının yanında olurdum, babam haksız olsa da' diyen de oldu. Bu iki farklı

görüş, heyecanlı bir tartışma ortamı doğurdu. Aralarından içinde düşünüst-

Araştırmacı, günlüğünde yukarıda verilen iletişim kesitinden bahsetmiş, herkesin aynı fikirde olamayacağı gerçeği görülmüştür. Diğer yandan tüm bunlara bakılarak öğrencilerin dürüstlük anlayışının kişisel durumlara göre değişebileceği fikri ortaya çıkmaktadır.

4.1.1.6. "Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder." Kazanımın Değerlendirilmesi

Puanlama Anahtarı

4= Çok Nitelikli 3=Nitelikli 2=Ortalama 1=Geliştirilmeli 0=Boş/Anlamsız

Rollerin Adı

1.Koşu yarışında 2. olan çocuk

2.Futbol oynarken sakatlanan çocuk

3.Sürekli kaleci yapılan çocuk

4.Yenilince ağlayan çocuk

5. Yaşça küçük olduğu için oyuna alınmayan çocuk

6.Oyunları kaybettiği için oyuna alınmayan çocuk

Tablo 4. 11. Altıncı Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair öğrenci puanları

Ö NO	Rol No	Role Bürünme	Duygusal, düşünsel ayrıntılar verebilme	Büründüğü role uygun resim çizebilme	Çizdiği resim ile vermek istediği mesaj arasındaki ilişkiyi kurabilme	Uygun slogan geliştirebilme	Toplam
Ö1	3	2	4	3	2	3	14
Ö2	3	4	4	3	3	2	15
Ö3	4	4	4	4	2	3	17
Ö4	4	3	3	2	2	1	11
Ö5	4	4	4	3	4	4	19
Ö6	5	4	4	3	4	4	19
Ö7	3	4	4	4	3	4	19
Ö8	3	4	4	4	4	4	2
Ö9	5	3	3	3	3	3	15

Ö10	6	4	4	4	4	3	19
Ö11	4	3	3	4	4	3	17
Ö12	4	2	4	4	3	4	17
Ö13	1	4	4	4	4	2	18
Ö14	6	3	4	4	4	1	16
Ö15	1	3	2	2	1	1	9
Ö16	4	2	2	2	2	1	9
Ö17	6	4	4	3	2	3	16
Ö18	3	4	4	3	2	3	16
Ö19	1	3	4	4	3	4	18
Ö20	4	4	4	4	4	4	20
Ö21	2	4	3	4	3	2	16
Ö22	3	4	4	4	3	3	18
Ö23	3	4	3	3	2	4	15
Ö24	3	4	4	4	2	2	16
Ö25	4	3	3	3	3	4	16

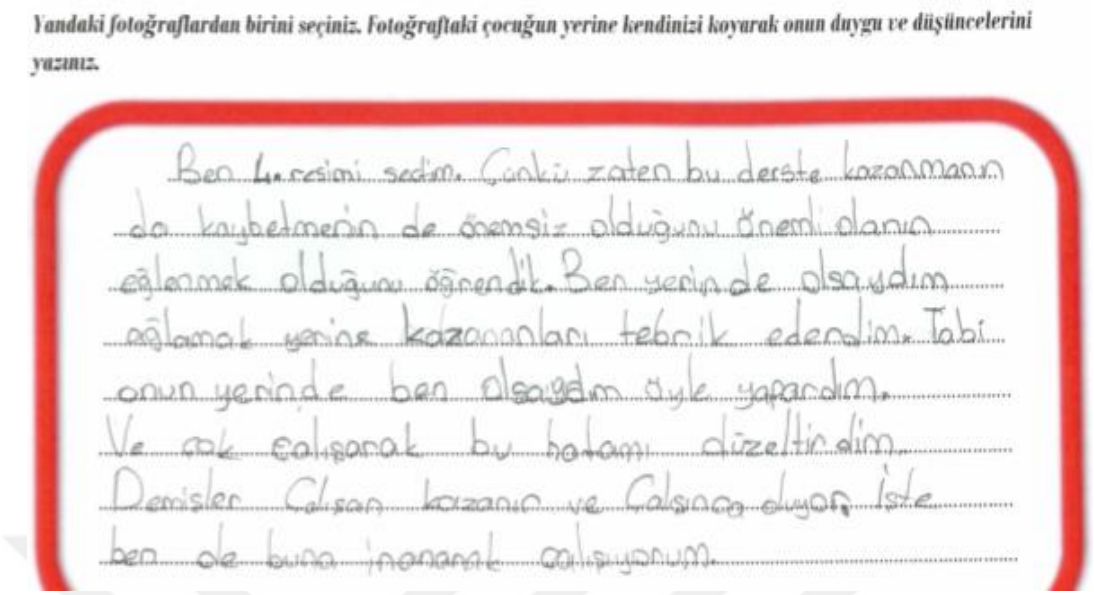
Tablo 4. 12. Altıncı Kazanıma ait çalışma kitapçığına dair bulgular

	Çok Nitelikli	Nitelikli	Ortalama	Geliştirilmeli	Boş/Anlamsız
f	19	4	2	0	0

Öğrencilerin bu kazanıma ait çalışma kitapçığına verdikleri cevapların araştırmacı tarafından puanlandırılması sonucunda 25 öğrencinin 23'ü etkinliğine katılmış, 19 "çok nitelikli", 4 "nitelikli", 2 "ortalama" sonuç ortaya çıkarken; anlamsız bir sonuç çıkmamıştır.

"Kaybetmek de kazanmak kadar doğaldır." isimli çalışma kâğıdında "*Fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız*." ve "*Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız*." sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir:

Örneğin çok nitelikli olarak değerlendirilen Ö20'nin çalışma yaprağındaki sorulara vermiş olduğu cevaplar şu şekildedir:

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Ben 4. resimi seçtim. Çünkü zaten bu derste kazanmanın da kaybetmenin de önemsiz olduğunu önemli olanın eğlenmek olduğunu öğrendik. Ben yerinde olsaydım ağlamak yerine kazananları tebrik ederdim. Tabi onun yerinde ben olsaydım öyle yapardım. Ve çok çalışarak bu hatamı düzeltirdim. Demişler Çalışan kazanır ve Çalışana duygu İşte ben de buna inanarak çalışırım.

Ö20, 4. fotoğraftaki "yenilince ağlayan çocuk" rolünü seçmiş ve kendini onun yerine koymayı başarmıştır. İfadelerinden de anlaşılacağı gibi kazanmak ya da kaybetmenin onun için önemli olmadığı, önemli olanın eğlenmek olduğunu görmekteyiz. Ö20, yaşıtlarına nazaran göreceli daha olgun bir tavır sergilemiş, ağlamayı değil kazananları tebrik etmeyi tercih etmiştir. Rolüne büründüğü çocuğun yerinde olsaydı çok çalışarak yenildiği oyundaki hatalarını düzeltmeyi tercih edeceğini ve her zaman çalışanların kazanacağına inandığını ifade etmiştir.

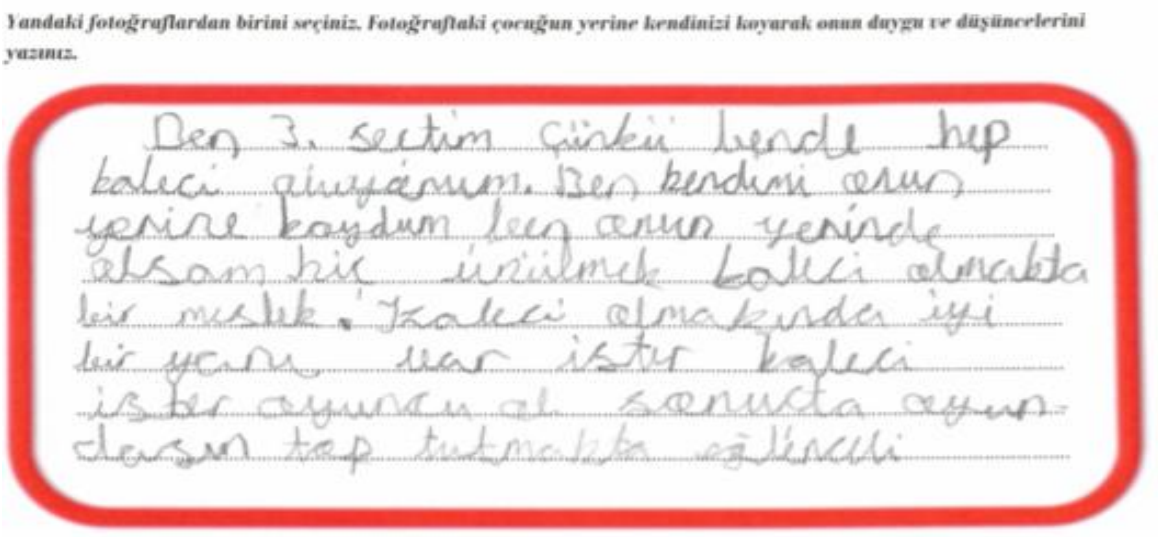
Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğim resim ile ilgili vermek istediğim mesaj Ben bırda paylaşmanın önemli ve kaybedince ila ağlamak yada üzülmenin gereksiz olduğunu söyledim.

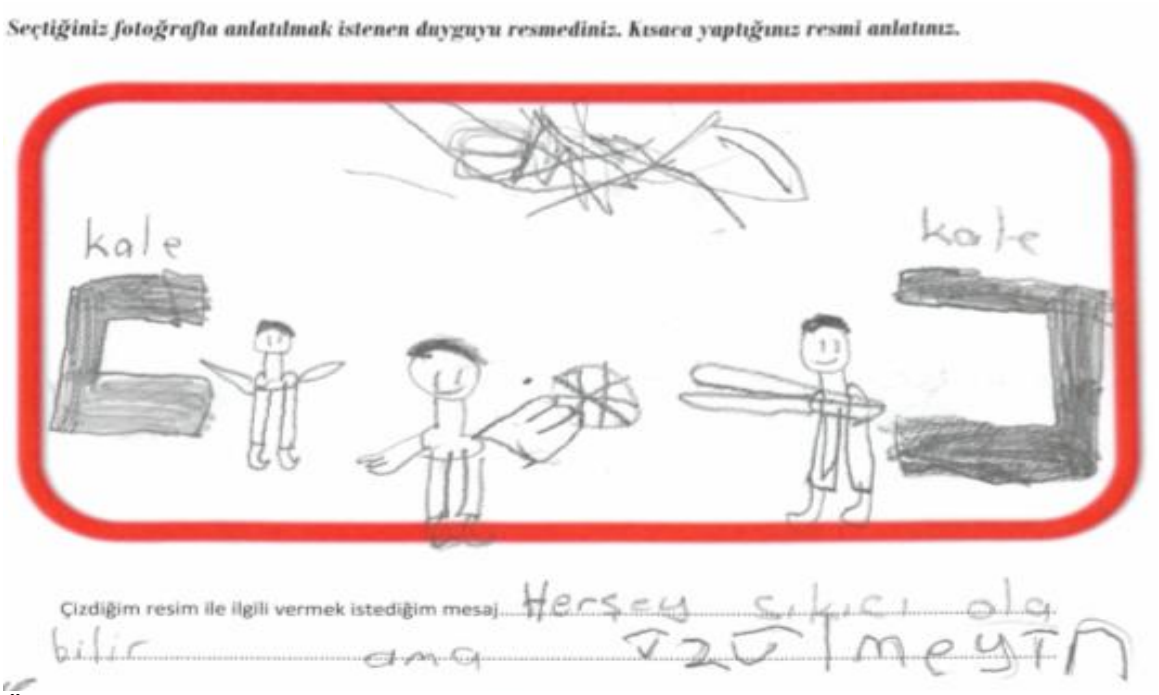
Çizdiği resimde ise Ö20, kupa kazanan bir çocuk ile kaybeden çocuğu bir arada çizmiştir. Vermek istediği mesajda ise görüldüğü üzere paylaşmanın daha önemli olduğunu, böyle durumlarda ağlamak ya da üzülmenin gereksiz olduğunu belirtmiştir.

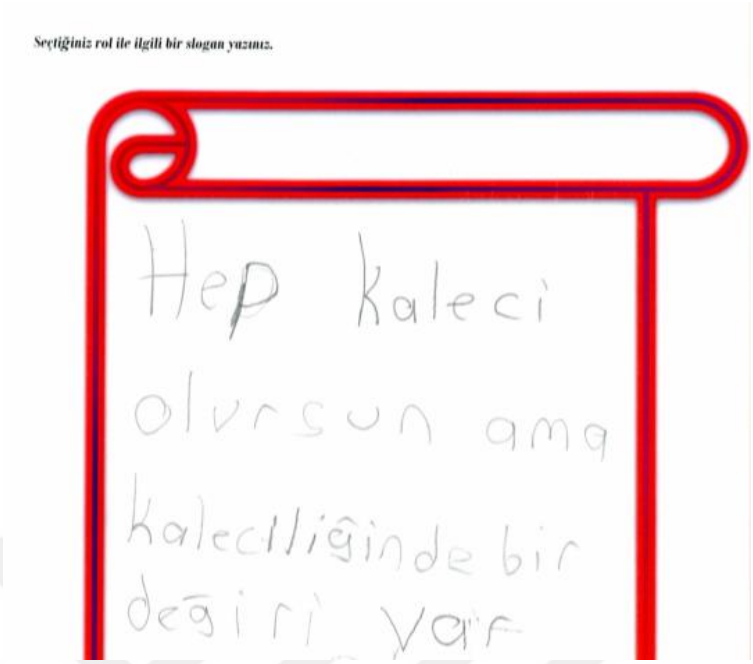
Ö20, geliştirdiği sloganda büründüğü role tavsiye niteliğinde ağlamamasını, yüzünü hiç asmamasını önermiştir. Ö20'nin bu üç bölümden oluşan çalışma kitapçığındaki sorulara verdiği yanıtlar onun empati konusunu gayet iyi anladığını, içselleştirdiğini göstermektedir. "Çok nitelikli" olarak değerlendirilen Ö22 ise 3. fotoğraf olan "sürekli kaleci yapılan çocuk" rolünü seçmiş ve aşağıdaki ifadelerde bulunmuştur:

Ö22, 3. fotoğrafı seçmesinin sebebi olarak kendinin de hep kaleci yapılmasını göstermiştir. ‘Ben onun yerinde olsam’ ifadelerini kullanması Ö22’nin empati kavramını anladığını, empati kurabildiğini düşündürmektedir. Ö22, empati kuruyor ve kalecinin yerinde olsaydı hiç üzülmeyeceğini söyleyerek rolü içselleştirmiştir. Kaleci olmanın da iyi yanları olduğunu söylemektedir. Ayrıca bardağın dolu tarafından bakması da Ö22’nin ne kadar olumlu bir tutum içinde olduğunu göstermektedir. Kaleci olduğu için üzüleceğine en azından o oyunda olduğu için sevinmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Ö22’nin çizdiği resim ve vermek istediği mesaj ise aşağıdaki gibidir:

Ö22, seçtiği fotoğrafa uygun olarak bir resim çizmiş ve vermek istediği mesajda kalecilik sıkıcı olsa da üzülmemesini tavsiye etmektedir. Görüldüğü üzere Ö22, pozitif bir yaklaşım sergilemekte ve olumsuzluklara karşı üzülmemek gerektiğini belirtmektedir. Ö22’nin geliştirdiği slogan ise şöyledir:

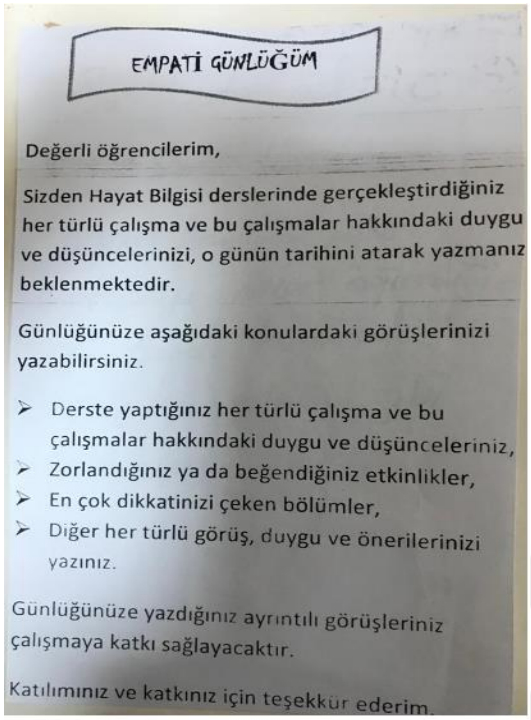

Ö22, seçtiği rolden uzaklaşmadan rol ile bağlantılı bir slogan geliştirmiştir. Yine bulunduğu durumun artılarını görmüş ve kaleciliğin de bir değeri olduğunu ifade etmiştir. Etkinliğin genelinde olumlu bir tavır sergileyen Ö22, sloganda da verilen her görevin değerli olduğunu hissettiren bir tutumdadır.

4.1.2. Öğrenci Günlüklerinin Değerlendirilmesi

Araştırmanın amaçlarından olan "Empati temelli etkinliklerin ders içi etkililiği ve öğrencilerin etkinliklere katılım düzeyi ile öğrenci günlüklerinin niteliği nasıldır?" sorusunu cevaplamak için öğrenci günlükleri 25 adet olup her öğrenci bireysel olarak her ders sonrasında olmak üzere altı defa günlük yazmıştır. Günlüklerin iç kapağında öğrencilere günlük yazarken yardımcı olacak bir yönerge bulunmaktadır.

Günlük Yönergesi

EMPATİ GÜNLÜĞÜM

Değerli öğrencilerim,

Sizden Hayat Bilgisi derslerinde gerçekleştirdiğiniz her türlü çalışma ve bu çalışmalar hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi, o günün tarihini atarak yazmanız beklenmektedir.

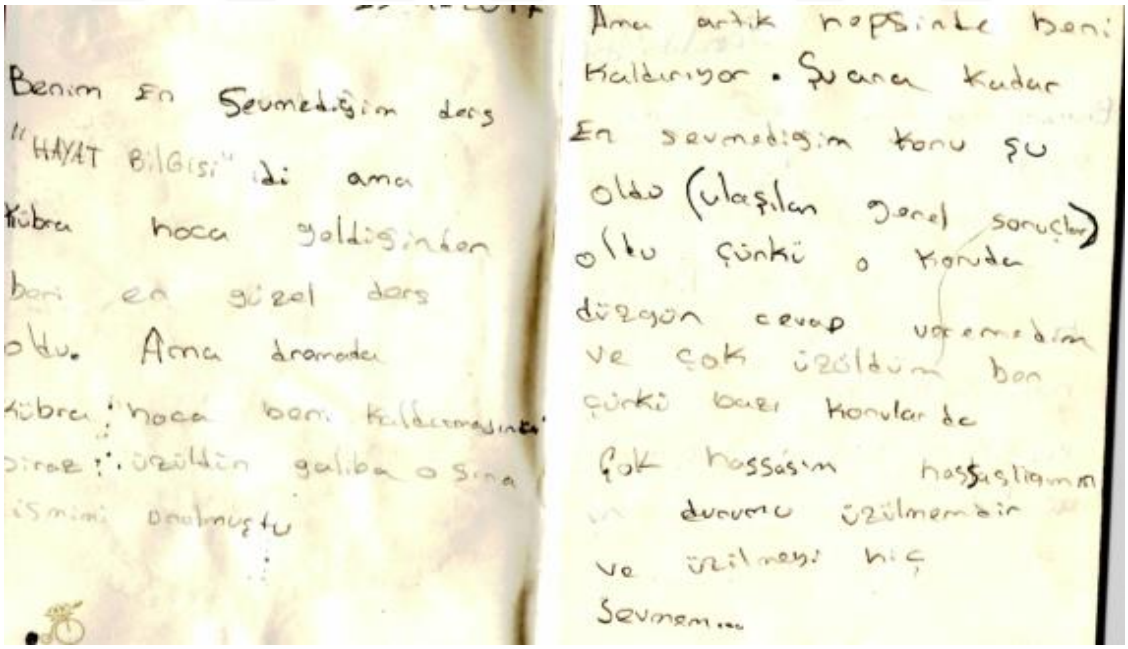
Günlüğünüze aşağıdaki konulardaki görüşlerinizi yazabilirsiniz.

- Derste yaptığınız her türlü çalışma ve bu çalışmalar hakkındaki duygu ve düşünceleriniz,
- Zorlandığınız ya da beğendiğiniz etkinlikler,
- En çok dikkatinizi çeken bölümler,
- Diğer her türlü görüş, duygu ve önerilerinizi yazınız.

Günlüğünüze yazdığınız ayrıntılı görüşleriniz çalışmaya katkı sağlayacaktır.

Katılımınız ve katkınız için teşekkür ederim.

Öğrencilerin yazdıkları günlüklerden bir kısmı aşağıda verilmiştir. Ö4'ün günlüğünden bir kesit şu şekildedir:

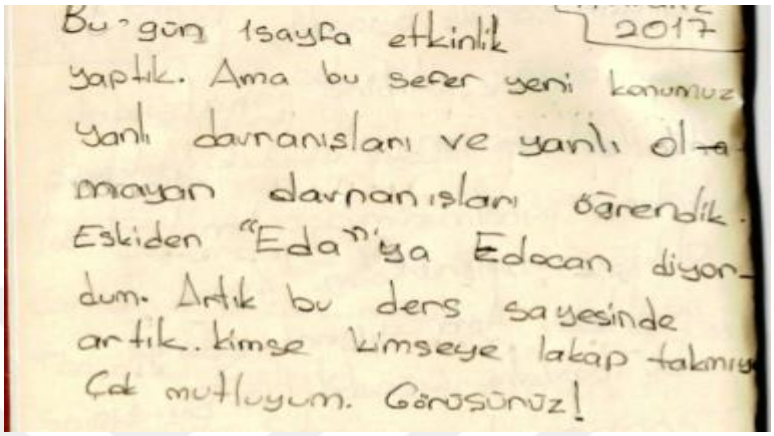
Benim En Sevmediğim ders "HAYAT BİLGİSİ" di ama Kübra hoca geldiğinden beri en güzel ders oldu. Ama dramada Kübra hoca beni kaldırmayınca üzüldüm galiba o sıra ismimi duymuştu

Ama artık hepsinde beni kaldırıyor. Şu ana kadar En sevmediğim konu şu oldu (ulaşılan genel sonuçlar) oldu çünkü o konuda doğrun cevap veremedim ve çok üzüldüm ben çünkü başka konularda çok hassasım hassaşiyetim duygu üzülmemeli ve üzülmeyi hiç sevmem...

Ö4 bu uygulamadan önce en sevmediği dersin Hayat bilgisi dersi olduğunu fakat artık fikirlerinin değiştiğini ifade etmiştir. Ö4, drama etkinliğinde yer alamadığı için üzüldüğünü fakat diğer etkinliklere katılabildiğinden bahsetmiştir. Ö4 açık bir şekilde etkinliklere eleştiride bulunabilmiş ve öğretim sürecinde en sevmediği kısmın dersin

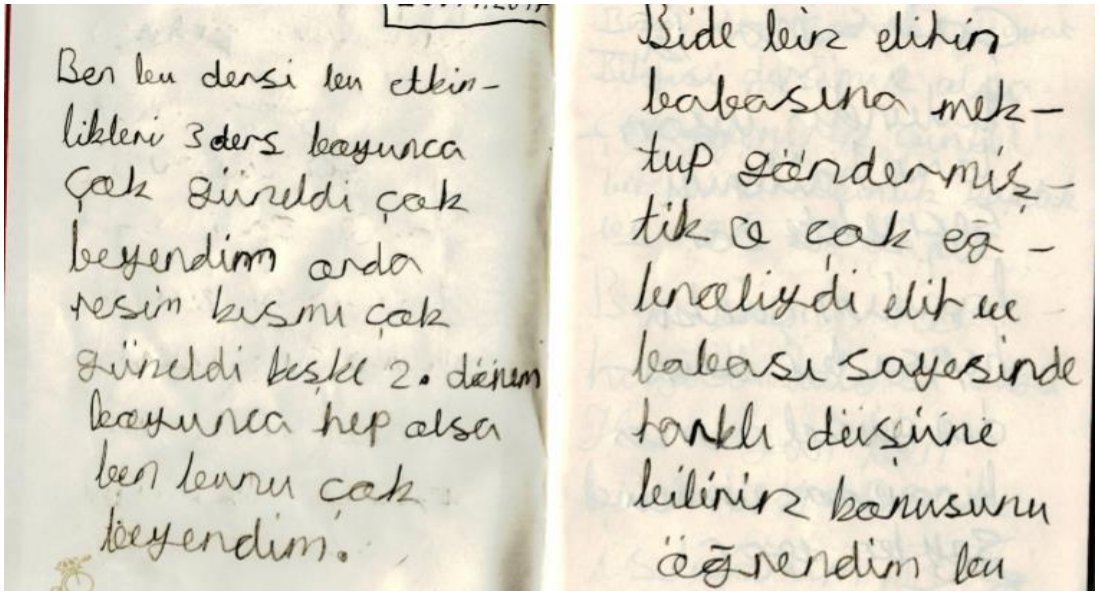
sonunda nelere ulaştığımızı sıraladığımız "ulaşılan genel sonuçlar" olduğunu, çünkü bu bölümde düzgün cevaplar veremediğini, bu durumun kendisini çok üzdüğünü, üzülmekten ise hiç hoşlanmadığını belirtmiştir.

Ö7'nin günlüğünden bir kesit ise şöyledir:

Bugün 1sayfa etkinlik 2017
yaptık. Ama bu sefer yeni konumuz
yanlı davranışları ve yanlı ol-
mayan davranışları öğrendik.
Eskiden "Eda"ya Edacan diyor-
dum. Artık bu ders sayesinde
artık kimse kimseye lakap takmı
Çok mutluyum. Görüşünüz!

Ö7 günlüğünde yanlı davranışlarla ilgili konu işlediklerinden bahsetmiştir. Önceden arkadaşlarına lakap taktığını belirtmiş ve buna örnek vermiştir. Fakat bu ders sayesinde artık kimseye lakap takmadığını ve bu durumdan çok mutlu olduğunu ifade etmiştir.

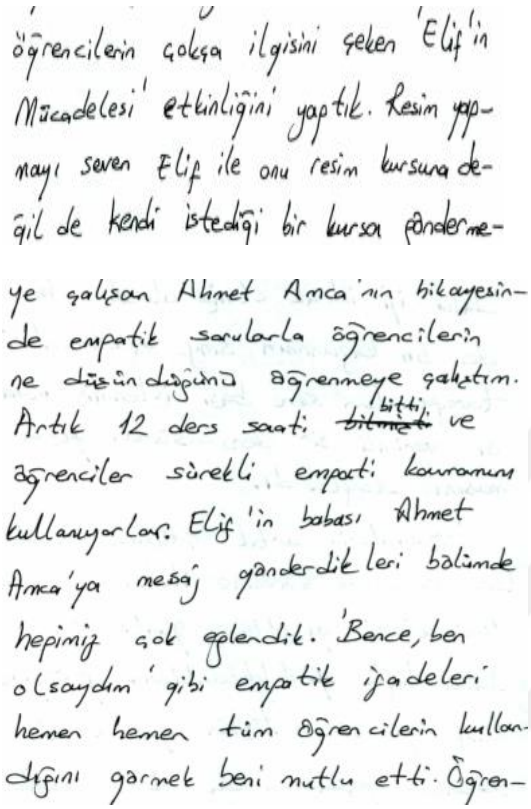
Ö11'in çok keyif aldığını ifade ettiği günlüğünden bir kesit şöyledir:

Ben bu dersi bu etkin-
likleri 3 ders boyunca
çok özledi çok
beğendim orda
resim kısmı çok
özledi keşke 2. dönem
boyunca hep olsa
ben bunu çok
beğendim.

Bide biz elimin
babasına mek-
tup göndermiş-
tik o çok eğ-
lenceliydi elif'in
babası sayesinde
farklı düşünme
bilimiz konusunu
öğrendim bu

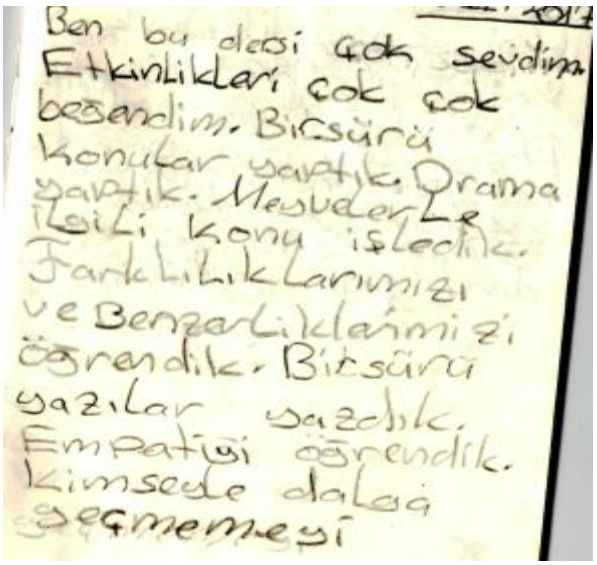
Ö11, etkinlikleri çok beğendiğini ve eğitim- öğretim yılının ikinci yarısında da bu etkinliklerle ders işlemek istediğini belirtmiştir. Elif'in Macerası adlı etkinlikte Elif'in babasına mesaj gönderme etkinliğinden çok keyif aldığını ve bu etkinlik sayesinde farklı düşünebileceğimizi öğrendiğini ifade etmiştir. Ö11'in ifadelerinden öğretim

süreci ile ilgili olumlu bir tutum sergilediğini görmekteyiz. Araştırmacının da Elif'in Macerası isimli etkinliğe ilişkin araştırmacı günlüğünde bulunan değerlendirmesi aşağıda verilmiştir.

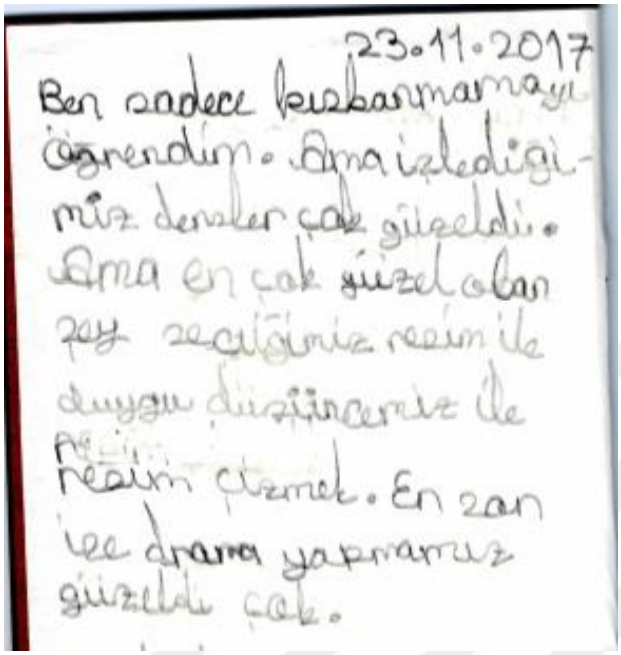
öğrencilerin çokça ilgisini çeken 'Elif'in Mücadelesi' etkinliğini yaptık. Resim yapmayı seven Elif ile onu resim kursuna değil de kendi istediği bir kursa göndermeye çalışan Ahmet Amca'nın hikayesinde empatik sorularla öğrencilerin ne düşündüğünü öğrenmeye çalıştım. Artık 12 ders saati ~~bitmişti~~ bitti ve öğrenciler sürekli empati kavramını kullanıyorlar. Elif'in babası Ahmet Amca'ya mesaj gönderdikleri bölümde hepimiz çok eğlendik. 'Bence, ben olsaydım' gibi empatik ifadeleri hemen hemen tüm öğrencilerin kullandığını görmek beni mutlu etti. Öğren-

Araştırmacı Elif'in Macerası etkinliğinde mesaj yollama bölümünde çokça empatik ifadelere rastladığını ve bu durumun kendisini çok mutlu ettiğini ifade etmiştir. Ö12'nin günlüğünde bahsettikleri şu şekildedir:

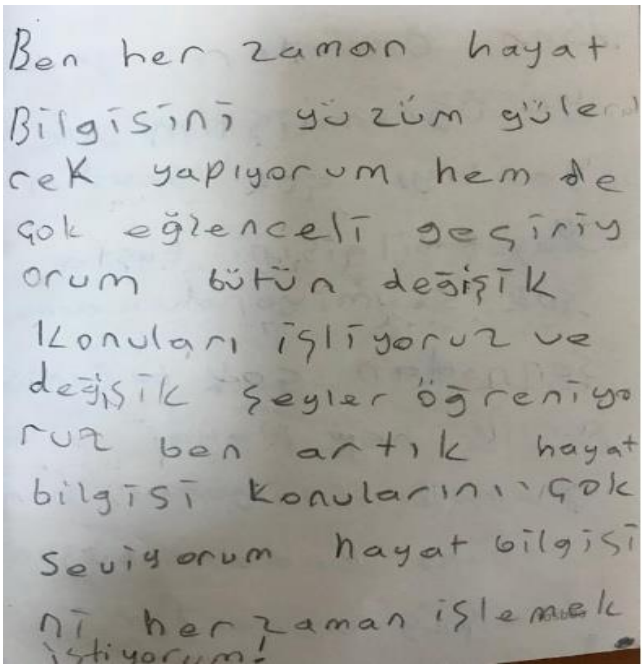

Ben bu dersi çok sevdim. Etkinlikleri çok çok beğendim. Birsürü konular yaptık. Drama yaptık. Meslekler ile ilgili kony işledik. Farklılıklarımızı ve Benzerliklerimizi öğrendik. Birsürü yazılar yazdık. Empatiyi öğrendik. Kimsede dalga geçmemeyi

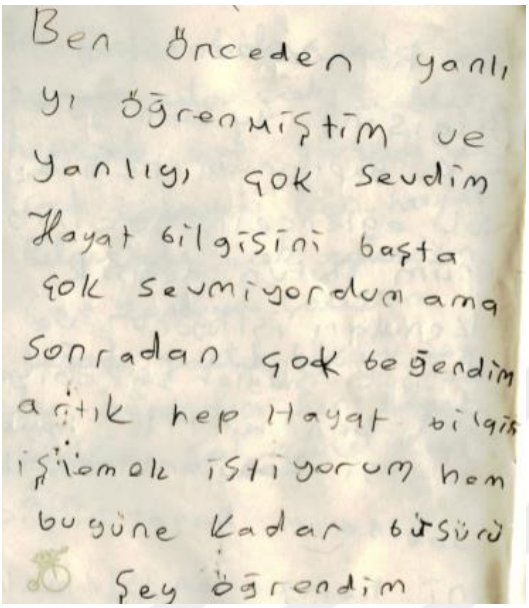
Ö12, dersteki etkinlikleri çok beğendiğini ifade ederek, farklılıklarımızı ve benzerliklerimizi, empatiyi öğrendiğini ve kimseyle dalga geçmemek gerektiğini öğrendiğinden bahsetmiştir. Ö15'in empati günlüğünde bahsettikleri ise şöyledir:

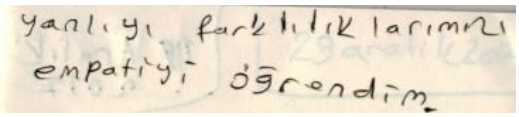

23.11.2017
Ben sadece kıskanmamayı öğrendim. Ama izlediğimiz dersler çok güzeldi. Ama en çok güzel olan şey seçtiğimiz resim ile duygu düşüncemiz ile ilgili resim çizmek. En son ise drama yapmamız güzeldi çok.

Ö15 konu olarak bu derste sadece kıskanmamak gerektiğini öğrendiğini belirterek çalışma yapraklarında seçtikleri fotoğraf ile ilgili duygu ve düşüncelerini belirttikleri kısım ile bu fotoğrafla ilgili duygu ve düşüncelerini belirten bir resim çizdikleri kısmın en eğlendikleri bölüm olduğunu ve son olarak yapılan drama etkinliğini çok beğendiğini ifade etmiştir. Ö21'in ifadeleri ise şöyledir:

Ben her zaman hayat bilgisini yüzüm güleryek yapıyorum hem de çok eğlenceli geçiriyorum bütün değişik konuları işliyoruz ve değişik şeyler öğreniyoruz ben artık hayat bilgisi konularını çok seviyorum hayat bilgisini her zaman işlemek istiyorum!

Ö21, Hayat bilgisi dersini çok sevdiğini, çok eğlendiğini, değişik konular öğrendiğini ve Hayat bilgisi dersindeki konuları çok sevdiğini her zaman bu dersi işlemek istediğini anlatan ifadelerinden etkinliklerden ne kadar keyif aldığı görülmektedir. Ö25'in günlüğünde yer alan görüşleri ise şöyledir:

Ben önceden yanlı
yı öğrenmiştim ve
yanlışı çok sevdim
Hayat bilgisini başta
çok sevmiyordum ama
sonradan çok beğendim
artık hep Hayat bilgis
işlemek istiyorum hem
bugüne kadar birsürü
şey öğrendim

yanlışı farklılıklarımızı
empatiyi öğrendim

Ö25, daha önceden Hayat bilgisi dersini çok sevmediğini fakat artık çok sevdiğini ifade etmiştir. Ayrıca yanlılık, farklılıklarımız ve empati gibi birçok konuyu öğrendiğini ifadelerine eklemiştir.

4.2. 3. sınıf öğrencilerinin empati kavramına ilişkin algıları sosyal empati son algı anketi ile gecikmiş sosyal empati son algı anketi sonuçlarına göre nasıldır?

Araştırmanın ikinci alt problemine ait bulgular elde edilirken *Sosyal Empati Son Algı Anketinden* elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. *"Empati deyince ne anlıyorsunuz?", "Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız", "Empati kurduğunuzda ne olur?", "Sınıf içinde empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır?", "Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız?", "Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen bu etkinlikleri tekrar yapmak ister misiniz? Başka öğrencilere de yapılmalı mı? Niçin?"* soruları analiz edilmiştir.

4.2.1. Sosyal Empati Son Algı Anketinin Değerlendirilmesi

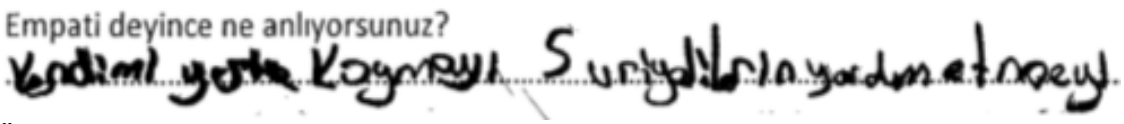
Anketin 1. sorusu olan "Empati deyince ne anlıyorsunuz?" ait bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.13. Öğrencilere Sorulan "Empati deyince ne anlıyorsunuz?" Sorusuna Ait Bulgular (n 25)

Öğrenci Cevabı	Toplam	Öğrenci Numarası
Arkadaşımızın yerine kendimizi koymak	10	Ö1, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö16, Ö19
Saygılı olmayı	5	Ö3, Ö11, Ö14, Ö20, Ö24
Yardımseverlik/Suriyelilere yardım etmek	5	Ö3, Ö13, Ö25, Ö22, Ö10
Arkadaşımızla/ başkalarıyla alay etmek	3	Ö2, Ö6, Ö11
Dürüst olmayı	2	Ö3, Ö24
Hoşgörü	2	Ö20, Ö24
Sevgi	2	Ö15, Ö20
İşlediğimiz Hayat Bilgisi dersi/konuları	2	Ö5, Ö18
Kaybettiğinde ağlamamak	1	Ö3
Anlayışlı olmak	1	Ö7
Kavga etmemek	1	Ö13
Diğer insanların yaşamını anlamak	1	Ö14
Farklılık	1	Ö15
Eğlence	1	Ö17
Bir arkadaşımızın oyun oynatmaması	1	Ö21
Duygusallık	1	Ö23
Acelecilik	1	Ö23
Toplam	40	

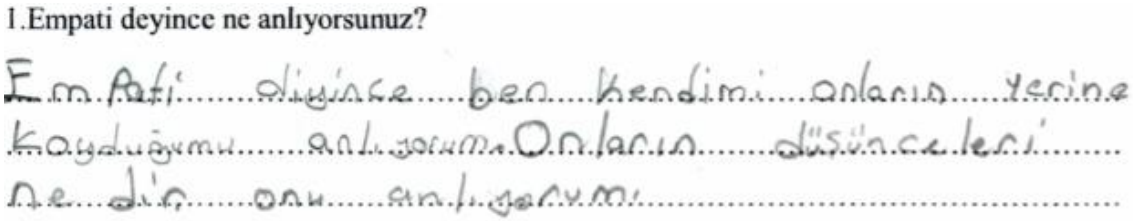
Tablo 4.13'e göre 25 öğrenci soruya toplamda 40 farklı cevap vermiştir. Öğrenciden elde edilen veriler incelendiğinde 10 öğrencinin empatiyi "Bir arkadaşımızın yerine kendimizi koymak" olarak belirttiği tespit edilmiştir. En çok ifade edilen görüşler arasında 'saygılı olmayı', 'yardımsever olmak' cevapları yer almaktadır. Aynı zamanda 1 kişi tarafından verilen cevap ise şöyledir: 'Kaybettiğinde ağlamamak.' Öğrencinin bu cevabından ders sürecinde işlenen kazanımlardan "Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder" etkinliklerinin ilgisini çektiği söylenebilir. Bu bağlamda öğrencilerin aklına empati deyince olumsuz durumlardan ziyade olumlu durumlar geldiği görülmektedir.

Son algı anketindeki 'Empati deyince aklınıza ne geliyor?' sorusuna yönelik Ö10'un algısı şu şekildedir:

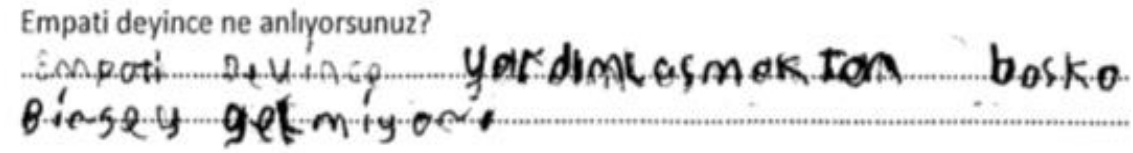

Ö10'un empatiyi, kendini insanların yerine koymak ve Suriyelilere yardım etmekle ilişkilendirdiği görülmektedir. Bu anlamda öğrenci, konuyu güncel bir sorun olan

Suriyeliler-göçmenlik ile ilişkilendirebilmiştir. Suriyeliler zor durumdadır ve öğrenci bu zor durumun empati ile bağlantısını kurabilmiştir. Aynı zamanda Ö10 da dahil 10 öğrencinin empatiye ilişkin son algılarının 'kendilerini başkalarının yerine koymak' şeklinde oluştuğu gözlemlenmektedir. Ö5 bu soruya şöyle cevap vermiştir:

Ö5 de Ö10 gibi empati denildiğinde aklına kendini başkalarının yerine koymak geldiğini ve onların düşüncelerini anladığını ifade etmiştir. Ö5, cevap olarak empatinin tanımı olan 'kendini başkalarının yerine koyabilme becerisi' ile yakın bir ifadede bulunabilmiştir. Bu soruya yönelik Ö25' in verdiği cevap ise şöyledir:

Ö25' in empati ile yardımlaşmayı özdeşleştirdiği gözlemlenmektedir. Ö25'ten başka 3 öğrencinin daha empatiyi yardımseverlik-yardımlaşmak ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Ö25'e göre empati ona yardımlaşmaktan başka bir şey çağrıştırmamaktadır.

Son algı anketinin "Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız" sorusuna ait bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

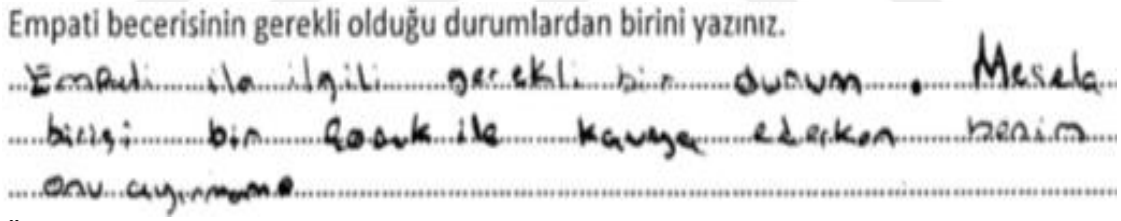
Tablo 4.14. Öğrencilere Sorulan "Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız" Sorusuna Ait Bulgular (n 25)

Öğrenci Cevabı	Toplam	Öğrenci Numarası
İnsanlar kavga ettiğinde	3	Ö1, Ö13, Ö23
Kendimizi birinin yerine koyarken	3	Ö1, Ö9, Ö19
Biriyle dalga geçildiğinde	3	Ö6, Ö11, Ö22
Ailemle/arkadaşlarımla ilişkilerimde	3	Ö7, Ö12, Ö14
Saygılı olmamız gerektiğinde	3	Ö2, Ö3, Ö25
Suriyelilerle iletişim kurarken	2	Ö10, Ö11
Bir işi başardığımda	1	Ö5
Öğretmen soru sorduğunda	1	Ö8
Arkadaşım düştüğünde	1	Ö12
Yardım ederken	1	Ö12
Birisi yardıma ihtiyaç duyduğunda	1	Ö15
Birisinin annesi öldüğünde	1	Ö17

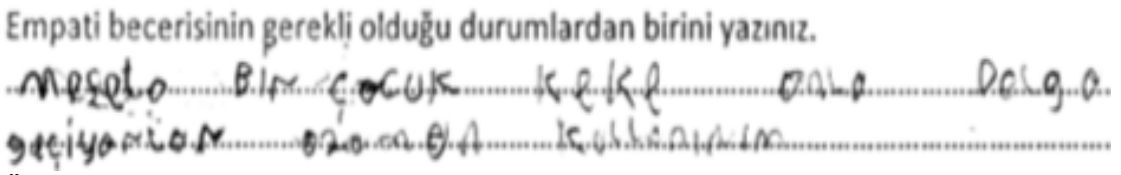
Birisi ağladığında	1	Ö18
Arkadaşımız bizi dinlemediğinde	1	Ö20
Arkadaşlarım becerikli olduğunda	1	Ö21
Hoşgörülü olmamız gerektiğinde	1	Ö24
Boş/Anlamsız	2	Ö4, Ö16
Toplam	28	

Tablo 4.14'e göre 2 öğrenci dışında 23 öğrencinin soruya anlamlı cevap verdiği görülmektedir. Toplamda 25 öğrencinin katıldığı son algı anketinin 2. sorusunda öğrenci cevaplarının "kendimizi birinin yerine koyarken", "insanlar kavga ettiğinde", "biriyle dalga geçildiğinde", "ailemle/arkadaşlarımla ilişkilerimle" cümleleri üzerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bu bağlamda temel motifin 'zor durumda olunduğunda' empati kurmaya daha çok ihtiyaç duyulduğudur. Genel anlamda öğrencelerin birbirinden farklı cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin empati kurmaya olumlu durumlarda çok fazla ihtiyaç duymadıkları görülmektedir.

"Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız" sorusuna ilişkin Ö23'ün empatiye en çok arkadaşları kavga ettiğinde ayırırken ihtiyaç duyduğu çıkarımı şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

Ö23'ün bu ifadelerinden en çok tartışma, kavga gibi durumlarda empati kurmaya ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Ö6'nın ise empati becerisinin gerekli olduğu durumlara ait algısı ise şöyledir:

Ö6'nın son algı anketinde bu soruya vermiş olduğu cevaba bağlı olarak empati becerisinin en çok küçük düşürücü olaylar yaşandığında kullanıldığını düşünmektedir. Örnek olarak kekeme bir çocukla dalga geçildiğini ve o durumda empati kurmaya ihtiyaç duyulacağını ifade etmektedir. Ö6 bireysel farklılara saygı duyma ile empati becerisini de ilişkilendirmiştir.

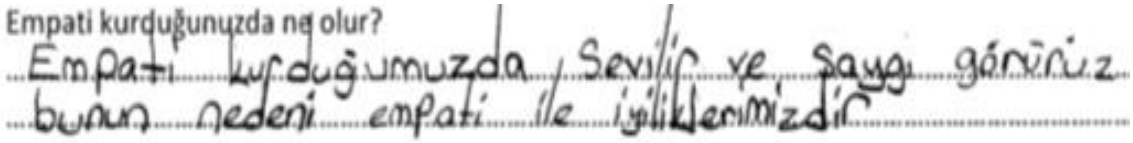
Son algı anketindeki 3. sorusu olan "Empati kurduğunuzda ne olur?" için verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.15. Öğrencilere Sorulan "Empati kurduğunuzda ne olur?" Sorusuna Ait Bulgular (n 25)

Öğrenci Cevabı	Toplam	Öğrenci Numarası
Kendimizi başkasının yerine koyarız.	5	Ö1, Ö5, Ö10, Ö15, Ö19
Seviniriz/mutlu oluruz.	5	Ö3, Ö6, Ö14, Ö17, Ö24
Her şey daha iyi olur.	3	Ö2, Ö9, Ö12
Saygı duyarız.	3	Ö17, Ö18, Ö24
Heyecanlanırız.	1	Ö3
Anlayış gösteririm.	1	Ö7
Kavga etmeyiz.	1	Ö8
Kendimi saygılı ve dürüst hissederim.	1	Ö11
Akıllı hissederim.	1	Ö11
Hiçbir şeye zararımız olmaz.	1	Ö12
İnsanlar için iyi bir şey yapmış olurum.	1	Ö13
Eğleniriz.	1	Ö14
Başkasının düşüncelerini anlarız.	1	Ö15
Saygı görürüz.	1	Ö20
Seviliriz.	1	Ö20
Bilgili oluruz.	1	Ö21
Barış olur.	1	Ö22
Dünya'da yaşamak kolaylaşır.	1	Ö23
Boş/Anlamsız	2	Ö4, Ö16
Toplam	32	

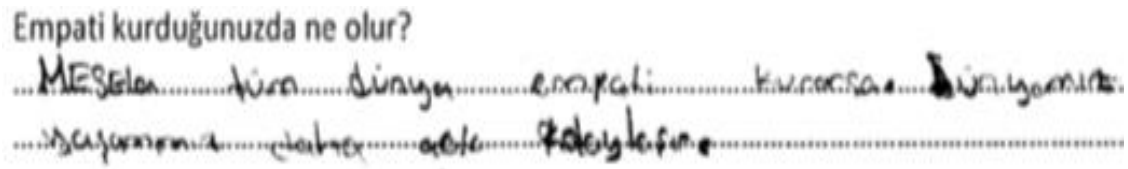
Tablo 4.15'e göre 25 öğrencinin cevapladığı soruya 32 farklı cevap verilmiştir. En çok yazılan cevapların " Kendimizi başkasının yerine koyarız" ve "Seviniriz/mutlu oluruz" ifadeleri olduğu görülmektedir. 1 kişi tarafından ifade edilen "Dünyada yaşamak kolaylaşır" cümlesi oldukça ilgi çekicidir. 32 farklı cevabın oluşması görece iyi bir sayıdır. Empatinin öğrencilere göre insanlara mutluluk getireceği en fazla yazılan cevaplar arasındadır. 5 öğrencinin de "empatinin tanımı olan kendimizi başkasının yerine koyarız" cevabını verdiği görülmektedir.

Son algı anketinin "Empati kurduğunuzda ne olur?" sorusuna ait Ö20'nin vermiş olduğu cevap şu şekildedir:

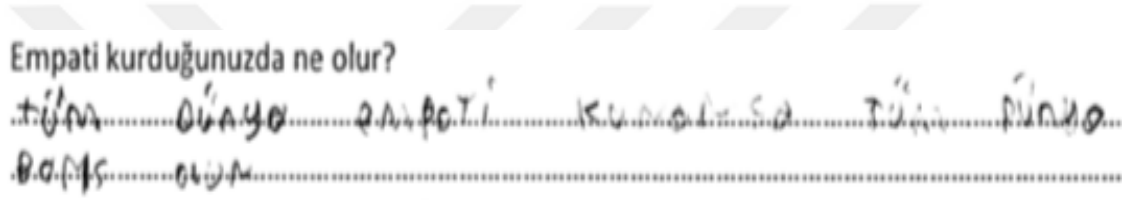

Ö20'nin empati kurarsa sevilip sayılacağı yönünde bir algısının oluştuğu anlaşılmaktadır. Öğrenci toplum tarafından sevilip sayılma ile empati kurma becerisi arasında bağlantı kurmayı başarmıştır. Ayrıca empati ile iyilik arasında da ilişki kurmuş,

bu ikisinin bir arada olmasının sevilip sayılmayı sağladığını ifade etmiştir. Ö23'ün ise bu soruya ilişkin algısı şöyledir:

Ö23, dünyanın daha yaşanabilir hale gelmesini herkesin empati kurması ile ilişkilendirmektedir. Yalnız öğrenci dünyada yaşamanın daha da kolaylaşmasını bir kişinin empati kurmasına değil, yaşayan herkesin empati kurmasına bağlamaktadır. Buna benzer bir diğer cevap da Ö20'den alınmıştır. Ö20'nin algısı ise şu şekildedir:

Ö20 görüldüğü gibi dünya barışının tüm insanların empati kurmasıyla gerçekleşebileceği algısına sahiptir. Her iki öğrencinin de bu soruya ilişkin verdiği cevaplardan ancak tüm insanların empati kurmasıyla herkese fayda sağlayacağı çıkarımını yapmak mümkündür.

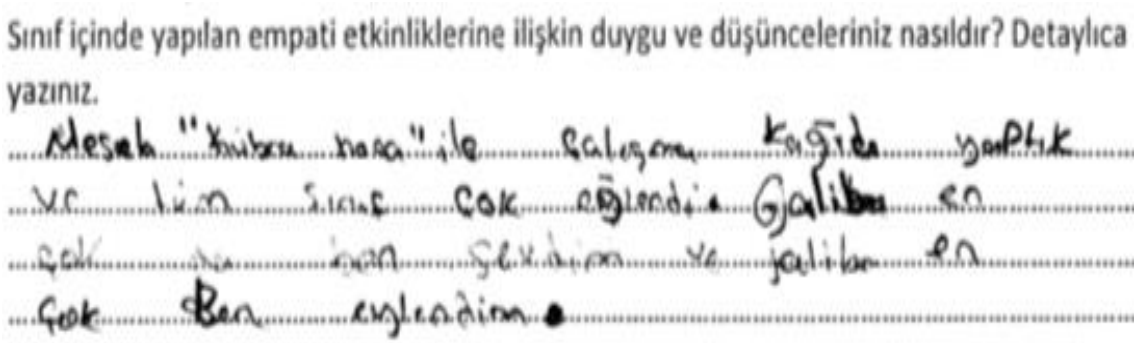
Öğrencilere sorulan "Sınıf içinde empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır?" sorusuna ait bulgular ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.16. Öğrencilere Sorulan "Sınıf içinde empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır?" Sorusuna Ait Bulgular (n 25)

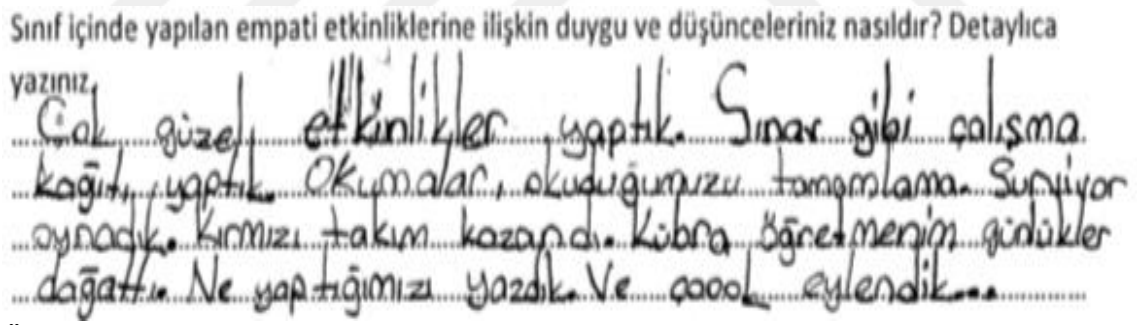
Öğrenci Cevabı	Toplam	Öğrenci Numarası
Etkinliklerde çok eğlendim.	11	Ö3, Ö6, Ö7, Ö9, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö20, Ö23
Etkinlikleri çok sevdim.	10	Ö5, Ö8, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18,Ö21, Ö23
Kavganın ne kadar kötü olduğunu anlarız.	1	Ö1
Üzülmenin bir anlamı olmadığını anladım.	1	Ö2
Güzel davranmayı öğrendim.	1	Ö12
Empati hayattır.	1	Ö19
Etkinlikleri bir daha yapmak isterim.	1	Ö22
Boş/Anlamsız	1	Ö4
Toplam	27	

Tablo 4.16'ya göre öğrencilerden 1 tanesinin boş/anlamsız bir cevap verdiği gözlenirken büyük bir çoğunluğunun etkinlikleri çok eğlenceli olduğunu ve çok sevdiklerini belirttikleri gözlenmektedir. Öğrencilerden bu soruya ilişkin 27 farklı cevap alınmıştır. Sadece Ö2 tarafından verilen "Üzülmenin bir anlamı olmadığını anladım"

cevabı ise oldukça ilgi çekicidir. Bunun dışında öğrencilerden olumsuz cevap veren olmadığı görülmektedir. Ö20'nin empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleri şöyledir:

Sınıf içinde yapılan empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır? Detaylıca yazınız.

Ö20'nin empati etkinliklerine ilişkin olumsuz bir algısının oluşmadığını, etkinliklerden keyif aldığını, aynı zamanda arkadaşlarının da çok eğlendiğini ifade ettiğini görmekteyiz. Öğrencilerin birçoğunda Ö20'de oluşan algıya yakın bir algı oluştuğu söylemek mümkündür. Öğrenciler empati etkinliklerini sevmiş, keyif almışlardır. Ö23'te Ö20 gibi etkinliklerden keyif aldığını ifade etmekle beraber ne tür etkinlikler yaptıklarını da şu şekilde ifade etmiştir:

Sınıf içinde yapılan empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır? Detaylıca yazınız.

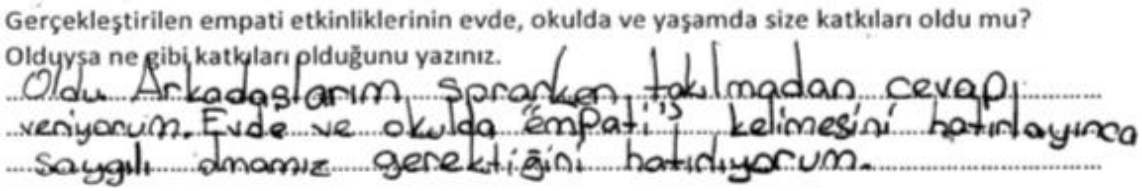
Ö23 çalışma kâğıtları, okuduğumuzu tamamlama, survivor, günlük yazma gibi etkinliklerin yapıldığını belirtmiş ve çok eğlendiklerini ifade etmiştir. Ayrıca çalışma kâğıtlarını sınava benzettiği, içeriğinde okuma, okuduğunu tamamlama etkinliklerinin yer aldığını belirtmiştir. Survivor etkinliğinde kırmızı takımın kazandığını, araştırmacının günlükler dağıttığını ve günlüklere neler yaptıklarını yazdıklarını da eklemiştir.

Sosyal empati son algı anketinin 5. si olan "Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız?" soruya verilen cevaplara ait bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.17. Öğrencilere Sorulan "Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız?" Sorusun a Ait Bulgular (n 25)

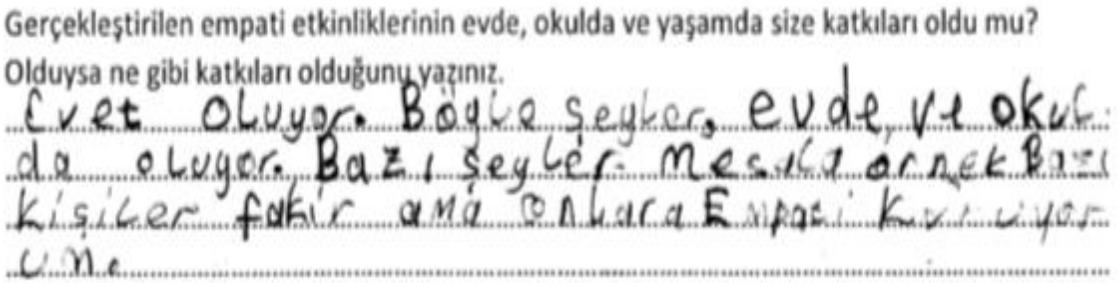
Öğrenci Cevabı		Toplam	Öğrenci Numarası
Evet	Empati kurmayı öğrendim.	4	Ö4, Ö10, Ö14, Ö19
	Kazanamasam da üzülmemeyi öğrendim.	2	Ö3, Ö16
	Ailemle ilişkilerimde	2	Ö5, Ö7
	Günlük yaşamımda	2	Ö6, Ö20
	Arkadaşlarımızla iletişimimizde	1	Ö1
	Yaşamımızın düzgünleşmesinde	1	Ö2
	Paylaşmayı öğrendim.	1	Ö3
	Fakirlerle empati kuruyorum.	1	Ö20
	Başkalarıyla oynarken	1	Ö15
	Saygılı olmamız gerektiğinde	1	Ö11
	Suriyeliler ile ilgili durumlarda	1	Ö21
	Başkaları ile kavga edildiğinde	1	Ö24
Hayır	Gerektiren bir durum olmadı.	7	Ö8, Ö9, Ö12, Ö17, Ö18, Ö22, Ö23
Boş/Anlamsız		1	Ö13
Toplam		26	

Tablo 4.17'ye göre 1 öğrencinin boş/anlamsız cevap verdiği görülmektedir. 25 öğrenciden evet cevabını veren öğrencilerin ne gibi katkıları olduğuna dair toplamda 18 farklı cevap verdikleri görülürken, öğrencinin empati etkinliklerinin bir faydası olmadığını, buna hiç ihtiyaç duymadıklarını belirttikleri görülmektedir. 1 öğrenci işe bu soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin en çok empatiyi kurmayı öğrendiklerini belirttikleri gözlenmektedir. Bunların dışında 1 öğrenci güncel sorun olan Suriyelilerle ilgili durumlarda empati kurmanın faydası olduğunu ifade etmiştir. Öğrencinin empati ile Suriyeliler arasında bağlantı kurduğu görülmektedir. Başka 1 öğrenci ise fakirlerle empati kurmak gerektiğinde faydası olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplarda aslında yakın çevrelerinden etkilendikleri görülmektedir. Ö11'in empatinin hayatına katkıları olduğuna dair düşünceleri şöyledir:

Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda size katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız.
Oldu. Arkadaşlarım sorarken, tıklmadan cevap veriyorum. Evde ve okulda 'empati' kelimesini hatırlayınca saygılı olmamız gerektiğini hatırlıyorum.

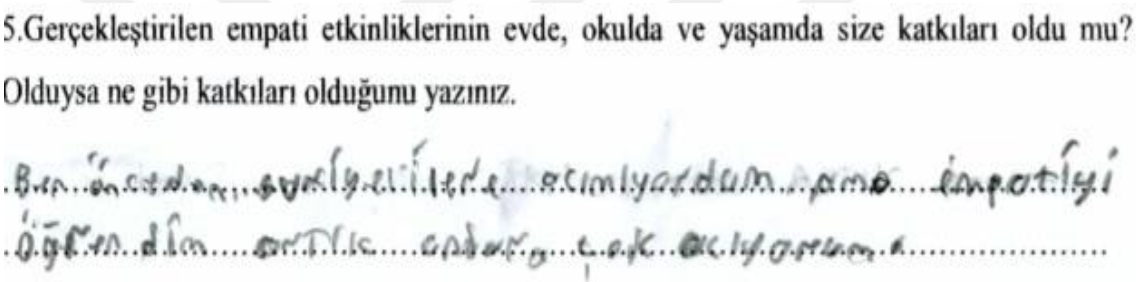
Ö11'in, empatinin hayatına katkıları olduğunu özellikle de saygılı olma hususunda daha çok katkısı olduğunu ifade etmektedir. Öğrenci empati kurmanın hem evde hem de okulda katkısı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ifadelerinden Ö11'in empati ile saygılı

olmak arasında bir ilişki kurduğu görülmektedir. Ö20'nin de Ö11 gibi empati etkinliklerinin olumlu katkılarından bahsettiği kesit şu şekildedir:

Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda size katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız.

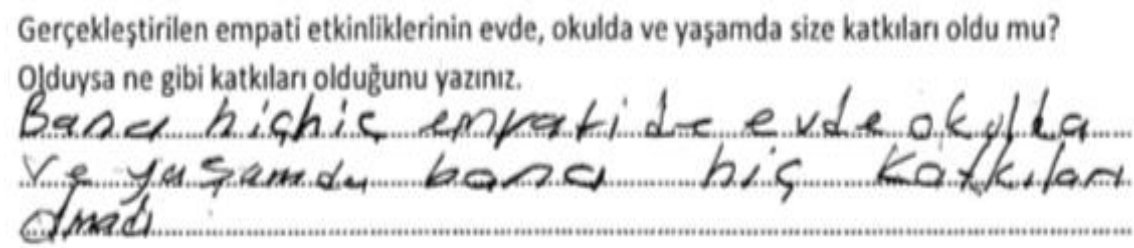
Evet oluyor. Böyle şeyler, evde ve okulda oluyor. Bazı şeyler mesela örnek Bazı kişiler fakir ama onlara Empati kuruyorum.

Ö20 empati etkinliklerinin katkısını fakir insanlarla ilişki kurarken görmenin mümkün olduğu ifade etmiştir. Ayrıca empati kurmanın hem evde hem de okulda faydalarını gördüğünü belirtmiştir. Ö21'in ifadeleri şöyledir:

5.Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda size katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız.

Bu önceden suriyelilere acımıyordum ama empatiyi öğrendikten sonra onlara çok acıyorum.

Ö21, önceden Suriyelilere acımadığını fakat empati kurmayı öğrendikten sonra onlara acımaya başladığını ifade etmiştir. Etkinliklerin genelinde Suriyelilerin etkisi görülmektedir. Öğrencilerin okulda, sokakta Suriyelilerle bir arada olmalarının günlük yaşam becerilerini de etkilediği görülmektedir. Ö8' in ise diğer öğrencilerden farklı olarak empati etkinliklerinin katkılarına dair ifadeleri şu şekildedir:

Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda size katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız.

Bana hiçbir empati de evde okulda ve yaşamda bana hiç katkıları olmadı

Ö8, diğer öğrencilerin aksine empatinin kendisine hayatın hiçbir alanında katkısı olmadığını ifade etmektedir. Bu ifadelerine bağlı olarak Ö8'in empatiye ilişkin algısının olumsuz olduğunu söylemek mümkündür. Ö8'in diğer sorulara verdiği cevaplara bakıldığında etkinlikleri sevdiği aslında olumsuz cevaplarının bulunmadığı da görülürken bu soruya verdiği cevapla çelişmiştir. Öğrencinin empati etkinliklerini tam

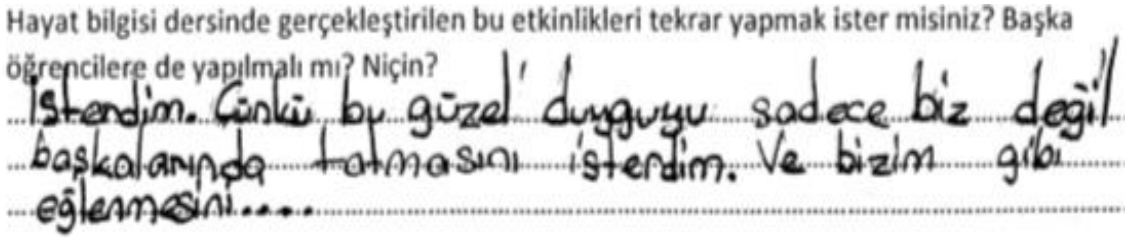
olarak anlamlandıramadığı ya da bu çalışmadan hoşlanmadığı ihtimalleri üzerine empati becerisine ihtiyaç duymadığını belirttiği söylenebilir.

Sosyal empati son algı anketinin son sorusu olan "Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen bu etkinlikleri tekrar yapmak ister misiniz? Başka öğrencilere de yapılmalı mı? Niçin?" için verdikleri cevaplarına ait bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

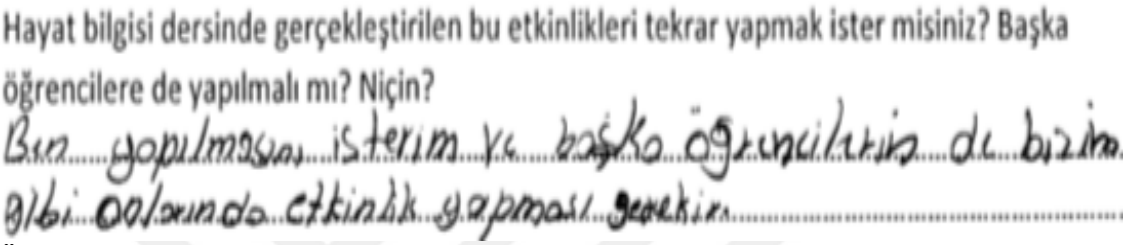
Tablo 4.18. Öğrencilere Sorulan "Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen bu etkinlikleri tekrar yapmak ister misiniz? Başka öğrencilere de yapılmalı mı? Niçin?" Sorusuna Ait Bulgular (n 25)

Öğrenci Cevabı		Toplam	Öğrenci Cevabı
Evet	Çünkü çok eğlenceli.	7	Ö7, Ö8, Ö9, Ö13, Ö18, Ö20, Ö23
	Çünkü çok güzel bir etkinlik.	5	Ö5, Ö11, Ö14, Ö16, Ö17
	Çünkü onların da hakkı var.	4	Ö2, Ö9, Ö12, Ö24
	Çünkü çok öğreticidir.	3	Ö7, Ö10, Ö21
	Çünkü insanlara karşı iyi bir örnek.	1	Ö1
	Çünkü hep kitaptan değil, başka etkinlikler de yapıyoruz.	1	Ö6
	Çünkü daha çalışkan oluruz.	1	Ö10
	Çünkü öğretmeni seviyorum.	1	Ö20
	Çünkü bu güzel duyguyu başkaları da tatsın isterdim.	1	Ö15
Hayır	Gerek yok.	1	Ö3
	Çünkü hiç güzel değildi.	1	Ö19
Boş/Anlamsız		1	Ö4
Toplam		27	

Tablo 4.18'e göre 24 öğrencinin anlamlı cevaplar verdiği gözlemlenmektedir. Empati etkinliklerini tekrar yapmak ve başkalarına da uygulanmasını isteyen öğrencilerden 24 farklı cevap alınmıştır. En çok eğlenceli olmasını sebep gösteren öğrenci varken, farklı bir boyuttan bakarak "Çünkü onların da hakkı var" diye cevap vererek adaletli olduğunu gösteren ifadeye yer veren öğrenci de bulunmaktadır. Diğer yandan 1 öğrencinin de hep kitaptan ders işlemelerinden şikâyet edip farklı etkinlikler yapılmasının ilgisini çektiği görülmektedir. Empati etkinliklerini diğer öğrencilere tavsiye etmeyen 2 öğrenci bulunmaktadır. Ö15'in empati etkinliklerini tekrar yapmak istediğini, diğer öğrencilerin de bu etkinliklerin hissettirdiği güzel duyguyu tatmasını, eğlenmelerini istediğini aşağıdaki ifadelerinden anlamaktayız:

Empati etkinliklerinin, ifadelerinden yola çıkarak Ö15 üzerinde olumlu etkiler yarattığını söylemek mümkündür. Ö2 de etkinliklerin tekrar yapılmasını istemekte ve sebebini şöyle ifade etmektedir:

Ö2 başka öğrencilerin de bu tarz etkinlikleri yapmalarını istemekte ve bunun bir gereklilik olduğunu ifade etmektedir. Bu ifadelerinden Ö2'ye göre bu etkinliklerin diğer öğrencilere de yapılması gerektiğini, onların bir hakkı olarak gördüğünü söylemek mümkündür.

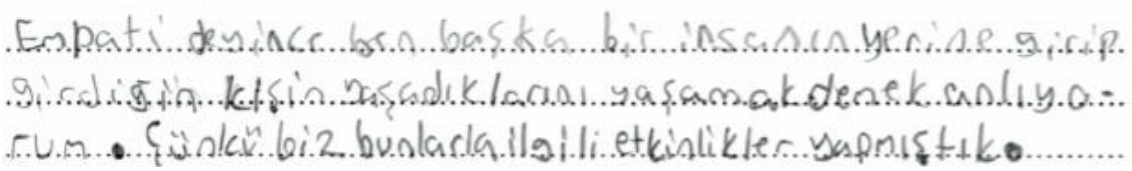
Sosyal empati son algı anketini genel olarak değerlendirdiğimizde öğrencilerin büyük bir bölümünde empati becerisine ilişkin olumlu ve empati becerisinin ne anlama geldiği ile ne işe yaradığına dair doğru bir algı oluştuğu söylenebilir.

4.2.2. Sosyal Empati Gecikmiş Son Algı Anketinin Değerlendirilmesi

Son algı anketinin yapılmasının ardından öğrencilere 8 ay sonra aynı sorulardan oluşan anket tekrar uygulanmış ve elde edilen veriler sürecin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Yapılan ilk ankette yukarıda örnek verilen öğrenci kesitlerinin değişimi ile ilgili sağlıklı bir değerlendirme yapmak amacıyla gecikmiş son algı anketinde de aynı öğrencilerin cevapları aşağıda sunulmuştur.

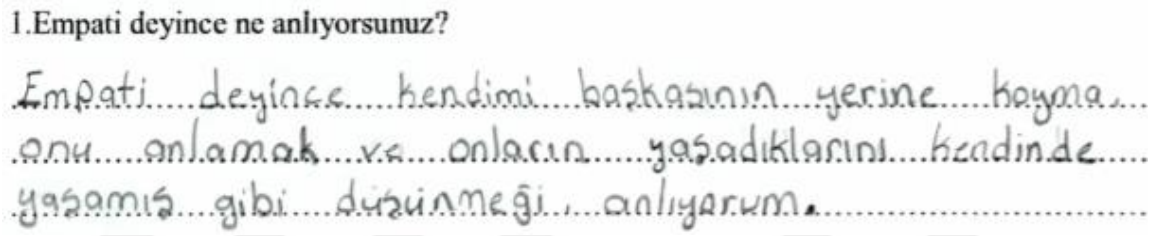
Gecikmiş son algı anketindeki 'Empati deyince aklınıza ne geliyor?' sorusuna yönelik Ö10'un algısı şu şekildedir:

1.Empati deyince ne anlıyorsunuz?

Ö10 yapılan son algı anketinde empatiyi kendini başkalarının yerine koymak ve Suriyelilere yardım etmek şeklinde nitelendirirken gecikmiş son algı anketinde de kendisini başkasının yerine koymak şeklinde ifade etmiş, Suriyelilerden hiç bahsetmemiş buna ilaveten kendimizi yerine koyduğumuz kişinin yaşadıklarını yaşamak ifadelerini eklemiştir. Ö5'in ifadelerinin son algı anketinin uygulanmasının üzerinden 8 ay geçmesine rağmen birbiriyle tutarlı olduğu şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

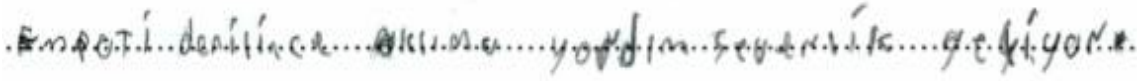
1.Empati deyince ne anlıyorsunuz?

Ö5'in, 8 ay önce yapılan ankette de çok benzer ifadeleri kullandığı gözlenmektedir. Ö5'in son algı anketinden farklı olarak empatinin tanımını kafasında daha da anlamlandırdığı ve empatiye ilişkin fikirlerini daha doğru ifadelerle belirttiği görülmektedir.

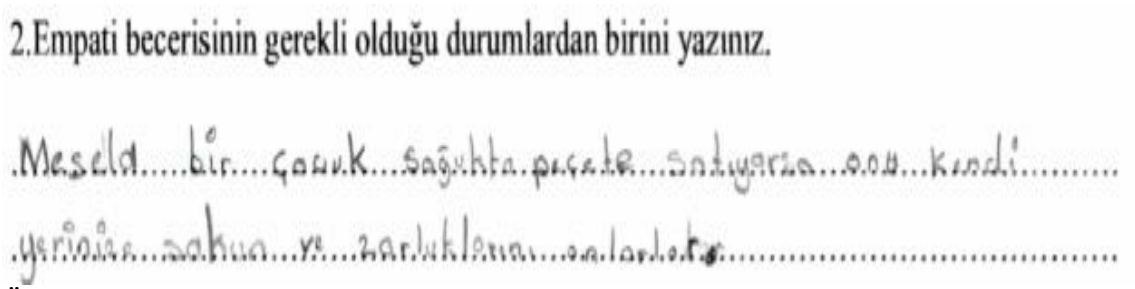
Ö20'nin ilk yapılan ankette empati deyince aklına hoşgörü geldiği bu soruya ilişkin bulguların bulunduğu Tablo 4.1'de yer alırken tekrar yapılan ankette ifadeleri şu şekildedir:

1.Empati deyince ne anlıyorsunuz?

Ö25' in belirli bir süre sonra empatiyi yardımseverlikle ilişkilendirdiği, hoşgörü ifadesine yer vermediği fakat empatiyle ilgili yine olumlu düşünceleri olduğu gözlenmektedir.

‘Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız’ sorusuna ilişkin Ö23’ün ilk ankette empatiye en çok arkadaşları kavga ettiğinde onları ayırırken ihtiyaç duyduğu ifadeleri yer alırken gecikmiş son algı anketinde aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

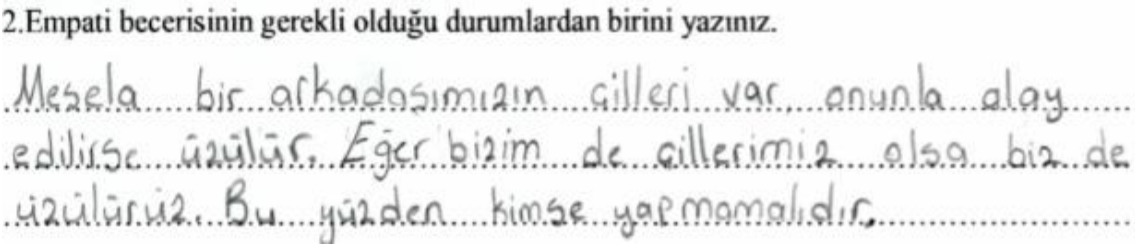

2.Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız.

Meselâ bir çocuk sağlıkla pazarda satışarsa onun kendi yerinde sakin ve sarhoşlarına selâmlar.

Ö23’in ifadeleri ilk ankete göre değişmekle beraber empatiye ilişkin olumlu bir tavır sergilemeye devam ettiği, hayatın içinden bir örnekle kavramı somutlaştırdığı görülmektedir. Bu ifadelerin sahibi Ö23’ün böyle bir örnek vermesinin sınıf öğretmeni tarafından şöyle değerlendirilmiştir:

“Ö23’ün abisi pazarda kâğıt mendil satıyor. Ö23 okulda sürekli bu durumdan bahsediyor, abisi için çok üzülüyor, çok az para kazandığını söylüyor. Bu cevapta da bunun izleri görülüyor. Bu olaydan oldukça etkilenmiş.” Görüldüğü üzere öğrenciler yakın çevresinden çok fazla etkilenmekte ve hayatlarının her alanına yansıtmaktadırlar.

Ö11 ise, 8 ay önce yapılan son algı anketinde empati becerisinin biriyle dalga geçildiğinde gerektiğini ifade ederken gecikmiş son algı anketinde şu ifadeleri kullanmıştır:

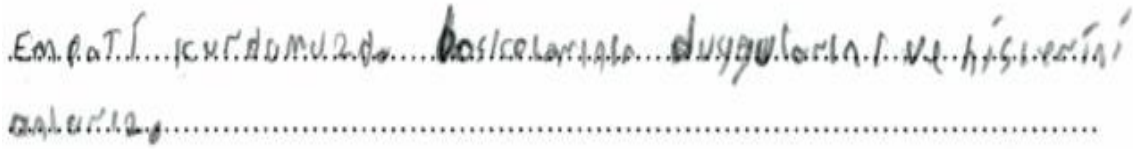

2.Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız.

Meşela bir arkadaşımızın çilleri var onunla alay edilirse üzülür. Eğer bizim de çillerimiz olsa biz de üzülürüz. Bu yüzden kimse yapmamalıdır.

Ö11, tekrar yapılan ankette de durumu fiziksel özellik üzerinden açıklamıştır. Çilleri olan arkadaşlarımızla dalga geçildiğinde onun üzülebileceğini ve bizim de çillerimiz olsa üzüleceğimizi düşünerek kimsenin dalga geçmemesini belirtmiştir. Ö11’in ifadelerinden empati becerisini çoğunlukla fiziksel özelliklerle ilgili bir durum olduğunda kullandığı görülmektedir.

Son algı anketinin ‘Empati kurduğunuzda ne olur?’ sorusuna ait Ö23, herkesin empati kurması durumunda dünyada yaşamanın daha kolay olacağını belirtirken gecikmiş son algı anketinde ifadeleri aşağıdaki gibidir:

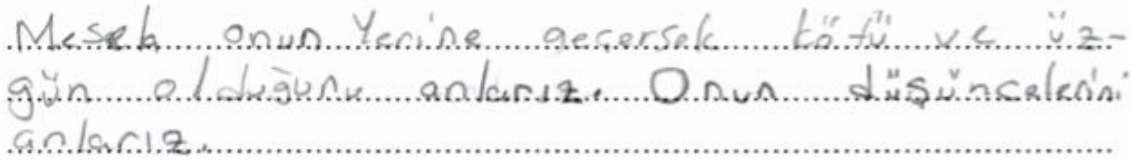
3.Empati kurduğunuzda ne olur?

Ö23, 8 ay aradan sonra aynı soruya önceki cevabına yakın bir cevap vermiştir. Empati kurduğumuzda başkalarının duygularını ve hislerini anlayabileceğimizi ifade etmiştir. Empatinin temel ögesi olan anlamak eylemini ifadelerine yansıtan Ö23’ün empati kurma becerisini daha da içselleştirdiği görülmektedir.

Ö4, ilk yapılan son algı anketinde bu soruyu boş bırakmış ve cevabı boş/anlamsız olarak kategorize edilmiştir. Ancak 8 ay sonra yapılan gecikmiş son algı anketinde bu soruya cevap vermiş aynı zamanda olumlu bir tavır sergilemiştir. Ö4’ e ait ifadeler aşağıda verilmiştir:

3.Empati kurduğunuzda ne olur?

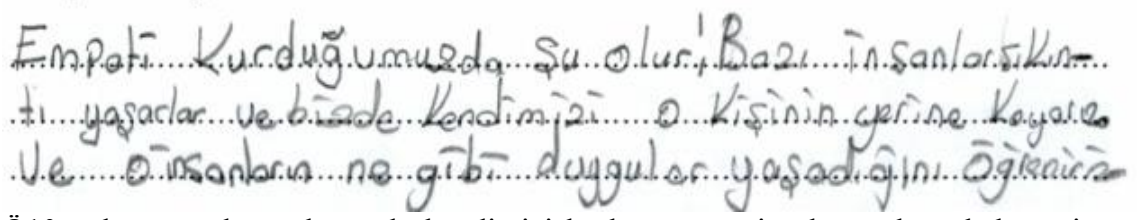

Ö4, birinin yerine geçtiğimizde onu hislerini ve düşüncelerini anlayabileceğimizi ifade etmiştir. Ö4’ün de diğer çoğu öğrenci gibi empati ile başkasının yerine geçmeyi birbiriyle bağdaştırdığı görülmektedir. Araştırmacı tarafından Ö4’ün daha önce bu soruyu boş bıraktığı fakat şimdi cevap alındığı paylaşıldığında Sınıf öğretmenine ait ifadeler şöyledir:

“Geçen süreçte sınıf içinde arkadaşları tarafından sürekli empati kavramı dile getirildi. Öğrencilerde Ö4 de dâhil olumlu değişiklikler gözlemledim. Aynı zamanda Ö4 geçen yıl (3. sınıfta) diğer öğrencilere kıyasla kendini daha zor ifade ediyor ve yazısı zor okunuyordu. Bu sene Ö4’te çok büyük değişiklikler var olumlu anlamda. Ö4’ün geçen zamanda empati kavramını daha iyi anlayıp, içselleştirdiğini düşünüyorum.” Buradan yola çıkarak her öğrencinin bir beceriyi bireysel özellikleri ve gelişimlerine göre farklı zamanlarda kazanabileceği, hepsinden aynı zamanda aynı performansı beklemenin

doğru olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ö10 ise, ilk ankette bu soruya cevap olarak "kendimizi başkasının yerine koyarız" şeklinde cevap vermiştir. Gecikmiş son algı anketinde ise ifadeleri şöyledir:

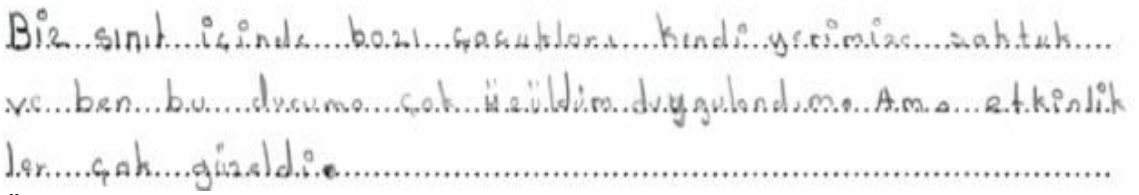
3.Empati kurduğunuzda ne olur?

Ö10, tekrar yapılan ankette de kendimizi başkasının yerine koymaktan bahsetmiş ve bunun yanı sıra bu sayede o kişinin yaşadığı sıkıntılar sonrası nasıl duygular yaşadığının öğrenilebileceğini belirterek daha kapsamlı bir açıklama yapmıştır. Buna bağlı olarak öğrencinin empati kurmanın karşıdaki insanı tanımaya yardımcı olduğunu da fark ettiği görülmektedir.

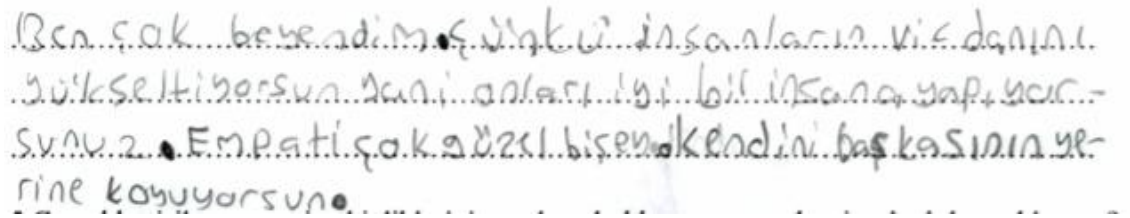
Öğrencilere sorulan "Sınıf içinde empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır?" sorusuna Ö20 son algı anketinde çok eğlendiğini hatta en çok kendinin keyif aldığını belirten ifadelerde bulunmuştur. Gecikmiş son algı anketinde ise düşünceleri şöyledir:

4.Sınıf içinde yapılan empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır? Detaylıca yazınız.

Ö20, ilk ankette çok eğlendiğini ifade ederken, gecikmiş son algı anketinde kendini başkalarının yerine koyduğunda çok üzüldüğünü, duygulandığını belirttiği görülmektedir. Ancak etkinlikleri çok beğendiğini bu ankette de eklemiştir. Ö8, son algı anketinde etkinlikleri çok sevdiğini ifade etmiştir. Gecikmiş son algı anketinde ise ifadeleri şöyledir:

4.Sınıf içinde yapılan empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır? Detaylıca yazınız.

Ben çok beğendim çünkü insanların vicdanını yükseltiyorsun. Daha iyi bir insan yapıyorsun. Empati çok güzel bişey kendini başkasının yerine koyuyorsun.

Ö8, gecikmiş son algı anketinde etkinlikleri çok beğendiğini çünkü bunun insanların vicdani yönünü artırdığını, iyi bir insan yaptığını belirtmiştir. Empatinin çok güzel olduğunu ve kendini başkalarının yerine koymak olduğunu ifade etmiştir. Ö8, sosyal empati son algı anketinde empati becerisinin hayatta bir faydası olmadığını belirten fakat diğer sorulara bunun tersini düşündüren ifadeleri bulunurken gecikmiş son algı anketinde daha tutarlı cevaplar verdiği ver empatiyi daha iyi algıladığı görülmektedir. Ö12 ise ilk ankette güzel davranmayı öğrendiğini belirtirken gecikmiş son algı anketinde bu soruya şöyle cevap vermiştir:

4.Sınıf içinde yapılan empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır? Detaylıca yazınız.

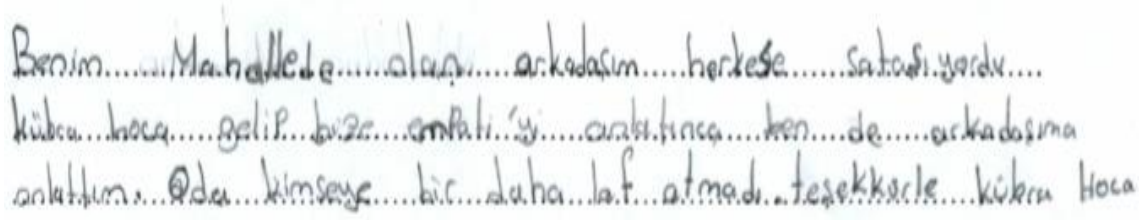

Ben bu empati etkinlikleri çok sevdim. Yeni yeni şeyler öğrendim. Ve artık engelli çocuklarla dalga geçmemeyi çok iyi anladım.

Ö12, yeni şeyler öğrendiğini, etkinlikleri çok sevdiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra engellilerle dalga geçilmemesi gerektiğini anladığını da eklemiştir. Öğrencinin ifadelerinden empati kurma ile zor durumlar arasında bağlantı kurabildiği görülmektedir.

Öğrencilerin gecikmiş son algı anketindeki yanıtlarında sık sık engellilerden bahsettikleri gözlenmiştir. Sınıf öğretmenleriyle görüşülmesi sonucunda gecikmiş son algı anketinin yapıldığı hafta Hayat bilgisi dersinde engellilerle ilgili konu işlenip, etkinlik yapılmasının etkisinin olduğu sonucu çıkarılmıştır.

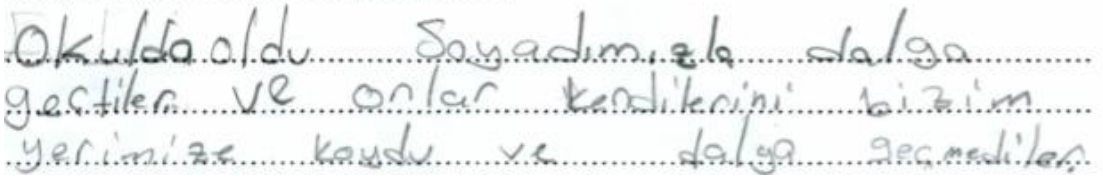
Öğrencilerin gecikmiş son algı anketinin 5.si olan "Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız?" sorusuna Ö1'in vermiş olduğu cevap şöyledir:

5.Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda size katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız.

Ö1, 8 ay önce yapılan son algı anketinde arkadaşlarıyla iletişiminde katkısı olduğunu belirtmiştir. Gecikmiş son algı anketinde de tekrar katkısı olduğunu ifade etmiştir. Mahallede herkese sataşan bir arkadaşına empatiyi anlattığını ve işe yaradığını belirterek o arkadaşının empati kurması sayesinde artık laf atmadığını davranışlarının olumlu yönde değiştiğini belirten ifadeleri görülmektedir. İfadelerinin sonunda ise Ö1, araştırmacıya yapılan bu etkinlikler için teşekkür etmiş, memnuniyetini ifade etmiştir. Ö9 ise, 8 ay önce yapılan son algı anketinde bu soruya gerektiren bir durum olmadı diye cevap verirken gecikmiş son algı anketinde aşağıdaki gibi cevap vermiştir:

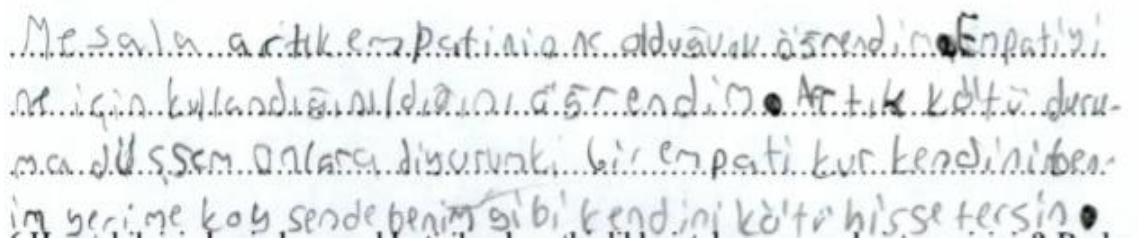
5.Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda size katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız.

Gecikmiş son algı anketinde Ö9'un fikrinin değiştiği görülmektedir. Ö9, empati becerisinin okulda gerekli olduğunu belirterek soyadıyla dalga geçenlerin kendisinin yerine geçerek bu tavırdan vazgeçtiklerini ifade etmiştir.

Ö20, son algı anketinde bu soruya sadece günlük yaşamımda oldu diye kısa bir cevap verirken gecikmiş son algı anketinde yazdığı kapsamlı açıklama şöyledir:

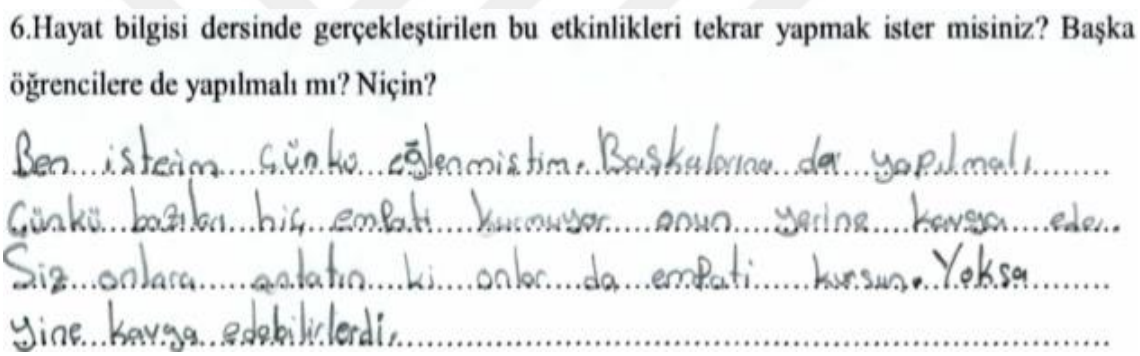
5.Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda size katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız.

Ö20, yapılan etkinliklerin ardından empatinin ne demek olduğunu ve bu beceriyi ne için kullandığını öğrendiğini, kötü bir duruma düştüğünde karşısındakine empati kurmalarını söylediğini ve bu sayede kendinin ne kadar kötü hissettiğini anlayacaklarını söylediğini ifade etmiştir. Ö20'nin ifadelerine bakarak kendini değerlendirdiği, artık empati becerisini kazandığını düşündüğünü söylemek mümkündür.

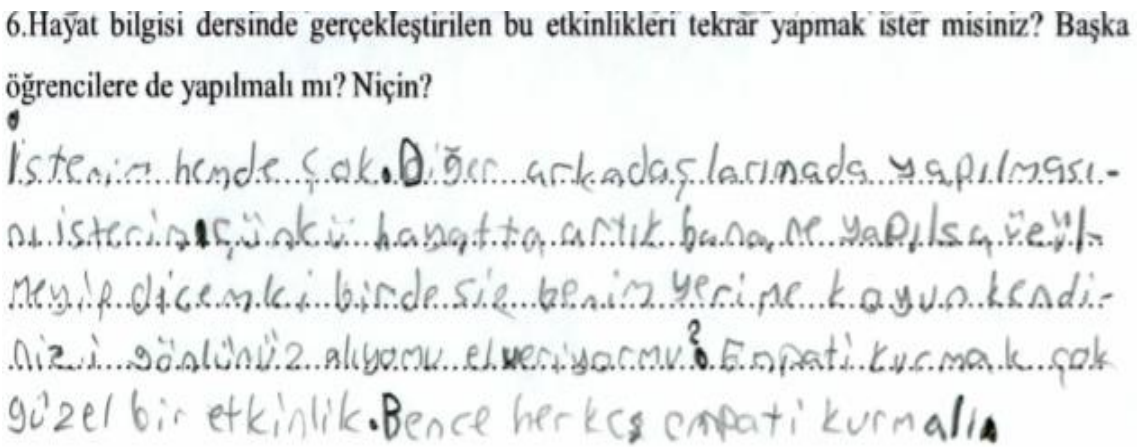
Gecikmiş son algı anketinin son ve 6.sı olan 'Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen bu etkinlikleri tekrar yapmak ister misiniz? Başka öğrencilere de yapılmalı mı? Niçin?' sorusuna ait yanıtlardan örnekler aşağıda verilmiştir.

Ö7, son algı anketinde etkinliklerin başka öğrencilere de yapılmasını istediğini belirterek sebep olarak da etkinliklerin çok eğlenceli olduğunu ifade etmiştir. 8 ay sonra yapılan gecikmiş son algı anketinde ise bu soruya cevabı şöyledir:

6.Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen bu etkinlikleri tekrar yapmak ister misiniz? Başka öğrencilere de yapılmalı mı? Niçin?

Ben isterim. Çünkü eğlenmiştim. Başkalarına da yapılmalı.
Çünkü bazıları hiç empati kurmuyor. onun yerine kavga ede.
Siz onlara anlatın ki onlar da empati kursun. Yoksa
yine kavga edebilirlerdi.

Ö7, tekrar çok eğlendiğini ifade etmiş ve bazılarının empati kurmak yerine kavga etmeyi tercih ettiklerini ve onların da empati kurmalarını sağlamak, kavga etmelerini önlemek için onlara da bu etkinliklerin yapılması gerektiğini eklemiştir. Son algı anketinde bu soruya "çok güzel bir etkinlikti" diye cevap veren Ö14'ün son algı anketindeki cevabı ise şöyledir:

6.Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen bu etkinlikleri tekrar yapmak ister misiniz? Başka öğrencilere de yapılmalı mı? Niçin?

İsterim hemde çok. Diğer arkadaşlarımada yapılmasını isterim çünkü hayatta artık bana ne yapılsa ve yılmıyıp diyecekki bir de siz benim yerime kayıp kendiniz için dönüşü alıyormuydunuz? Empati kurmak çok güzel bir etkinlik. Bence herkes empati kurmalı

Ö14, empati etkinliklerinin tekrar yapılmasını çok istediğini, çünkü hayatta kendisine ne yapılsa artık üzülmeyip, onu üzenlerin kendi yerine geçerek buna içlerinin el verip vermediğini sorguladığını belirtirken önceki cevabında olduğu gibi çok güzel bir etkinlik olduğunu da ifade etmiştir. Ö14, herkesin empati kurması yönünde tavsiyede bulunmaktadır. Bu ifadelerinden empati etkinliklerinden memnun kaldığı görülmektedir.

Gecikmiş son algı anketinde öğrenciler 8 ay önce yapılan anketteki cevaplarından çok uzaklaşmadan cevaplar vermiştir. Öğrencilerden olumsuz cevap verenlerin fikirlerinin zamanla olumlu yönde değiştiği görülmektedir. Empati becerisinin kazandırılması ve geliştirilmesi noktasında kalıcılığın ve sürekliliğin sağlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Sınıf öğretmeni ve araştırmacı bu durumu değerlendirdiklerinde öğrencilerin empati etkinliklerini çok sevdikleri ve tüm derslerde uygulamaya çalıştıkları, zamanla bu konunun öğrenciler tarafından daha da içselleştirdikleri ve konuyu unutmadıkları bunların yanı sıra geçen zamanda öğrencilerin algılama düzeylerinin ve kendini ifade etme becerilerinin gelişmesinin de etkili olması sebeplerinden gecikmiş son algı anketinden başarısız sonuç elde edilmemiştir.

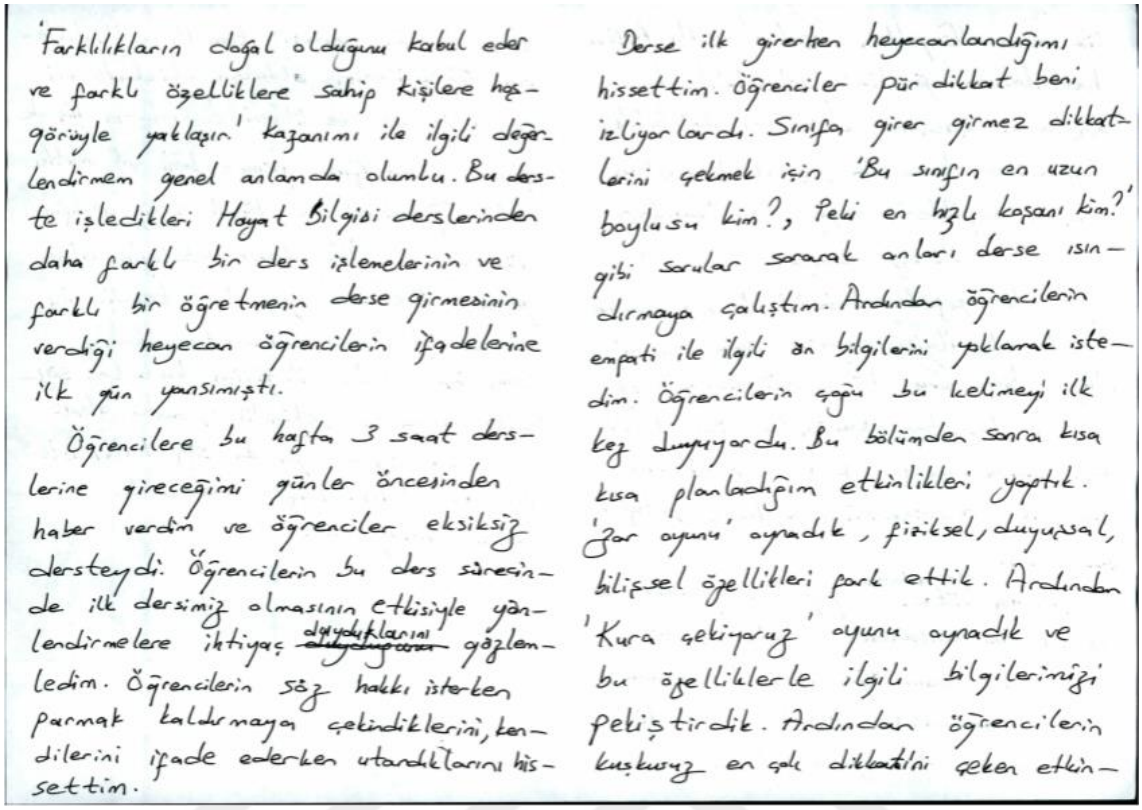
4.3. Araştırmacı ve öğretmenin empati etkinlikleri ile empati temelli öğretim sürecine ilişkin bakış açıları nasıldır?

Araştırmanın üçüncü alt problemi "Araştırmacının/öğretmenin empati öğrenme sürecine ilişkin görüşleri nasıldır?" şeklindedir. Bu probleme ait bulgular elde edilirken araştırmacı ve öğretmen günlüklerinden elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir.

4.3.1. Araştırmacı Günlüklerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırmacın her kazanımın işlenmesinden sonra tuttuğu 6 adet günlük yer almaktadır. Günlüklerin başında kazanımların ne olduğu yazılmıştır.

"Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır" kazanımına ait araştırmacı günlüğü aşağıdaki gibidir:

'Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır' kazanımı ile ilgili değerlendirmem genel anlamda olumlu. Bu derste işledikleri Hayat Bilgisi derslerinden daha farklı bir ders işlenelerinin ve farklı bir öğretmenin derse girmesinin verdiği heyecan öğrencilerin ifadelerine ilk gün yansımıştı.

Öğrencilere bu hafta 3 saat derslerine gireceğimi günler öncesinden haber verdim ve öğrenciler eksiksiz dersteydi. Öğrencilerin bu ders sürecinde ilk dersimiz olmasının etkisiyle yönlendirmelere ihtiyaç ~~duyduklarını~~ ~~olduğunu~~ gözlemledim. Öğrencilerin söz hakkı isterken parmak kaldırmaya çekindiklerini, kendilerini ifade ederken utandıklarını hissettim.

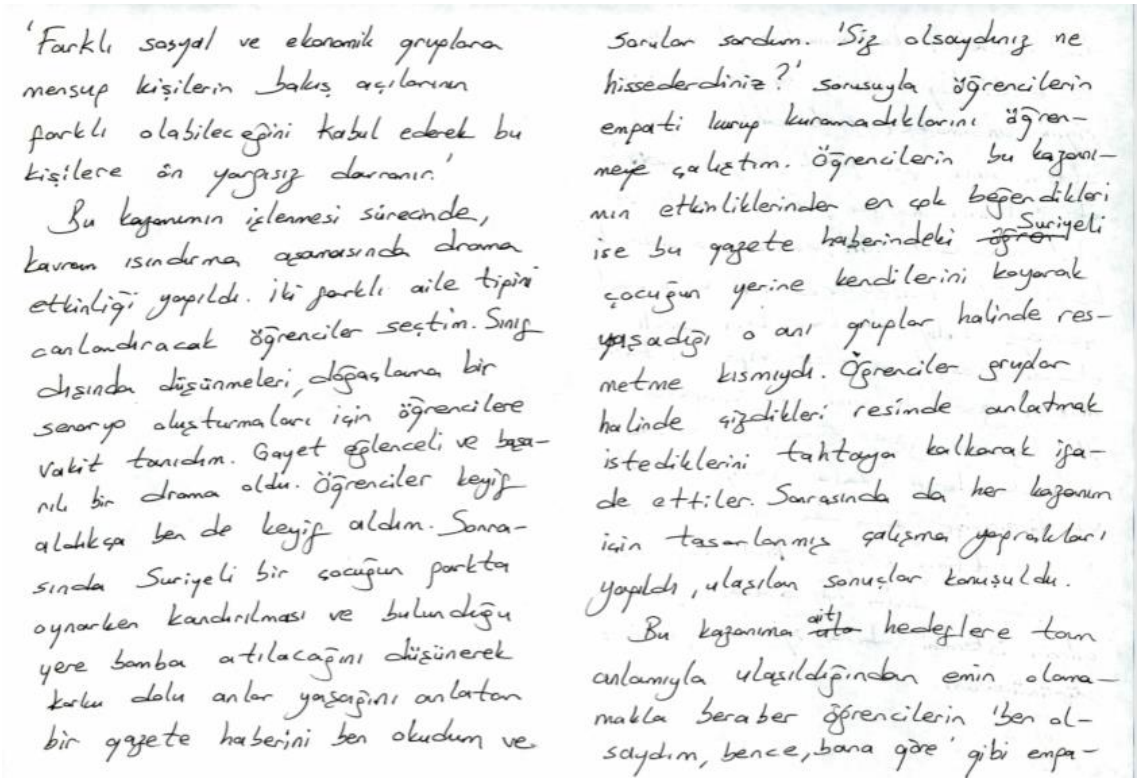
Derse ilk girerken heyecanlandığımı hissettim. Öğrenciler pür dikkat beni izliyorlardı. Sınıfa girer girmez dikkatlerini çekmek için 'Bu sınıfın en uzun boylusu kim?, Peki en hızlı koşanı kim?' gibi sorular sorarak onları derse ısındırmaya çalıştım. Ardından öğrencilerin empati ile ilgili ön bilgilerini yoklamak istedim. Öğrencilerin çoğu bu kelimeyi ilk kez duyuyordu. Bu bölümden sonra kısa kısa planladığım etkinlikleri yaptık. 'Zar oyunu' oynadık, fiziksel, duyuşsal, bilişsel özellikleri fark ettik. Ardından 'Kura çekiyoruz' oyunu oynadık ve bu özelliklerle ilgili bilgilerimizi pekiştirdik. Ardından öğrencilerin kuşkusuz en çok dikkatini çeken etkinlik olan 'Engelleri Aşalım' adlı Albino hastalarına yönelik farkındalık da oluşturan çalışma kağıtları dağıtıldı. Öğrenciler buna da şaşırdı. Doğuştan saçları, kirpikleri beyaz olan insanlar vardı ve ilk kez duyuyorlardı. Bununla ilgili bir gazete haberini beraber okuduk ve bununla ilgili empatik soruların bulunduğu bir soru bölümünü cevaplayıp, sınıfta beraber tartıştık. Bu etkinlikten sonra yavaş yavaş öğrencilerin empatik becerilerinin ortaya çıktığını hissettim.

Çalışma ~~kitapçığını~~ yapraklarını yaparken öğrenciler ne yapacaklarını anlamakta zorluk çektiler. Tek duyusu kısım öğrencilerin bir kısmının yazısını okumakta güçlük çekmemdi. Genel olarak bu kazanımın hedeflerine ulaşmak için empati temelli etkinliklerin öğrencilerin oldukça dikkatlerini çektiğini ve verdikleri cevapların hiç de fena olmadığını görmek beni çok mutlu etti. Öğrencilerin de büyük keyif aldığını düşünüyorum. İlk olması sebebiyle olsa gerek öğrenciler yaparken kendilerini daha iyi ifade etmekte iken, sınıf içi sözlü iletişim kurarken söz hakkı almada çekindiler, daha alçak sesle konuştular ya da söz hakkı isteyen az oldu. Diğer derslerde aşılacağını umuyorum.

Araştırmacı kazanıma ilişkin günlüğünde ilk derste kendisinin ve öğrencilerin neler hissettiklerinden bahsetmiştir. Öğrencilerin de kendisi gibi ilk ders olması sebebiyle heyecanlandığını, beraber yapılan ilk ders olmasına rağmen öğrencilerin hiç de fena

cevaplar vermediklerini ifade etmiştir. Bunların dışında karşılaşılan problemlerden bahsederken ise sınıf içinde söz hakkı alırken bazı öğrencilerin çekindiklerini ve yazılı etkinliklerde yazılarını okumakta zorlandığını belirtmiştir.

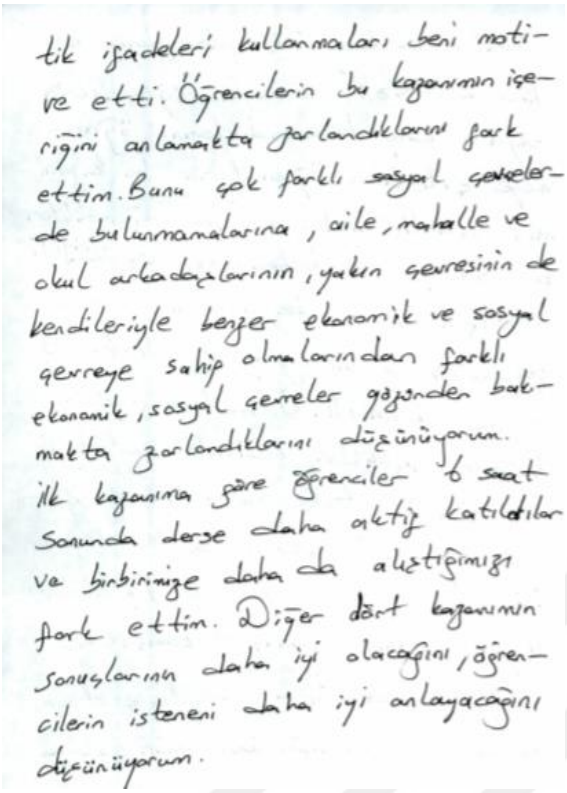
"Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır" kazanımına ait araştırmacı günlüğü aşağıdaki gibidir:

'Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır'

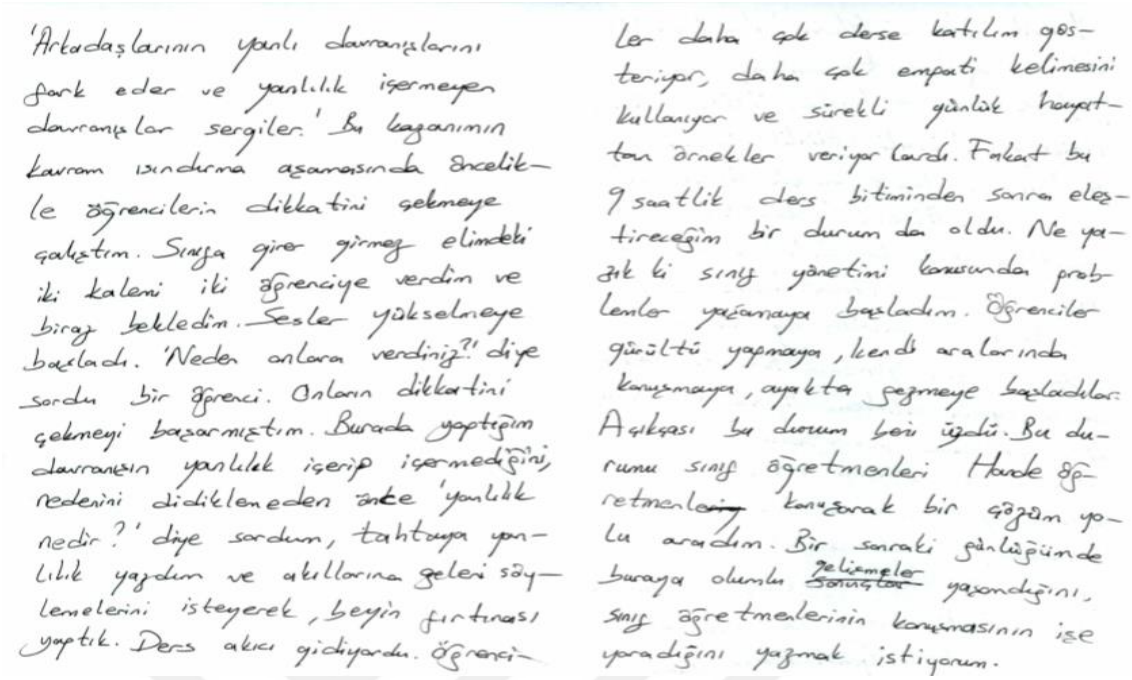
Bu kazanımın işlenmesi sürecinde, kavram ısındırma aşamasında drama etkinliği yapıldı. İki farklı aile tipini canlandıracak öğrenciler seçtim. Sınıf dışında düşünmeleri, düşüncelerine bir senaryo oluşturmaları için öğrencilere vakit tanıdım. Gayet eğlenceli ve başarılı bir drama oldu. Öğrenciler keyif aldıkça ben de keyif aldım. Sonrasında Suriyeli bir çocuğun parkta oynarken kandırılması ve bulunduğu yere bomba atılacağını düşünerek korku dolu anlar yaşadığını anlatan bir gazete haberini ben okudum ve sorular sordum. 'Siz olsaydınız ne hissederdiniz?' sorusuyla öğrencilerin empati kurup kuramadıklarını öğrenmeye çalıştım. Öğrencilerin bu kazanımın etkinliklerinden en çok beğendikleri ise bu gazete haberindeki ~~öğren~~ Suriyeli çocuğun yerine kendilerini koyarak yaşadığı o anı gruplar halinde resmetme kısmıydı. Öğrenciler gruplar halinde çizdikleri resimde anlatmak istediklerini tahtaya kalkarak işaret ettiler. Sonrasında da her kazanım için tasarlanmış çalışma yaprakları yapıldı, ulaşılan sonuçlar konuşuldu.

Bu kazanıma ~~ait~~ ~~ata~~ hedeflere tam anlamıyla ulaşıldığından emin olamamakla beraber öğrencilerin 'Ben olsaydım, bence, bana göre' gibi empa-

tik işaretleri kullanmaları beni motive etti. Öğrencilerin bu kazanımın içeriğini anlamakta zorlandıklarını fark ettim. Bunu çok farklı sosyal çevrelerde bulunmamalarına, aile, mahalle ve okul arkadaşlarının, yakın çevresinin de kendileriyle benzer ekonomik ve sosyal çevreye sahip olmalarından farklı ekonomik, sosyal çevreler gözünden bakmakta zorlandıklarını düşünüyorum. İlk kazanıma göre öğrenciler 6 saat sonunda derse daha aktif katıldılar ve birbirinize daha da alıştığımızı fark ettim. Diğer dört kazanımın sonuçlarının daha iyi olacağını, öğrencilerin istenen daha iyi anlayacağını düşünüyorum.

Araştırmacı, kazanımın işlenmesine ilişkin yapılan etkinliklerden bahsederek, en çok Suriyelilerle ilgili yapılan gazete haberi etkinliklerine katılımların iyi olduğundan ancak sosyal çevrenin bu etkinliklerin gerçekleştirilme niteliğini etkilediğini ifade etmiştir. Öğrencilerin farklı sosyal çevrelerde bulunmadığından, hep aynı ortamlarda vakit geçirdiklerinden etkinliklerden beklenen verimin beklendiği gibi çıkmadığını belirtmiştir.

"Arkadaşlarının yanlı davranışlarını fark eder ve yanlılık içermeyen davranışlar sergiler" kazanımına ait araştırmacı günlüğü aşağıdaki gibidir:

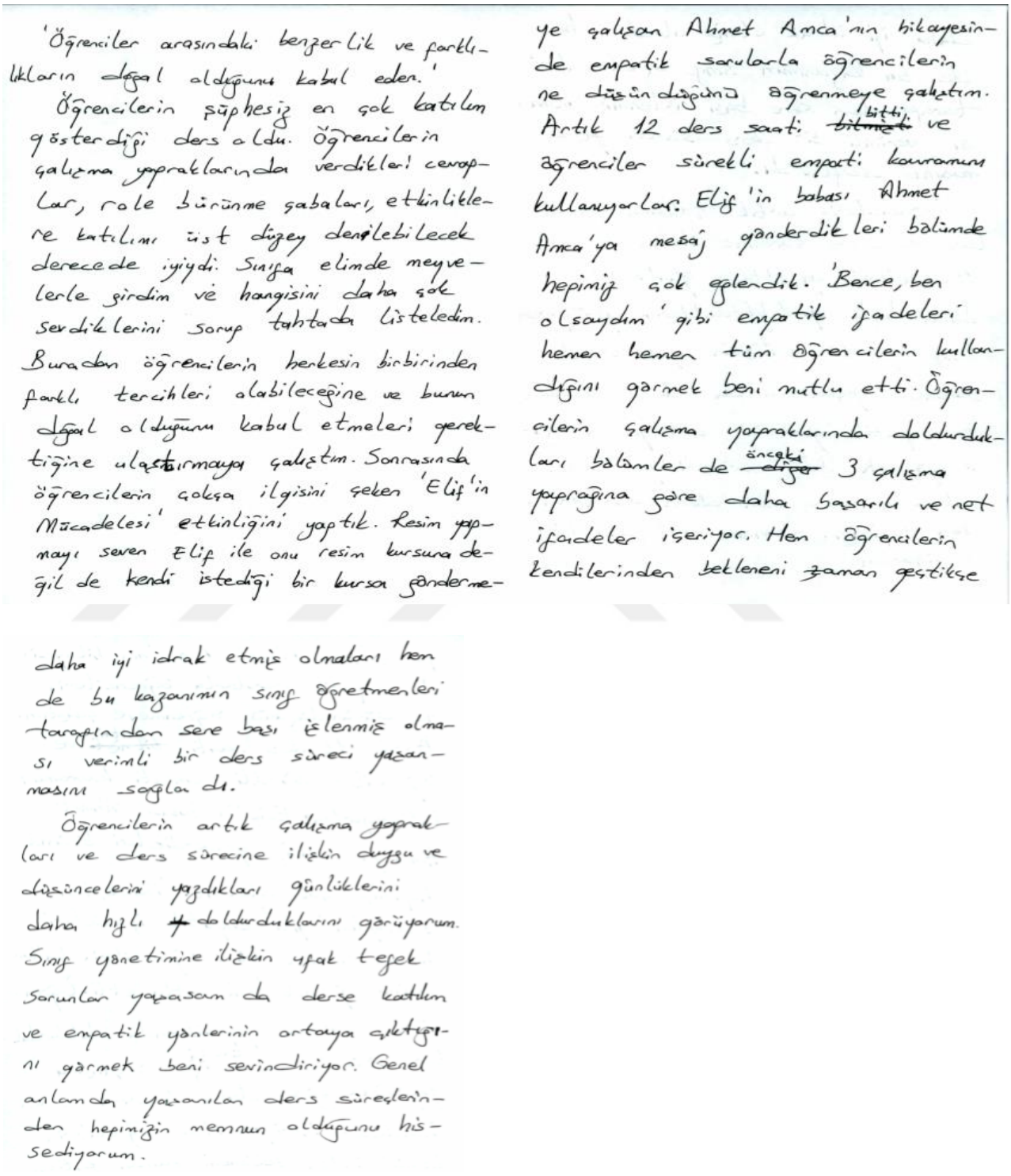

'Arkadaşlarının yanlış davranışlarını fark eder ve yanlışlık içermeyen davranışlar sergiler.' bu kazanımın kavram yanılgısına aşamasında öncelikle öğrencilerin dikkatini çekmeye çalıştım. Sınıfa girer girmez elimdeki iki kaleni iki öğrenciye verdim ve biraz bekledim. Sesler yükselmeye başladı. 'Neden onlara verdiniz?' diye sordu bir öğrenci. Onların dikkatini çekmeyi başarmıştım. Burada yaptığım davranışın yanlışlık içerip içermediğini, nedenini didiklemeden önce 'yanlışlık nedir?' diye sordum, tahtaya yanlışlık yazdım ve akıllarına gelen söylemelerini isteyerek, beyin fırtınası yaptık. Ders akıcı gidiyordu. Öğrenciler daha çok derse katılım gösteriyor, daha çok empati kelimesini kullanıyor ve sürekli günlük hayattan örnekler veriyorlardı. Fakat bu 9 saatlik ders bitiminden sonra eleştireceğim bir durum da oldu. Ne yazık ki sınıf yönetimi konusunda problemler yaşamaya başladım. Öğrenciler gürültü yapmaya, kendi aralarında konuşmaya, ayakta gezmeye başladılar. Açıkçası bu durum beni üzdü. Bu durumu sınıf öğretmenleri Hande öğretmenle konuşarak bir çözüm yolu aradım. Bir sonraki günlüğümde buraya olumlu ~~gelişmeler sonuçlar~~ yazacağımı, sınıf öğretmenlerinin konuşmasının işe yaradığını yazmak istiyorum.

Yanlışlık içeren cümlelerin bulunduğu bir çalışma kağıdının tamamlanıp sınıfta paylaşılmasının ardından 'itiraf edelim, hafifleyelim' isimli etkinlik öğrencilerin bu haftaki derste en çok dikkatlerini çeken oldu. Öğrenciler dağıttığım kesik kağıtlara yanlış davrandıkları bir olayı yazıp kavanoza attılar. İsimsiz olan bu itiraflar okunurken öğrencilerin çok keyif aldığını gördüm. Kimi bir arkadaşını oyuna alırken diğerini almadığını, kimi kardeşine çikolatasını vermeyip, arkadaşına verdiğini itiraf etti. Hande öğretmenle de ders dışı sohbetlerimizde, öğrencilerde olumlu yönde gelişme ve değişim olduğunu söyledi. Bu beni bir sonraki ders için daha da heyecanlandırdı. Genel olarak güzel ve başarılı sonuçlar aldığım bir 3 ders saati oldu.

Araştırmacı, yazdığı günlükte öz eleştiride bulunmuş, sınıf yönetimindeki eksikliklerinden yakınmıştır. Öğrencilerle geçirilen vaktin artması sınıf yönetimindeki hâkimiyetin düzeyini etkilemiştir. Bunun dışında araştırmacı, artık kazanımlarının yarısının da bitmesiyle öğrencilerde gözle görülür değişimler olduğunu ve kendi sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmeler sonrası olumlu sonuçların edildiğini belirtmiştir.

"Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder" kazanımına ait araştırmacı günlüğü aşağıdaki gibidir.

'Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder.'

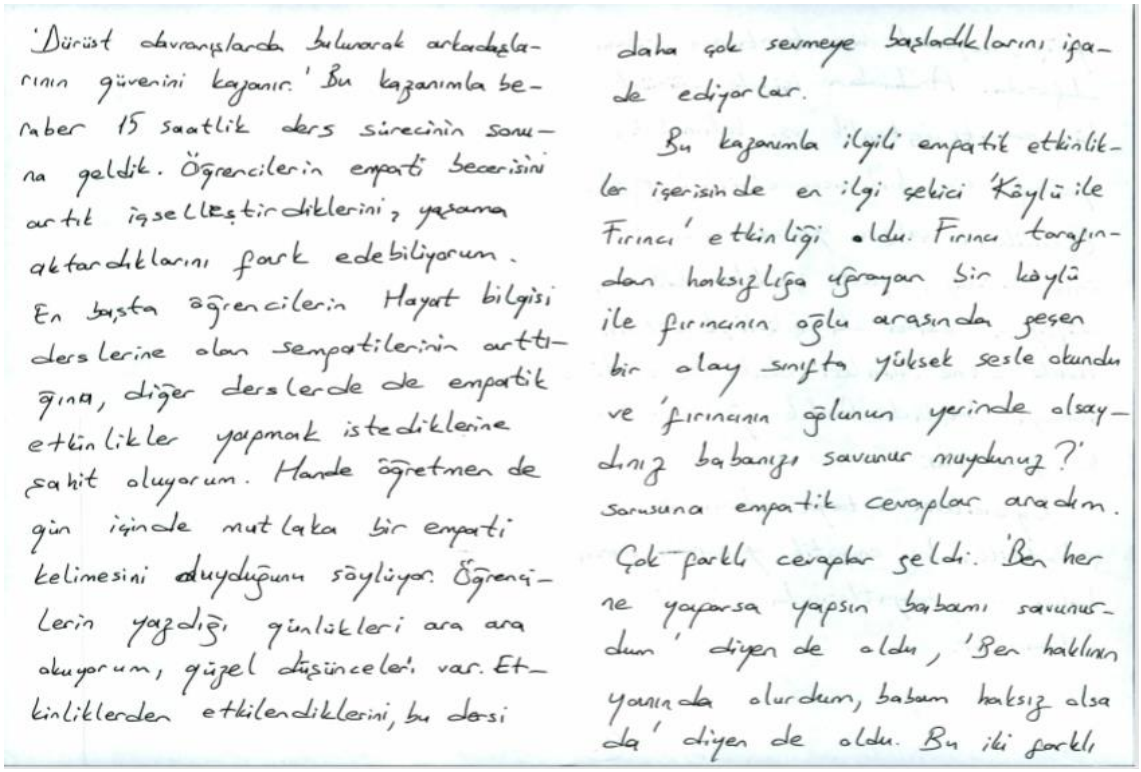
Öğrencilerin şüphesiz en çok katılım gösterdiği ders oldu. Öğrencilerin çalışma yapraklarında verdikleri cevaplar, role bürünme çabaları, etkinliklere katılımı üst düzey denilebilecek derecede iyiydi. Sınıfa elimde meyvelerle girdim ve hangisini daha çok sevdiklerini sorup tahtada listeledim. Buradan öğrencilerin herkesin birbirinden farklı tercihleri olabileceğine ve bunun doğal olduğunu kabul etmeleri gerektiğine ulaştırmaya çalıştım. Sonrasında öğrencilerin çoksa ilgisini çeken 'Elif'in Mücadelesi' etkinliğini yaptık. Resim yapmayı seven Elif ile onu resim kursuna değil de kendi istediği bir kursa göndermeye çalışan Ahmet Amca'nın hikayesinde empatik sorularla öğrencilerin ne düşündüğünü öğrenmeye çalıştım. Artık 12 ders saati bitti ve öğrenciler süreçli empati kavramını kullanıyorlar. Elif'in babası Ahmet Amca'ya mesaj gönderdikleri bölümde hepiniz çok eğlendik. 'Bence, ben olsaydım' gibi empatik ifadeleri hemen hemen tüm öğrencilerin kullandığını görmek beni mutlu etti. Öğrencilerin çalışma yapraklarında doldurdukları bölümler de öncekiler 3 çalışma yaprağına göre daha başarılı ve net ifadeler içeriyor. Hem öğrencilerin kendilerinden beklenen zaman geçtikçe daha iyi idrak etmiş olmaları hem de bu kazanımın sınıf öğretmenleri tarafından sene başı işlenmiş olması verimli bir ders süreci yaşanmasını sağladı.

Öğrencilerin artık çalışma yaprakları ve ders sürecine ilişkin duygu ve düşüncelerini yazdıkları günlüklerini daha hızlı doldurduklarını görüyorum. Sınıf yönetimine ilişkin ufak tefek sorunlar yaşasam da derse katılım ve empatik yönlerinin ortaya çıktığını görmek beni sevindiriyor. Genel anlamda yaşanılan ders süreçlerinden hepinizin memnun olduğunu hissediyorum.

Araştırmacı, şimdiye kadar yapılan derslerde en çok katılımın bu haftaki ders olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin beraber işlenen derslerin sayısının artmasıyla alınan verimin de arttığı gözlenmiştir. Araştırmacı sınıf yönetimin niteliğinden bahsederek bu hafta

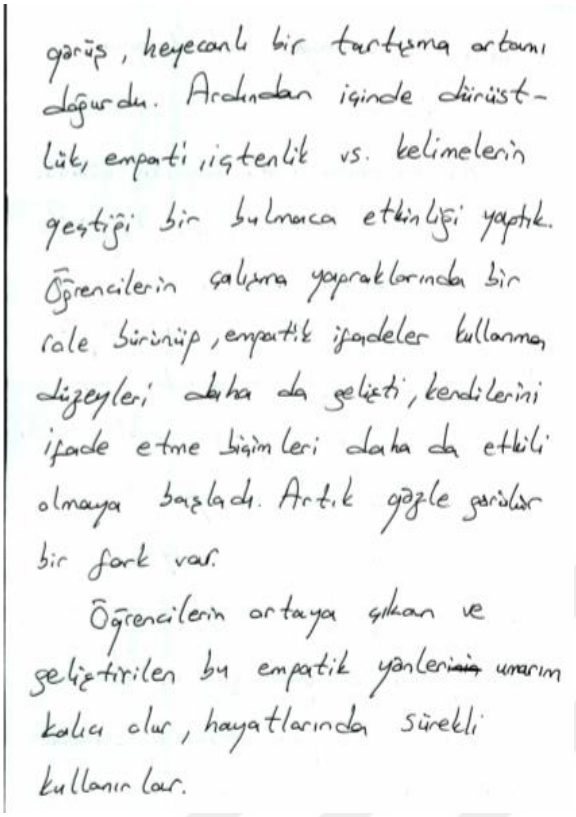
daha iyi olduğunu belirtmiştir. İşlenen etkinliklerden öğrencilerin büyük keyif aldığı, hem araştırmacı kendisinin hem de öğrencilerin memnuniyetini dile getirmiştir.

"Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır" kazanımına ait araştırmacı günlüğü aşağıdaki gibidir:

'Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır.' Bu kazanımla beraber 15 saatlik ders sürecinin sonuna geldik. Öğrencilerin empati becerisini artık içselleştirdiklerini, yaşama aktardıklarını fark edebiliyorum. En başta öğrencilerin Hayat bilgisi derslerine olan sempatilerinin arttığına, diğer derslerde de empatik etkinlikler yapmak istediklerine şahit oluyorum. Hatta öğretmen de gün içinde mutlaka bir empati kelimesini duyduğunu söylüyor. Öğrencilerin yazdığı günlükleri ara ara okuyorum, güzel düşünceleri var. Etkinliklerden etkilendiklerini, bu dersi daha çok sevmeye başladıklarını ifade ediyorlar.

Bu kazanımla ilgili empatik etkinlikler içerisinde en ilgi çekici 'Köylü ile Fırıncı' etkinliği oldu. Fırıncı tarafından haksızlığa uğrayan bir köylü ile fırıncının oğlu arasında geçen bir olay sınıfta yüksek sesle okundu ve 'fırıncının oğlunun yerinde olsaydınız babanızı savunur muydunuz?' sorusuna empatik cevaplar aradım. Çok farklı cevaplar geldi. 'Ben her ne yaparsa yapsın babamı savunurdum' diyen de oldu, 'Ben haklının yanında olurdum, babam haksız olsa da' diyen de oldu. Bu iki farklı

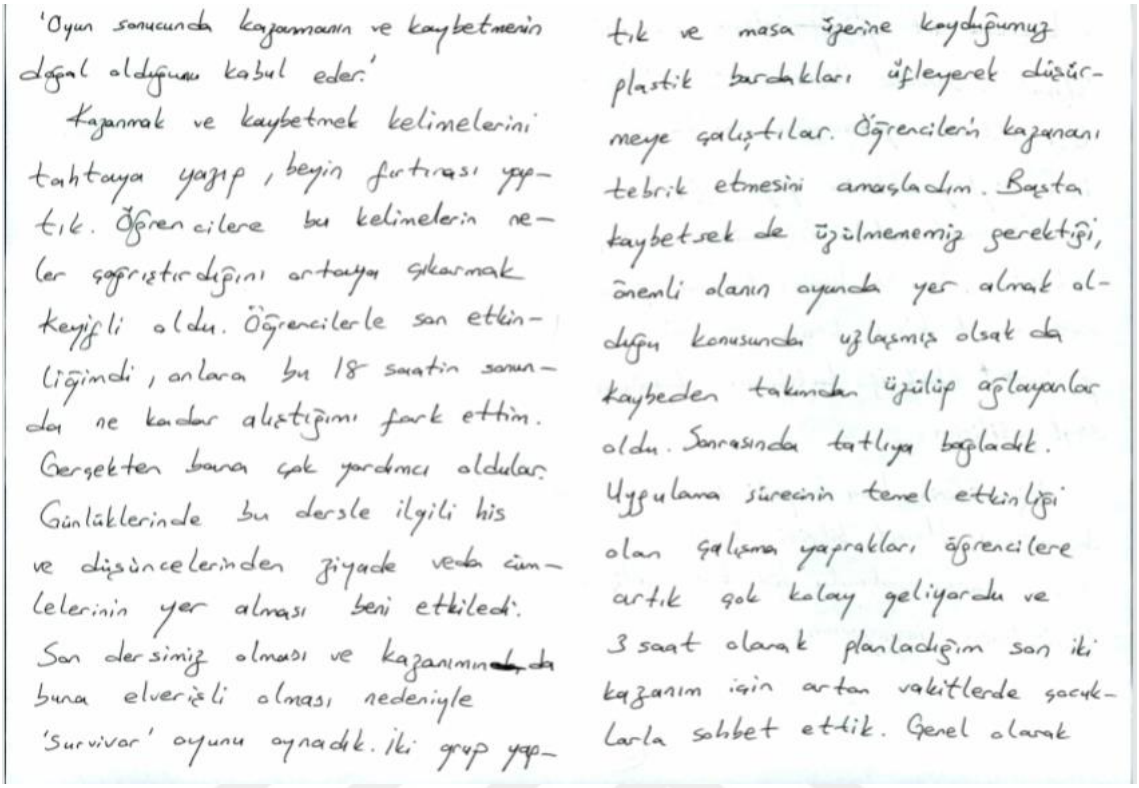

gəriş, heyecanlı bir tartışma ortamı doğurdu. Aralarından içinde dürüstlük, empati, içtenlik vs. kelimelerin geçtiği bir bulmaca etkinliği yaptık. Öğrencilerin çalışma yapraklarında bir role bürünüp, empatik ifadeler kullanma düzeyleri daha da geliştiği, kendilerini ifade etme biçimleri daha da etkili olmaya başladı. Artık gözle görülür bir fark var.

Öğrencilerin ortaya çıkan ve geliştirilen bu empatik yönlerinin umarım kalıcı olur, hayatlarında sürekli kullanırlar.

Araştırmacı farklı fikirlerin varlığı sebebiyle bir tartışma ortamı yaratıldığı ve öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini sağlamıştır. Bu durum öğrencilerin empatik düşüncelere sahip olup olmadıklarını yoklamaya ortam tanımıştır. Etkinlikler sonunda öğrencilerin dürüstlük kavramının içini doldururken yaşantılarının etkisinde kaldıkları görülmüştür. Artık empati ile ilgili öğrencilerin daha fazla söylemlerde bulunduğu, empatik ifadelerin niteliği ve niceliğinde artışlar olduğu görülmektedir. Araştırmacıya göre öğrencilerin Hayat bilgisi derslerine bakış açılarının olumlu yönde değiştiği de araştırmacı tarafından dile getirilmiştir.

"Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder" kazanımına ait araştırmacı günlüğü aşağıdaki gibidir:

'Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder.'

Kazanmak ve kaybetmek kelimelerini tahtaya yazıp, beyin fırtınası yaptık. Öğrencilere bu kelimelerin neler çağrıştırdığını ortaya çıkarmak keyifli oldu. Öğrencilerle son etkinliğimdi, onlara bu 18 saatin sonunda ne kadar alıştığını fark ettim. Gerçekten bana çok yardımcı oldular. Günlüklerinde bu dersle ilgili his ve düşüncelerinden ziyade veda cümlelerinin yer alması beni etkiledi. Son dersiniz olması ve kazanımın da buna elverişli olması nedeniyle 'Survivor' oyunu oynadık. İki grup yaptık ve masa üzerine koyduğumuz plastik bardakları üfleyerek düşürmeye çalıştılar. Öğrencilerin kazananı tebrik etmesini amaçladım. Başta kaybetsek de üzülmememiz gerektiği, önemli olanın oyunda yer almak olduğu konusunda uzlaşmış olsak da kaybeden takımdan üzülüp ağlayanlar oldu. Sonrasında tatlıya başladık. Uygulama sürecinin temel etkinliği olan çalışma yaprakları öğrencilere artık çok kolay geliyordu ve 3 saat olarak planladığım son iki kazanım için artan vakitlerde çocuklarla sohbet ettik. Genel olarak

6 kazanıma ait ~~ders~~ işleme sürecini 'Uygulama Sürecine İlişkin Görüşler' başlığı altında yazacağım. Son kazanım için söyleyeceklerim gayet güzel bir 3 saat oldu. Öğrencilerin verim aldığını, hemen hemen herkesin parmak kaldırdığını, benim geleceğim günlerde* eksiksiz katılımın olduğunu söyleyebilirim.

Öğrencilerin hem empati kavramına, becerisine, Hayat bilgisi dersine ve bana karşı olumlu bir tavır geliştirdiklerine inanıyorum.

Son kazanımın da işlenmesinin ardından öğrenciler ile araştırmacının karşılıklı memnuniyetlerinden bahsedilen araştırmacı günlüğünde öğrencilerin çalışma yapraklarının tamamlanmasında eskisinden daha hızlı oldukları ve Hayat bilgisi dersi ile ilgili geliştirdikleri olumlu algı dile getirilmiştir. Öğrencilerin kazanmak ve kaybetmek

üzerine empatik düşünmelerini sağlayacak "Survivor" oyunu sonucunda öğrencilerin ne kadar olgun davranmaya çalışırsa çalışsınlar kaybetmenin çocuklar için herhalde üzücü bir olay olduğundan bahsedilmektedir. Araştırmacı günlüğü, araştırmacının öğrencilerle ilgili olumlu düşünceleri ve olumlu temennileri ile son bulmuştur.

Tüm bunları genel olarak değerlendirirsek araştırmacı ilk haftadan sonra öğrencilerin performanslarının arttığını, sınıf içi hâkimiyette problemler yaşadığını, ancak bunun da ilerleyen haftalarda düzeldiğini, öğrencilerin de araştırmacının da süreçten memnun kaldığını, ilk haftalara oranla etkinliklere katılım oranın artıp, etkinliklerden özellikle çalışma yapraklarından çok iyi dönütler alındığını ifade eden cümlelere yer vermiştir.

4.3.2. Öğretmen Günlüğünün Değerlendirilmesi

Öğretmen günlüğü, uygulamanın yapıldığı sınıf öğretmenleri ile sosyal empati gecikmiş son algı anketinin sonunda çıkan sonuçlarla ilgili 3 açık uçlu soru üzerinden görüşülmesi ile oluşturulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin uygulama sürecinde gözlemlerini tuttuğu ufak notlar ise kazanımların değerlendirilmesi bölümünde yer yer sunulmuştur.

Görüşme soruları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4. 19. Sınıf Öğretmenine Yöneltilen Sorular

1.soru	Uygulama sonrası öğrencilerde gözlemlediğiniz değişiklikler oldu mu?
2.soru	Yapılan empati etkinliklerinin öğrencilerin davranışlarına ve ders başarılarına etkisi ne şekilde oldu?
3.soru	Uygulama ile ilgili velilerden herhangi bir dönüt oldu oldu mu?

"Evet ciddi değişiklikler oldu. Öğrencilerimde uygulamanın ilk haftalarında yoğun bir heyecan görüyordum. Her dersinizin ardından yaklaşık 20 dakika dersin kritiğini yapıyorduk. Öğrencilerim neler öğrendiklerini, en çok da yapılan etkinlikleri anlatıyorlardı. Etkinlikler onlara oyun gibi geliyordu, oldukça eğlendikleri belliydi. Benim her dersi etkinliklerle geçirmem mümkün olmuyor. Bir de öğrencilere farklı bir öğretmenin ders anlatması ilgi çekici geliyor, merak ediyorlar. İlerleyen süreçte

öğrencilerimin empati becerisini anlatmaktan ziyade empati becerisini uygulamaya başladıklarını fark ettim. Sürekli 'Kübra öğretmen böyle demişti' cümlesini duyuyordu. Öğrencilerimin daha empatik düşündüklerini, birbiriyle neredeyse hiç denecek kadar az kavga ettiklerini gözlemledim.

Bir öğrencimi arkadaşları hiç oyunlara almıyordu. O öğrencim tek çocuk ve fazlasıyla şımartılmış, arkadaşlarını huzursuz ediyor, sürekli kavga çıkarıyordu. Bir gün 'biz artık onu da oyunlarımıza alıyoruz, ama bir anlaşma yaptık o da bizim kurallarımıza uyuyor' diyerek geldi çocuklar. Uzun süredir bir problem yok. Aslında 3-4 kazanım işleyecek kadar daha derse girseydiniz ben değişimin daha da harika olacağına inanıyorum. Öğrencilerin zaman zaman problemler yaşadığına şahit oluyorum, tabi ki 18 saatlik empati eğitimi sonunda hiçbir olumsuz davranışlarının kalmadığını söyleyemem ama olumlu yönde büyük değişiklikler oldu. Yan sınıfın öğrencileri bazen gelip bizim dersimize neden girdiğinizi soruyorlar, öğrencilerimin çok eğlendiğinden bahsediyorlar, merak ediyorlar. Aslında yaptığınız çalışma yaprakları ve diğer etkinlikler zümrelerce ortak karar ile çoğaltılıp tüm öğrencilere yapılabilir. Fakat bir devlet okulunda çok maliyetli olur mu diye de hesaba katmak gerek.

Sizden sonra bir veli toplantısı yapmıştım. Bir velim bana şöyle dedi: 'Ben şu an hamileyim. Benim kız tutturdu, kardeşimin adı empati olsun doğuştan empatik olur, iyi insanlar empati kurar.' Bu ifadelere hem çok güldük, hem de çok hoşumuza gitti. Çocuklar sokakta, evde yaşadıklarını sizin derslerde yaptıklarınızla ilişkilendirerek ara sıra anlatıyorlar. Ben bu uygulamayı benim sınıfımda yaptığınız için çok mutlu olmakla beraber zaman zaman öğrencilerimi memnun etmekte zorlanıyorum. Artık sıradan bir ders işlemek istemiyorlar, benden etkinlik istiyorlar. Bu ilk zamanlar daha yoğundu. Şimdi artık 4. sınıf olduk, dersler daha yoğun geçiyor ve sürekli etkinlik beklemiyorlar, zaten zamanı da ekonomik kullanmak zorunda kalıyoruz.

Gecikmiş Sosyal Empati Son Algı Anketinin sonuçları açıkçası beni de etkiledi. O kadar zaman geçtikten sonra öğrencilerimin hala empatiyle ilgili bu kadar bilgi sahibi olması beni de şaşırttı. Evet sürekli empatiden bahsediyorlardı, bu durum 3. sınıfın sonuna kadar da devam etti. 4. sınıfın başında bu anketi tekrar yaparken bu kadar iyi cevaplar alabileceğimi düşünmemiştim. Tekrar böyle bir araştırma yapmayı düşünürseniz benim

sınıfımda yapabilirsiniz. Ben, öğrencilerim ve velilerimin bu durumdan memnun olduklarını söyleyebilirim. Her şey için teşekkürler."

Öğretmen günlüğü değerlendirildiğinde, öğretmen öğrencilerdeki değişimin fark edildiğini, olumlu yönde değişimler gözlediğini, velilerden olumlu dönütler aldığını ifade etmiştir. Öğrencilerden birinin doğacak kardeşlerine "empati" ismini vermek istemesi çocukların hayal dünyalarının ne kadar geniş olduğunu bir kere daha göstermektedir. Sınıf öğretmenin bu etkinlikler sonrasında derse katılım noktasında olumlu gelişmeler gördüğünü ancak öğrencilerin sürekli farklı etkinlikler istemesinin kendisini zorlamaya başladığını ifade etmiştir.

BÖLÜM IV: SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde nitel verilerin analizi sonucu elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, sonuçlara dayalı olarak yapılan tartışmaya ve bu sonuçlara dayalı olarak öğrenci, araştırmacı, öğretmen ve MEB'e getirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Yargı

5.1.1. Empati temelli etkinliklerin ders içi etkililiği ve öğrencilerin etkinliklere katılım düzeyi ile öğrenci günlüklerinin niteliği nasıldır?

Araştırma sonuçları empati becerisine ilişkin sınıf içinde uygulanan etkinliklerin öğrenciler tarafından oldukça ilgi çektiğini göstermektedir. Öğrencilerin tamamı aynı yoğunlukta olmasa da derse aktif bir biçimde katılmışlardır. Çalışma yapraklarında birer ürün çıkarabilmeyi başarabilmişlerdir. Öğrencilerin ders içi etkinlikleri ve derse katılımları göz önünde bulundurulduğunda oldukça başarılı oldukları gözlenmiştir. Çalışma yaprakları değerlendirildiğinde çoğu öğrencinin "çok nitelikli" ve "nitelikli" kategorisinde bulunduğu görülmektedir. Süreç içerisinde sadece bir öğrencinin etkinliklerde çok gayret gösterdiği fakat pek başarılı olamadığı gözlenmiştir. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin hedeflenen kazanımlara empati etkinlikleri vasıtasıyla başarılı bir şekilde ulaştıklarını söylemek mümkündür.

Empati etkinliklerinden bir kısmının bireysel bir kısmını grupla tamamlanmasının da öğrenciler açısından olumlu sonuçları olduğu gözlenmiştir. Öğrenciler arkadaşlarıyla paylaşma, süreci tartışma olanağı bulmuşlardır. Empati etkinliklerinin öğrencilerin duygusal yönlerini de açığa çıkardığı süreç içerisinde gözlenmiştir. Öğrenci günlükleri, çalışma yapraklarındaki ürünler ve diğer etkinlikler öğrencilerin bu empati temelli derslerin tekrarlanmasını istediklerini ve kendi açılarından ne kadar verimli olduklarını göstermektedir.

5.1.2. 3. sınıf öğrencilerinin empati kavramına ilişkin algıları sosyal empati son algı anketi ile gecikmiş sosyal empati son algı anketi sonuçlarına göre nasıldır?

Araştırma sonuçları, öğrencilerin empati kavramına ilişkin algılarında empati temelli öğretim sürecinin ardından önemli ölçüde değişiklik olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin araştırmanın öncesinde öğrencilerin empatiye ilişkin algılarının görece anlamından uzaktır. Araştırma sonrasında ise empati kavramına ilişkin algılarının olumlu ve birbirine benzer şekilde olduğu gözlenmiştir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin araştırma öncesinde empati kavramına ilişkin çağrışımları sınırlı sayıda iken, araştırma sonrasında çağrışımlarının arttığına ve empati kavramını içselleştirdikleri, empati becerisini günlük hayatta kullandıklarına rastlanmıştır. Sonuç olarak sosyal empati son algı anketinde öğrencilerin empati kavramı ile ilgili çağrışımlarına bakıldığında, öğrencilerin bu kavramla ilgili olarak "kendini karşısındakinin yerine koymak", "karşıdaki insanın gözünden bakabilmek", "farklılıkları anlayışla karşılamak" olarak değiştiği ve arttığı görülmektedir. Ayrıca araştırma öncesinde öğrencilerden bazılarının empati kavramını daha önce hiç duymadıkları gözlenmiştir. Bazılarının da yakın çevresinden duydukları tespit edilmiştir. Araştırma sonrasında öğrencilerin empati kavramıyla ilgili günlük hayatta verdikleri örnekler ve empati kurulması gereken durumlardan çokça bahsettikleri görülmüştür. Öğrencilerin çevresindeki insanlara karşı daha empatik davranışlar içerisinde oldukları ve daha anlayışlı oldukları gözlenmiştir. Araştırma bulgularına göre araştırma sonrası öğrencilerden olumlu anlamda sonuçlar alınmıştır.

5.1.3. Araştırmacı ve öğretmenin empati etkinlikleri ile empati tmelli öğretim sürecine ilişkin bakış açıları nasıldır?

Araştırma bulgularına göre hem araştırmacı hem uygulayıcı olan Sınıf öğretmeni ve öğrenciler empati temelli öğretim sürecine ilişkin olumlu bir tutum sergilemektedir. Araştırmacı öğrencilerdin derste mutlu oldukları, derse istekli geldikleri, derste çok enerjik oldukları, kendilerini ifade ederken daha özgür hissetmeye başladıkları, empati becerisiyle beraber diğer becerilerin de gelişim gösterdikleri görüşündedir. Ayrıca uygulayıcı bu etkinliklerin daha kalıcı öğrenmeler sağladığı görüşündedir.

Öğrencilerin bu etkinliklerin tekrar yapılmasını hatta başka öğrencilere de yapılmasını istemeleri etkinlilerin beklentilerini karşıladıklarını göstermektedir. Uygulayıcı, öğrencilerin etkinliklerin hepsine katılması, boş bırakmaması ve ne yapacaklarını doğru anlamasını etkinliklerin öğrencilerin seviyelerine uygun olarak tasarlandığına bağlamaktadır.

5.2. Tartışma

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin empati kavramına ilişkin algılarında etkinliklerle yapılan eğitim süreci sonrasında önemli değişikliklerin olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma öncesinde empati kavramının öğrencilerde uyandırdığı çağrışımlar az ve eksik iken araştırma sonrasında yanılgıları ortadan kalkmış ve empati kavramına ilişkin daha detaylı bilgi sahibi olmuşlardır.

Koçel (2010)'e göre başkasının davranışlarını, düşüncelerini anlamak amacıyla onun rolüne girmek empati eylemidir. Öğrencilerin empati kavramı ile ilgili çağrışımlarının, bu kavramla ilgili olarak "kendini başkalarının yerine koymak", "karşındaki insanı anlamak", "olaylara onun gözünden bakmak", "farklılıkları anlayışla karşılamak, hoş görmek" şeklinde çoğaldığı görülmektedir. Bu bulgulara bakarak empati etkinliklerine dayalı öğretim süreci etkili olmuş ve öğrenciler empati kavramının içeriğiyle ilgili detaylı bilgi sahibi olmuşlardır.

Eğitimde bilindiği üzere içerik ve etkinliklerin öğrencilerin yaşına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu sebeple etkinliklerin somut, uygulanabilir, öğrenciyi ders sürecine aktif bir şekilde katabilecek özelliklerde olması gerekmektedir. Kısacası etkinliklerin amacı öğrenciyi harekete geçirecek, öğrenciyle beraber aktivite yapabilecek, öğrencinin gelişimine hitap edebilecek nitelikte olmalıdır. Bu araştırmada empati etkinlikleri Hayat Bilgisi dersi içeriği ve kazanım hedeflerine ve de öğrencilerin düzeylerine uygun olarak tasarlanmıştır. Bu etkinlikler öğrencilerin dikkatini çekebilmeyi başarmıştır. Bu etkinliklerle öğrencilerin empati becerisini kazanmaları, geliştirmeleri, kendilerini ifade edebilmeleri, etkili iletişim kurabilmeleri, eğitim sürecinden keyif almaları amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öğrenciler ders sürecinde mutlu olmuşlar, etkinliklerde aktif olmuşlar ve kaliteli ürünler ortaya çıkarabilmişlerdir. Öğrenciler empati kavramı hakkında fikir sahibi oldukça sürecin nasıl işlediği hakkında

fikir sahibi olmaya başladıkça yaratıcılıkları da meydana çıkmıştır. Slogan geliştirebilmiş, duruma uygun hikâyeler tamamlayabilmiş, çözüm önerileri geliştirebilmiş, durumlara uygun resimler çizebilmiş ve dramalar yapabilmişlerdir.

Öğrenciler empati etkinliklerinin ardından durumlara nasıl yaklaşacaklarını ve günlük yaşantılarında daha önceden yaşadıkları empati kurmalarını gerektirecek olayları ya da yaşayabilecekleri olayları fark etmeye başlamışlardır.

Her öğrencinin öğrenme düzeylerinin birbirinden farklı olduğunu bilmekteyiz. Tüm öğrencilere ulaşabilmek için birden farklı etkinlikle tasarlanmış öğretim süreçleri planlamak gerekir. Bu araştırma bu doğrultuda ders planları yapılarak uygulanmıştır. Her öğrencinin de aynı anda bütün derslerde başarılı olmasını beklememiz doğru değildir. Bu tarz etkinliklerle diğer dersleri de hareketlendirerek kalıcı öğrenmeler sağlamak mümkündür. Aynı zamanda empati becerisini sadece bu araştırmanın konusunu oluşturan Hayat Bilgisi derslerinde değil, diğer derslerde de kazandırmaya ve geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmakta fayda vardır.

Uygulamanın yapıldığı sınıfta Hayat Bilgisi dersinin sevmeyen, başarısız olduklarını söyleyen öğrenciler, empati temelli eğitim sürecinin ardından bu derste artık başarılı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda empati etkinlikleri öğrenmeye yardımcı olarak başarı oranını artırabilmektedir.

Empati becerisine dayalı etkinlikler ile işlenen öğretim sürecine ilişkin öğrencilerden olumlu yönde dönütler alındığı görülmektedir. Öğrenciler öğretim sürecinde derslere etkin katılabildiklerini, daha somut yaşantılar ile öğrendiklerini, rahat söz hakkı alabildiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda uygulayıcı olan araştırmacı da öğrencilerin öğretim sürecinin başları ile sonlarındaki öğrenci davranış, tutum, bilgi ve becerilerin olumlu yönde değiştiği ifade etmiştir.

5.3. Öneriler

a) Araştırma bulgularına göre empati eğitiminin öğrencilerin empatik beceri düzeylerini arttırmada etkili olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda öğretmenlerin bu konuda bilinçlendirilerek özellikle empati düzeyleri düşük öğrencilere empati eğitimi vermeleri sağlanabilir.

b) Bu araştırmada nitel araştırma yöntemleriyle çalışılmıştır. Diğer araştırmacılar nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak empati merkezli araştırmalar yapabilirler.
c) Bu çalışma ilkokul 3. sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Bu etkinlikler sınıf seviyelerine uygun hale getirilerek öğretmenler tarafından sınıf içinde uygulanabilir, ortaokul, lise düzeyi öğrencilerle bu tarz empati etkinlikleri yapılabilir.
d) Araştırma Hayat bilgisi dersi kapsamında empati becerisine yönelik planlanmıştır. Öğretmenler diğer derslerde de empati etkinliklerini uygulayabilir.
e) Öğrencilerin empati etkinliklerini yaparken çok keyif aldıkları ve daha kolay öğrendikleri gözlemlenmiştir. Öğrencilerin zorlandıkları diğer ders konuları da empati etkinlikleri tasarlanarak öğretilebilir.
f) Araştırma sürecinde tasarlanan empati etkinliklerinin hazırlanması uzun zaman almıştır. Araştırmacılar etkinlikleri, uygulama sürecinde vakit kaybetmemek için daha önceden planlayabilirler.
g) Bu araştırmada kullanılmak üzere hazırlanan empati çalışma kağıtları kalabalık sınıflarda daha maliyetli olabilir. Sınıfında uygulayacak öğretmenler bu kâğıtları renkli yerine renksiz bastırırlarsa daha ekonomik olabilir ya da etkinlikler sosyo-kültürel çevreye göre çeşitlendirilebilir.
h) Belirlenen altı kazanımın hedeflerine empati etkinlikleri ile daha kolay ulaşılmıştır. Öğrencilerin daha başarılı olmaları için küçük yaşta başlayarak eğitim sürecinin sonuna kadar empati becerisini arttırmaya yönelik eğitimler verilebilir.
i) Bu araştırmada ön test- son test yapılmamıştır. Yalnızca sosyal empati son algı anketi ile gecikmiş sosyal empati son algı anketi uygulanmıştır. Araştırmadan daha verimli sonuç almak adına araştırmacılara ön test- son test uygulamaları önerilmektedir.

5.4. Teze Bütüncül Bir Bakış

İnsan yaşamında meydana gelen değişimler beraberinde yeni ihtiyaçları da getirmiştir. Yaşanan değişimler küçümsenemeyecek kadar insan hayatında etkili olmaktadırlar. Bu

değişimler bir o kadar hızlı meydana gelmektedirler. Bireylerin bunlara ayak uydurabilmesi için kendi kişilik ve yaşantılarında da değişiklikler yapması gerekmektedir. Özellikle bireylerin yaşamlarında büyük bir iletişim kopukluğu dikkat çekmektedir. İletişim günümüzün en önemli becerilerinden biriyken aynı zamanda günümüzün en büyük problemlerinden de biridir. Bireyler bu hızlı değişimin içinde hızlı yaşamak zorunda kalırken iletişim kurma sıklıkları azalmakta, iletişimsizlik sorunu baş göstermektedir. Bu problemin çözümü için de bireylerin sahip olması gereken bir takım becerilere sahip olması gerekmektedir.

Küresel değişimlerin etkisiyle beraber bireylerin sahip olması gereken becerilerden biri de empati becerisidir. Günümüzden insanların birbirleriyle konuşabilmesi, anlaşabilmesi, iletişim kurabilmesi için bu beceriye sahip olması artık gereklilik haline gelmiş bulunmaktadır. Bireyler bu yoğun yaşam temposunda iletişim kuracak fırsatı bulamamakta, bulsalar dahi birbirlerini anlamakta güçlü çekmektedirler. Son zamanlarda bireyler yoğun iş temposu, sürekli bir yerlere ve bir şeylere yetişme psikolojisiyle stresli bir yaşam sürmektedirler. Bu sebeple tahammül düzeyi azalmış bulunmakta ve iletişimsizlik baş göstermektedir. Tüm bunlar bireylerin birbirini anlaması gerektiğini, birbirlerinin yerine kendilerini koyarak daha sağlıklı düşünüp hissedebilmesi gerektiğini göstermektedir. Tüm bu noktada insanların birbirleriyle sağlıklı bir iletişim kurması ve değişimlere ayak uydurabilmesi adına empati becerisi de eğitim alanına girmeyi hak etmiştir. Öğretim programların çoğunda bireylere kazandırılması gereken becerilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğrencilerin sürekli iletişim halinde bulunmaları ve birbirlerini anlama ihtiyaçlarının küçük yaşlarda kendini gösterdiğini düşünürsek bu becerinin temelden verilmesi gerektiğini göz ardı etmememiz gerekmektedir. Herkeste aynı düzeyde olmayacağını fakat empati becerisinin geliştirilebileceğinin kabul görerek eğitim anlayışı içerisinde var etmemiz gerekmektedir. Son zamanlarda günümüzün en önemli ihtiyaçlarından biri haline gelmesi ve Hayat Bilgisi derslerinin de bu beceriyi kazandırıp geliştirebilmeye müsait olması bu araştırmayı yapmayı gündeme getirmiştir.

Empati etkinliklerine dayalı bu araştırmada öğrencilere belirlenen kazanımların hedeflerine ulaşmaya yönelik etkinlikler hazırlanmıştır. Her empati etkinliğinde öğrenciler, empatik düşünmeye ve empatik davranışlarda bulunmaya gayret etmişlerdir.

Etkinliklerin vermeye çalıştığı mesajı anlamaya, sorgulamaya çalışmışlardır. Araştırmacı uygulamanın başlarında öğrencilere daha sık örnekler vermiş, öğrencileri sorularıyla yönlendirerek diğer etkinliklere hazırlamıştır. Sonraki aşamalarda öğrenciler neler yapabileceklerini ve ne istendiğini anlamaya başlamışlardır. Empati becerisi iletişim becerisiyle yakından ilişkili oldukları için öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade edebilmelerine de fırsat vermiştir. Empati etkinlikleri sürece aktif katılmayı, kendini ifade etmeyi, konuşmayı gerektirdiğinden öğrenciler de ister istemez kendiliğinden sürece dahil olmuşlar ve empati becerisin yanında bir çok beceriyi de geliştirme fırsatını yakalamışlardır. Her empati etkinliğinde öğrencilerin çoğu derse katılmış, hatta çoğu zaman öğrencilerin daha fazla konuşmak istemesine süre yetmemiştir. Etkinliklerin çeşitli olması öğrencilerin dikkatini canlı tutmayı sağlamıştır. Öğrenciler tartışma ortamına katılabilmiş, genellemeler yapabilmiş, drama etkinlikleriyle beden dillerini kullanabilmiş, meraklarını canlı tutabilmişlerdir. İlk etkinliklerde öğrencilerin alışılagelmişin dışında ders işlenmesi sebebiyle tedirgin ve özgüvensiz oldukları gözlemlenmiştir. Fakat neler yapabileceklerini fark ettikçe, araştırmacının da yönlendirmeleriyle kısa sürede aşmışlardır. Empati etkinlikleri ile öğretim sürecinde öğrencilerin birbirlerini dinlemeyi, kendilerini ifade etmeyi, iletişim kurmayı, çıkarsamalar yapmayı tecrübe ettikleri de görülmektedir.

Eğitim sürecinin en önemli özelliklerinden biri de öğrencilerin yaratıcılığını geliştirmeye imkân sağlamış olmasıdır. Öğrenciler etkinliklerde sürekli aktif rol oynamış, ortaya bir ürün çıkarma girişiminde bulunmuşlardır. Bu sayede zihinsel olarak da sürekli bir çaba içerisinde bulunmuşlardır. Dolayısıyla öğrencilerin özgüvenlerini geliştirmeyi de sağlamıştır. Daha içine kapanık öğrencilerin sürecin sonuna doğu daha girişken oldukları gözlemlenmiştir.

Süreç içerisinde aktif katılım oldukça yoğun olmuştur. İlk etkinliklerde sürekli aynı öğrencilerin derse katılmak istedikleri gözlemlense de bu sorun ilerleyen etkinliklerde ortadan kalkmıştır. Eğitim sürecinin en başında öğrencilerin kendini ifade etmekten çekindikleri gözlenmiştir ve bunun da en önemli sebebinin öğrencilerin yanlış yapma korkularının olduğu fark edilmiştir. Aynı zamanda uygulayıcı olan araştırmacının öğrencilere her ifademizin doğru olmak zorunda olmadığını, yanlışların da düzeltilmek için olduğunu, kendilerini rahatça ifade edebileceklerini vurgulaması ile daha özgüvenli bir eğitim ortamı oluşturulmuştur. Araştırmacını bu söylemlerde bulunma ihtiyacı

duyması, öğrencilerin yanlış cevap vermeleri halinde arkadaşları tarafından alay edilmesi ve söz hakkı aldıklarında çok sessiz konuşmalarından meydana gelmiştir. Bu sayede en içine kapanık öğrencinin bile eğitim sürecine katılması sağlanmıştır.

Öğrencilerin sıkılmadan aktif bir şekilde rol alabilecekleri bir eğitim ortamı hazırlanmasına özen gösterilmiş ve kazanımların hedefleri ile bu kazanımlar aracılığıyla kazandırılmaya, geliştirilmeye çalışılan empati becerisi konusunda başarıya ulaşılmıştır. Öğrencilerden etkinlikler sonrası tuttukları günlüklerden ders sürecini ne kadar eğlenceli ve değişik buldukları görülmüştür. Empati etkinlikleriyle yapılan Hayat Bilgisi derslerinin bitmesinin ardından öğrenciler tekrar bu tarzda eğitim almak istediklerini duymak belki de bu çalışmanın başarıya ulaştığının en önemli göstergesi olmuştur. Aynı zamanda bu araştırmanın uygulandığı sınıfın dışındaki sınıf öğretmenleri de etkinlik örneklerini istemiş ve sınıflarında uygulamak istemişlerdir. Araştırmanın yararlı olması dileğiyle…

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Ömer. (2002). Yaratıcı drama. Ankara: Naturel Yayınları.

Akkoyun, F. (1982). Empatik anlayış üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 15(2)*, 63-69.

Akkoyun, A. (1983). Empatik olmak, değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 16(1),* 103-124.

Akyol, A. K., Çiftçibaşı, H. K. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarının empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 21, 13-23.

Arkonaç, O. (1999). *Psikiyatri sözlüğü.* İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Aşıcı, E., Uygur, S. S. (2017). Duygusal öz-yeterlik ve affetmenin algılanan stres düzeyini yordayıcı rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6 (3)*, 1353-1375.

Aslan, E. (2015). Eleştirel düşünme ve empati. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.324 -345). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Aydın, A. (1996). *Empatik becerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, O. (2015). Empatinin nörobiyolojik temelleri. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.21-43). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Bayram, H., (2005), 1998 Hayat bilgisi dersi programı ile 2004 hayat bilgisi dersi programının etkililiğine ilişkin öğretmen adayı görüşleri, eğitimde yansımalar. *VIII. İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu* içinde (s.446-457). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Başar, M. (2015). Okulların ortak programında empati. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.154-167). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Bektaş, M. (2009). Hayat bilgisi dersinin dünü bugünü. Öğülmüş, S. (Eds.), *İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı* (s.13-29). Ankara: Pegem AYayıncılık.

Cengizhan, S. (2015). Duygusal zekâyla ilişkisi bağlamında empati. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.168-186). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Çelik, E., Çağdaş, A. (2010). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23,* 24-38.

Çelik, E. (2008). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dev, N. (2010). *İlköğretim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin empatik beceriler açısından karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dilekmen, M. (1999). *Grupla psikolojik danışmanın öğretmen adaylarının demokratik tutum ve empatik beceri düzeylerine etkisi.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinçyürek, S. (2004). Üniversite öğrencilerinin empatik becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi, 10,* 96-116.

Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21(1),* 155-190.

Dökmen, Ü. (2016). *İletişim çatışmaları ve empati* . İstanbul: Remzi Kitabevi .

Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet: sosyal psikolojik açıklamalar.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Duman, B. (2007), Eğitimde Çağdaş Yaklaşımlar. Ocak, G. (Eds.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s.431-442). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Duru, E. (2002). Öğretmen adaylarının empati-yardım etme eğilimleri ilişkisi ve yardım etme eğiliminin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 12*, 21-36.

Ekinci, Ö. (2009). *Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi.* Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Elikesik, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin empatik becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 17(3), 167-180.

Ercoskun, M. H. (2005). *Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin empatik becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelemesi.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi.* Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fazlıoğlu, A. (2013). Ben-ü sen. *Biz Bir Aileyiz Dergisi, 6(2),* 48-50.

Göka, E. (2013). Empati. *Aile Dergisi, 6(2),* 42-47

Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi: Kuramsal ve pratik bilgiler.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gökler, R. (2009). Empatik eğilim ölçeğinin ilköğretim sekizinci sınıflar için uyarlanması. *Aile ve Toplum Dergisi, 19,* 78-80.

Gülle, M. (2015). *Beden eğitimi ve yüksekokulu öğrencilerinin bölümlerine göre eleştirel düşünme ve empati kurma düzeylerinin incelenmesi.* Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gürsantçı, M. (2016). *Aynı nöronlar ve davranışlarımız.* "https://nbeyin.com.tr" adresinden 16 Ocak 2019 tarihinde edinilmiştir.

MEB (2018). *Hayat Bilgisi Dersi (1-4. Sınıflar) Öğretim Programı.* "http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72" adresinden 21 Kasım 2018 tarihinde edinilmiştir.

Gürsel, E. H. (2016). *Branş öğretmenlerinin empatik eğilim düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi.

Kabapınar, F. (2015). Çevre ve çevre eğitimi bağlamında empatiye bakmak. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.219-243). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kabapınar, Y. (2004). İlköğretimdeki hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde kullanilacak bir öğretim etkinliği olarak resim çizimi yoluyla empati. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 20,* 85-100.

Kabapınar, Y. (2005). Uygulama ve değerlendirme ölçütleriyle hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olarak empati. *Değerler Eğitimi Dergisi, 3 (9),* 119-142.

Kabapınar, Y. (2015). Yaşamla ilintili derslerde "ötekini" anlamanın yolu olarak sosyal empati çalışmaları. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.448-471). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kabapınar, Y. (2015). Empati becerisini geliştirmesi bağlamında örnek olay ve etkin kullanımı. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.402-423). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kabapınar, Y., Canpolat, Y., Yarar, N., Karadayı, S. (2016). Hayat bilgisi dersinde sosyal empati etkinliklerini uygulamak ötekini duyumsayarak var oluyorum. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16,* 1320-1338.

Kabapınar, Y., Ütkür, N., Önder, A. (2016). Örnek olay yönteminin hayat bilgisi derslerinde kullanımına yönelik bir eylem araştırması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(2),* 41-58.

Kahriman, M. (2014). *İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersi benim eşsiz yuvam temasındaki konuların drama yöntemine dayalı öğretiminin öğrencilerin iletişim, empati becerileri ve değer algıları üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel arastırma yöntemi.* Ankara: Nobel Yayin Dagitim

Kaya, A., Siyez, D.M. (2010). KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 35(156),* 110-125

Kaya, N. B. (2015). Sosyal bilimlerle ilintili derslerin öğretim programları ve empati becerisi. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.254-278). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Koçel, T. (2010). *İşletme yöneticiliği.* İstanbul: Beta Yayınları.

Köklü, N. (1993). Eylem araştırması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 26(2),* 357-366.

Köklü, N. (2001). Eğitim eylem araştırması–öğretmen araştırması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 34(1-2),* 35-43.

Köksal, A., Koçer, Ç. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarının empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi 21,* 13-23.

Köksal, A., Alisinanoğlu, F. (2000). Gençlerin ben durumları ve empatik becerilerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 18,* 11-16.

MEB (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. "http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72" adresinden 21 Kasım 2018 tarihinde edinilmiştir.

MEB (2018). *Hayat Bilgisi Dersi (1-4. Sınıflar) Öğretim Programı*. "http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72" adresinden 21 Kasım 2018 tarihinde edinilmiştir.

MEB (2005a). *İlköğretim 1.-5. Sınıf programları tanıtım el kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Mete, S., Gerçek , E. (2005). PDÖ yönetimiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerinin incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 9(2),* 11-17.

Mızrakçı, A. M. (2011). *Üniversite öğrencilerinde empati ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Mozakoğlu, M. (2015). Öğretmen, olumlu sınıf ortamı ve empati. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.74-91). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Oğuz, V. (2006). *Altı yaş grubundaki çocukların bakış açısı alma becerileri ile anne babalarının empatik becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Önder, Alev. (2002). *Yaşayarak öğrenmek için eğitici drama.* İstanbul: Epsilon Yayınları.

Önder, A. (2015). Empatiyle illişkisi bağlamında eğitici drama. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.472-491). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Önder, A. (2015). Çocukta empatinin gelişimi. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.44-57). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Önder, A. (2015). Empatiyle ilişkisi bağlamında eğitici drama. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.472-491). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Öz, F. (1998). Son sınıf öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2(2),* 32-38.

Özbek, M. F. (2004). Toplumsal yaşamda empati. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 1,* 1-16.

Özmen, E. (2010). *İzmir ilinde kaynaştırma öğrencileri ile çalışan okul öncesi öğretmenlerin empatik eğilimleri ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi.* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergi*si, *23(1),* 13-23.

Pişkin, F. B. (1994). Empati, kaygı ve çatışma eğilimi arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 22(2),* 775-784.

Polat, S. (2015). Ötekine bakış bağlamında barış eğitimi ve empati. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.135-153). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Rehber, E. (2007).*İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.

Sardoğan, E. M. (1998). *Öğretmenlerin empati düzeylerinin geliştirilmesine ilişkin bir model önerisi.* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Satan, A. (2015). Empatik duyarlılığın gelişiminde ailenin rolü. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.58-71). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Satıcı, S. A. (2016). *Üniversite öğrencilerinin affetme, intikam, sosyal bağlılık ve öznel iyi oluşları: farklı yapısal modellerin denenmesi üzerine bir araştırma.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sezer, Ö., Damar, S. (2005). Empati nedir, empati öğretilebilir mi? *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(9),* 77-88.

Şahin, M. (2007). *İlköğretim okullarında zorbacı davranışların azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şener, Ü. N. (2015). Empati bağlamında çoklu zekâya yeniden bakmak. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.424-447). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tanrıdağ, Ş. (1992). *Ankaradaki ruh sağlığı hizmetlerinde çalışan personelin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Tarhan, N. (2011). *Toplum psikolojisi: Sosyal şizofreniden toplumsal empatiye.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Tavşancıl, E., Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri.* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Tuncay, T., İl, S. (2009). Sosyal hizmet uygulamasında empatiyi yeniden düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 20,* 39-41.

Tuncel, G. (2015). Empati bağlamında ahlaki muhakeme ve değer ilişkisine bakmak. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.187-205). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Uğur, A. (2007). *Oluşturmacı sosyal bilgiler öğretiminde örnek olay incelemesi tekniği kullanımının öğrencilerin empatik düşünme becerilerine etkisi: bir eylem araştırması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ünal, C. (1972). İnsanları anlama kabiliyeti. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(5), 71-93.

Ünal, F. (2003). . *Empatik iletişim eğitiminin okulöncesi çocuğu olan annelerin empatik beceri düzeylerine etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ünal, F. (2007). Çocuklarda empatinin gelişimi: empatinin gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi. *Milli Eğitim Dergisi, 176*, 134-148.

Vural, M. (2005). *İlköğretim okulu ders programları ve öğretim kılavuzları.* Erzurum: Yakutiye Yayıncılık.

Yağbasan, M. (2016). *Almanya ve Türkiye özelinde kültürlerarası iletişim: Oryantalist-oksidantalist bağlamda paralel toplum, diyalog, empati ve etkileşim.* Konya: Simurg Yayınları.

Yağcı, E., Kaptı, S.B., Beyaztaş, D.İ. (2012). İşbirliğine dayalı öğrenme tekniklerinin fen ve teknoloji dersinde uygulanmasına ilişkin bir çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23,* 59-77.

Yavaş, B. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin empati becerileri ile ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin akademik başarıları arasındaki ilişki.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, İ. (1990). Psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencileri ile psikoloji programı öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7,* 193-208.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yılmaz, S. (2013). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yörükoğlu, A. (1996). *Gençlik çağı*. İstanbul: Özgür Yayınları

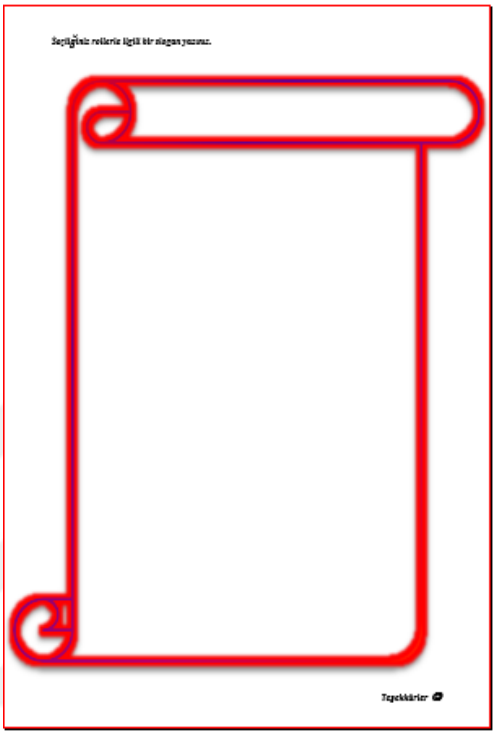
Yüksel, A. (2004). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2),* 341-354.

Yüksel, A. (2015). Kavram, kapsam ve tarihsel gelişim bağlamında empati. Kabapınar, Y. (Eds.), *Çocuk ve empati* (s.2-20). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

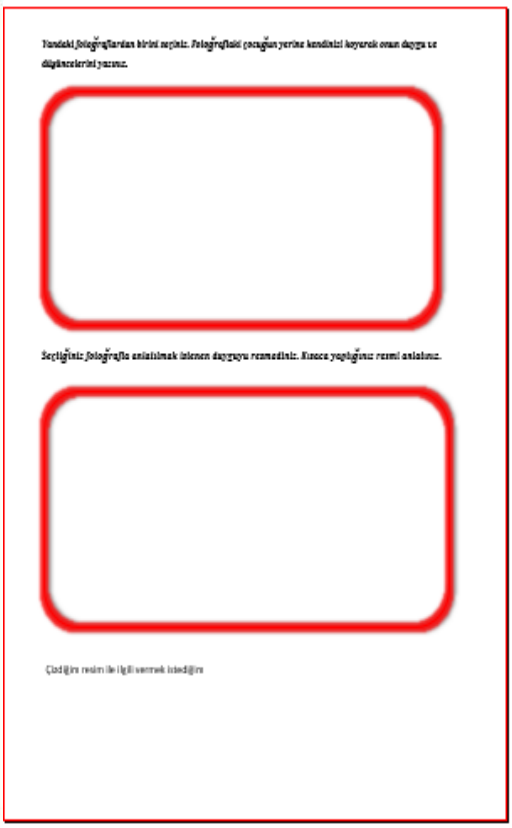
EKLER

EK-1: KAZANIMLARA AİT ÇALIŞMA YAPRAKLARI

EMPATİ

FARKLILIKLARI
HOŞGÖRÜYORUZ.

ADI :
SOYADI :
SINIF :
NO :

Seçtiğiniz renklerle ilgili bir slogan yazınız.

Teşekkürler

1 Eşyalarını paylaşmaktan hoşlanmayan çocuk

2 Sınıftaki tozdan etkilenen astım hastası öğrenci

3 Solak arkadaşının sıranın sol tarafına oturmasına izin vermeyen öğrenci

4 Arkadaşlarına kilolu olmanın zorluklarından bahseden öğrenci

5 Kaşçı arkadaşlarından küçük olduğu için onlara ayarı gösteremeyen öğrenci

6 Okul sonrası çalıştığı için derste uyuyakalan öğrenci

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocağın yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğiniz resim ile ilgili vermek istediğiniz

EMPATİ

YANLI DAVRANMIYORUZ

ADI :
SOYADI :
SINIF :
NO :

Seçtiğiniz rollerle ilgili bir slogan yazınız.

Teşekkürler

1 Yanlı davranan oyun hakemi

2 Arkadaşlarının oyuna almadığı çocuk

3 Sınıfta yapılan seçimlerde tarafsız davranamayan çocuk

4 Ten rengi farklı olduğu için oyun sırasına alınmayan çocuk

5 Anne-babasının kardeşiyle daha çok ilgilendiğini hisseden çocuk

6 Okul eşyalarını diğer arkadaşlarıyla da paylaşan çocuk

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğiniz resim ile ilgili vermek istediğiniz

EMPATİ

KAYBETMEK DE KAZANMAK KADAR DOĞALDIR.

ADI :
SOYADI :
SINIF :
NO :

Seçtiğiniz rollerle ilgili bir slogan yazınız.

Teşekkürler

1 Koşu yarışında 2. olan çocuk

2 Futbol oynarken sakatlanan çocuk

3 Sürekli kaleci yapılan çocuk

4 Verilince ağlayan çocuk

5 Oyunları kaybettiği için oyuna alınmayan çocuk

6 Oyunları kaybettiği için oyuna alınmayan çocuk

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğraftaki çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Seçtiğiniz fotoğrafla anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğiniz resim ile ilgili vermek istediğiniz

EMPATİ

BAKIŞ AÇISI

ADI :
SOYADI :

SINIF :
NO :

Seçtiğiniz rollerle ilgili bir slogan yazınız.

Teşekkürler

1 Okulda çalışan hizmetlinin küçümsemesi çocuğu

2 Annesiyle aynı okulda olan öğretmen çocuğuna

3 Hazırlayıp Trip' ı kazanan Hacıoğlu coban İrfan

4 Okul çıkışlarında çalışan öğrenci

5 Suriye'den göç eden gecekondu mahallesinde yaşayan çocuk

6 Özel ders aldığı için kıskanılan çocuk

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğrafınızı çocuğun yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Seçtiğiniz fotoğrafla anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğiniz resim ile ilgili vermek istediğiniz

EMPATİ

DÜRÜST OLAN KAZANIR.

ADI :
SOYADI :
SINIF :
NO :

Seçtiğiniz renklerle ilgili bir slogan yazınız.

Teşekkürler

1 Kavga eden iki öğrenciden, suçunu itiraf eden Ahmet. 2 Bulduğu parayı sahibine teslim eden çocuk

3 Ali'nin kendisinden daha iyi resim yaptığını kabullenip Ali'yi tebrik eden çocuk

4 Grup ödevini yapmadığını dürüstçe ifade ettiği halde dışlanan çocuk

5 Kopya çektiğini itiraf eden öğrenci

6 Yalan söyleyen arkadaşına yalan söylemenin kötü olduğunu anlatan öğrenci

Yandaki fotoğraflardan birini seçiniz. Fotoğrafladaki çocağın yerine kendinizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini yazınız.

Seçtiğiniz fotoğrafta anlatılmak istenen duyguyu resmediniz. Kısaca yaptığınız resmi anlatınız.

Çizdiğiniz resim ile ilgili vermek istediğiniz

EK-2: DERS PLANLARI

A.3.2. ÖĞRENCİLER ARASINDAKİ BENZERLİK VE FARKLILIKLARIN DOĞAL OLDUĞUNU KABUL EDER.

KAVRAM ISINDIRMA AŞAMASI (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

Öğretmen elma, armut, mandalina, portakal ile sınıfa girer. Tahtaya 4 sütun çizer ve her bir sütuna meyvelerin adını yazar. Bu 4 meyveden en çok hangilerini sevdikleri sorulur. Öğrencilerden tek bir cevap vermeleri istenir. Sırayla meyveler kaldırılır. Öğrencilerden en çok elmayı sevenlerin isimleri ilgili sütuna yazılır. Diğer meyveler için de aynı uygulama yapılır.

Etkinlik sonunda öğrencilerin benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durularak benzerlik ve farklılık kavramlarına dikkat çekilir.

Elma	Armut	Mandalina	Muz	Diğer
Ali Ahmet …				

ETKİNLİK 1 (Öngörülen süre 35 dakikadır.)

ELİF‘ İN MÜCADELESİ

Resim çizmeye ilgisi olan Elif, okulda yapılacak olan ‘Hayallerim’ konulu resim yarışmasına katılır. Yarışma sonuçları açıklanır ve Elif 1. Olduğunu öğrenir. Bu mutluluğunu paylaşmak için sabırsızlanır ve okul çıkışı eve koşar.

Elif: Anneeee, babaaaa resim yarışmasında 1. Oldum.

Annesi: Aferin kızıma benim, tebrik ediyorum seni. Gel bir sarılayım sana.

Babası: Tebrikler kızım. Senin için güzel bir hatıra olacak.

Elif: Teşekkür ederim babacığım. Hiç unutmayacağım bugünü. Babacığım ben resim kursuna yazılmak istiyorum.

Babasının onun için farklı bir planı vardır.

Babası: Elifciğim aslına bakarsan ben senin …….. kursuna gitmenin daha doğru olacağını düşünüyorum.

Aşağıdaki soruları ***Elif'in Mücadelesi*** adlı örnek olaya göre cevaplandırınız. Sorular öğrencilere öğretmen tarafından okunarak sınıfta sözlü olarak cevaplanacak.

- Kendinizi Elif'in yerinde hayal edin.

. Her şeye rağmen kendi istediğiniz kursa gitmek için babanızı ikna etmek için neler yapardınız?

.Mutlu olmayacak olsanız da babanızın istediği kursa mı giderdiniz? Niçin?

.Sizin yerinize karar veren babanıza vereceğiniz cevap ne olurdu?

- Kendinizi Elif'in babası Ahmet Amca yerine koyun.

. Kızınızın sizin istediğiniz kursa gitmesinde ısrarcı olur muydunuz? Neden?

. Elif' i resim kursuna yazdırır mıydınız? Niçin ?

- Elif ile babasının sorununu çözmek için önerileriniz nedir?

DRAMA

Sorular üzerinde konuşulduktan sonra drama etkinliği yapılır.

Hikayenin devamını öğrencilerden drama etkinliği ile devam ettirmeleri istenir.

İki farklı durum canlandırılır. Elif, baba ve anne seçilir. Babadan ilk durumda olumsuz tepkiler vermesi istenir.

Seçilen üç öğrenci, üç dakika boyunca sınıf dışında düşünüp karar verdikten sonra sınıfta canlandırırlar.

Bir sonraki drama için farklı üç öğrenci seçilir. Bu sefer babanın olumlu tepkiler sergilemesi istenir. Aynı şekilde sınıfta canlandırılır.

Sonra öğrencilere size hangi durum daha iyi? Niçin? Diye sorularak mesaj yazma etkinliğine geçilir.

Mesajların bireysel olarak yazılması ve paylaşılması **(Öngörülen süre 5 dakikadır.)**

Elif' in babası Ahmet Amca'ya bir mesaj atmanız isteniyor. Size dağıtılan kısa mesaj kağıtlarına Ahmet Amca'ya söylemek istediklerinizi yazınız.

Ulaşılan sonuçlar sözlü olarak sınıfta paylaşılır.

Çalışma kağıdının dağıtılması (Öngörülen süre 60 dakikadır.)

Çalışma kağıdındaki resimler öğrencilere kısaca anlatılır.

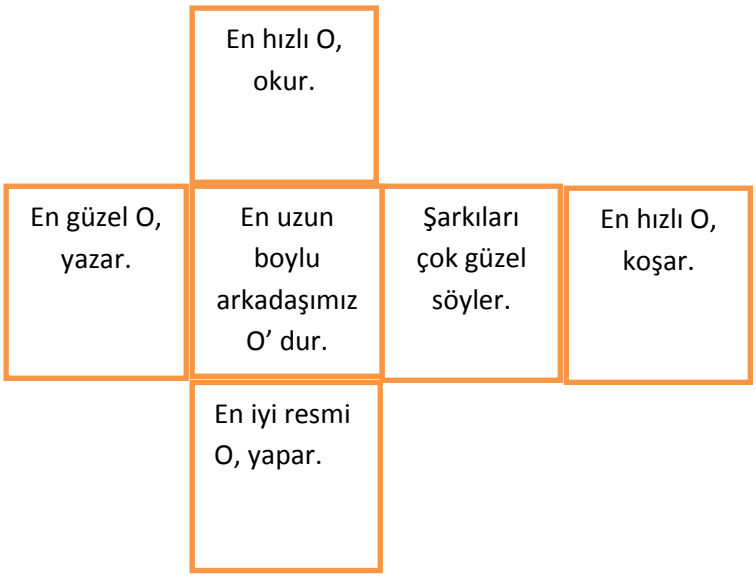
En son ders ile ilgili ulaşılan genel sonuçlar listelenerek günlük çalışmasına geçilir.

Günlük Yazılması (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

B.3.8.FARKLILIKLARIN DOĞAL OLDUĞUNU KABUL EDER VE FARKLI ÖZELLİKLERE SAHİP KİŞİLERE HOŞGÖRÜYLE YAKLAŞIR.

KAVRAM ISINDIRMA AŞAMASI (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

Öğretmen sınıfa hazırlamış olduğu zar materyali ile girer. Bu materyalin altı yüzünde de farklı bireysel özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler çocukların birbirinden farklı fiziksel ve zihinsel özelliklerini meydana çıkarmayı amaçlamaktadır. Zar modelinde bulunan özellikler aşağıda gösterilmiştir.

Oyun iki tur tekrarlanır. Bir özelliğe iki farklı kişi söylenmiş olabilir. Öğrencilere herkesin birbirinden farklı özelliklere sahip olabileceği hissettirilir. Sonrasında bunları hoşgörüyle karşılamamız gerektiği kavratılarak etkinliğe geçilir.

ETKİNLİK 1 (Öngörülen süre 15 dakikadır.)

Kura Çekiyoruz

Sınıftaki öğrenci sayısı kadar küçük kâğıtlar kesilir. İçlerine eşit dağıtılacak şekilde 'fiziksel özellik, duygusal özellik, zihinsel özellik' yazılır. Her öğrenciye bir tane kâğıt çektirilir. Sırasıyla öğrencilerden kâğıttan çıkan özelliğe uygun bir özellik söylemesi istenir. Tahtada bu özellikler listelenir. Öğrencilerin bu özellikleri birbirinden ayırt etmesi sağlanır.

Fiziksel özellik	Duygusal Özellik	Zihinsel Özellik
-Uzun boylu olmak …	-Alınganlık …	- Satranç oynamak …

Öğrencilerden ulaştıkları sonuçlar sözlü olarak dinlenir.

ETKİNLİK 2 (Öngörülen süre 35 dakikadır.)

ENGELLERİ AŞALIM

Öğretmen bireysel farklılığı konu alan bir gazete haberi ile sınıfa girer. Herkesin çalışma kağıdında da bu gazete haberi bulunmaktadır. Öğrenciler, öğretmenin gazete haberini bir defa yüksek sesle okumasının ardından çalışma kağıdında istenen etkinliği yapmaya başlarlar. Öğrenciler gazete haberi altındaki soruları cevaplayacak ardından sınıfta paylaşılacak ve çözüm önerileri geliştirilecektir.

Güneşin kavurduğu beyaz çocuklar: Afrika'da albino olmak

Yazar: Ezgi KILIÇ **4 Ocak 2017**

Siyah kan, beyaz ten, uğursuz çocuklar, Afrika'nın gece kadar karanlık, gün kadar aydınlık hikâyesi. Siyahi insanların dünyasında beyaz olmak ayıp, korku ve uğursuzluktur. Dramın vücut bulmuş hali…

Yer: Afrika, Sahra'nın güneyi, Zimbabve, Burundi, Tanzanya, Malavi

Doğan her 5 bin çocuktan birinin derisi pigmentsiz. Bembeyaz. Nisan 2016 Malavi'de evinde uyurken, iki yaşındaki Whitney yatağından kaçırılıyor. Ormanda kafatası ve elbiseleri bulunuyor. Kemikleri Yok.

Malavi, Tanzanya, Zimbabve, Burundi'de *"Albino bir çocuk"un* diğer çocuklardan hiçbir farkı yok, fakat bazıları onun bedeninin sihirli olduğunu düşünüyor. Bu sihirli bedenin, tam takım kemiklerinin fiyatı, 75 bin dolar ve 100 bin dolar arasında değişiyor. Kemikleri, parça parça da satılabiliyor.

Pagan inanışlar ve albinolara yönelik saldırılar

Pagan inanışlar, Afrika'da hâlâ geçerliliğini koruyor. Vudu büyücüleri zengin olmak isteyen, iyi bir kısmet bulmak isteyen veya sağlığına kavuşmak isteyen pagan Afrikalılara içinde albino elleri, ayakları, gözleri veya kafa derisi bulunan iksirleri sunmaya bugün de devam ediyor.

Bu vahşetin son bulması için; Afrika'da albinizmlerin sağlık ve barınma koşulları iyileştirilmeli, bütün dünyanın bu konuya ilgi çekmesi gerekmektir. Albinizmli katlinin önlenmesi için; ayrımcılığın önüne geçilmeli ve insanların kendilerini kanıtlamalarına izin verilmedir. Devlet büyücülüğü yasaklamalı, saldırılara ağır cezalar uygulamalıdır.

Kaynak: Gündüz Vassaf – Geleceğe Kartpostallar, BBC, T24

Albino hastaları ile ilgili gazete haberini dinledikten sonra aşağıdaki sorulara içinizden geldiği gibi cevap veriniz.

1. Bu haberi siz yapmış olsaydınız habere nasıl bir başlık koyardınız?
2. Gazeteciler niçin Albino hastalarıyla ilgili bir haber yapmış olabilir?
3. Albino hastalarının yaşamlarını iyileştirmek için bir dernek kuracaksınız. Bu derneğe ne isim verirdiniz?
4. Kurduğunuz dernekte Albino hastaları için ne gibi çalışmalar yapacaksınız? Anlatınız.

Ulaşılan sonuçlar sınıfta paylaşılır.

Çalışma kâğıdının dağıtılması (Öngörülen süre 60 dakikadır.)

Çalışma kâğıdındaki resimler öğrencilere kısaca anlatılır.

En son ders ile ilgili ulaşılan genel sonuçlar listelenerek günlük çalışmasına geçilir.

Günlük Yazılması (Öngörülen süre 15 dakikadır.)

A.3.8.ARKADAŞLARININ YANLI DAVRANIŞLARINI FARK EDER VE YANLILIK İÇERMEYEN DAVRANIŞLAR SERGİLER.

KAVRAM ISINDIRMA AŞAMASI (Öngörülen süre 5 dakikadır.)

Öğretmen sınıfa girdiğinde bir soru sorar ve bilenlerden iki kişiye kalem hediye eder. Birine 2 diğerine 1 kalem hediye eder. Sebebini ise cinsiyetine bağlar. Çocuklardan burada yanlılık olup olmadığını söylemeleri beklenir.

ETKİNLİK 1 (Öngörülen süre 15 dakikadır.)

YANLILIK İÇEREN CÜMLELERİ BUL

7 cümlenin yazılı olduğu çalışma kâğıdını her bir sıraya bir tane olmak üzere dağıtır. Öğrenciler kâğıttan takip eder. Her cümle sınıfça değerlendirilir. Sırasıyla okunan her cümlenin yanlılık içerip içermediğine karar verilir. Öğrencilerden yanlılık içeren cümlelerin başındaki kutucuklara gülmeyen surat, içermeyen cümlelerin başındaki kutucuklara ise gülen surat çizmeleri istenir. Son olarak grup çalışması yapmak üzere 3 adet yanlılık içeren davranış çalışma kâğıdının altına eklenir. Son olarak sınıfta paylaşılır.(Her gruptan bir cümle okunması istenir.) Bu sayede yanlılık kavramı üzerinde durulmuş olunur.

☐ 1.Ayşe, oyun oynarken erkek arkadaşlarını oyuna almıyor.

☐ 2. Esra, haklı olan arkadaşlarının yanında olmaz.

☐ 3. Gizem, başarısız öğrencileri kurduğu oyunlarda oynatmıyor.

☐ 4. Sınıf başkanı Harun, yaramazlık yapan yakın arkadaşı Ömer'i yazmıyor.

☐ 5. Başak, silgisini tüm arkadaşlarıyla paylaşıyor.

☐ 6. Hakem olan Semih, A takımını destekliyor.

☐ 7. Nilgün, gözlük takan Yusuf'a lakap takıyor.

Ulaşılan sonuçlar paylaşılır.

ETKİNLİK 2 (Öngörülen süre 15 dakikadır.)

İTİRAF EDİP, HAFİFLEYELİM.

Öğretmen öğrencilere etkinlik ile ilgili bilgi verir. Bir kavanoz masanın üzerine konur. Küçük kâğıtlar çıkarılır ve herkesten yanlı davrandığı bir olayı bu kâğıtlara yazmaları istenir. Okunmasını istemedikleri şeyleri yazmamaları söylenir. İsim belirtmeden yazdıkları kâğıtları katlayıp kavanoza atarlar. Herkes tamamladıktan sonra teker teker okunur.

Ulaşılan sonuçlar paylaşılır.

Çalışma kâğıdının dağıtılması (Öngörülen süre 35 dakikadır.)

Çalışma kâğıdındaki resimler öğrencilere kısaca anlatılır.

En son ders ile ilgili ulaşılan genel sonuçlar listelenerek günlük çalışmasına geçilir.

Günlük Yazılması (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

A.3.13. OYUN SONUCUNDA KAZANMANIN VE KAYBETMENİN DOĞAL OLDUĞUNU KABUL EDER.

KAVRAM ISINDIRMA AŞAMASI (Öngörülen süre 20 dakikadır.)

Kazanmak ve kaybetmek kavramları tahtaya yazılır. Beyin fırtınası yapılır. Önce kazanmak kelimesinin öğrencilere neler çağrıştırdığı sorularak kavramın etrafına yazılır. Sonra kaybetmek kelimesinin öğrencilerde neler çağrıştırdığı yazılır.

ETKİNLİK 1 (Öngörülen süre 30 dakikadır.)

SURVİVOR

Sınıfta iki takım oluşturulur ve oyun alanı düzenlenir. Arka arkaya sıra olan öğrenciler masanın üzerindeki plastik bardağı öğretmenin işaretiyle üfleyerek yere düşürmeye çalışır. İlk düşüren sıranın arkasına geçerken yenilen öğrenci yerine oturur. Sırada en fazla oyuncusu kalan takım oyunu kazanır. Sonunda birbirlerini tebrik ederler ve ulaşılan sonuçlar sözlü olarak ifade edilir.

Çalışma kâğıdının dağıtılması (Öngörülen süre 60 dakikadır.)

Çalışma kâğıdındaki resimler öğrencilere kısaca anlatılır.

En son ders ile ilgili ulaşılan genel sonuçlar listelenerek günlük çalışmasına geçilir.

Günlük Yazılması (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

A.3.13. FARKLI SOSYAL VE EKONOMİK GRUPLARA MENSUP KİŞİLERİN BAKIŞ AÇILARININ FARKLI OLABİLECEĞİNİ KABUL EDEREK BU KİŞİLERE ÖN YARGISIZ DAVRANIR.

KAVRAM ISINDIRMA AŞAMASI (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

Öğretmen sınıfa girdiğinde iki kişi seçip birinin annesi babası ayrı olan çocuk diğerinin ailesiyle beraber yaşayan çocuk gibi davranması şartıyla drama yaptırır. Dışarı çıkarıp rolleri üzerinde konuşmaları için zaman verir. Oyundan sonra aralarındaki farklar ve ulaştıkları sonuç üzerine konuşulur. Farklı sosyal gruplara karşı ön yargılı olmamak gerektiği belirtilir.

ETKİNLİK 1 (Öngörülen süre 20 dakikadır.)

Gazete Haberi

İHA 01.04.2016 - 19:55 | Son Güncelleme: 01.04.2016 - 20:21

Suriye'den kaçarak Türkiye'ye sığınan bir ailenin küçük çocuğuna bir kişi tarafından yapılan bomba şakası sosyal medyada tepkiye neden oldu.

Sosyal medyada paylaşılan ve İstanbul'da çekildiği öğrenilen şaka görüntüsü herkesin yüreğini dağladı. Görüntülerde Suriyeli küçük bir çocuk parkta oynarken uçak sesi duyuluyor. Ardından çocuğun yanına gelen kişi, savaş uçağının geçtiğini söyleyerek çocuğa kaçmasını söylüyor. Ne yapacağını şaşıran küçük çocuk oyununu bırakıp koşmaya başlıyor. Parkı terk eden çocuk bir yere sığınmaya çalışırken, bu sırada devamlı yukarıya bakarak bomba atılıp atılmadığını kontrol ediyor. Sosyal medyada yayınlanan video, sosyal medyada büyük tepkiye neden oldu.

Çocuklara haber okunur, sonra hissettikleri sözlü olarak dinlenir. Ardından 4'er kişilik gruplar oluşturularak beraber olay ve hissettikleriyle ilgili resim çizdirilip boyatılır.

Çalışma kâğıdının dağıtılması (Öngörülen süre 40 dakikadır.)

Çalışma kâğıdındaki resimler öğrencilere kısaca anlatılır. En son ders ile ilgili ulaşılan genel sonuçlar listelenerek günlük çalışmasına geçilir.

Günlük Yazılması (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

A.3.31 DÜRÜST DAVRANIŞLARDA BULUNARAK ARKADAŞLARININ GÜVENİNİ KAZANIR.

KAVRAM ISINDIRMA AŞAMASI (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

D	E	T	A	G	Y	E	R	D	E	M
Y	A	L	A	N	E	A	C	H	E	I
D	H	R	E	V	İ	C	D	A	N	S
S	Ö	Y	Ö	E	M	K	M	E	P	O
E	M	P	A	T	İ	K	A	B	I	R
D	O	Ğ	R	U	D	F	H	E	P	U
S	Ö	Z	L	Ü	L	Ü	K	M	C	M
Z	S	E	J	E	L	A	I	M	K	L
S	Ö	Z	T	U	T	M	A	K	A	U
A	S	G	T	E	N	L	Ş	A	E	L
E	C	A	K	I	L	I	K	C	R	U
D	Ü	R	Ü	S	T	L	Ü	K	F	K

YALAN **DÜRÜSTLÜK** **DOĞRU**
EMPATİ **AÇIK SÖZLÜLÜK** **VİCDAN**
AKIL **ERDEM** **SÖZ TUTMAK**
SORUMLULUK

Bulmacanın içinde gizlenmiş bu kelimeleri bulunuz. Dürüstlük ve empati kelimesini kırmızı renge boyayalım.

ETKİNLİK 1 (Öngörülen süre 15 dakikadır.)

KÖYLÜ İLE FIRINCI

Köylünün biri, ineklerinin sütünden tereyağı yapardı. Her gün tereyağının bir kilosunu kasabadaki fırıncıya satardı. Aldığı paranın bir kısmıyla fırıncıdan bir ekmek alır, köyüne dönerdi.

Bir gün fırıncı köylüye çıkışmaya başladı:

— Ben, sana güvenerek getirdiğin yağları hiç tartmadan aldım. Müşterilerime sattım. Oysa ki sen yağları eksik tartıyormuşsun. Seni şikâyet edeceğim. Köylü, yağları kendisinin tarttığını, hepsinin de bir kilo olduğunu söyledi. Fırıncı, köylünün o gün getirdiği yağı tarttı, Yağ bir kilodan azdı. Fırıncı, köylüyü mahkemeye verdi. Fırıncıyı dinleyen yargıç köylüye dönerek: — Sen bu adamı aldatıyormuşsun. Tartıda haksızlık yapıyormuşsun, doğru mu? dedi.

Köylü:

— Sayın yargıç! Ben fırıncıya her gün bir kilo yağ veririm, Alacağım paranın bir kısmıyla kendisinden bir ekmek alırım, Köydeki terazimin gramları çoktandır kayıp. Ben, gram olarak fırıncının bir kilo diye verdiği ekmeği kullanırım. Eğer fırıncının ekmeği bir kilodan azsa benim yağım da az olur.

Fırıncı birden telaşlandı……

Hikâye ikişer kişilik gruplara dağıtılarak öğrencilerden tamamlamaları istenir.

Fırıncının çocuğu olsalar bu durumda ne yaparlardı diye sorularak cevaplar dinlenir.

Öğrencilerden ulaştıkları sonuçlar sözlü olarak dinlenir.

Çalışma kâğıdının dağıtılması (Öngörülen süre 60 dakikadır.)

Çalışma kâğıdındaki resimler öğrencilere kısaca anlatılır.

En son ders ile ilgili ulaşılan genel sonuçlar listelenerek günlük çalışmasına geçilir.

Günlük Yazılması (Öngörülen süre 10 dakikadır.)

EK-3: ÇALIŞMA YAPRAKLARINDA BULUNAN ROLLER

Kazanım 1	B.3.8. Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır.	➢ Eşyalarını paylaşmaktan hoşlanmayan çocuk, ➢ Sınıftaki tozdan etkilenen astım hastası öğrenci ➢ Solak arkadaşının sıranın sol tarafına oturmasına izin vermeyen öğrenci ➢ Arkadaşlarına kilolu olmanın zorluklarından bahseden öğrenci ➢ Yaşça arkadaşlarından küçük olduğu için sınıfa uyum gösteremeyen öğrenci ➢ Okul sonrası çalıştığı için derste uyuyakalan öğrenci
Kazanım 2	A.3.13. Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır.	➢ Okulda çalışan hizmetlinin küçümsenen çocuğu ➢ Annesiyle aynı okulda olan öğretmen çocuğuna sürekli iyi davranan çocuklar ➢ Hacettepe Tıp‘ ı kazanan Hacıtepeli çoban İrfan ➢ Okul çıkışlarında çalışan öğrenci ➢ Suriyede’den göç eden gecekondu mahallesinde yaşayan çocuk ➢ Özel ders aldığı için kıskanılan çocuk
Kazanım 3	A.3.8. Arkadaşlarının yanlı davranışlarını fark eder ve yanlılık içermeyen davranışlar sergiler.	➢ Yanlı davranan oyun hakemi ➢ Arkadaşlarından büyük göründüğü için oyuna alınmayan çocuk ➢ Sınıfta yapılan seçimlerde tarafsız davranabilen çocuk ➢ Ten rengi farklı olduğu için oyun parkına alınmayan çocuklar ➢ Anne babasının kardeşleriyle daha çok ilgilendiğini düşünen çocuk ➢ Okul eşyalarını sadece sıra arkadaşlarıyla değil diğer arkadaşlarıyla da paylaşan çocuk

Kazanım 4	A.3.2. Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder.	➢ Sınıf arkadaşları tarafından dışlanan Suriyeli öğrenci ➢ Kekeme olduğu için l-konuşma zorluğu çeken çocuk ➢ Çilli olduğu için dalga geçilen çocuk ➢ Kaynaştırma öğrencisine yardım eden öğrenciler ➢ Gözlükleriyle dalga geçildiği için üzülen öğrenci ➢ Dahi olduğu için kıskanılan öğrenci
Kazanım 5	A.3.31. Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır.	➢ Kavga eden iki öğrenciden, suçunu itiraf eden Ahmet ➢ Bulduğu parayı sahibine teslim eden çocuk ➢ Ali'nin kendinden daha iyi resim yaptığını kabullenip Ali'yi tebrik eden çocuk ➢ Grup ödevini yapmadığını dürüstçe ifade ettiği halde dışlanan çocuk ➢ Kopya çektiğini itiraf eden öğrenci ➢ Yalan söyleyen arkadaşına yalan söylemenin kötü olduğunu anlatan öğrenci
Kazanım 6	A.3.13. Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder.	➢ Koşu yarışında 2. olan çocuk ➢ Futbol oynarken sakatlanan çocuk ➢ Sürekli kaleci yapılan çocuk ➢ Yenilince ağlayan çocuk ➢ Oyunları kaybettiği için oyuna alınmayan çocuk Oyunları kaybettiği için oyuna alınmayan çocuk

EK-4: SOSYAL EMPATİ SON ALGI ANKETİ

SOSYAL EMPATİ SON ALGI ANKETİ

1.Empati deyince ne anlıyorsunuz?

2.Empati becerisinin gerekli olduğu durumlardan birini yazınız.

3.Empati kurduğunuzda ne olur?

4.Sınıf içinde yapılan empati etkinliklerine ilişkin duygu ve düşünceleriniz nasıldır? Detaylıca yazınız.

5.Gerçekleştirilen empati etkinliklerinin evde, okulda ve yaşamda size katkıları oldu mu? Olduysa ne gibi katkıları olduğunu yazınız.

6.Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen bu etkinlikleri tekrar yapmak ister misiniz? Başka öğrencilere de yapılmalı mı? Niçin?